

MEGÚJULÁSI FÓRUM

1990

(Szerkesztette: Faragó Ferenc)

(Mottó: A hegyre épült város el nem rejthető...)

1990 FEBRUÁR 24.SZOMBAT

Nyitó ének:

Laudate omnes gentes Laudate Dominum.

Dicsérje minden nemzet, Dicsérje az Urat!

Bisztrai György

Kezetekben van a Megújulási Fórum programfüzete. Az első oldalon fent keretben azt olvassátok, hogy „Szeretettel köszöntjük testvéreinket a Katolikus Megújulás Bokor bázisközösség által rendezett fórumainak ferencvárosi rendezvényén”. Mit ér a szó, ha nem igaz, mit ér a szó, ha nem vigasz? Ezt mondogassátok magatokban, ezt mondogassák magukban az előadók és a hozzászólók. Rögtön bejelentem, hogy a történelem nem jegyzett föl még akkora meleget februárban, mint ami tegnap volt, illetve ma várható. Én hiszem, hogy ehhez a meleghez a Ti hozzászólásaitokkal csak hozzá tudtok tenni. Ezért, akin kabát van, nyugodtan vegye le, tegye be a ruhatárba, akin a pulóver és a zakó sok, nyugodtan szabaduljon meg tőle. Néhány szót a napirendről.

Az előadások itt a mikrofon mögött hangzanak el, és az előadókat két felkért korreferens fogja követni hozzászólásként. Másfél óra lesz arra, hogy bárki hozzászólhasson a vitaindító témához. Bisztrai Gergőt kértem meg, hogy ha az 5 perc eltelt a hozzászólásból, akkor diszkréten csengessen.

Mutasd be a csengőt, hallja mindenki? Ez a csengő nem nektek szól, hanem a mikrofon mögött állónak. Fél kettő előtt 5 perccel hirdetésre kerül sor. Tegnap már jöttem hozzá, hogy szeretnék hirdetni, hisz itt annyi értékes ember jön össze. Tehát, akinek hirdetni valója van, feljön a színpadra és elmondja. Hála a vendéglősöknek, kb. háromszáz ételcsomag készült el és vár minket a folyósón ebédre. Másfél óránk van étkezésre és ismerkedésre. A szünet után Király Ignác fog beszélni a civil apostolkodásról. A negyedik rész végén fél nyolckor jó éjszakát kívánunk, és háromnegyed nyolckor kezdődik a szentmise a Haller téri templomban. A mise előtt, fél nyolckor szeretnénk mindenkinek ajándékot adni. Vajon, mi fog elhangozni a Fórumon? — kérdik sokan. Az elmúlt napokban a Kultúrház recepciójában érdeklődtek idegenek, barátok, hogy ki, mikor fog beszélni. „Engem érdekel, hogy a Király mikor beszél, mert arra jönnek. A többi nem érdekel! A Simonyi mikor fog beszélni, a Bulányi...?”

Ezért szombat este, aki úgy gondolja, hogy szeretné hazavinni az elhangzott vitaindító szövegek nyomdakész változatát, az átveheti Schanda Beától a recepcióban. Amennyiben igény van rá, akkor a korreferensek és a hozzászólások szövegét úgyszintén megjelentetjük. Következő: jelenléti ív. Ez fórum, fórumok sorozata. Nagyon szeretnénk, hogyha a jelenléti ívre neveteket, lakcímeteket, felekezeteket, irányultságokat ráírnátok, hogy kommunikálhassunk, beszélgethessünk egymással. A fórumok sorozatában ez első (vagy talán sokadik), de bízom benne, hogy sok egyházmegyében, sok városban lesz még fórum, lesz beszélgetés, nem pedig csak hallgatás.

És tudomásulvétel és igazodás. Barátaim! Szentmise végén, vége felé hangzik el a Miatyánk, akkor van kézfogás.

Én úgy érzem, hogy az elején már kezét foghatunk, mikor a Miatyánkot elmondjuk. Legyetek szívesek! A színpadra is felfolyhat egy sor, légy szíves, a színpadra, hogy ne legyünk itt árvák. A jobbszél is szeretne csatlakozni valahová.

(Ima: Miatyánk...)

Kaszás Gábor előadásában Arany János: Magányban

Az óra lüktet lassu percegéssel,
Kimérve a megmérhetlen időt;
Ébren a honfigond virasztva méccsel,
Homlokra összébb gyűjti a redőt.
Vajúdni meddig tart még e világnak?
Sors! óraműved oly irtóztató:
Hallom kerekid, amint egybevágna:
De nincs azokhoz számlap, mutató.

Jön, jön... egy istenkéz sem tartja vissza...
Mint mélybe indult sziklagörgeteg:
Élet? halál? átok, vagy áldás lesz? - Ah,
Ki mondja meg! ki élő mondja meg!
Vár tétován a nép, remegve bölcse,
Vakon előtte kétség és homály.
Idő! szakadna bár méhed gyümölcse...
Ne még, ne még - az istenért! - megállj.

Oh mert tovább e kétség tűrhetetlen,
A kockarázás kínját érzünk;
De nyújtánók a percet, míg vetetlen
A szörnyü csont, ha rajta mindenünk.
Egy lépés a gomolygó végtelenbe,
Holott örvényzik a lét, a halál:
És mi fogódzunk a hitvány jelenbe:
Tarts még egy kissé, gyöngé szalmaszál!

Még egy kevésbé... De mely kishitűség!
El, el! ne lássam e dúlt arcokat!
Ész, egybeforrt vágy, tiszta honfihűség,
Bátorságot nekünk mindez nem ad?
Megvert reménnyel induljunk csatába?
Hitben feladjuk már a diadalt?...
Nem, nem! Szivünk egy vértanú imába'
Megedzve, kezdjük a győzelmi dalt!

Az nem lehet, hogy milliók fohásza
Örökké visszamálljon rólad, ég!
És annyi vér - a szabadság kovásza -
Posvány maradjon, hol elönteték.
Támadni kell, mindig nagyobb körökben,
Életnek ott, hol a mártir-tetem

Magát kiforrja csendes földi rögben:
Légy hű, s bízzál jövődbe, nemzetem.

Nem mindig ember, aki sorsot intéz;
Gyakran a bölcs is eszköz, pusztá báb;
S midőn lefáradt az erőtelen kéz,
A végzet tengelye harsog tovább;
Csüggedve olykor hagyja lomha gépül
Magát sodorni az ember fia:
De majd, ha eszmél s öntudatra épül,
Feltűnik egy magasb hármónia.

És vissza nem foly az időnek árja,
Előre duzzad, feltarthatlanúl;
Csak szélein marad veszteg hinárja,
S partján a holt-víz hátra kanyarúl.
Bízást!... mi benn vagyunk a fősodorban:
Veszhet közölünk még talán nem egy:
De szállva, ím, elsők között a sorban,
Vásznunk dagad, hajónk előre megy!

Hampel Károly bevezetése

Szeretettel köszöntelek Benneteket, kedves Testvéreim! Egyházaink, Isten népe és ezen belül a katolikus egyház megújulását kívánjuk szolgálni ezzel a Fórummal. Abban a reményben tesszük ezt, hogy az itt elhangzó előadások és hozzászólások alapján senkiben ne maradjon kétség afelől, hogy a Bokor ma is azt kívánja szolgálni, aminek szolgálatára éppen most februárban 45 éve megszületett. Látásban, magatartásban szeretnénk egyre közelíteni egyházainkat, elsősorban a katolikus egyházat a jézusi célkitűzéshez, a kivétel nélkül minden embert egybegyűjteni akaró szeretethez.

Ennek jegyében szeretnénk lebontani minden válaszfalat, amely elválaszt embert embertől.

Az elmúlt közel fél évszázad alatt személyes meggyőződésünk lett, hogy Jézus útjának következetes vállalásával egybeszerethető az emberiség, és nincs hőbb vágyunk, mint hogy az az egyház, amelybe beleszülettünk, ennek az egybeszeretésnek a jele és eszköze legyen. A II. Vatikáni Zsinat „Lumen gentium” kezdetű dogmatikai konstitúciója szerint (LG.8) „Krisztus szegényen és üldözötten vitte végbe a megváltás művét; az egyházat is ugyanerre az útra szólítja hivatása, ami az, hogy az üdvösség gyümölcseit szétossza.

Az egyház, jóllehet küldetésében rászorul emberi eszközökre, nem arra van alapítva, hogy földi dicsőséget keressen, hanem arra, hogy saját példájával is az alázatosságot és az önmegtagadást hirdesse. ... az egyház, mely bűnösöket foglal magában, egyszerre szent is és folytonos megtisztulásra is szorul, a bűnbánatnak és a megújulásnak útját járja szüntelen”.

Erre a megújulásra hívlak Benneteket, kedves Testvéreim, ehhez kérem együttműködő munkátokat, és ennek jegyében kérem első előadónkat, mondja el gondolatait.

Bulányi György: A közös jézusi örökség

1. Az ember istenarczu" lény

A jézusi célkitűzésről szeretnék beszélni. Félreérthetetlen egyértelműséggel szeretném elmondani erről a véleményemet, meggyőződésemet.

Amikor Jézust a házassági válás kérdésében megkeresik a farizeusok, Ő így nyilatkozik: Mózes szívetek keménysége miatt engedte meg nektek, hogy elváljatok feleségektől, de kezdetben nem így volt" (Mt 19,8). Hogyan voltak az emberek dolgai kezdetben?

A Teremtés könyvében Ádám Évát meglátva így szól: Ezért az ember elhagyja apját és anyját, és ragaszkodni fog feleségéhez (Ter 2,24). Másfelől ezt a megbízatást kapja Istentől az ember: Urakodatok a tenger halain, az ég madarain és minden élőn, ami mozog a földön (Ter 1,28). Összefoglalom ezt a kettőt: az ember tiszte uralkodni az emberalatti világon, de nem az emberen; ember az emberhez ragaszkodik, ember az embert szeresse.

Ugyanez a Teremtés-könyve mond valamit Isten és ember létbeli hasonlóságáról. Ezt: Megteremtette Isten az embert a maga képére, az Isten képére teremtette meg őt, férfinak és nőnek teremtette meg őket (Ter 1,27). Istenczu " lény vagyunk — ahogyan Vörösmartynk mondja (Emfierek). Miben áll ez az istenképességünk? Abban, hogy értelmünk van és szabadakaratunk? Biztos. De nem ez a teteje és veleje. Hanem az, hogy férfi és nő, ember és ember ragaszkodik egymáshoz, szeren egymást. Ebben állna istenképességünk? Igen. Az emberi lét és a férfi-nő kapcsolat legmélyebb titkáról lebbentette fel a fátylat Jézus, amikor fogyhatatlanul beszélt arról, hogy az Atya szereti a Fiút. És akkor, amikor élete fogytáig bizonyította nemcsak szavával, hanem élete oda áldozásával is, hogy nincs életének magasabb vezérlő elve, mint mindenben Atyja kedvét keresni. Az Atya szereti a Fiút, s a Fiú szereti az Atyát. Az evangéliumok beszámolnak arról is, hogy a Lélek az Atyától jön ki, s hogy ugyanez a Lélek hajtja és űzi a Fiút arra, hogy tegye azt, ami az Atyának kedves. Egy kört látok. Felső íve az Atyától a Fiúig ér, és ebben az ívben a Lélek, a Szeretet Lelke árad. Alsó íve az ellenkező irányban a Fiútól visszatér az Atyáig, s ebben az alsó ívben is a Szeretet Lelke árad. S ezzel bezárul a VALÓSÁG első köre, első szeretet-köre. Ennek hagyományos neve: Szentháromság. Ennek a szentháromságos Istennek a képére és hasonlatosságára lettünk mi, emberek megteremtve, amikor férfinak és nőnek teremtett meg minket az Isten.

Amikor Isten lelket lehelt az emberbe, a maga Lelkét, ezt a Szeretet-Lelket lehelte belé, aminek-akinek a neve: Szent Lélek. Ez a Szeretet-Lélek árad a férfitől a nőig a szeretet-szerelem órájában felső ívként. S ez a Szeretet-Lélek árad vissza a nőtől a férfihez alsó ívként ugyanabban az órában. S bezárul a kör. Egy másik kör. Ha az előző kör az Isten köre volt, úgy ez — az ember köre. De ez már a harmadik kör. A harmadik? Igen. És a második? A második az áttételi szíj. A második körben a Fiútól árad tovább az a szeretet, amelyet a Lelken át az Atyától kapott. Árad felső ívként az emberig. Kivétel nélkül minden emberig. És zárul a kör, ha az ember ugyanennek a Szeretet-Léleknek az erejében a maga szeretetével vissza öleli a Fiút, az Istent. Ez a második kör. S e három körben revelálódik számomra a legteljesebben és legmélyebben a szó, hogy Isten képére lettünk teremtvé. Arra, hogy szeressünk. Mert erre lettünk.

2. A thóra, az evangélium és az emberi lelkiismeret

Mi a bizonyosságom végső forrása? Maga az ember. A thóra, az evangélium és az emberi lelkiismeret ugyanazt a nyelvet beszéli. Hogyan merem ezt állítani látván látva az emberi történelem mérhetetlen gyűlölet- és gyilkosság-tengerét? Úgy, hogy még egyetlen embert sem találtam, aki igennel válaszolt volna nekem a következő három kérdésemre:

a) Te szereted, ha uralkodnak rajtad és szeretteiden?

- b) Te szereted, ha éheztenek téged és tieidet?
- c) Te szereted, ha megölnek téged és a hozzád tartozókat?

Kivétel nélkül minden ember azt várja embertársaitól, hogy becsüljék, segítsék őt, s ha vétkezett is megbocsássanak neki. Azt, hogy szeressék. Az ember úgy tudja, hogy emberméltósága van. S ez a méltóság tiltja, hogy uralkodjanak rajta, hiszen nem az emberalatti világhoz tartozik. Ez a méltóság csak azt tartja méltónak, ha az ember szeretetre talál.

Minden ember hisz valamiben. Nevezzük ezt fides generalis-nak. Minden ember hisz valami sajátosban, ami csak az ő népének, vallásának vagy éppen személyiségének a sajátja. Nevezzük ezt fides specialis-nak. Es végül minden ember hisz abban, hogy őt megbecsülni és szeretni kell. Ugyanakkor bölcsen tudja, hogy ez meg nem valósulhat, ha kivétel nélkül minden ember — és ezek között ő is — be nem áll azok sorába, akik szeretik embertársaikat. Nevezzük ezt a

harmadik-féle hitet fides universalis-nak. A hitnek erről a harmadik fajtájáról beszél az emberi lelkiismeret. És ezzel a harmadik fajtájú hittel van teljes harmóniában az evangélium, amikor Jézus így beszél: Mindazt tehát, amit akarnátok, hogy tegyenek veletek az emberek, ti is tegyétek nekik ugyanúgy”. Es ebben látja Jézus a thórának is a lényegét, mert szavait így folytatja: mert ebben áll a törvény és a próféták”. Törvény és próféták” — így nevezik a zsidók azt, amit mi ószövetségi szentírásnak mondunk. S amikor Jézus ugyanezt rövidebben mondja—Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat! -, akkor csak idézi Mózes V. könyvének egy helyét.

3. Isten egyetlen szövetsége

Hát ez volt kezdetben, és ezt akarta Isten a múltban, és ezt kívánja tőlünk a jelenben. És ennek a teljes megvalósítására adta nekünk feladatként az előttünk álló jövőt. És ez adja a Szövetség tartalmát. Miféle szövetségét? Isten szövetségét az emberrel és ember szövetségét az Istennel. Melyiket?

természet nem kézzel írt, hanem Istentől alkotott valóságából, a Sinai hegyi törvényhozásból és a Hegyi beszédből egyaránt. Szövetségújítás van az Isten részéről, szövetségfelmondás soha sincs. Kell-e ezt igazolnom? Ha kell, hát teszem. Szenvedése előtt Jézus a tanítványokkal széder estet ül: Vallásának előírása szerint elfogyasztja az Egyiptomból kimenekülés emlékére a kivonulási báránnyt. Ennek a vacsorának a maradékából veszi fel az asztalról a kovásztalan kenyeret és a boros poharat, s mondja az utóbbiról, hogy az az ő vére, a szövetség vére, s hogy a szövetségnek hűséges megőrzéseként ontja ki vérének tanítványaiért és minden emberért. S amikor felszólítja tanítványait, akikkel együtt ült széderestet, hogy majd ők is tegyék azt, amit most Tőle láttak, akkor ennyit mond: Tegyétek ezt az én emlékezetemre!”. Ezt mondja és nem ezt: Ezután a húsvéti bárány elfogyasztása helyett tegyétek majd azt és ezt. Mert Isten nem tartozik egyetlen néphez sem. A zsidóhoz sem. A keresztényhez sem. Isten az emberhez tartozik. Ahhoz az emberhez, aki szeretetre lett és szeret. És nem tartozik ahhoz, aki nem szeret. Másképpen is mondhatom: Isten nem tartozik egyetlen fajhoz, nemzethez, osztályhoz sem. Ellenkezőleg: nekünk kell mindannyiunknak Hozzá tartoznunk... a szeretet magatartása, szeretetünk által.

4. Miért lett ember és keresztre feszített ember az Isten?

Nem szertartás-csere céljából lett az Isten emberré. Az inkarnáció Isten végtelen szeretetének mindenekfeletti megnyilvánulása. Az egyetlen szövetség, a nagy isteni terv megvalósulása érdekében az Isten — aki önnön mintájára teremti meg az embert, hogy az képes legyen teljesíteni rendeltetését, hogy a szeretet által olyan legyen, mint az Isten -, ez az Isten erre a teremtésben megnyilvánuló jóságára rónak még egy lapáttal. Maga jön el és ölt emberi testet, hogy emberként ő maga mutassa meg és be nekünk, hogyan kell járnunk a szövetségi hűség útját...ha kell egészen a Golgotáig. Ha kell,

ha az ember, aki nem akar szeretni, oda parancsolja ezt az embertársát, aki hűséges a szövetséghez, hűséges és ennek folytán csak él és szeret... miként az Isten, aki úgy szintén csak él és szeret.

És itt, ezen a ponton valamit nagyon egyértelműen kell elmondanom. Az Atya nem dolgozott be a Fiú-gyilkosoknak, s a Fiú-gyilkosok nem dolgoztak be az Atyának. Isten nem haragudott meg az emberre, és Isten nem taszította el az embert magától. Sem Ádám vétke miatt és után, sem senki másnak a vétké miatt és után. A bűnnel az ember löki el magát Istentől, de Isten sohasem lök el minket magától. Isten olyan, mint a tékozló fiú apja. Szereti nem tékozló fiát és szereti tékozló fiát, és haza várja őt az atyai házba. S hogy amikor hazajön, miként bánik vele az Istent példázó atya — azt az evangéliumok ismerőinek nem kell elmondanom. Isten nem sértődik meg. Még kevésbé várja, hogy embervérrel, istenvérontásával engeszteljük ki alig oltható haragját. Isten nem a vérontás Istene. „Ő nem az a véres Isten: az a véres Isten nincsen. Kard, ha csőrén, vér ha csobban, csak az ember vétkes abban” — mondja a legemberibb, a legjézusibb magyar költő, Babits Mihály. Isten utána megy az eltévelyedett báránynak és haza hozza, ha engedi.

Jézus a szeretet örök világából, a Szeretet első és örök-időtlen köréből jött. S ha feltesszük a kérdést, hogy MIÉRT JÖTT?, erre sincsen más válasz, csak ez: szeretet okán jött és szeretet céljából jött. Hogy megmutassa nekünk, hogyan kell az istenarczunak” megteremtett emberhez méltó módon viselkednünk’. S ha feltesszük a kérdést, hogy mért lett keresztfeszített emberré, erre sincsen más felelet, csak az, hogy aki nagyon szeret, az a Golgota-halált, a halálok halálát is elvállalja, hogy hűséges maradjon a szeretethez, és a csak-szeretethez.

5. Nem utópia, hanem elpidia avagy az írástudók árulása

Hogy kicsoda és micsoda az Isten? Hogy kicsoda és micsoda a nagybetűs Szeretet ill. a kisbetűs szeretet?, hogy kicsoda és micsoda az az ember, akit Isten a második körben önnönmagával érint meg, miként Ádámot érinti ujjával Michelangelo freskóján? — erről talán a legtöbbet az az állítás mond el, amely egykor elhangzott az ajkán annak, aki Isten is volt és ember is volt egy személyben. Ez volt az a mondat: Hatalmam van oda adni az életemet! Azt az embert, aki ezt

elhangzik ez a szó: utópia. Magyarul: nincs hely másutt, mint a mennyországban, mint a transzcendenciában a Szeretet avagy az Isten Országának a megvalósulására. Azaz Isten hiába érintette meg a szeretet Szent Leikével a második körben az embert, az ember itt a földön csak a jusztiának a szolgálatára képes, amely rendőr-csen- dór, fegyver-hadsereg nélkül nem lehet hatékony. Azaz a keresztény is csak arra lehet képes, amire a Jézus-előtti múlt képes volt: állam- hatalmat csinálni, amely tudva lévőén erőszakra épül. Már Ádám sem volt képes belesimulni Isten koncepciójába, Ádám után még kevésbé vagyunk képesek a szeretetre, mert az ő bűne mindannyiunkat megrontott. Mindez annyit jelent, hogy hiába van első szeretet-kör, hiába van második szeretet-kör, a harmadik szeretet-kör már semmiképpen sem lehetséges. Isten fuser munkát végzett. Isten átabotában dolgozott. Markába szakadt a vállalkozása. Abból, amit elgondolt semmi sem valósulhat meg. Az ember ösztudománya csak annyi, hogy csinálja az ellenkezőjét annak, amire Isten megteremtette: gyilkol. Kezdetleges fokon ököllel, majd vassal s végül hidrogénbombával.

Az ember valóban csak erre képes, ha az írástudók elárulják az Istent, a Szeretetet. De amíg az írástudók ezt nem teszik, amíg az írástudók vállalják, hogy Isten tolmácsaiként működnek, s ezért vállalják a tolmácsok sorsát, a próféta-sorsot, addig van remény. Remény arra, hogy az ember másra is képes, mint gyilkolásra. Képes a szeretetre. Ennek következtében a Hegyi beszéd—ha a keresztény teológia nem az áruló írástudók teológiája — bizony nem utópia. Nem utópia, hanem valami más. Elpidia. A görög elpisz szó reményt jelent, és az elpidia arról énekel, hogy van remény. Az ember képes a szeretetre. Csak nem szabad megmérgeznie a lelkét. Nem szabad azt tanulnia, hogy szeretni csak a mennyországban leszünk képesek. Hogy Isten Ádám bűne miatt valami eredeti bűnnel verte meg az

emberiséget. Hogy Isten csak Fia véres halála által hajlandó kiengesztelődni az ember iránt. S hogy az ember itt a földön csak jusszociára és államhatalomra és erőszakkal rendet csinálásra képes.

6. Egy alternatív társadalom és annak feltételei

Hofstaetter, a szociológus könyvet írt a kisközösségekről. Feleségének ajánlotta. Ezekkel a szavakkal: De te fabula narratur. Rólad mesél ez a történet. Azt mondta el, hogy a kisközösségben megvalósulhat az az erőszakot nem ismerő csak-szeretet, amelyet megtapasztalt házasságában. És azt mondta, hogy bizony nem lehetetlen, hogy a társadalom élete ilyen erőszakot nem ismerő kisközösségek hálózatából integrálódjék egybe. Azt mondta el ezzel, hogy lehetséges az Isten, azaz a Szeretet Ország a földön. Egy másik, egy alternatív társadalomként. Modellként, mintaként és kovászként. Hogy utat mutasson.

Nem áruló írástudóként, hanem Jézust és az ő Atyját tolmácsolni szándékozó lélekkel kérdezem, mik a feltételei annak, hogy az Ország, amelynek elközelgetéséről beszélt Jézus, megvalósuljon a Földön?

Első feltétel: átalakítani gondolkodásunkat. Ezt görögül — metanoiának mondják. Mi tekintetben? Abban, hogy megszüntetünk magunkban három kategóriát. Ez a három kategória: jóbarát, semleges-közönyös és ellenség. S ezt a hármat lecseréljük egyetlen egyre: felebarát. Más szóval: mindenkit embertársunknak tekintünk. Mindenkre vonatkozóan érvényesnek tekintjük a lelkiismeret, a thóra, az evangélium szavát: Ne tedd a másikkal szemben, amit magadnak nem kívánsz.

Második feltétel: radikálisan elutasítani magunktól az uralkodás vágyát, és szolgálni akarni kivétel nélkül minden embert. Ezt görögül pán-dúliának mondják. Pán annyi, mint mindenki. Dúlia annyi, mint szolgálat. Nem elég tehát elutasítani magunktól a diktatúrát és lecserélni azt demokráciára. A demokrácia csak a többség uralkodását jelenti. Igaz, hogy közelebb áll ez az evangéliumhoz, mint a diktatúra, mint a kisebbség uralkodása. Közelebb, mint az arisztokrácia, oligarchia és hierarchia. De az evangéliumtól idegen minden fajta krácia és archia, mert ezek a szavak mind uralkodást jelentenek, akár a legjobbak, akár kevesek, akár a papok uralkodnak. Isten sem az első körben, sem a második körben nem uralkodik. Az Atya nem uralkodik a Fiún, s a Fiú nem uralkodott az embereken sem a betlehemi jászol nyomorúságában, sem a három esztendő tanítványképző vándorfőiskolán, sem a Golgotán. Isten nem él és uralkodik — ezt csak Ágoston gondolta így -, az Isten csak él és szeret, Isten csak szeret. Jézus mosta tanítványainak a lábát. Példát akart ezzel mutatni nekünk. A tanítvány pedig nem lehet különb a Mesterénél. Aki közületek első akar lenni — mondta övéinek — legyen mindnyájatoknak a szolgája. Mindnyájatoknak — pán, szolgája — dúlia. Jézus pándúliára tanított minket.

Harmadik feltétel: megetetni az éhezőket. Máté 25. fejezetében ennek a feltételnek a teljesítése fejében állítja Jézus jobb felé az Atya áldottait. Egyetlen rászorulót sem hagyhatunk ki. S a segítség mértékének nincsen más határa, mint a magunkat szegénnyé tevés. A Hegyi beszédben a tényleges, az anyagi értelemben vett szegények a boldogok, s a tényleges, az anyagi értelemben vett gazdagoknak szól a nagy jézusi JAJ. Aki ezt másképpen magyarázza, biztosan áruló írástudó. Biztosan, mert a történelem azt mutatja, hogy a nyomorúságot egyetlen faj, nemzet, osztály sem viseli el és csak az alkalmas órára vár, hogy véres bosszút álljon azokon, akik nyomorúságba taszították vagy akárcsak abban hagyták őket. Higgyetek az evangéliumban — mondom Jézussal. És ez az evangélium ezt mondja: Add el mindenedet és árát osszd szét a szegények között”. Végül pedig legyen még oly rokonszenves is a gazdag ifjú személye Jézusnak, az ifjú nem lehet Jézus tanítványa. Mindenkinek mindenünket kell adni. Erre is van görög műszavunk: pán-pándória. Minden rászorulót meg kell ajándékoznunk, s ha kell mindenünket latba vetve, ahogyan Jézus a gazdag ifjútól kívánta.

Negyedik feltétel: az egyoldalú leszerelés azonnali és személyenkénti foganatosítása. Nincs súlyosabb fából vaskarika, mint ez: keresztény katona. Mint ez: hónom alatt az evangélium, kezemben a

kézigránát. Közel ezerhétszáz esztendeje tart ez a Krisztust csúfoló gyalázat. Legyenek akármilyen szép szavaink is, amíg a keresztény ember katonai esküt tesz, azaz megígéri az ellenség, értsd: embertársai elpusztítását, addig meggyalázzuk Jézust, s ha még hozzá Istenről is beszélünk, csak félrebeszélünk. Non-violansz nélkül nincs kereszténység. Az ellenség” szükségképpen valaki embertársunknak a fia, apja, férje... ember. Ha kell görög műszó, akkor a negyedik feltétel: az echthrofilia, azaz ellenségszeretet. S ha ezért az államhatalom börtönbe zár vagy kivégez minket, vállalnunk kell. Enélkül nem lehetünk Jézus tanítványai.

Ötödik feltétel: egyetemes hirdetési kötelezettség. A papoknak az a dolguk, hogy ezt és kizárólag ezt és nem más Jézust — és különösképpen nem ennek a Jézusnak az ellenkezőjét — hirdessék. A nem-papoknak pedig ugyanaz a dolguk, mint a papoknak. Mert Jézus a maga népét tanítványokból álló népnek akarta. Padban ülő, szolgáltatásokat pusztán elfogadó keresztényeket nem akart. A tanítvány Jézus tanítása szerint olyan embert jelent, aki embertársait tanítványokká akarja formálni. Ma őt, holnapra hat vagy hétmilliárd ember vár a jézusi ígére, hogy élni tudjunk a földgolyón. Élni s a Hegyi beszédben rajzolt boldogságban élni. Senki sem mentheti fel magát a egyetemes hirdetési kötelezettség alól. Kérüssein — hirdetni. Ez a pánkérüszsia feltétele.

Utolsó és hatodik feltétel: a kahal. Héber szó. Jézus így nevezte a maga egyházát, a maga kisközösségét, amely Vele együtt tizenhárom főből állt. Ebben a kahal-ban nevelte a tanítványait. Mi sem lehetünk ügyesebbek nála. Enélkül mi sem tudhatunk tanítványokat nevelni. Minden tanítványnak egy kahalban kell nevelődnie, és minden tanítványnak létre kell hoznia a maga kahalját, amelyben ő neveli azokat, akiket ki tud halászni a társadalom halastavából. Képes reá, mert Jézus nemcsak Pétert és társait tette emberhalászokká. Ma is azzá teszi azokat, akik átadják magukat neki.

7. Befejezés

Testvéreim, akik a legkülönbözőbb keresztény felekezetekhez tartozhattok, bizonyosságot teszek. Egyszerűbb szóval: az a meggyőződése, még egyszerűbben: az a véleményem, hogy amit a fentiekben elmondtam, ez a mi közös jézusi örökségünk. Kultúránk, vallási múltunk s hagyományaink lehetnek nagyon különbözők. De ez a közös jézusi örökség összeköt minket, ha vállaljuk azt. Nem különbözőségeinket kell felszámolnunk. Ragaszkodjunk ezekhez mindannyian külön-külön, mint édes miénkhöz; nyelvben, zenében, liturgiában, istenmegközelítési stílusokban. Isten örül a gazdagságnak és sokféleségnek. Csak a jézusi örökségben legyünk egyek. Abban, hogy mindannyian nagyon szeretjük egymást.

Dialógus

Vincze Endréné

Rendszerszervező a szakmám, de 20 éve a „háziiparban” dolgozom, 9 gyermekem van, idén leszek 40 éves, és 20 évet töltöttem a Bokorban. Nagyobb gyerekeim itt vannak.

Isten Országának a jézusi örökséggel való kontinuitása a történelem mellékszálain futott, s ezeket a mellékszálakat — gondos kezek — sokszor elvarrni igyekeztek. A jézusi örökség hatékony eszményeit kompromisszumra fűrge agyak az állam és egyház jó viszonya érdekében legyengítették. Mára a társadalom immunitása a jézusi eszményekkel szemben szinte teljes. A prófétai- és írástudó küldetés meghamisításával vallásos eszméket kapunk Jézus vértanúságra felkészítő tanítása helyett. Isten Országát pedig csak akkor ragadhatjuk meg, ha rálépünk az útra, amely a szabadság és a szolgálat útja.

1. Szabadnak kell lennem, hogy hatalmam legyen, olyan hatalmam, mint Jézusnak. Életodaadásra, tanítványlábmegmosásra, tanításra, búzamag-elhalásra. Kényelmes kötöttségeim determinálnak hitt pénzügyi, társadalmi, ideológiai, nemzeti környezetem akadályoznak abban, hogy kifészkelődjem a gépezetből, melyről tudván tudom, hogy selejtet gyárt. Ha nem válók a magam urává, hogy Jézus tanításának odaadhassam magam, féltő, hogy keresek valaki mást, akin uralkodhatok. Ha nem érek rá, hogy autonóm, független személyiséggé váljak, akkor nem merek Elpídiában, Isten Országában gondolkodni. Ha elfogadom a realitásokat, Isten Országá vereséget szenved, mert feladtam az álmod, amelyért megteremtettem. Hozzáteszem Konrád Györggyel, hogy aki önmagát feladja, csak idő kérdése, hogy mikor ad fel másokat is. Szabad és felnőtt keresztényt nem kell ösztönözni, (de nem is lehet), mert csak jézusi értékrendet és értékhierarchiát ismer, nomenklatúrát nem. Ez az — értékrend által meghatározott — gondolkodás önálló erő, mely a világot alakítani képes, és egy pillanat alatt elvégezhető az e gondolkodásra való áttérés. A szabadságban az a jó, ami a metonoiában, hogy azonnal el lehet kezdeni.

2. A szolgálat. Demokráciában saját jól felfogott érdekemben kompromisszumra kényszerülök. Korlátoz engem, ha nem is oly mértékben, mint a diktatúra. Elpídiában, a Remény Országában a szeretet alapján álló szolgálat a törvény. E szolgálati szabályzat szerint a másik jól felfogott, és magamévá tett érdekében belső meggyőződésből korlátozom magam, vágyaimat, lehetőségeimet. Engem erre nem kell sem kényszeríteni, sem ösztönözni. Engem ettől nem lehet sem zsarolással, sem fenyegetéssel eltántorítani. A pándúliában, azaz a szolgálatban az a nagyon jó, hogy szinte semmi eszköz nem kell hozzá. (Ha valamihez nagyon sok minden kell, az már gyanús.) Se kinevezés, se állami eskü, se kollektív szerződés. Nincs fizetési alku. Innen nem kell a helyzet melegedésével ejtőernyőzni. A helyzet melegedése ugyanis hitelesítő és nem hitelrontó jelenség. Az is jó, hogy mások szolgálatának nincs előfeltételrendszere. Nem feltétele a nőtlenség. Nem kell hozzá sem stóla, sem süveg. Nem kell hozzá hivatal, félfogadási idővel, papír, pecsét, emlékeztető feljegyzés, feljelentés és hangulatjelentés. Ha valaki Teréz anya méltóságára vágyik, ahhoz nem kell pert koncepcionálva őt elmozdítani a helyéről. Sem érdemei elismerése mellett kényszernyugdíjazni. Teréz anya teheti a dolgát Jézus Krisztus képviselőjében tovább, attól még, hogy mi is hozzáfogunk.

Magyarországon a teljesség igénye nélkül két csoportot képezhetünk a tennivalókból. Az első csoportba a strukturális problémák, a másodikba pedig azok az ad hoc problémák tartoznak, amelyeket a jelen struktúra termelt ki. Azt hiszem, hogy a Katolikus Megújulási Fórumnak célja lehet, hogy strukturális kérdésekben a társadalom iránti felelősségérzettől vezérelve állást foglaljon!

— a családjogi törvénnyel kapcsolatban (30.000 állami gondozott, ebből az elmúlt évben 59-et adtak örökbe)

— az abortusszal kapcsolatban — az élet védelmében szólókat erősíteni kell

— az oktatási törvénnyel kapcsolatban, mely elvében és gyakorlatában nem a szerves személyiségfejlődést biztosítja — az egyházügyi törvénnyel kapcsolatban, mely még mindig megcsontosodott struktúrában és nem szolgálati alkalmasságban gondolkodik, és Sarkadi Nagy Barna személye jelképezi, hogy a dolgok nincsenek megnyugtató rendben.

Aztán vannak ad hoc problémák is, ezeket valamennyien ismerjük, és orvosoljuk is, notesszel, naptárral, közösséggel, tiszta fejjel, meleg szívvel. Két dolgot az idő rövidsége ellenére mégis kiemelnek: a Megújulási Fórumnak talán állást kell foglalnia a hangot kapott antiszemitizmus ellen, s megértetni nemzetünkkel, hogy sem a bűnbakkeresés, sem a bűnbakképzés, sem a koncepcionális hozzáállás nem szolgálja nemzetünk közösséggé formálódását. Ugyanezt meg kell értetnünk a környező országok magyarjaival és többségi nemzetbeliekkel is. Mert Isten nem tartozik egyetlen néphez sem.

Fel kell váltanunk tehát azt az alaptörvényt: hogy „a történelmet a pénz mozgatja” arra, hogy a hit s a jézusi eszmények mozgatják a történelmet.

Az evangéliumnak ugyanis nincs ellenjavallata.

Szabó Gyula

29 éves vagyok és pap. 12 éve tartozom a Bokorba, nőtlen vagyok. Gyurka bácsi előadásában az 5. ponthoz szeretnék hozzászólni, „Nem utópia, hanem Elpídia, avagy az írástudók árulása”. Az ember felteszi a kérdést, hogy miért vált utópiává a jézusi koncepció? Az immanens reményből, azaz az Isten Országának evilági megvalósításából. Több válaszom is lenne erre a kérdésre. Először az, hogy az apostolok nem értették meg Jézus koncepcióját, az Isten modellársadalmára vonatkozólag. Ennek következtében nem Jézus Isten Országának reménye határozta meg a közösség struktúráját, hanem az adott közegben legjobban funkcionáló állami struktúra, a római birodalom. Amikor az Egyház a hatalom kísértésébe került, elbukott, hisz struktúrájában már amúgy is hatalmi szervezet volt, gondoljunk arra, hogy élesen elkülönült ekkorra már a klerikus és a laikus réteg egymástól, engedelmisségetikában gondolkodtak, jogrendben és mindenekelőtt makrostruktúrában. Nagy Konstantin óta az államrendszerek kiszolgálója lett az Egyház, és így nem töltötte be modell-szerepét, hanem egy jól meghatározott alrendszerként működött az adott államon belül. Könnyítési teóriákat gyártott, hogy elterelje a figyelmet Jézus Hegyibeszédének lényegéről. Ilyen teória a túlvilági élet, ilyen teória a belső spirituális béke megteremtésének az igénye, ilyen aztán a polgári magánvallás teóriája, ezekről most nem kívánok beszélni. Mindezt, azt gondolom, hogy tapasztaltuk az elmúlt 40 évben itt Magyarországon is. Ma történelmi lehetőségünk van arra, hogy az Egyházat kiszabadítsuk az állami gyámkodás alól. Ehhez azonban két dolog szükséges. Felülről és alulról is meg kell újulnunk. Felülről: olyan egyházi vezetés álljon az Egyház élén, akik nem szennyezték be magukat Miklós Imréék kiszolgálásában. Azok álljanak az Egyház élén, akiket az Isten népe erre alkalmasnak ítél. Tehát ne felülről döntsék el, ne a Vatikánból, a magyar körülményeket abszolút nem ismerve, és ne az állam, hogy kik kerüljenek az Isten népe élére. Ne felülről döntsenek, hanem választással töltsék be ezen szolgálatokat. Erre egyébként lehetőséget ad a jelenlegi egyházi törvénykönyv is, hogyha ragaszkodni akarunk a joghoz, a 377. kánon 1. és 5. pontjában. Azt gondolom, a jelenlegi püspöki karnak—egy-két kivételtől eltekintve — le kell mondania. Elszomorodva látom, hogy mekkora köpönyegforgatás tapasztalható ezen a téren. Akik eddig az ateista-kommunista diktatúrát kiszolgálták, most átnyergelnek, elsősorban különböző keresztény jellegű pártok, és más hatalmi szervek támaszai kívánnak lenni a megváltozott körülmények között. Vannak olyan főpapok, akik eddig Mindszenty bíboros ellen szóltak, most pedig ennek ellenkezőjét képviselik. Az erőszakmentességgel kapcsolatban a püspöki kar 1986. október 16-án nyilatkozott, és ebben egyértelműen a katonai szolgálat mellett foglalt állást. Ez dokumentálva megtalálható az Egyházforum második számában. Teljes mértékben figyelmen kívül hagyva Jézusnak az ellenség szeretetéről szóló tanítását. A megváltozott körülmények között ennek az ellenkezőjére is képes volt a mi püspöki karunk. Az új egyházi szolgálatot ellátók kell, hogy élvezzék a közösségek bizalmát. A Bokornak helyt kell kapnia a magyar katolikus egyház életében. Nem, mint megtűrt közösségi irányzatnak, hanem elveinek, tiszta jézusi értékrendjének és konkrét teljesítményének megfelelően. Első lépésben úgy gondolom, hogy Bulányi Gyurka bácsit, testvéremet kell feltétel nélkül egyházunknak rehabilitálnia, és bocsánatot kell tőle kérnie. Bocsánatot kell kérnie a felnőtt katolikus közvéleménytől is, hogy egészen napjainkig félreinformálták az ún. Bulányi-üggyel kapcsolatban. Fel kell számolni azt a bizalmi válságot, amelyet a jelenlegi egyházi vezetés még mindig ébren tart irányunkban, mert ez rendkívüli mértékben megnehezíti, pláne a fiatalabb generációnál, az egyházba való tartozásnak a tudatát és érzését. S végül, mint pap el kell

mondanom, hogy közösségi paptesvéreimmel együtt szeretnénk, ha például a helyezéseknél nem az lenne a fő szempont, hogy hogyan rombolják szét az ember munkáját teljesen szándékosan (ez ma is így megy a kontraszelekció következtében), hanem vegyék figyelembe az ember közösségi munkáját. Alulról is meg kell újulnunk, ez a másik vonal, a jövő végül is nem pusztán a külső feltételek biztosításán fordul, hanem a bázison végzett munkán. Közösségeinkben olyan fiatalok nevelődnek fel, akik a hitüket, saját meggyőződésüket képesek lesznek majd továbbadni, másokat közösségbe szeretni Jézus köré. Azt gondolom, hogy a mai felnövekvő nemzedék számára van a Bokornak mondanivalója, jézusi értékrendje a szolgálat, adás, ellenségszeretet, kisközösségek hálózata, a modelltársadalom gondolatainak képviselésével. Biztos vagyok abban, hogy ha szélesebb körben megismerik keresztény és nem keresztény testvéreink mondanivalónkat, akkor többen is közösségbe kívánnak tartozni mivelünk. Köszönöm szépen.

Benyhe Jánosé

Középiskolai magyar irodalom- és könyvtár szakos tanár vagyok. Elárulom, 1931-ben születtem, így életkorom könnyen kiszámítható. Két gyerekem és nyolc unokám van.

Az előttem szólók komoly társadalmi összefüggésben vizsgálták a témát, én most inkább nevelői (szülői, nagyszülői, kisközösségi) tapasztalatok alapján szeretnék néhány gondolatot hozzáfűzni ahhoz a jézusi etikához, amelyet A jézusi örökség c. előadás bemutatott.

Barátaimmal, tanítványaikkal, gyerekeimmel, unokáikkal való kapcsolatom megerősített abban a meggyőződésben, hogy nem lehet fontosabb törekvésünk, minthogy a Szeretet-Isten képét ismertessük meg szóban és életpéldánkkal is. Az elmúlt mintegy négy évtized számadása szerint elmondhatom, hogy életem kudarcait mindig a szeretetlenség okozta, de ha valami kis „siker” jelentkezett, például növekedett a családban, a közösségben az összetartó és lendítő életerő, az csak a következetes, türelmes, a másokban bizakodó, senkit ki nem záró, hanem sokakat befogadó szeretet tettei által valósult meg. Tapasztaltam, hogy gyermekeink, tanítványaink többsége nagyon is mozgósítható a tevékeny, értelmes szeretet cselekedeteire. Ezért is tetszett az előadásnak az a gondolata, hogy a Szeretet Istene Egyetlen örök szövetséget kötött minden emberrel, és minden lelkiismeretére hallgató, önzésének ellene mondó ember képes ennek az isteni szövetségnek az elfogadására, elmélyítésére. Az előadás teológiája, etikája és pasztorálteológiája valóban azt a lényegyet emelte ki, amelyre az egészséges emberi szív igent mond. Ebből az következik, hogy együtt kell működnünk minden szeretetszolgálatra hajlandó, jóakarató vagy kereső embertestvérünkkel. Életbevágóan fontosnak tartom, hogy az egyetemes szeretet nevében éppen a keresztények kezdeményezzék ezt az együttműködést. A katolikus egyház se úgy éljen a köztudatban, mint egyedül üdvözítő, tehát kiváltságos egyház, hanem inkább, mint a neve is hirdeti: az egész emberiséget eggyé tenni akaró, egyetemes szeretetre hívó közösség.

Ez a katolikus Megújulási Fórum ökumenikus jellegű, tehát a keresztény felekezetek összefogását hirdeti meg a szeretet sokféle tevékenységi területén. Én szeretném ezt az ökumenét kiterjeszteni (mint ahogy már Gabi is fölvetette) a zsidókkal megvalósuló párbeszédre is (milyen fontos volna ez éppen a jelen kritikus helyzetben!), és mindazokra a kereső emberekre, akikkel egyek lehetnénk az adásban, a szolgálatban és a békességteremtésben. Ez tehát az első gondolatom: Terjesszük ki az ökumenét minden kereső emberre!

A másik gondolatom inkább problémafelvetés. Köreinkben megszoktam, hogy a nehézségeket vagy ellenvéleményeket nem szabad elhallgatni. Bevallom tehát, hogy nekem is sokszor van kísértésem rá, hogy a jézusi utat utópiának érezzem, mert nehezen valósul, nehezen valósítható, amit Jézus kívánt. A

nap mint nap tapasztalható kudarcok egyik okára, az írástudók árulására az előadás is rámutatott. Kétségtelen, hogy rajtunk nagyon sok fordul, és ezért annak óriási a felelőssége, aki beszélni akar az embereknek, aki családjának és közösségének összetartásán munkálkodik. A felelőtlenség, az önmagunkban és másokban meglévő rossz eredetéről és a rossz elleni küzdelem mikéntjéről azonban az előadás keveset mondott. Erre választ várnék még az előadótól, — hozzátéve, hogy a javasolt ökumené-kiterjesztés, a jóakaratú emberek összefogása talán ezeknek a nehézségeknek a leküzdéséhez is segítséget nyújthatná.

Endreffy Zoltán

46 éves vagyok, katolikus, két gyermekem van, a Tudomány c. folyóirat szerkesztője vagyok, és társadalmi munkában hitoktatással is foglalkozom. Pár kérdést szeretnék feltenni Gyurka bácsinak az előadásával kapcsolatban. Az első kérdésem azzal függ össze, hogy az államot Gyurka bácsi úgy mutatta be, mint ami a csendőrség, a rendőrség, a hadsereg fogalmaival jellemezhető, tehát negatív képeket vetített elénk. Az én kérdésem az: vajon ebből az következik-e, hogy a jézusi örökség szerint az embernek, egy kereszténynek meg kell szakítania minden kapcsolatot az állammal, ki kell vonulnia belőle, nem szabad adót fizetnie, mert az adónkkal fenntartjuk a rendőrséget, az erőszakszervezetet, s ezáltal hozzájárulunk az erőszak megörökítéséhez és fenntartásához? Azért teszem fel ezt a kérdést, mert Magyarországon most éppen áttérőben vagyunk a diktatúrából a jogállamba. Megkérdezem, hogy a jogállam is ennyire elítélendő-e erkölcsileg, avagy itt finomabb megkülönböztetésre van szükség? Én ugyanis naivan úgy képzelem el, hogy azért különbséget kell tenni a népelnyomás, a diktatúra, a kizsákmányolás és a rend fenntartása között, amiről, úgy érzem, semmiféle állam nem mondhat le. Tehát a bűnözők féken tartása, a közrend biztosítása szerintem olyan feladat, amely alól a keresztények sem vonhatják ki magukat. Megemlítenék még egy területet, ahol szerintem szükség van az államra és az állami törvények kényszerrel történő végrehajtására. Mindnyáján érezzük, hogy hazánk és Budapest ökológiai állapota eléggé siralmas. Én csak úgy tudom elképzelni ennek a megváltoztatását, hogy az állam hoz olyan törvényeket, amelyek kötelezően előírják a környezet kímélését, pl. az autókat el kell látni ilyen meg ilyen szűrőberendezésekkel, csak minden másnap szabad használni őket, és így tovább. Milliós ilyen rendelkezést lehetne elképzelni, de arra várni, hogy önkéntesen az emberek maguktól csökkentsék az autózást, a szennyeződést, ez szerintem egyenértékű azzal, hogy halálra ítéljük sajátmagunkat és a gyermekeinket. Tehát, ha nem veszünk igénybe ilyen állami intézkedéseket, akkor a mulasztásunkkal magunk is, kicsit durván fogalmazva, gyilkosokká válunk. Ez a kérdésem az ökológia tekintetében.

Ugyanez világméretekben is érvényes, mert az emberiség ma olyan mértékben pusztítja a világ javait, hogy ez érzésem szerint csak akkor állítható meg, hogyha világméretekben is hozunk olyan törvényeket, amelyek az ózonszférától kezdve a légkörmelegedésig valahogy megállítják e káros folyamatokat. És szerintem ezeken a területeken, a globális ökológiai rendszabályok érvényesítésénél is szükség van erőszak alkalmazására. Ez az egyik dolog, a másik kérdésem Gyurka bácsihoz a szándékos szegényedéssel és a javaink szétosztásával kapcsolatos. Szintén Gyurka bácsi szerint a jézusi örökség szempontjából ez is kötelező magatartási szabály. Mint mondtam, hittant, keresztény etikát tanítok egy gyülekezetben kamaszoknak, és a múlt héten a társadalmi etika témakörén belül a gazdasági etikáról is beszéltem egy pár mondatot, és azt bátorítottam mondani, eszerint talán tévesen, hogy a tulajdonszerzés és a tulajdon felhalmozása keresztény szempontból is megengedhető magatartás. Én ezt tanítottam a hittanórán, és most is szeretném megvédeni ezt az álláspontomat, pusztán arra a tényre hivatkozva, hogy jelenleg 5 milliárd ember él a Földön. De ha minden vagyonát mindenki szétosztaná, és senki semmilyen termelőeszközt nem halmozna fel, akkor áós-botos termelésre lennénk csak képesek. A mai viszonyok között ennyi embert nem tudunk eltartani olyan modern

termelőberendezések nélkül, amelyek a modern tulajdont nélkülözhetetlenné teszik, és amelyek sajnos együtt járnak azzal, hogy más embereket irányítani kell, és más embereknek a tevékenysége fölött rendelkezni kell. Ha ezt nem vállaljuk, akkor, úgy érzem, bűnösökké válunk azzal, hogy éhhalálba taszítjuk embertársainkat. Ezt a néhány kérdést akartam feltenni. Köszönöm a figyelmüket.

Bisztrai György

Kérném, hogy az előadó írja a kérdéseket, és az utolsó szó jogán 11 óra előtt, illetve minden résznek az utolsó 10-12 percében válaszoljon. Tehát nem rögtön reflektál a hozzászólásra.

Szeifert Ferenc

Katolikus plébános vagyok, 60 éves. Talán szólhatok itt az előzőek alapján is, mert valóban szegény vagyok, sokat építettem, több millió forintot költöttem, de most körülbelül fél millió forint adósságom van, amit csak az egyházközségre költöttem. Nem vagyok azért szélhámós, mert ha meghalok, akkor ami még maradt: a szülői örökségeből még van egy ház, amiből ki tudják fizetni. Ha meg élek, akkor majd valahogy legürcölöm. Szolgálatnak is vettem mindig a papságot kezdettől fogva. 1961 óta, mióta Pilisszentléleken plébános vagyok, szó szerint is minden nagycsütörtökön megmosom a híveimnek a lábát. Ajánlanám minden papnak, mert ha a bányászoknak, erdei dolgozóknak az ember látja a lábát, akkor megérti, hogy az Úr Jézus miért a lábát mosta meg az apostoloknak.

Áttérve a mondottakra, a szeretet valóban a legnagyobb törvény. Az Úr Jézus is azt kívánja tőlünk. No most, ami az evangéliumot illeti, az Úr Jézus soha nem kívánt mindenkitől egyformát. Nem hiába volt a megkülönböztetés az evangéliumi tanácsok között és a többi között. Nem olyan értelemben, mint ha az evangéliumi tanács nem lenne kötelező. Pázmány Péter nagyon szépen fordítja Aquinói Szent Tamás szavát, hogy *secundum preferentiam animi*, — a szív készsége szerint mindenkinek késznek kell lenni engedelmesnek lenni, tisztának lenni. Ha idevesszük a fegyveres szolgálat megtagadását, erre is készen kell lenni. De nem kell a gyakorlatban mindig tenni. A katolikus felfogás szerint, amit a második vatikáni zsinat is mondott, mindig kell, hogy az egyházban legyenek, akik az erőszakmentességről tanúságot tesznek, de nem ítélték el azok sem, akik úgy látják jónak, hogy az előbb Endreffy úr által említett rendet egy sereg fegyverrel is szolgálják. Ez a katolikus felfogás.

Most a kisközösség. Jézusnak valóban volt kisközössége, de nemcsak 12, volt 72 tanítvány is. Tehát már ezért sem lehet ezt szóról- szóra venni. Természetesen egy kisközösségnél nagyon ideális a 12-es szám. A Mária-légióknak is az az előírása, hogy 8-an, 10-en, 12-en legyenek, utána, ha már többen vannak, akkor osszák szét a csoportot. De ez egy apostoli csoport. De hogy az egész Egyházat így meg lehetne téríteni, azt nem hiszem, és az Úr Jézus nem is így mondta. A 72 mellett azt is mondta, hogy menjetek és tanítsatok, tegyetek tanítványommá minden népet. Es amint mondtam, nem is egyformán teszünk tanítvánnyá minden népet. Van, akitől az Úr Jézus kevesebbet kíván. Az Egyház mindig ezt tette, és ilyen értelemben népegyház is volt.

Nagyon fontos dolog az, hogy a kisközösség a nagy közösségért legyen. Ha a kisközösség nem a nagy közösségért van, hanem önmagáért, akkor baj van vele. A Bokor közösségnek ez problémája. Most itt felvetődött ez a másik kérdés, hogy katolikus-e a Bokor közösség? Belevágok mindjárt ebbe. Nyilván most a katolikus szó azt jelenti, hogy olyan elveket vall-e. Lehetséges az, hogy a Bokor közösség azt vallja, hogy mi a fegyveres szolgálatot megtagadjuk. Ez szuverén joguk, Assisi Szent Ferenc is ezt tette. De, amikor azt mondjuk, hogy a másik az gyilkos, akkor már vétettek ez ellen, és ez nem fogadható el. Tehát ebben is benne van az, hogy bele kell épülni a nagy egészbe.

Ugyanúgy van más tételekkel is. Természetesen mindenki elismeri Bulányi atya érdemeit, a Vatikánban, Rómában is, de a másik oldalról van katolikus hitvallás. Lehet valaki nem katolikus is, és ökumenizmus van, tárgyalhatunk mi úgy is egymással, de azért jó tudni, hogy mégis katolikus-e vagy nem. Amit a második vatikáni zsinat tanított, azt a hitvallást, a legtermészetesebb dolog, hogyha valaki azt kívánja tőlem, hogy ezzel igazoljam, hogy katolikus vagyok, kérem, minden további nélkül leteszem. Van ilyenfajta hitvallás, úgy tudom, Bulányi atyától is kéri, hogy ezt tegye le. A másik az, hogy jó volna tisztázni a többi katolikus kisközösséggel való kapcsolatot. Mert azért nem olyan egyszerű azt mondani, hogy fölülről mondták: ez rossz kisközösség, a többi jó kisközösség. A többenél megvan az, hogy ők a

Bisztrai György

Letelt az 5 perc. A Fórum holnap 13,30-kor ér véget. Ha most a harmadik pontot nem mondta el Benyhe Jánosné, a katolikus hitvallást nem kérte számon tőlünk Szeifert Ferenc, ezt bármikor az eljövendő hozzászólások alkalmával, ha módja és kedve van, folytassa tovább. Kérném a következő szót.

Orbán Sándor

Miskolcra jöttem. 1927-ben születtem. 3 gyermekem és 6 unokám van. Foglalkozásom orvos. 13 éve kerültem a Bokorra. Egy példával szeretném illusztrálni azt az egyetemes hitet, hogy minden ember úgy gondolja, őt szeretni kell. A múlt nyáron egy hetet töltöttem el a sajósenyei református szociális otthonban. Számos szellemi fogyatékos szerencsétlen embertársunk él ott. Köztük a 3 legsúlyosabbnak a szellemi szintje még az emberszabású majmokét sem érné el. Mégis, ha ezt a 3 szerencsétlen testvéremet megsimogattam vagy ölbe vettem, arra az időre szinte kivirultak. Annyira az ember lényegéhez tartozik a szeretetigény, hogy ez még ezen az egészen alacsony szellemi szinten is megmutatkozik.

Valóban Isten egyetlen szövetségének lényege, hogy megmutassa emberszeretetét. Ezt mutatja meg már a teremtéskor is, majd az Ószövetségben, az utolsó vacsorán és a kereszthalálban egyaránt.

Utópia-e, avagy Elpídia az Isten Országának megvalósítása? Jelenleg a legtöbb ember szerint utópiának tűnik. Hogy Elpídia lehessen — véleményem szerint —, azt is meg kellene beszélnünk, hogy most, amikor már kisközösségek is kialakultak, de még a nagy plébániai közösségek is fennállnak az egyházban, ez a két szervezeti forma, hogy működjön együtt, majd az idők folyamán hogyan alakuljon egyre inkább a kisközösségi struktúra irányába. Kisközösségi szinten hatékonyabban lehet hirdetni a jézusi tanítást, a közösség tagjait aktivizálni, szeretetre nevelni, tanítvánnyá tenni. Viszont egyik napról a másikra nem tudjuk úgy megváltoztatni embertársaink tudatát, hogy mostantól minden keresztény kisközösségbe akarjon tartozni, abban aktívan részt venni.

Az ember nagykorúságra vágyik. Végre tényleg ismerjék el, hogy nagykorú emberek vagyunk és nagykorú keresztények, s ne felülről mondják meg, mit csináljunk. Ha a gondolkodó ember olvassa az evangéliumot, maga is rájön, hogyan kell élnie, ha Jézus tanítványa akar lenni. De hagyjuk, hogy maga rájöjjön, s ne felülről akarják irányítani. E nagykorúság elismerését szeretném elvárni egyházam vezetőitől. Ugyanakkor a Bokron belül is ügyeljünk arra, hogy a közénk került új testvért hagyjuk a maga ütemében fejlődni. Ebben segítsük őt, de ne akarjuk szinte előírni, hogy így és így élj. Az adásban, a szolgálatban állandó fejlődésnek kell lennie. Aki csak most került közénk, nem azzal kezdi mindjárt, hogy mindenét szétosztja a szegények között. Zakeus is azzal kezdte, hogy a vagyonának a felét — nem az egészet — osztotta szét. Az Isten is csak annyit vár el tőlem, amennyit jelenleg képes vagyok teljesíteni. Ebben persze állandóan fejlődőnem kell(ene), s nem megállnom.

Az egyetemes hirdetési kötelezettség szükségességére most már a hivatalos egyházi vezetésnek is rá kellett ébrednie. Amikor oly kevés a pap, rá kellett ébredniük, hogy a civilnek, a nem-papoknak is hirdetniük kell a jézusi tanítást. Nagy probléma az, hogy a teológiánkban a jézusi tanításba igen nagy mértékben beleszővődött a filozófia. Meg kellene különböztetni, mi a jézusi tanítás és mi a filozófia. Mivel az időm letelt, ebbe már nem tudok belemenni. Köszönöm.

Vincze Endre

44 éves mérnök vagyok, tanárként dolgoztam, és kb. két hete a Család Alapítvány titkára vagyok. Hogyan valósítható meg a Jézusi Örökség? Ennek a kérdésnek van egy elméleti oldala: az ember bele van ágyazva a történelembe, amely sajátos játékszabályok szerint működik. S a fides universalis, azaz az egyetemes hit alapján az ember tudván tudja, hogy abban nem valósulhat meg a szeretet, mert nem szereti minden ember egymást kivétel nélkül. De ugyanakkor azt is tudja, hogy az ember a szeretet megvalósítását kapta örökségül, feladatul és ajándécul az Istentől. Nem marad más hátra, mint megelőlegeznie és kezdeményeznie a szeretetet mások felé a viszontszeretés igénye és kikényszerítése nélkül, ahogy az Isten is tette. Ha már akad két ember, aki ennek a szellemében cselekszik, a viszontszeretet is megvalósul. Amit természetesen elfogad az Istent kereső ember, mert erőforrás számára, és szeretetlenség volna azt elhárítani. Ez lenne az alternatív társadalomnak az alapállása.

Szeretni csak szabadon lehet. Ezt a szabadságot azonban nem kiverekedni kell, hanem elsősorban adni a másoknak, csak így várható el, hogy nekem is adják. Emberi kapcsolataimban hányszor áthágom ezt. Okosabbnak gondolom magamat a másiknál, és az iránta érzett felelősségre hivatkozom. Gondoljunk csak egy szülő-gyerek

kapcsolatra, vagy az Anyaszentegyház-kiscsoportok kapcsolatára. Magamat is szabaddá kell tennem anyagiak, evilági érvényesülés, életélvezet vonatkozásában, hogy nekem is hatalmam legyen odaadni az életemet másokért.

Szeretni csak közösségben lehet, amely egyszerre tárgya és inspirálója szeretetemnek. Véd, mint nyílt vízen a csónak, és vágyat ébreszt bennem, hogy beemeljek másokat is, és örüljek, hogy sok csónak halászik a vízen.

A szeretet mindig konkrét. Adásban és szolgálatban nyilvánul meg. Csak akkor hatékony, ha nemcsak a szubjektív igényt elégíti ki, hanem szeretni tanít. Kerüljük a zsákcákát: amikor adásommal még az addigi kevés aktivitást is elveszem a másiktól, és azután már csak rám hagyatkozik. Nem a balekség miatt baj ez, hanem mert ártok vele, ha nem tanítom meg önellátásra és a továbbadásra.

A szeretet elutasítja az erőszak minden formáját, a durvát és a kisebbeket is. Szuronyokon nem lehet ülni, ahogy Bismarck mondta, mert előbb-utóbb az ember használni fogja azokat, de a kisebb mértékű erőszak sem célravezető, hiszen mechanikus cselekvésre indítja az embert. A szeretet apolitikus az erőalkalmazás vonatkozásában, de politikus a társadalom iránti felelősség érzetében. Látja a társadalmi bajokat, és nem szemléli azokat részvét nélkül. Van gondolata, programja és alternatív gyakorlata azok megoldására. Szeretettel és szakértelemmel közelít azokhoz, akik már lemondtak önmagukról: az alkoholistákhoz, a kábítószerhez, a csövesek világához, magához hívja és felüdíti az elfáradtakat, az elcsigázottakat, akik eltévedtek az értékek világában. Patronálja a megromlott házasságokat és családokat tanfolyamok és közösségek szervezése által. A gyermekek érdekeit képviseli a családban és az iskolában, véleményt formál az Egyház és az állam együttműködéséről. Fel-emeli szavát az abortusz ellen és az élet védelmében. Csatornákat épít a rászorulókat megsegítésére külső és belföldön egyaránt.

Milyen formában őrizzük meg és valósítsuk meg a jézusi örökséget? Nem kell feltalálnunk a spanyolviaszt. Elnézem az iszákosmentő lelkipapokat. Nincs ott szó elvonókúráról, orvosi tanácsról, pszichoterápiáról. Lelkipap az a javából: imádsággal, énekléssel, Szentírás-olvasással, előadásokkal, megbeszélésekkel. Kahalba vannak szeretve az alkoholisták, „alkahalba” vannak szeretve. Köszönöm szépen.

Gromon Andrásné

Dicsértessék a Jézus Krisztus! Gromon Andrásné vagyok, 62 éves, gyermekköri asszisztens, négy gyermekem van. Én úgy gondolom, sokan ismernek itt a jelenlevők közül. Egyetlen kérés van. Ugyanaz, amit Gyurka bácsinak is mondtam 13 évvel ezelőtt: legyen békesség, legyen egység. Ne osszuk meg mi katolikusok az Egyházat. Hibák mindig voltak és mindig lesznek. Mi is látjuk, Önök is látják. De úgy érzem, hogy nem ez a megoldás, amit itt a Bokor társaság és mások csinálnak. Én itt hiányolom a külsőségeket, mert szeretnék itt az Oltáriszentség jelenlétében lenni, és azon a kereszten a megfeszített Krisztust szeretném látni. Én azt hiszem, ha ebben az idézőjelbe tett külsőségben egyet tudunk érteni, akkor megszűnik ez az áldatlan állapot. Mert merem mondani, a jó Isten a tanúm rá, hogy annyit nem szenvedett senki sem talán emiatt, mint én. Én nem akarok a rádió elé állni, én nem akarok senkit se ítélni, mert a Szentírásban az van, hogy ne ítéljetek, hogy meg ne ítéltessetek. De azt nagyon kérem, próbáljunk ezen közösen változtatni. Én nem veszek részt tovább ezen az ülésen, és elmegyek a templomba, és az Oltáriszentség előtt fogom kérni az Úr Jézust, hogy legyen végre vége ennek a borzalmas harcnak. Köszönöm szépen. Dicsértessék!

Kovács Tádé

Teológiai főiskolát végeztem, kazánfűtő vagyok még keddig, szerdától Zsibriken a reformátusok által kezdeményezett narkosmentő telepen fogok dolgozni. 44-ben születtem. A hatalom szó megmentésé megtörtént az előadásban. „Van hatalma az Emberfiának, hogy odahelyezze életét”, nem muszáj kirádozni a pozitív szótárból ezt a szót. Csak az összes negatív jelentését. Hasonló műveletet szeretnék elvégezni a kráciával. Nem én találtam ki, hanem itt ülő Miklós barátom. Sajnos autokráciát nem mondhatunk, mert egész mást jelent. Egy ilyen latin-görög öszvérszót lehetne mondani, hogy ipsokrácia, mert önuralmat viszont nagyon kell gyakorolnunk mindnyájunknak ahhoz, hogy szolgálni tudjunk, hogy a félelmeinken úrrá tudjunk lenni, és a vágyainkat féken tudjuk tartani. Ez nem azt jelenti, hogy ne legyenek, mert vannak hasznos félelmek és üdvös vágyak. De hogy azok úgy szolgálják a többiekét és az összeseket, ahogy kell; ehhez nagy önuralomra van szükség. Van még egy meglátásom a hierarchiával kapcsolatban is, ezt is szeretném megmenteni.

Az értékhierarchia borzasztóan fontos. Elhangzott itt olyan is, hogy evangéliumi tanácsok és parancsok. Nem biztos, hogy egyetértünk ezzel az értékhierarchiával, sőt biztos, hogy nem, de hogy rendje van az értékeknek az biztos. A szeretet van a csúcson, és amellé más nem tolakodhat; lejjebb kezdődnek a többi értékek, és ha valamit egy szintre helyezünk vele, akkor borzasztó nagy bajok támadnak, meg konfliktusok meg meghasonlás. Ez a dolog egyik oldala. A másik, hogy nem az emberek vannak hierarchiában, azok úgy nagyjából egyenlő méltósággal rendelkeznek mindnyájan; az is, akit Orbán Sándor simogat és a többiek is. Így aztán a baj akkor van, ha az értékeink egyenrangúak, és az emberek hierarchiába rendeződnek. A világ akkor szép, amikor az emberek egyenrangúak, és az értékeink rendeződnek hierarchiába. Köszönöm.

Bisztrai György

Amint látjátok az órát, Bécinek még van négy perce, aztán Gyurka bácsié a szó.

Simonyi Béla

33 éves vagyok, elvileg erdőmérnök, gyakorlatilag valamiféle szabadúszó. Három gyermekünk van. Három dolgot szeretnék mondani:

— Az egyik: Elvonultunk ide, egy terembe. Nem tudom, ki érzi úgy, hogy rajtunk az ország szeme, és ki nem érzi úgy. Én azt szeretném, hogy — attól függetlenül, hogy ma rajtunk van-e az ország szeme—a jövőben rajtunk legyen, illetve rajta legyen a jézusi örökségen.

— Mi ennek a módja? Azt gondolom, hogy nem a Bokor a téma itt ma. Úgy érzem, hogy van a kezünkben valami: az, amit Gyurka bácsi nagyon jól elmondott (vagy annak valamilyen árnyalt, megvitatott változata, de a lényeg abban van). Ezt a kincset Magyarországon ma éhezi a társadalom. Ha félig öntudatlanul is, vagy ha egyáltalán nem tudja, hogy ezt éhezi, akkor is; ezt a kincset innen, ebből a teremből ki kell robbantani a következő hetek, hónapok során. Minden más figyelem, ami részletkérdésre megy, úgy érzem, idővesztés, pazarlás. A Bokorban (és bárki másban) belül dől el, hogy egy élő kincs birtokában élő forrássá válik vagy nem.

Ma, amikor egészen más a lépésritmus a magyar társadalomban, meg kell éreznünk, hogy nem templomban tárgyalunk és vitatkozunk nézetekről egymás között. Meg kell értenünk, hogy olyan mondanivalónk van, amelyet más nem mond el a magyar társadalomban rajtunk kívül, mert vagy politikát mondanak vagy sekrestye szöveget. A kettő közöttit nem. Ez lenne az igazi, nem is annyira szintetikus, hanem valami harmadik út — persze nem a Demokrata Fórum értelmezésében. Ez nem hangzik el a magyar társadalomban. Ne szalasszuk el ennek lehetőségét.

— Az utolsó pedig, amit mondanék: Világos, hogy a politikában van hatalomgyakorló és van egy ellenzék. Az ellenzék arra való, hogy állandóan kontrolláljon. Nekem a lengyel Szolidaritás hajdani alapállása volt rokonszenves, amely nem vágyik hatalomra. A próféta soha ne akarjon főpap lenni. Tőkés László most pontosan ilyen döntési helyzetbe kerül Erdélyben. S ha Konrád Györgyöt megkérdeznék, hogy lesz-e belőle köztársasági elnök, valószínűleg úgy válaszolna, mint Hável: „...legfeljebb nagyon átmenetileg, és alig várnám, hogy visszamehessek értelmiséginek.”

A Bokornak — vagy bárkinek, aki a jézusi örökségben ma a magyar társadalom számára szeretne valamit adni —, úgy érzem, fel kell élesztenie és ki kell rajzolni magában egy öntudatot. Az örök, nyugodt, mert hatalomra nem vágyó ellenzéki öntudatát. Nem táncolni a katolikus egyház színeit, nem abban a keretben tipródni, hogy kitaszítottak vagy sem, védekezzünk vagy ne, létezzünk-e még vagy nem létezzünk. Hanem élni az örök, nyugodt, maga módján magabiztos ellenzéki hivatását. Köszönöm a figyelmet.

Bulányi György válaszai

Nem tudok mindenre válaszolni. Két okon is, az egyik az időtényező.

Andi azt képviseli, hogy a kudarc nem csupán az írástudók árulásából adódik; s kérdezi, hogy még miből. Arra gondolok, hogy amikor jó 40 esztendővel ezelőtt a nagy társadalmi váltás idején mindenkinek döntenie kellett, hogy elmegy-e vastapsolni, vagy elmegy a becsület útján, akkor mindenfajta írástudói árulás nélkül is nagyon sok okon megmagyarázta ki-kik magának: Inkább a

vastapsnak az útján megyek el, mert ott nagyon sok jót is csinálhatok...stb. Valóban nem kell mindent az áruló írástudók számlájára írunk, mert árulom én saját magamat is, félttem én a bőrömet az írástudók árulása nélkül is. Ennyiben helyesnek gondolom tehát megjegyzését, de nem szeretném, ha ezzel elgyengülne bennem az, amit az áruló írástudók felelősségéről mondtam. Azért nem, mert ha nincs áruló írástudó, akkor az én lelkiismeretemen belül dől el a harc, hogy melyik úton megyek el. Ha azonban az archiák és a kráciák hivatott tollnokái megmagyarázzák, hogy hát valójában Isten sem kívánja tőlem a nehezebbet, a becsületet és a nem-hazudozás útját, akkor könnyebb elkutyulnom.

Ezután Zolinak válaszolnék. Mindazt, amit elmondta, én is átéltem, akárcsak Te, de az embernek egyszer döntenie kell, hogy mit akar. A Te pozitívumokat-mérlegelni-akarásodnak jegyében választja a kereszténység közel 1700 esztendő óta ezt az utat. Ennek a velejárója lett, hogy — hadd ne soroljam el — a történelemnek megannyi borzalma keresztény asszisztálás mellett jött létre. Én azt hiszem, hogy az Úr Jézus nem ezt az utat szánta a maga egyházának. Ezzel semmi sincsen megcáfolva abból, amit mondtál az ilyen meg amolyan hatályos törvényekről s azok következményeiről. De választanunk kell, s én azt hiszem, hogy az emberiség mindig tudott államhatalmat csinálni, és erre Jézus Krisztus nevét nem kell felhasználni, mert ez megy nélkülünk is. Nekünk, Jézus tanítványainak törődnünk kell minden közéleti kérdéssel, de az államhatalmi ki-kényszerítés feladatát nem vállalhatjuk. Jézus tanítása és példája kötelez a törődésre is, a nem-vállalásra is.

Feri kifogásolta, hogy használtam a „gyilkos” szót is. Minő szót használjak, ha az a helyzet, hogy a kereszténység és államcsinálás közös jegyében hajóra szállunk, s kiirtjuk az Észak- és Délamerikai kontinens lakosságának 90%-át Isten nagyobb dicsőségére? Hogyan mondjam el azt úgy, hogy ne sértsem meg azokat a derék konkvisztátorokat, akik lelkes lelkiatyák irányítása mellett hajóra szálltak, és kiirtottak közel 100 millió embert? Ne mondjam, hogy gyilkosok, mert ezek katonák? A dolgokat egyszer néven kell neveznünk. Engem is úgy neveltek, hogy nem neveztük nevén a dolgokat; megvallom, azért lettem pappá, mert azt hittem, hogy így tudom legbiztosabban visszaszerezni Nagy-Magyarországot. Pedig én is tudtam, hogy Nagy-Magyarországot nem lehet visszaszerezni sem Miatyánkkal, sem Üdvözléggel, sem Hiszekeggel, hanem csak gyilkolással. Persze, hogy nem ezt éltem meg: akkor én tömeggyilkosnak készülök és ezért leszek katolikus pap. Hanem olyasmiket éltem meg: dicső és édes meghalni a hazáért; egyetlenegy bűn van, a hazaárulás, amire nincsen bocsánat stb. Nevén kell nevezni a dolgokat, mert enélkül nem lesz soha rend. Ha pedig valaki azt éli át, hogy könyörgöm, gyilkolások nélkül nem lehet az emberiség ügyét rendbe tenni, és ehhez zárkóztatja fel az életét, akkor drága barátaim, bennünket, a Bokrot — minden ellenkező híreszteléssel ellentétben — az jellemez, hogy engedjük: gondolja és mondja mindenki azt, amit akar. És cserébe engedtessek meg, hogy mi is elmondjuk azt, amit gondolunk. Engedtessek meg nekem is, hogy elmondjam: én azt gondolom, hogy aki elmismásolja ezt a gyilkolási ügyet, az nem azt csinálja, amit Jézus Krisztus akart és akar. Abból született meg a Bokor-botrány, hogy mi olyasmire, aminek tevésére 1500 és 1700 esztendő „megszentelt” egyházi hagyományaink vannak, egy nagy NEM-et mondunk. Nem-et a katonáskodásra, mert ez Jézus Krisztussal nem fér össze. S hogy a gőgös magabizosságot elkerüljük, még hozzátesszük: butaságoktól nem kell félni, mindenki mondhatja nyugodtan, amit akar. Mi is. Úgy sem fognak figyelni rá, ha butaság. S mindenképpen figyelni fognak rá — Gamáliel szavával —, ha Istentől van. Az értelmetlen dolgoknak nincs jövőjük. Ha pedig a katonáskodás egybeházasítása a gyilkolással értelmes beszéd, akkor ez a beszéd alakítja a jövőt.

Gromon Bandi édesanyja azért imádkozik, hogy ennek a mi áldatlan állapotunknak legyen már vége. Dehát hogyan lehet ennek az áldatlan állapotnak vége? Velem mindig úgy akarják végét szakasztani ennek az áldatlan állapotnak, hogy ezt kívánják: mondjam, amit nem gondolok. Csakhogy arra a kis időre, ami nekem még hátravan, nem vállalom, hogy jó, akkor mondom, amit nem gondolok. Nem, mert Jézus Krisztus egyházában el kellene tudnunk viselni kölcsönösen — nekünk, a Bokornak is —,

hogy nem esik mindenki hasra a bölcsességeink előtt; s az egyház többi részének is el kellene viselnie, hogy amazok — mi — meg ezt gondolják; Ha másképpen nem, hát így: nem kell törődni velük, úgy is butaságokat beszélnek, Bulányitól kezdve teológiailag műveletlen az egész társaság. El lehet viselni a szólásszabadságot, hiszen az emberiség nem hülye gyerekekből áll, s így előbb-utóbb mindig kiderül, ha egy társaság butákat beszél. Hadd beszéljék tehát a maguk butaságát, normális ember úgyszemint áll közéjük... mondják csak.

Másképpen nem lehet rendet csinálni. Nem lehet, mert ha nekünk ezt mondják: „Ha azt gondoljátok, amit gondoltok, és azt mondjátok, amit gondoltok, akkor ki veletek”, mi ugyan kimegyünk, de nem csinálunk másik egyházat. Azért nem csinálunk másik egyházat, mert mi azt hisszük, hogy mi egyház vagyunk. Nem kizárólag mi, de hogy a mi mondanivalónknak abban az egyházban, amit Jézus Krisztus egyháznak akart, helye van — abban nekünk nincsen kétségünk. Persze a múlt idő megtaníthat reá, hogy dehogy van helyünk. Úgy taníthat meg, hogy elpusztulunk. Úgy, hogy egyre kevesebben leszünk. Bűneink, helytlenállásunk, az evangéliumot feladásunk következtében. De amíg a radikális jézusi szeretet ígéit mondjuk és tesszük, addig nekünk biztosan helyünk van egy olyan egyházban, amelyik Jézusé.

Még van egy percem. Tádét megint megcsodáltam. Nem érvényes tehát, hogy csúnya dolog a krácia. Nem érvényes, hogy csúnya dolog az archia, mert bizony az ipszokrácia, az önuralom el nem vethető. S ha a hierarchia szónak nem azt a jelentést adjuk, hogy a papok uralkodnak, hanem hogy a szent, azaz a legmagasabb érték uralkodik, akkor bizony érték és nagyszerű és el nem vethető az archia sem. A tádéi fogalomtisztázás helyeslése után megköszönöm figyelmeteket.

Ének

Laudate omnes gentes

Laudate Dominum.

Dicsérje minden nemzet,

Dicsérje az Urat!

Bisztrai György

Barátaim! A szervezők között nem volt egyetértés abban, hogy 11-től fél 12-ig szabad-e enni? Egyik alternatíva az volt, hogy ne mondjam meg, hogy van a hosszú folyosón sok-sok ennivaló. A második alternatíva, hogy nyugodtan mondjam meg, mert mindenkin van önuralom. (Nevetés) A harmadik, hogy nyugodtan bízd rá a döntést, add rá a civil áldásodat, döntse el mindenki, büfében, réten tölti a fél órát, vagy pedig a hosszú folyosón magához veszi azt az ebédet, amit fél kettőtől ehetne meg, másodszor. Tegyétek azt, amit akartok, találkozunk 25 percnyi szünet múlva.

Szünet után ének.

Bizakodjatok jó az Úr, jósága éltet!

Bizakodjatok jó az Úr, alleluja.

Bisztrai György

Egészségekre a pihenést.

Kinéztünk az ablakon, s láttuk hármasával, négyesével beszélgetni az embereket a fák alatt, mondtam a Győző barátomnak, hogy már ezért megérte megszervezni a mai találkozót. Képzeljétek el, hogy délután másfél órát együtt enni és beszélgetni milyen nagyszerű lesz. Megjegyezték nekem, hogy úgy ültünk itt a színpadon, mint a díszpintyek. Az világos, hogy az előadó, miért ül ott, a te szereped is nyilvánvaló, de a másik három miért ül ott? Először is egyik az elnök: Kaszap István. Azután szükséges, hogy az egyházban a nők hallassák szavukat, ezért hívtuk fel Turiák Ildikót. És nehogy azt mondják, hogy ez csak egy civil társaság, van közöttünk pap is, ezért ültettük most ide, nem pintyként, hanem barátként Tárnái Imrét. (Taps) Megmagyaráztam magunkat. Ígérjük, legközelebb már csak hárman fognak itt ülni.

Következő kérdés: amennyiben úgy látjátok, hogy többen szeretnének hozzászólni, akkor a Bokor lelkeséghez tartozó emberek lehetőleg mérsékeljék magukat, hagyjuk szóhoz jutni a más lelkeségek hangjait. Amennyiben úgy látjátok, hogy ők nem tudnak hozzászólni, akkor mondhatjuk a „magunkét”. De ez nem Bokor-találkozó. Köszönöm, hogy együtt vagyunk. Légy szíves, mutakozzá be.

Merza József

Kedves Barátaim! 58 éves vagyok, matematika-fizika szakos tanár, könyvtáros. Négy gyermekünk van. A Bokornak régi tagja vagyok.

Tegnap délután egy találkozóra mentem, s utazás közben a mai napra gondoltam. Lám, ide jutottunk, hogy nyilvánosan, minden korlátozás nélkül jöhetünk össze egy színházteremben. Gyuszi bácsi egerek rágta plébániája volt előttem, s az a felelősség, amivel az ottani találkozókra készültünk. Igen, annak erejében vagyunk itt, hogy valamikor komolyan vettük az egérrágta plébániákon való találkozókat, az ottani beszélgetéseket. Őrizzük is meg dolgaink komolyan vételét, de azért ne váljunk komorrá, mintha ezen az új helyen ez lenne az illő. Nem, maradjunk ugyanolyan közvetlenek és vidámak, mint a szűk szobákban és termekben. Legyünk olyan gyerekek, mint a Hradzsin folyosóin rollerező új köztársasági elnök, aki még szintén nem tanulta meg a kötelező ünnepélyességet. Nekem azonban, mint előadónak, nem szabad túl szabadon csapongani, mivel akkor bőbeszédűen mondanám el azt, amit röviden is össze lehet foglalni. Leírtam hát néhány tényt a kisközösségek múltjából. Óvakodtam attól, hogy listát vagy regulagyűjteményt állítsak össze, hiszen akkor nagyon hosszú lenne ez az előadás, s olyan dolgokat is érintenék, amit mások jobban ismernek. Ezért inkább néhány történeti elemet igyekszem hangsúlyozni. Ezek világossá teszik, hogy milyen hatások alakították ki a mai közösségi struktúrákat. Hadd kezdjem egy személyes élménnyel!!

1951. őszén egy rendetlenül összedobált könyvkupacra bukkantam a debreceni egyetem alagsorában. Megszüntetett szerzetes könyvtárból hozták-e oda teherautóval a köteteket, vagy elkobzott magánkönyvtár anyaga volt, nem tudom. Abban az időben sok mindent nem tudott az ember, s a könyveknek abban az időben is megvolt a maguk sorsa. Nekem a sors Godin abbé híres könyvét szánta. La Francé: pays de mission?”, vagyis Missziós terület-e Franciaország?” — kérdezte a könyv címe. Lopva kiemeltem a füzetet a kupacból és olvasni kezdtem. Új világ nyílt meg általa, feltárult előttem az Egyház legkedvesebb lányának vallási nyomora. Mauriactól, Bernanostól és Martin du Gard-tól ugyan már tudtam, hogy a kereszténynek mondott ember körül pokol vagy sivatag is lehet a világ, mégis, más volt ez az üzenet a huszadik század közepéről, néhol egy riportkönyv elevenségével. Tényszerű, hatásos, felrázó. Ugyanakkor szenzációs dolognak tűnt, hogy ebben a rideg világban élhetnek lelkes fiatalok,

akik találkoznak, barátok lesznek és munkához látnak az evangéliumi üzenet hatására. Lehet, hogy fagyos körülöttük a világ, irgalmatlanok az emberek, s az egész törtézésre tudva — nem tudva ráfeszül két világháború égboltja, de a hitet magukban hordozó fiatalok, Pierre és Marié, Jacques és Héléne, fáradhatatlanul dolgoznak az embereket egybefogó szeretet művein. Igen, igen ez a mi világunk — mondtam elsőéves egyetemista fejemmel, magam mögött tudva két miskolci kisközösségi évet. Igen — mondtam lelkesen —, ismerve gimnazista koromból Sanyit, Lacit, Gusztit, Dezsőt és Csubit, Zsuzsát, Évát és Csipkerózsikát — csupa szívemnek kedves iskolatársamat vagy templomi padtársamat — a megszüntetett hitoktatás és az első próbálkozó lépéseit megtevő kiscsoportok életéből. Ott éltem a debreceni közösségek utolsó virágzó évében, s egészen természetes volt, hogy a hitben megállni, tanúságot tenni, az ateista nyomást bírni, egzisztenciánkat kockára tenni, s eközben fiatalnak lenni, dolgozni és nevetni akarni csak emberméretű baráti társaságban lehet. Már sötét volt az ég, hamarosan papbarátaink sem voltak, megverték legfőbb pásztorainkat is.

Ha akkor megkérdezi: minek látom Magyarországot, azt válaszoltam volna: hadszíntérnek. Csatamezőnek, amelyen az egyház ellenségei győztek, s amelyen az utolsó feltételeket diktálták azoknak a legyőzötteknek, akik inkább akartak élni, mint tanúságot tenni. Fokozatosan változott csak a kép, amíg megvilágosodott: az egyoldalú küzdelem után, de bizony az előtt is, a Hegyi Beszédet alig vagy egyáltalán nem ismerő, vagy ha ismerő, akkor azt nem vállaló emberek misszióra váró földje lett és volt ez az ország. Elveszték az illúziók, a formális nevelés és a meglegházi vallásosság életképtelen külsőségei, s elveszett volna a hit is, na nincs akármilyen kis megtartó közösség, egy barát, aki biztat, hogy megállják. Ha nem olvassuk ronggyá Suhard bíboros szamizdatban gépelt füzetét az egyházzal az úgynevezett modern kor küszöbén. Azt az írást, amelyet a felsőbb körök nem kedveltek, de amely megerősített bennünket éppen azért, hogy beszélni tudott az időnként emberien és esendően viselkedő egyházzal. A nagy közösségről, amely szeplőket és ráncokat is hord, de képes megújulni bűnbánatot tartani tudó tagjaiban. Addig azt hittem, hogy az egyház, amelybe beleszülettem egyetlen és tökéletesen szép, s miért is tudtam volna másként, amikor hiányzott belső önismeretünk, saját egyházkritikánk. Laikus voltam és túl fiatal ahhoz, hogy lássam a válságjeleket, s a történelem még csak elkezdte nyitogatni a szememet. Nem tudtam, hogy a diadalmasnak hitt egyházam máshol is súlyos helyzetbejutott, és egy évtized múlva halaszthatatlanná válik, hogy világkonferencián, a II. Vatikáni Zsinaton gondolja át az önmaga és a világ által felvetett kérdéseket. Azt tudtam, hogy hazámban életveszélybe kerültek a vallási közösségek, azt is tudtam, hogy a már korábban megkezdett kiscsoportos munkától remélhetjük a nehéz idők túlélését, de azt nem tudtam, hogy amit akkor és ott csinálunk, az egyház — kicsiben. Végül azt sem tudtam, hogy 25 év múlva egy pápai apostoli buzdítás 58-adik paragrafusa fogja immár a világegyház reményének gondolni azt a kisközösségi formát, amit ösztönösen, s valljuk be, kényszerűségből választottunk, mert ha hívők és becsületesek akartunk lenni, másként nem tehattünk. A század közepének Magyarországon szétnézve azokat a bátor papokat látom, akiknek volt hitük és mondanivalójuk ahhoz, hogy a legalitás és illegalitás formáit választva vagy változtatva maguk köré gyűjtsenek egy, két esetleg több tucatnyi fiatal lányt és fiút, merészebb családokat, idősebbeket. Volt kongreganisták, cserkészek, kalotosok, egyházi iskolába járt diákok keveredtek olyanokkal, akik már nem lehettek vallásos szervezetek tagjai, még hittant sem tanultak rendszeresen. Megformálódtak a baráti körök, a huszadik század házankénti gyülekezetei, a lakásokban vagy kiránduló csapatokban találkozó, a városban és az erdőben egyaránt istenről beszélni akarók csoportjai. Vezetőik vállalták a letartóztatást, bebörtönzést, a tagok kockáztatták evilági boldogulásukat, s mindnyájan átérték azt a szorongást, amit az egyidejű állami és egyházi tiltás okoz. Tudták, mert tapasztalták, hogy egyházuk egyes papjai is beálltak a feljelentők soraiba. Helyzetük reménytelennek is látszhatott, ezért akkor is, most is megkérdezhetjük: mire építettek és milyen példákat követtek a magyar kisközösségi mozgalom úttörői?

Kétségtelen, hogy 1900-tól kezdve volt Regnum, s ez a hagyományos közösség kialakított olyan formákat, olyan sejtrendszert, amit föld alá lehetett vinni. Tudatosan képezte vezetőit, akik között megjelentek a laikusok is. Mód volt hát egy csoportrendszer kialakítására, amely hatékony és egységbe fogott munkát tudott végezni. Jól ismert eszmény volt a világi apostol alakja is, legfeljebb most körülmények között kellett dolgoznia. Van dér Meersch emberhalászái sokak eszményévé váltak, hiszen nagyszerű dolog volt tudni, hogy vannak melegszívű emberek, akik elmennek örömhírt hirdetni az egyház által elvesztett munkásság közé. Mondjuk ki, hogy a belga Joseph Cardijn által alapított Jeunesse Ouvrière Chrétienne sokunk számára volt megerősítés, amikor ideológiai szemináriumokon kellett szembesülnünk az egyház munkásellenességét vagy legalább közömbösségét hangoztató vádakkal. Cardijn gyárimunkásokból alkotott kiscsoportjai hitet adtak ahhoz, hogy mi is megpróbáljuk megteremteni a magunk közösségeit, s ha az intézményes egyház szervezetéről feljelentésre kell számítanunk, akkor az egyházközségi szervezeten kívül. Éppen a marxizmus kihívására, s éppen a munkásapostolok életét látva bővült a kiscsoportok horizontja. Túlléptünk a hittan tanulás keretein, gondolatainkban és vitáinkban megjelentek a társadalmi elemek, az osztályharc, a szociális igazságosság kérdései. Amint a belga példa sugallta, a megfigyelés — ítéletalkotás — cselekvési terv hármasságában meg kellett fontolnunk: összhangban vannak-e a társadalmi jelenségek az evangéliummal. Ha valaki intellektuális beállítottságú volt odafordulhatott a francia vallási megújulás példáihoz. Az egyházi vezetés ugyan megtette a magáét IX. Pius 1864-es Syllabusától kezdődően azért, hogy elfojtsa a vallási gondolkodást, de a minden igazságra elvezető Léleknek senki sem vethet gátat. A Commissio de re biblica 1909-es dokumentuma összes fenntartása mellett is a katolikusok kezébe adta a Szentírást, s ez döntően meghatározta gondolkodásunk alakulását. Az Edouard Le Roy és a lazarista Portai által 1912-ben megalapított Tala csoport heti találkozóinak anyagában már ott találjuk az evangéliumi elmélkedéseket. Az irodalmárokból és ter-mészettudományi szakosokból álló egyetemista csoport intenzív szellemi életébe már belefért az ökumenizmus gondolata is, talán túl korán, hiszen Portainak az anglikán Lord Halifax-szal közös, jól induló munkája zátonyra futott XIII. Leó tiltásán. Mindazonáltal a Tala tipikus kiscsoport volt liturgiával, tanulással, lelkigyakorlattal. S ki tudná felsorolni a katolikus egyházban is kivirágzó bibliakörök seregét, amelyek a közös olvasás és elmélkedés mellett baráti kört is jelentettek. Az Actio Catholica keretében működő hitbuzgalmi körök egy-egy papi egyéniség hatására alakították ki sajátos arcukat. Módszert, ötletet kölcsönöztünk más keresztény egyházak gyakorlatából is, hiszen a Szentírás közösségi olvasásában ők sok tekintetben előttünk jártak. A század közepén megjelennek a munkáslapok a gyárakban és rakpartokon — Gilbert Cesbron oly szép irodalmi emléket állított nekik — s közösségeket teremtve felvetik a világban, a termelésben dolgozó keresztény összes problémáját. Valódi gondokat, nem a plébánia épületéből, hanem olykor a szakszervezeti irodából. A második világháború után megalakul Roger Schütz szerzetesi közössége, s egy sajátos találkozási és elmélkedési gyakorlatot alakít ki a világ fiatalsága számára. Ami Taizében van, az nem kisközség a szó általam használt értelmében, de szellemi hatása nagyon sok kisközséget hozott létre a világon. Caffarel abbé családostok számára teremt több országra kiterjedő közösségeket, még az özvegyekre is gondol. Indul a focolare mozgalom, 1967-ben Pitts- burgh-ban megszületik az új karizmatikus szellemiség. Megelevenedik a bázis, s a közösségben egymásra talált emberek körtáncot járnak és Soeur Sourire dalait éneklik. Pere Duval kiül az utcára, vagy be a bisztróba és új, kemény dallamokat gitároz gazdagokról, szegényekről, képmutatókról, vagy a mennyei lakomáról. Ha Lohfink könyvét olvasom a keresztény közösségről, akkor az ajánlásban szereplő keresztnevek sora egy alkotó kiscsoport tagjait sejteti.

Az elmondottak közül sok minden lehetne jámbor keresztény mozgalom, felülről vagy középről kiesztelt új egyházi módszer a hívők megtartására és összetartására, de az, amit ma Latin-Amerika felmutat nekünk, egészen más, mint egy papi praktika. A Solentiname-i közösség, ahol egyszerű parasztok vitatják meg az evangélium mai üzenetét vagy a hatvanezernél is több braziliai bázisközség,

amelynek papnélküli igeliturgiáin esetleg egy írástudatlan öregember elnököl, felvázolják azt a mélyreható társadalmi kikapcsolódást, amelyben a vallás több, mint a lelki élet élése, több, mint az uralkodó társadalmi rend felépítményének alrendszere. Olyan teljes valóság áll előttünk, amely áthatja a szegények egész életét: gondolkodásukat, munkájukat, kölcsönös kapcsolatukat, a munkáltatóhoz való viszonyukat, infrastruktúrájukat, írástudottságukat, urbanizálódásra való képességüket. A munkáspapi mozgalom átment Latin- Amerikába, némely európai teoretikusa is, összefonódott a szociális kérdésekkel csakúgy, mint az etnikai, nemzetiségi problémákkal, teológiát és gyakorlatot teremtett és az ezredfordulóra biztosan meghatározó lesz a világegyházban. Ezek a szerveződések zömmel a bázison keletkeznek, gyakorta a közép- és felső rétegek akarata ellenére.

Csalódott lehet az, aki neveket, évszámokat, kisközösségi szabályzatokat várt előadásomtól. Kétségtelen, hogy jegyzékeket is lehet készíteni és végeláthatatlanul sorolni a különféle lelkiségi irányzatokat. Ha azonban valahol meg akarjuk ragadni azt a jelenséget, amelyet a kisközösségek kialakulásának nevezünk, akkor nem szabad megmaradnunk a felületen, hanem lehetőleg a mélyre kell hatolnunk. Azokhoz a meghatározó okokhoz, amelyek miatt kialakultak a kisközösségi struktúrák, függetlenül attól, hogy az illető helyi és időbeli adottságok milyenné színezték őket.

Abban a folyamatban, amit keresésnek nevezek azonosságok mutathatók fel. A felületi jelenségek egyike az, hogy kevés és egyre kevesebb a pap, tehát megoldást kell találni a hívek vallási ellátására. Nosza, vonjuk be a laikusokat a munkába, szenteljünk diakónusokat, hozzunk létre kisebb közösségeket. A kérdés lényege azonban az, hogy miért nincsenek papok annak ellenére, hogy sok más, igen hasznos foglalkozást túlszárnyalva a papság ma is főtisztelendőnek, excellenciásnak és eminenciásnak nevezett társadalmi kategória. Miért nem akarnak a férfiak tömegesen ilyen kiváló jelzőkkel illetett pályát választani? Milyen betegség bujkál és riasztja el a tenni vágyó, erős, szép élethivatást választani akaró fiatalokat a papságtól? Nincs hivatás akkor, amikor az Atya állandóan vonz és a Lélek mindig fúj? Vagy mindezek megvannak, csak a hívást hallók és a hívást követni akarók számára nem a szabadság országa az egyház, hanem hivatalnoki intézmény, kibontakozást nem ígérő szolgáltató üzem, vagy parancsuralmi struktúra? Egyáltalán, mi az egyház, statikus vagy változó, mi csináljuk, mi alakítjuk, vagy ránk rakják, belekényszerítenek? Kevesek, oligohierarchák ügye-e az egyház, vagy az Ország minden tagjáé? Több-e az egyház a liturgiánál és a szentségek kiszolgáltatásánál? Tud-e hatni a társadalomra, tényleg kovász-e, mint állítja? Egy pillanatra megállók a kérdések sorolásában, hiszen azt lehet gondolni, hogy egy teljesen hitetlen ember záporozza problémáit a hallgatóira. Nem így van. Vegyük kezünkbe a legelső zsinati okmányt és máris rádöbbenünk, hogy ezek a kérdések — és sok más kérdés is — a világegyház problémái voltak, és a 2500 püspök tudta, hogy a mai világban nincs mód a kereszténységnek szegezett összes többi feladat megoldására, amíg teremtő otthont nem hozunk létre az egész, meg nem különböztetett laosz-nak, népnek. Ezért áll elől a Lumen gentium, s ezért állt elől a mi

életünkben is a lehetőségeinknek megfelelő egyházforma megteremtése. Ebben a tényben másodlagos szerepe van annak, hogy hazánkban azért kellett létrejönni a kisközösségeknek, mert ehhez az évtizedeken át ideiglenesen itt állomásozó idegen haderő és a velük kollaboráló állami és egyházi kormányzat teljesen Jézus korabeli légkört teremtett; hogy Brazíliában a proletárdiktatúra helyett a tőke nyomorítja nincstelenné az embereket, s az uralkodó rétegek megint csak távol vannak tőlük; hogy a jóléti társadalomban a fogyasztás és az elidegenedés tudja ismét kettészakítani a társadalmat. Mondom, másodlagos kérdés, hogy az ilyen vagy olyan diktatúra, avagy éppen a látszólagos szabadságba burkolt még ravaszabb önzés miatt marad az ember egyedül. A tény adott, s én keresem azt a közösséget, -ahol arcom van, ahol megszólítanak, ahol egyedül is és barátaimmal együtt így szólíthatom meg Azt, aki nagyobb minden tisztelendőségnél: Apuci! Mert sokan akarnak kérdezni, de a szó-székre nem lehet felkiabálni; mert sokan akarnak eligazodni, de a rácson keresztül

nehéz a beszélgetés. Érveket akartunk és akarunk hallani, de tekintélyi döntéseket közöltek velünk. Ismerni akarjuk egyházunk őszinte történetét, a szentek valóságos arcát, és meg akarjuk beszélni, mi kapcsolatuk van nekik a saját életünkhöz. A szakmájában felnőtt laikus nem akar egyházi óvodás maradni, ha már az életét valóban hitére építi. A felnőtt ember felnőtt kérdésekre akar választ. Ilyenekre: Hogyan van az, hogy a nem politizáló egyház ki tudja szolgálni az uralkodó osztály politikai érdekeit? Hogyan lehet megindokolni az igazságos háborút? Miért nem jutottunk előbbre a keresztények kölcsönös megértésében? A felnőtt ember azzal a szomjúsággal és azzal a közvetlenséggel várja a választ, amellyel a számariai asszony csodálkozott rá Jákob kútjánál a mély és emberközeli szavakra.

Que faut-il en dire?” — kérdezte egy vékony kis füzet címlapja. A füzetet 1968-ban vettem Párizsban. Pár évvel a zsinat befejezése után ez volt a kérdés, amit még egy kicsit árnyalok, és nem igaztalanul: egyáltalán miben kell még hinni? A zsinat, amelynek egyháztörténelmi jelentőségét igazában csak a konzervatív tábor mérte fel, feladatot bízott ránk. Az elmúlt 25 év során az egész egyházban meg kellett volna beszélnünk saját ügyeinket oly módon, hogy a legutolsó laikus szava is elhangozzék. Jól tudjuk, hogy ez nem történt meg. A hivatalos egyház mással foglalkozott és nem szervezte meg Isten népének beszélgetéseit. Nem is szervezhette, mert nem változott meg, sem felépítésében, sem beszédmodorában, sem bátorságában. Kevéssé vigasztaló, hogy a környező országok egyházai sincsenek előbbre. Ezzel ellentétben, beszélgetések, elemzések és viták történtek meg kisközösségi csoportokban úgy, hogy a lelkiismeretre hallgatva, az értelem megvilágításában és az érvek erejével igyekeztünk megtalálni és megformálni azt az igazságot, amelyre rátehetjük az életünket, s amelyet oly fontosnak tartottunk, hogy másnak is el kellett mondanunk. Tudtuk, hogy minden azon múlik, amit a 2500 püspök is tudott: van-e olyan otthon, ahol mindenki megbecsült és mindenkinek szava van. Mi a történelem erőinek hatására, Isten segítségével és egy horvát jezsuita tanácsa alapján, megtaláltuk ezt a formát. Minden hibánk és tévedésünk ellenére létre tudtuk hozni a Bokrot, amely független kiscsoportok informatív szervezett hálózata a szeretet cselekedeteinek végrehajtására. Ebben a közösségben kerestük és adtuk meg válaszainkat tehetségünk szerint. Más testvéreink más struktúrákat építettek, s eljön az idő, talán nem is sokára, amikor szabad párbeszédben vitathatjuk meg közös dolgainkat az egész egyház színe előtt. Mert bár értelmekkel és érzelmekkel a Bokrhoz ragaszkodom, tudom, mert megismertem, hogy több egyenértékű válasz is létezhet, s egymás szeretetének és megbecsülésének legszebb bizonyítéka, ha törekszünk a válaszok ekvivalenciájának megmutatására. Szeretni egymás különbözőségeit, ha tudjuk, hogy Isten tetszéséért vannak. Aki kisközösségben él, az alapvetően pluralista és alapvetően türelmes. Ha nem így van, tudatosan vagy tudattalanul a rossz áll mögötte.

Igen, a válaszok. Nem szerzetesrenddel, hitbuzgalmi csoporttal, kongregációval, lelkeségi iránnyal, fogadalmakkal, egyenruhával, épületekkel akarunk választ adni a kor kérdéseire, hanem nők és férfiak, idősek és fiatalok, házasságok és nőtlenség, elméleti, illetve gyakorlati beállítottságú emberek házankénti gyülekezeteiben megfogalmazott, s nem esküben vagy munkavállalási szerződésben, hanem lelkiismeretben kötelező tervekkel és gyakorlatokkal.

Az elmúlt negyven évben minőségi változás történt. A kis gimnazistákból és buzgó hittanáraikból álló kiscsoportok megnöttek, a történelem viharában megedződtek, a világegyházra figyelve távlatot kaptak, közösségi életükben elmélyítették kapcsolatukat Istennel és barátaikkal, mindennapjaikban pedig elevenen ott álltak a társadalomban. A mai 50-60 évesek kisközössége helyi egyház, amely a nagy egyház részének tudja és akarja magát a szabadsággal, ami kijár egy élet bérrel soha meg nem fizetett hűsége és munkája alapján. Ezek a közösségek tudják, hogy korunkban nem írástudók, doktorok és főpapok hiányoznak, hanem pásztorok. Tudják, hogy Jézus közössége az élet derekán álló, egészséges és alkotni vágyó embereken alapul, akik a hirdetés és egybegyűjtés folyamatában elvégzik

a rehabilitációs munkát, az irgalmasság műveit is. Tudják, hogy emberi méretű közösségeket kell létrehozni, ahol mindig találkozhat vezető és vezetett, ahol mindenki mindig hallathatja szavát. Ahol nincsenek közlési gátak, bénító reflexek, ahol az értelem beleépül a lelki és közösségi életbe, és a lelkiismeret szava lép az engedelmesség parancsa helyébe. Bokor találmányok ezek? Egyáltalán nem! Csupán Bokor élmények és újrafelfedezések. Amikor Marcel Légaut beszámol a 20-as évekbeli kisközösségi tapasztalatairól, ugyanezeket mondja. Ő is tudta, hogy a kereső ember nem tudja elkerülni a fájdalmat és gyakorta az egyéni elitelődést. Ő már megfogalmazhatta, hogy a jó pásztor lelki tapasztalatainak alapja a nyitottság és a fájdalom, ha a közösség több akar lenni, mint gyerekek, kultúr- vagy szalonkeresztények önmagukat kellemesen érezni és a felsőbbbség nyájasságában sütkérezni akaró gyülekezete. A huszadik század második felére megnőtt kisközösségek vallási tapasztalata az, hogy az egyházban is szükség van a forradalmakra, mert ezek nélkül meghalunk. Tudta ezt minden újító és elitét, lett legyen az Avilai Teréz vagy Mary Ward, hogy éppen két nőt említsek, s nem is ebből a századból. Ezek történelmi tények, az egyház igazi és őszinte történetének tényei, ahol a királyszerű pápák ragyogása nem fedi el a jó és rossz harcának tényleges erőit. Ezek miatt a történelmi tények miatt vagyok ma is egyházam és kisközösségem tagja.

Tudom, hogy újabb és újabb nekilendülések törték vagy törettek meg. Legnemesebb emberi törekvéseink repedéseibe is befészkelte magát a bűn vagy a tudatlanság. Nem tudom mit ér és meddig él a Bokor. Több mindent felismertünk azonban Isten Országának törvényeiből s ezek megfogalmazása, elmondása és megvalósítani akarása kötelez minket. Nem a Bokor hát reményem végső alapja, hanem a jóhír és a lelkiismeret szavának hatalma. A Bokorban élve és ahhoz ragaszkodva, végső hitem alapja mégsem egy mai névvel megcímzett közösség, hanem mindazon emberek múltból jövő és a jövőbe tartó sora, akik ilyen vagy olyan neven, a szeretetre épülő cselekvési normákban, s értelmi megismerésük mindenkorai töredékességében élték és fogják megélni evangéliumi hitüket. Elfogult vagyok, mert a Bokor életem része, s mégis, a most mondottak alapján megkérdem tőletek: ki vádol engem elfogultsággal?

Reménykedem, mert tudom, hogy a történelem kohójában megszülető dolgokhoz képest kisiskolás kézimunka minden, Íróasztalnál kiagyalt tervezet. Az evangéliumot nem mi írtuk, közösségeinket nem mi eszeltük ki, magatartási normáinkat a hűség diktálta. Én nem akartam lelkigyakorlatra menni, nem akartam kisközösséget szervezni, matematikus akartam lenni és nem teológus, gondtalan vallási életet szerettem volna és nem kemény, hasztalannak látszó vitákat. Ha mindez mégis volt és van, s lelkiismeretem nem vádol a bűnről, akkor azt kell mondanom: élni fog az egyház, mert minden válságos helyzetben lesznek olyan tagjai és csoportjai, akik elindulnak majd azokon az utakon, amelyeken egyébként nem kívánnának menni, egyszerűen azért, mert a szeretet nem tesz lehetővé a városból kifelé vivő utakat.

Minden kudarc ellenére bízom abban, hogy hazai hivatalos egyházunk egyszer megállapítja: érte voltunk és nem ellene. Ha megérti, azt is tudni fogja, hogy a kisközösségek hálózatát élni kell hagyni. Nem harcolni kell ellene, hanem együttműködni vele. A plébánia segítse a kisközösségeket, s akkor a kisközösségek is tudják majd segíteni a plébániát. Tekintsük korunkat átmeneti, kísérleti kornak. Azok a struktúrák maradjanak fenn, amelyek életképesebbek. Születési folyamatnak, a kisközösségek hálózatai létrejöttének vagyunk tanúi. Még nem tudjuk mivé lesz, ami létrejött, de becsüljük a munkát és a hűséget, igyekezzünk megérteni és elfogadni egymást. Marcel Légaut-nak a nehéz helyzetekre érvényes megállapításával fejezem be mondanivalómat: Csatlakozom azokhoz a keresztényekhez, akik szenvednek és türelmetlenkednek az egyház miatt. De ezt a türelmetlenséget és szenvedést türelemmel és humorral kell elviselnünk.”

Biszlai György

Az előző rész nagy élménye volt nekem a hozzászólások között Orbán Sanyi bácsié. A maga tekintélyt kérő mondatainak elmondása közben megszólalt Gergő csengője, ő körülnézett, megindult, nagy taps fogadta őt, visszalépett volna a mikrofonhoz, de meggondolta magát és ment a székéhez. Sanyi bácsinak köszönöm ezt a magatartást. Gergő, kérlek, hogy továbbra is ha letelt az 5 perc, csengess, de ez az előadónak szól, s azt jelenti, hogy még egy perce van.

Dialógus

Gyombolai Márton

Szeretettel köszöntelek Benneteket, testvéreim. 55 éves váci magyar-történelem szakos tanár vagyok. Hét élő felnőtt gyermekem van, közülük hat a Bokor tagja. Egyik közülük az, aki most Jóska és közöttem gitárjával és hangjával megénekeltetett bennünket. Párommal, Évával — 35 együtt töltött boldog évünkől — 23 éve vagyunk a Bokor tagjai, és úgy érzem, kettőnk nevében tudom megfogalmazni azt, hogy személyes keresésünkre a választ, a magunknak választott utat és az Útonjárás reményét a Bokor jelenti. Hogyan jutottunk idáig? Jóska három alapgondolatát próbálom követni: keresés, válasz, remény. Érdekes módon — bár nagyon szeretek olvasni — nekem mindig a személyes hatások adták a továbbjutást és továbblékést egész életem során, máig. Legelsőt a gyökerek — szüleim —, akik szavaikkal, de elsősorban példáikkal a szeretet levegőjében neveltek, és a lélegzetvétel természetességével indítottak el a Jézushoz vivő úton. Segített az államosításig eltöltött három piarista év, s az utolsó hivatalos tanítás, a középiskolás kamaszgyermekhez mesteri kézzel nyúló lelkes, fiatal, váci hitoktató káplán: Halász Endre. Az ő személye nagy hatással volt arra a kék szemű, akkor még szöszi kislányra is, akit később az Isten életem jobbik felének rendelt. És nem tudom véletlennek tekinteni, hogy az ő másik hittanárát Biszlai Lászlónak hívták. Tizenhatodik évemben maradtam magamra hittanulási szempontból, de akkor már az egyetlen járható útnak az evangélium útját, a Jézus felé menést tudtam. Tele kérdésekkel, amikre nagyon nehéz volt választ kapni. Én vállaltam azt a rizikót, hogy elmenjek a templomba, hiszen akkortájt középiskolásokat azért is piszkáltak. Aki ott nekem beszélt, az viszont nem vállalta a rizikót, hogy eljöjjön közénk... A rendszerrel szembeni elégedetlenségem alapja is a vallás megtapasztalt üldözése, leszorítása, kiforgatása volt. Nagyon fiatalon — húsz, illetve tizennyolc évesen — kötöttünk házasságot Évával. Kapcsolatunk olyan volt, mint a szüleim szeretetkapcsolata. A már említett elégedetlenség vitt bele fiatal házasként, egyéves pici gyerek édesapájaként 1956-ban a forradalomba. Mint tollforgató, rímfaragó ember, a helyi lap főszerkesztője lettem. Nem a mai tudatom, de az említett gyökerek hatása volt, hogy 56. november elején — a legizálóbb hangulatban — vezércikkeimként tudtam és akartam leírni, hogy „Senkivel szemben nincsen gyűlölet a szívemben” (Mindszenty). 57-ben kerültem börtönbe, és itt kezdődtek új iskoláim, megint személyi kontaktusok nyomán. A Recsk apostolaként megismert — napjainkban már közismertté váló — Tabódi páterrel egy zárkában töltött hónapok, majd a Márianosztrai trepnin dr. Juhász Miklós, aki akkor éppen a Bulányi féle „államellenes összeesküvés” egyik kiemelt vádlottjaként töltötte a maga tizenegynéhány évét. Viszonylag olcsón, egy év után szabadultam, a közel öt éves ítélet után. Ekkor viszont már a tudatos keresés nyugalansága (hogy: „Erről én többet akarok tudni! Erre én rá akarom tenni az életemet! Éhhez kevés, amit én tudok!”) mozgatott és nyugtalanított. Közben sajnos tovább romlott az egyház helyzete. Egy lelkes fiatal helyi káplán — gondos előkészítő tapogatózások után — egy nagyon gondosan konspirált közösségbe vitt, amit saját egyháza elől kellett elsősorban konspirálni. Gondja az volt, hogy hogyan tud „meglógni” a plébániáról este. Aztán áthelyezték. Jött két év kapcsolatunk dr. Juhász Miklóssal. Kedd esténként, a kicsik lefektetése után, éjszakába nyúlóan

beszélgettünk. A nagy felfedezés izgalmaival olvastuk, vitattuk, tanultuk a KIO akkor született köteteit. Ez a keddről-kedd- re történő előrehaladás — akkor úgy mondtuk tréfásan, hogy „kedvenc” napunk — érteleme azt, hogy egyszer csak elkezdjük mi is mondani, továbbadni. Először a családban, aztán egy-két közösség, aztán „taknyos kis kölyökként” a magunk huszonvalahány éves korával az „Öreges II.”, a maga közel négy évtizedes múltjával; és az erre az egészre nagyon mélyen, szívből rátett élet. Közben ütöttek. Ütött az állam, és ütött az egyház. Bőrünkön éreztük a trón és oltár szövetségének gyümölcsét, de voltak testvéri kezek és tiszta volt a lelkiismeretünk. Ma szomorú vagyok, és reménykedem. Szomorú vagyok, mert hol tarthatnánk már, ha a saját egyházam kollaboránsai nem gátoltak volna és gátolnának ma is? Mi hát a reményem? Hiszem és remélem, hogy ez az ún. harc a „gyümölcsök háborúja”. A megérlelt gyümölcsöké, mert a megetetett éhezőt nem a teológiai alap, hanem az ételt nyújtó kéz érdekli. A megápolt, szenvedő rákos beteg csak az enyhülést adó szóra és a simogató kézre ügyel. S az erőszakmentességet és börtönt vállalót az evangélium szava és a saját lelkiismerete érdekli, és nem az aktuális keleti egyházpolitika. Hiszem és remélem a folytatást gyermekeimben, gyermekeinkben. Legnagyobb fiam, aki „elnyomorgott” velünk és a testvéreivel; négy kicsi unokával ajándékozott meg eddig, és jut ideje eljönni a közösségbe. Testvéreim! Kihaló nemzetnek vitathatatlan és egyetlen orvossága a nagycsalád. Hiszek és remélek a szeretet tényeiben és védő erejében, a szolgálattal (és csakis szolgálattal!) szerethető elsőségben. Végül hiszek és remélek abban, hogy az élők Istenének egyházát csak élettel lehet hitelesen szolgálni. Megetetéssel, megápolással, soha meg nem öléssel, gazdag születéssel, időben odanyújtott testvéri kézzel. Ez és csak ez lehet a jövő, az élő lelkiismeret életre vivő és megtartó útja. Hiszem, hogy a Bokor annyira lesz életképes — és minden egyházi kezdeményezés annyira lesz életképes —, amennyire ebből tud valósítani. Köszönöm.

Márczi Imre

43 éves vagyok, 8 gyermekes, foglalkozásom villamosmérnök. Néhány pozitív kiegészítést szeretnék tenni az elhangzott előadáshoz, pontosabban megpróbálom összefoglalni azokat az elvi alapokat, amelyek a kisközösségi léthez vezetnek, és amiből a kisközösségi identitás pontosabban megérthető.

Ebben a nagyon gyorsan változó világban, amit szinte a bőrünkön érzünk, nemcsak a nagycsalád, nemzetiség, egyház, közösségek kötelekei lazulnak, hanem egyáltalán mindenfajta emberi kötelék, amely egyrészt elbocsátja az embert, és sokkal kevesebb készen kapható dolgot kínál számára; ugyanakkor nagyobb mozgási szabadságot, egy csomó önálló döntés lehetőségét kínálja neki. Azt hiszem, az egyik ok ez, ami miatt az ember fokozottan fordul a kisebb közösségekben folyó élet formái felé.

A másik az, ami speciálisan jellemző ránk is, hogy valakik — a történelemben ez mindig előfordul, mindig nyomon követhető — magukat kizárólagos közvetítőnek tekintik, lezárva ezzel mások előtt a gondolkodás bizonyos területeit. Ez mindenféle szellemiségben, vallásban, ideológiában előfordul, és egy bizonyos idő után az életet gátló tényezővé válik.

Harmadik az, hogy az emberben van egy alapvető igény, aminek a megélése, kiélése nélkül az ember nem érezheti teljesnek magát. Ez a kommunikációs igény, az önkifejezés vágya: megmutatni a világnak, hogy mi vagyok, és milyen vagyok. Ehhez jön a mások megértése, elfogadása, befogadása iránti igény, ami nélkül ember értelmes, sikeres életet nem élhet. Ez azután egészen az Isten felé tapogatózásig nyúlik, hiszen az ember a másokra nemcsak mint személyes embertársra vágyik, hanem az abszolút értelemben is keresi a más, és nemcsak a másik embertől kívánja, hogy befogadja őt, hanem szeretné, hogy a végtelenség, a mindenség, a transzcendencia is osztályrésze lehetne. Végül is egy együttműködésre vágyik az ember embertársával és az Istennel is.

Úgy gondolom, hogy ezek az igények hozták létre, és tartják fenn folyamatosan — nemcsak a mi századunkban, nemcsak a Bokorban, hanem történelmünk folyamán végig követhetően minden emberi közösségben — azokat a törekvéseket, amik a mieinkhez hasonló csoportosulásokat, törekvéseket, közösségi formákat teremtettek.

Utolsóként megemlíteném, hogy vannak bizonyos speciális kihívások, amik a mi korunkban fokozottan érintenek minden gondolkodó és érző embert. Az előttem szólók is említették ezeket. Az egyik az, hogy egy idő után mindenfajta struktúra elavulttá válik az élet változása következtében; ugyanakkor a struktúra önmagát fenn akarja tartani. Ezért az ember, a kisember konfliktusba kerül a struktúrákkal, intézményekkel. Ilyen elnyomó struktúrákat mi nagyon bőségesen tapasztaltunk az elmúlt 40 évben, és azt kell mondanom, hogy sajnos nemcsak állami részről; az egyház is érezte velünk ezt a merev, az embert nem mindenben, nem minden jogos emberi igényben tudomásulveő rendszert.

A másik ilyen kihívás az erőszak, amely abban csúcsosodik ki a mi századunkban, hogy a totális fenyegetettség állapotát igen nagy tömegek részére teremti meg. Tehát nemcsak arról van szó, hogy egy-két embert meggyilkolnak, hogy kis helyi háborúk vannak, hanem az emberiség egész népeket tud a totális fenyegetettség állapotába hozni. Említették itt már, és én is szóvá teszem a zsidóság holocaust-élményét, amit azt hiszem azért nem tudunk megérteni, mert nem éltük át. De az erőszak itt él velünk együtt, és állandóan próbálkozik újabb és újabb formákba átmenteni magát. Az embernek ez ellen fel kell emelnie a szavát!

Más, de kapcsolódik ehhez a szegénység, az éhezés kérdése, amely szintén tömeges, és olyan mértékben fenyeget embereket, ami eddig a történelem folyamán nem volt ismeretes. Azért is említeni kell ezt, mert a megoldás minden lehetősége a kezünkben van, csak nem élünk vele.

Említhetném még az ökológiát — és ezzel minden szlogent végigzongoráztam —, amely úgyszintén arról beszél, hogy esetleg nem lesz élettér az utánunk jövőknek...

Úgy gondolom, hogy az említett kérdésekre való — mindenfajta ideológiától, vallástól független — józan, emberi értelem, gondolkodás és együtt-cselekvés szükségszerűen megteremti azokat a közösségi formákat, aminek egyik terméke a mi Bokrunk is.

Kőszegi Tamásné

Melinda vagyok, 35 éves, pécsi gyógytornász, és öt szép gyermekünk van. Én is ahhoz kapcsolódnék, hogy miért reménykedem abban, hogy ez a közösségi egyház az Isten akarata és az Ő útja. Én azt láttam a közösségbe kerüléskor, hogy az egy tyúk-tojás kérdés. Hogy igazándiból akkor lesz jó közösség, hogyha elkötelezett keresztények jönnek össze, viszont hova menjen a szerencsétlen keresztény elköteleződni, ha nem a közösségbe. Mégis, ami talán a mércének adatott, az az Apostolok Cselekedeteinek egyetlen verse, amikor Júdas helyére keresnek 12-eket. „Szükséges tehát, hogy valaki azok közül, akik mindig velünk tartottak, amíg az Úr Jézus közöttünk járt-kelt, velünk együtt tanúskodjék az ő feltámadásáról.” (ApCsel 1,21-22) Ebben két nagyon fontos mozzanat van. Az egyik az Isten ismerete és tudása (ez persze relatív fogalom, mert mit tudunk mi az Istenről: de valamilyen szintű ismerete és tudása), a másik pedig ez a megérintettség, ez a megdöbbentség a feltámadt Istenen. Valahogy így kéne közösségbe kerülni. És ezért nem lehet megspórolni azt, hogy egyénileg beszélgetünk valakivel nagyon sokat az Istenről. Hogy miért mondom ezt? Mert azt látom a közösségeink életén, hogy ahogy növekszik bennünk az ismeret és a tudás, úgy sekélyesedik el bennünk a megdöbbentség. Természetessé válik, hogy az Isten szeret, gondoskodik rólam. Igazándiból akkor döbbenünk rá, hogy mekkora kincsünk van, amikor nem hívővel beszélünk és érezzük a vágyat benne.

Az Isten él! A mi Istenünk nem olyan, mint aki elindította a meccset, s most ül a lelátón, és drukkol, hogy az övéi nyerjenek. Ilyen Istenben nem is tudnék hinni. A mi Istenünk él, hat, cselekszik, minden pillanatunkban benne lüktet. Hogy miért mondom ezt? Azért, mert nekünk nem közösségekre van szükségünk. Nekünk keresztény közösségekre van szükségünk! És mitől lesz egy közösség keresztény közösség? Attól, hogy az élő Jézus Krisztus a vezetője a közösségnek. Agyonprogramozzuk az imádságainkat a közösségi találkozóinkon. Az Úrnak nincs benne hangja. Márpedig, hogyha az Úr hangját nem hallgatjuk meg, akkor vitaklubokká, mindenféle kedves keresztény baráti összejövetelekké süllyedünk. (Volt módunk tapasztalni odahaza, hogy szét is esnek ezek a közösségek.) Ha mi az Úr útját akarjuk járni, akkor az Úrra kell figyelni. Egyedül és kizárólag Őrá. Ehhez pedig az kell, hogy az egyéni imádságos életünkben nagyon-nagyon sok olyan csend legyen, ami a dicsőítésből fakadó elcsendesedés. A közösségi találkozóinkon pedig időről-időre alkalmat kell teremteni olyan fél napok, egész napok együtt töltésére, amikor semmi mást nem csinál a közösség, csak együtt van, és csendben van. És várja az Úr vezetését. És azt a nagyon-nagyon kevés tapasztalatunkat, ami erről van, azt tanúságként tudom idetenni, hogy az Úr vezet minket, ha csendet hagyunk neki, és együtt fülelünk rá. Mutatja a következő lépést az egyes embereknek és a közösségnek. Hogy mi a dolga a közösségnek? Egyetlen dolga van: az igehirdetés. Azért ez az egyetlen dolga, mert ez az, amit senki nem tud csinálni, csak a keresztények, és ez az egyetlen gyógyír. Az egyéni életeteknek, a társadalmi bajoknak, meg minden nyavalyának az egyetlen gyógyítója. Olyanok vagyunk, mint az önző gyerek, hogy: megfogtam a kincset, de Neked nem mutatom, beeee... Ilyenek vagyunk. Pedig muszáj beszélünk! Az igehirdetésben megkülönböztetek elsődleges és másodlagos igehirdetést. Az elsődlegesnek tartom azt, amikor egyértelműen és kizárólag szóval beszélünk erről, másodlagosnak tartom a karitatív tevékenységet. Többen jöttünk Pécsről és tanúsíthatjuk, hogy a karitatív munkánk által, pontosabban, amit az Úr rajtunk keresztül végzett a mozgássérültek és a fogyatékosok között, azt hiszem, hogy legalább annyi ember került közösségbe Pécssett, mint amennyi az elsődleges igehirdetésünk által. Mi isteni feladatra vagyunk hívva, egészen bizonyos. Ha végig gondolom, hogy nekem jó feleségnek, jó anyának, jó közösségi tagnak, jó közösségvezetőnek, mit tudom, mi mindennek kéne lennem, ez engem már messze meghalad. Márpedig, ha isteni feladatunk van, akkor isteni erő nélkül nem fogunk menni semmire. Megépült embereknek, Krisztusban megépült embereknek kell lennünk ahhoz, hogy ilyen szép hegyen épült város lehessünk. Úgyhogy az én reményem nem magunkban van, hanem az élő Istenben, meg abban, hogy mi akarjuk, és be is tudjuk fogadni az Ő erejét.

Koszics István

Pécsről jöttem, 27 éves, nős vagyok, második gyermekünket varjuk. Cigányügyekkel foglalkozom, fő állásban is, hivatásszerűen is. Azért is akarok itt szólni, mert küldetésem, hogy szóljak. Mert még erről nem szóltak itt ma. A cigányság 500 éve, vagy talán több éve él Magyarország területén, él kitzsítva, a periferián. Azt mondja a róka a kis hercegnek, hogy szelídsél meg, ismerjél meg, ha játszani akarsz velem. A magyarságnak 500 éves elmaradása van ebben. 500 éve nem akarja megismerni a cigányokat, 500 éve nem akarja őket befogadni, és 500 éve nem akar velük játszani. Csoda-e, ha ez a nép még mindig itt áll, ahol áll, és ebben a gazdasági helyzetben búnbaknak nevezik ki. Hivatásunk az — nekünk keresztényeknek —, hogy kiálljunk ezek mellett az emberek mellett, és ne engedjük, hogy bárki is búnbakot keressen. Én olyan közösségbe járok 8 éve, amely úgy szeretné megvalósítani a hegyre épült várost, hogy nemcsak imádkozik, hanem dolgozik is. Nemcsak egyénileg kell keresnünk azt, hogy az Isten mire hív minket, hanem közösségileg is. Az Isten közösségeket is hív. Közösségeknek is közös feladatot akar adni. A mi feladatunk talán az, hogy foglalkozzunk ezzel a népcsoporttal, mely periferiára szorult, és még ma is kevesen akarják belátni, hogy ennek a népnek vannak értékei, ez a nép is tud hinni, és akar dolgozni. Kérem, hogy mindenki álljon ki ezek mellett az emberek mellett, hogyha bántják

őket. Hiszen a Bokor attól Bokor, hogy nem függ a merev hierarchiától, a gyűrűs püspököktől, azoktól a püspököktől, akik nem tudják eladni a palotáikat, hogy kunyhókat vásároljanak rajta. A Bokor szakított azokkal, akik nem akarnak osztozkodni ezeknek az embereknek a sorsával. Nekünk sorsközösséget kell vállalnunk, és nemcsak szóban, hanem tettekben is. Ezért óvnám a Bokrot attól, hogy az eddig végzett munkáját a múlt hántásainak és minősítéseinek emlegetésével próbálja elhalványítani. Nekünk ebbe a játékba nem szabad belemenni, nem szabad ilyen téves útra térnünk. Nekünk ugyanúgy dolgoznunk kell, mint eddig. Nem szabad csapdába esni. Az Isten minket munkára hív. Arra, hogy minden emberben meglássuk Őt, hiszen ő isten-arcúvá teremtett minden embert. És akkor leszünk hegyre épült város, másképp nem. Én tehát arra kérek mindenkit, hogy ne minősítsünk. Minket minősíthetnek, az nem számít, de mi ne minősítsunk senkit, mert akkor a kör sosem fog bezárulni, és elveszi az energiát attól, aki dolgozni akar. Mi dolgozni akarunk. Ne engedjük, hogy ne engedjenek minket dolgozni!!

Imre György

45 éves vagyok, közlekedési üzemmérnök, négy gyerek apja, és rettentően izgatott.

Akkor határoztam el, hogy nagy lámpalázamat is legyőzve felszólaljak, amikor egy kedves hölgy hozzászólásában hiányolta a szimbólumok közül az Oltáriszentséget és a kereszten a Corpust, mondván, ne bontsuk tovább az egyházat, mert Krisztus egységet akar: egy egyházat egy pásztorral. Az egységet Jézus követésében csak helyeselni lehet. De miért van ennyi vallás, miért van ennyi széthúzás? Nem azért-e, mert különböző szimbólumokkal szétválasztjuk, eltaszítjuk egymást? A zsidónak lehetetlen idejönni, mert ott a kereszt, vagy a reformátusnak, ha a Dávid csillag lenne kitéve, vagy az Oltáriszentség. Krisztus is egységet bomlasztott meg a zsidók szemében akkor, amikor azt mondta, hogy bűnösök vagytok abban, hogy elválasztjátok az embereket az Istentől törvényeitekkel, a szent hagyományaitokkal. És akkor mi építettünk újra szent hagyományokat, szent törvényeket, amelyek a Biblia szellemétől, s a Krisztustól kapott szabadságtól idegenek. Az eredmény: megosztottság. Ilyen skizofrén helyzetbe hozunk tehát embereket ezáltal, mint az említett felszólalót.

A Megújulási Fórumon a szeretetet és az isteni sugallatot és hívást engedjük a szívünkbe abban a tudatban, hogy mindegyikünk ugyanoda van meghíva, ugyanarra a helyre. Hazavárnak bennünket, szeret bennünket az Isten, elküldte Fiát értünk, aki meghalt, keresztre feszítették, s ezután jött a feltámadása, és értünk támadt fel. Van remény, és nem baj, hogy az árakat emelik, s kevesebb lesz a pénzünk, van reményünk egy örök életre. Minket hív az Isten, ne hagyjuk, hogy elválasszanak bennünket a szimbólumok. Természetesen nemcsak a szimbólumok választanak el. Gondoljunk bele szóhasználatunkba, észre sem vesszük, s latin és műmagyar kifejezéseket használunk, melyeknek tartalma nem egyértelmű. Szentekről beszélünk és nem elkülönítetteket értünk alatta. Jó, hogy most már lehet magyarul misézni, és magyarul mondhatjuk a könyörgéseket, de ez nem elég. Egyszerű, magyarul egyértelmű fogalmak használatát kell bevezetni, és minden vallási szimbólumot csak annyira meghagyni és előtérbe helyezni, amennyire összeköt bennünket, hogy egy akol legyen és egy pásztor, és az Isten hívásának tiszta szívből és tiszta lélekkel együtt tudjunk eleget tenni felekezeti különbségek nélkül. Köszönöm türelmüket.

Kertész Tivadar

64 éves vagyok, nyugdíjas katolikus pap, de Isten Országában aktív kertész. Foglalkozás szerint vegyész is voltam. Hadd tegyek tanúbizonyságot arról, hogy kisközösség nélkül nincs Jézus egyháza, és mit

jelentett az én életemben is és mások életében a kisközösség. 40 évre tekintek vissza, amikor fiatal papként Bulányi Gyurka, Juhász Miklós, Török Jenő és társainak a búv körébe kerültem. Akkor én azok közül a papok közül a Benjámin voltam. Most már, nyugdíjas korban az öreg tanúk közé tartozom. Akkor megtanultuk, hogy mit jelent iskolán kívül Jézust hirdetni! 52-ben Gyurkát és 11 társát, mint a 12 apostolt, letartóztatták. Mi dolgoztunk, ahogy lehetett, tovább. 55-ben követhettük őket a börtönbe egy fiúval és egy lánnyal, mint összeesküvők, „biblia” - összeesküvők. Utána következett 56, amikor benn is, a börtönben is kisközösségben éltünk, papi közösségben összezárva, majd gyilkosok és más közbűntényesek között. Utána jött a félreállítás, majd az újra begyűjtés 61-ben, utána pedig jöhetett a munkásélet, ami vágyam volt. Édesanyám testvére Kínában halt meg, mint misszionárius. Én is misszionárius szerettem volna lenni, de itt kellett a fehérbőrűek között dolgoznom, és megtanulnom azt, hogy az evangéliumot nem a szószékről kell hirdetni, hanem példával a munkások között. „Szaki, maga az én tanárom” — mondtam, s így kerültem a munkások szívébe, és sikerült ott is közösséget teremteni. Pedig az ember nem akart kapcsolatot teremteni, úgy érezte, hogy senkinek ne okozzon kellemetlenséget, nehogy újra börtönbe juttasson esetleg másokat. De ugyanakkor megszületett a gyárban az irodalmi színpad, vagy a filmklub, vagy a periferián egy művelődési házban a huligánok színpada. És házasságok szövődtek és gyerekek születtek ebből a közösségből, ami enélkül nem lett volna. Én úgy éreztem, hogy akkor is a Lélek küldött, de utána rá kellett arra is jönnöm, hogy még többet tehetek és tehetünk akkor, ha összefognak ezek a közösségek, és egymásra találnak. S ma ott tartok, hogy az ökunemikus közösséggel, a szociális munkások egyházi szekciójával ott vagyunk testvéreinken keresztül Jézussal a törökbálinti hajléktalanok között, a narkósok, az alkoholisták és a legnehezebbek között, akikért Jézus élt. Úgy érzem, hogy be kell fejeznem azzal, hogy az elmúlt hetekben a felsőfokú diplomás szociális munkásképzésért egy hétig 120 tanárral, Ferge Zsuzsáékkal ülhettünk Sopronban „szabadon”. Akkor SZEM államtitkárnak utolsó este meg mertem kockáztatni azt a kérdést, hogy mi lesz Nagyfiával, mikor széteresztették az ott levő legsúlyosabb embereket, mert a börtönt megszüntették, de otthont nem adtak. Kitérta a kezét, és azt mondta, nem tudom. De humorista módon próbálta megfogalmazni, hogy a sok Nagyfa helyett sok kiska kellene. És ma az jutott eszembe, hogy ezért kellenek Bokrok is, nemcsak kiskák, nagyfák és igazi otthonok, ahol a közösségekben Jézus lakik.

Mohos László

Mérnök vagyok és nő. Jóska mondandójának a címe az volt, hogy Kisközösség: keresés, válasz és remény. Azért jöttem ide a mikrofonhoz, hogy elmondjam azt, hogy énnekem is ez jellemző az életemre, az eddig megélt életemre. Kiskoromban szerencsém volt, egy dunántúli faluban nőttem fel, és nagyon jó plébánosunk volt. Már ott kisközösségben éreztem magam, ami elsősorban abból állt, hogy nagyon szerettük egymást, és sok programunk volt, és a vallás az valahogy nemcsak vallás maradt, hanem élet is. Megtartó élet. Utána Pannonhalmára kerültem, amit mindenki — azt hiszem, hogy aki ilyen intézményben volt a 70-es években az — sokféleképpen értékelhet. Én úgy értékelem, mint olyan elitképzést, amely talán számomra is farizeustudattal végződhetett volna, hogyha az életbe való kilépés után, 18 évesen, ez az üvegházhatás hirtelen nem omlik össze. Az ebből való feltámadásnak a lehetősége számomra az a kisközösség volt, amit Gyurka bácsin keresztül, vagy az ő tanítványain keresztül megismerhettem. És az az evangélium, amit ott megtapasztaltam, valahogy rendszerbe foglaltabb és életreszólóbb volt, mint amit Pannonhalmán vagy azelőtt hallottam, amely aztán ki is sarkúit, kicsenghetett valahova, döntésekre. És most azt élelem meg az egészből, hogy a kisközösség számomra azt jelenti, hogy megélhettem azt, hogy valóban teher alatt nő a pálma. Köszönöm.

Judit nővér

Krisztus békéje legyen a szívetekben. Én is pécsi vagyok, és teljesen véletlenül kerültem ide. Istentől kapott nevem Judit nővér, nem visszaélni, élni szeretnék vele, amíg élek. 22 éve gondozok mozgássérültkéét és ebben olyan testvéri kezekre találtam, mint Melinda közössége és még sokan mások, akiket itt most megnevezni nincs lehetőség. Őket képviselném, ha megengeditek, és bizakodó vagyok, hogy az élő Krisztus lehetőséget ad meghallanotok. A korom lehetővé teszi, hogy hivatkozzam sorsfordulókra, amelyek parancsokat osztogattak nekünk, lehetőséget kevésbé. Így alakult, hogy van egy iskolai törvényünk, miszerint, ha valaki 62 centis és betöltötte a 6 esztendőt, mehet iskolába. De ez csak akkor igaz, hogyha van lába. Nekünk sok olyan gyerekünk van, akinek nincs, illetőleg van, de nem arra tudja használni, ami a földig ér. Mi úgy szövetkeztünk itt Istennel, hogy próbáljuk valahogy nyitni ezt a kis zárt világot. Egy kicsit Montecuccoli kérésével azonosultunk, hogy kéne pénz, meg kéne pénz, meg kéne pénz. Mivel mi kicsit nehezen tudjuk ezt elővarázsolni, ezért elkezdtünk hinni benne, hogyha nagyon hisszük, akkor Isten segít bennünket. Ez meg is történik. Úgy tűnik kevés az a lehetőség, amit mi emberi eszközökkel biztosítani tudunk, de Krisztus erejében nincs lehetetlen! Hívlak és kérlek Titeket mindnyájatokat akkor is, ha nincs közeletekben ilyen sérült gyermek vagy ember, hogy próbáljátok kitalálni, hogyha a saját gyereketek lenne, mit tudnátok érte felvállalni. Tehát, ha naponta kell iskolába vinni így az öledben, és nincs olyan osztályfőnök, aki azt mondja, hogy fogd meg fiam, és vidd fel ezt a gyermeket a 3. emeletre, mert ott van a történelemóra, hogy akkor Te mit teszel: hogyan fogod tudni az ígét hirdetni. Hogy egy anyukának, akinek ilyen gyereke van, hogy mondod el, hogy ott van a gyermekében az élő Krisztus? Szóval, ha szabad nekem most ezt az érzést tolmácsolni, akkor gondoljátok végig, hogy mit tudtok tenni otthon. Köszönöm, hogy itt lehettem.

Vincze Endre

A Család Alapítványnak van csekkszámmlája, vállaljuk azt, hogy a csekkszámmláról átutalunk erre a megkért célra, ha ráírjátok, milyen célra kéritek, hogy továbbítsuk. Előnye, hogy aki nagyobb összeget akar átutaltatni, az levonhatja az adójából.

Temesvárra megyünk át a héten odavaló adományoknak az elhelyezésére, akinek van konkrét címe Temesvárról, az legyen szíves a szünetben megkeresni engem. Azt akarjuk megtárgyalni, hogy hogyan a legokosabb azt a bizonyos összegyűlt összeget a javukra fordítani.

Orbán Péter

Hadd mutassam be Bandit úgyis, mint a Család Alapítvány új titkárát. Azért én teszem ezt, mert az Alapítvány indulása óta én végeztem a titkári teendőket, amelyeket ezekben a napokban adok át Bandinak. Tehát ezentúl őt keressétek.

A Család Alapítványról szeretnék röviden néhány gondolatot mondani. 1989. május 22-én alakult meg, ismertetői ott kint találhatók az előcsarnokban. Minden lényeges dolog benne van, mégis idéznék valamit, ami az Alapítvány szellemét tükrözi. Tudniillik — függetlenül attól, hogy körünkben üdvözölhetjük az alapítványtevők közül Bisztrai Györgyöt, illetve édesapját és édesanyját, Bisztrai Tibort és Bisztrai Tibornét, akik a Bokor közösségeinek régi tagjai — a Család Alapítvány nem a Bokor alapítványa. Céljaiból látható ez, amelyek a kisközösség működési területénél tágabb területet jelölnek meg.

„Mi, alapítványtevők, elsőrendűen fontosnak tartjuk az életet, az emberi élet bölcsőjét, a családot. Valljuk, hogy a szeretet nemcsak embert éltető, hanem életátalakító, társadalomformáló erő. Calcuttai Teréz anyával hirdetjük, hogy 'a szeretet otthon kezdődik', hogy teljes értékű emberi élet csak emberek közösségében élhető. E viselkedés meghatározó mintáját a család nyújtja mindenki számára. A család az egyén legszemélyesebb közössége, családjában él a nemzet. A nemzet jövője a gyermek, az egészséges szellemű családokban növekvő ifjúság, maga a család.”

Látható, hogy az alapítvány célkitűzésénél az érték került középpontba, a családhoz kapcsolódó értékek. És mivel a család az élet alapvető színtere, minden, ami érték, kapcsolódik hozzá. Ilyenformán a Család Alapítványnak célja mindazon értékek felkutatása és felmutatása, amelyek az elmúlt negyven év és még távolabbi korok romjai alatt hevernek.

Néhány szót arról, mit tett az Alapítvány tavaly májusi megalakulása óta.

— 1989. december 15-én kiosztotta az Élő Nemzeti Kincs elnevezésű pályázat tíz díját, mely pályázat értékeket keresett: a család, az élet szolgálatát felmutató emberi értékeket. Az Alapítvány Kuratóriuma díjazott nagycsaládokat, díjazott olyan szülőpárt, akik nevelőszülőként nevelnek állami gondozott gyermekeket a sajátjuk mellett; díjazott egy hölgyet, mondhatom nyugodtan: anyát, aki Battonyán az SOS Gyermekfaluban dolgozik, és ott neveli a hat rábízott életet; és díjazott egy védőnőt, akit 1988. január 1-én a Magyar Televízió is bemutatott: Wagner Viktória nővért Szeged-Kiskundorozsmáról. Ebben az évben is meghirdeti az Alapítvány ezt a pályázatát, folyamatosan lehet jelezni, mindenki a másik embert nevezheti erre a pályázatra.

— Egy következő kezdeményezés a „Házi Muzsika” nevet viseli. Ennek lényege, hogy diákzenészek csoportba szerveződve, klasszikus muzsikát visznek a családok nagyszobáiba. A gyerekek bekopognak egy szombat délután, vállukra teszik a hegedűt, s egyórás komolyzenei műsorral-igyekeznek örömet szerezni az egybegyűlteknél. Erről most fogunk hírt adni a sajtóban. A látogatások sorrendjének egyedüli szempontja, hogy hány tagú a család.

— Az Alapítvány részt vett a december 26-i ökumenikus istentisztelet megszervezésében, illetőleg ezzel kapcsolatban Bandiék azért utaztak Temesvárra, mert az Alapítvány felajánlotta a számláját a temesvári árvák és gyászolók javára. A mai napig több mint százezer forint gyűlt össze. Annak a módját keressük, hogy hogyan tudnánk ezt az összeget a legegyszerűbb, legpraktikusabb, leghasznosabb módon eljuttatni hozzájuk.

— Az Alapítvány egy oktatói munkaközösség létrehozásán is fáradozik, amelynek lényege szintén az értékközvetítés. Kérek mindenkit, akit ez érdekel, hogy ebédszünetben keressen meg. Tehát egy munkaközösség fog létrejönni, amely óraadó tanárokat közvetít az iskolákhoz. Első lépésben a középfokú oktatás intézményeihez. Közvetít hitoktatókat, vállalja, hogy kidolgozza a „Családi életre felkészülés” több témacsoportból álló ismeretanyagát, s ennek a tanítását is elvégzi. De vállalja azt is, hogy számítástechnikát, gépjárművezetést, ökológiát, vagy bármi olyan ismeretet közvetít, amelyet a jelentkező leendő munkatársak hoznak, és amelyeket magas színvonalon tudnak átadni. Célunk többek között az ezzel a kezdeményezéssel, hogy olyan, gyermeküket otthon nevelő édesanyák jussanak munkához, akik nem tudnak nyolc-tíz órát távol tölteni a családjuktól. Köszönöm a figyelmet.

Rábai László

21 éves vagyok, egyetemista, nőtlen. Úgy éreztem, hogy beszélnem kell. Igazából nem akarom ismételni Simonyi Béla barátomat, de szeretnék egy-két dolgot elmondani. Nem akarok ünneprontó lenni, de úgy érzem, nem arról beszélünk, amiről kell. Azt gondolom, hogy ne a múlttal foglalkozunk,

hanem a jövővel; azzal, hogy a Bokor és „nem Bokor” mit tud tenni azért, hogy kiforgassuk a világot a sarkaiból. Nagyon hiszek a közös nevezőben, abban, hogy erre tudunk egy közös nevezőt találni. Azt, amiben összefogva tudunk valamit tenni az emberekért; azért, hogy változtassunk valamit. Úgy érzem, hogy a 40 év után megmozdult Magyarországot kellene Isten Országába mozdítani, és arról kellene beszélni, hogy ezt, hogy tudjuk együtt, Bokor és „nem Bokor” megtenni. Nagy a felelősségünk, ezt szeretném elmondani 21 évesen is, mozdítjuk-e a mozdulni akaró embereket Isten Országába, vagy hagyjuk, hogy mások mozdítsák őket más irányba. Mit tudunk ezért közösen tenni? A minden ember szeretésére tanító örömhír nagy felelősség szerintem mindannyiunk számára és ezért erről kell beszélni. S nagyon szeretném, hogyha ezen irányba tudnánk menni, mert úgy érzem, hogy ez ma a fontos, és nem valami más. Köszönöm szépen.

Merza József válasza

Kedves Barátaim! Az utóbbi időben több helyen idézték — hosszabban-rövidebben — Václav Havel „Szó a szóról” című előadását, amelyet a német könyvkereskedők béke-díjának átvételén kellett volna felolvasnia. Hozta a Bécsben megjelenő „Mérleg”, az itthoni „Világ”, s tud róla a nemzetközi Pax Christi szervezet Hollandiából frissen érkezett jelentéstervezete is, amely áttekinti Európa jelenét és jövőjét. Aszónak, az igének, a logosznak hatalmas ereje van az emberiség életének formálásában még akkor is, ha sok az üresjárat, a hiábavaló beszéd. Aki azonban megtalálja a számára kinyilatkoztatást jelentő szavakat, annak az élete megváltozik. Judit nővér bizonyos szavai tanúsítják azt a mélységes élményt, azt a tartalmat, amelyhez közlés útján hozzá lehet jutni, amit valaki, senki más által nem utánozhatóan tud kimondani. A jövő érdekében tehát nagyon fontosnak tartom, hogy legyenek megmozgatni tudó mondataink, amelyek alapján majd a Rábai Laci által kívánt intenzitással tudunk megindulni vagy továbbmenni az úton. Az előremutató szavak azonban csak akkor lesznek teljesek, ha elmondják, hogy honnan jövünk, merre megyünk és miféle szavakat mondtak már mások korábban előrehaladás címén. Ha nem lesznek ismereteink ezen a téren, ha nem lesz történeti szemléletünk, akkor nem fogjuk megérteni egymást, másokat sem, és tönkremegy minden dialógus. Azok, akik nem értik meg, hogy a látszólag feloldhatatlan ellentétek megmagyarázhatók, ha az idő folyásában szemléljük őket, nos azok kemény minősítéseket vagdoshatnak egymás fejéhez. Ma gyilkosságnak minősítem azt, ha egy katona megöl egy másik embert, annak ellenére, hogy tízéves koromban, német óra elején magam is imádkoztam: „Ich glaube einen Gott” — erősen hittem Magyarország feltámadásában, természetes állami feltámadásában. Aki nem tud folyamatokban gondolkodni olyan változásokban, amelyek egy tízéves harcias gyerekből erőszakosan harcolni többé már nem akaró felnőttet alakíthatnak, az mást sem fog megérteni. Az nem jut el a szemléletnek arra az állapotára, amelyben megérthetünk egy emberi életutat annak ellenére, hogy nem értünk vele egyet. Megérthetjük az embert, miközben kemény ítéletet mondhatunk a cselekedeteiről. Az ember megítélése Istenre tartozik, a cselekedet minősítése a mi kötelességünk. Ha nem tudjuk vállalni ezt a kettősséget, akkor vagy irgalmasak nem leszünk, vagy elvesztjük a becsületességünket, erkölcsi érzékünket. Ha embertársunk elénk áll és őszintén beszél dolgairól, akkor csendesnek kell lennünk, mint Jézus volt a házasságtörő asszonyhoz, s nem szabad komiszkodni. Ámde a jót és a rosszat mindig határozottan nevén kell nevezni.

A kisközösségben ez az egyik dolgunk: megítélni a helyeset és megismerni az emberi életeteket. Amikor erről beszéltem abban reménykedtem, hogy ti majd arról szóltok: mit tettetek annak a szónak az erejében, amit hatékony és cselekvésre ösztönző igének ismertetek meg a saját baráti körötökben. Örülök, hogy tényleg hallhattunk erről, láthattuk, hogy a szó eleven, irgalmas cselekedetté vált. Másutt elismerő díj, házi muzsika lett belőle. Sok mindenné válhat a szó, ha helyesen, pontosan mondják ki. Örülünk mindnyájan, hogy az evangéliumi ígéttől — a kisközösségek által is — ilyen szép és sokszínű tud lenni a világ. Köszönöm figyelmeteket.

Vincze Endréné

Ehhez kapcsolódnék, amit itt a Jóska elmondott. Az előadásom végén valaki felhívta a figyelmemet, hogy elhangzott egy sértő és meggondolatlan definíció. Elmondom helyesen a mondatot, és kérek mindenkit, hogy erre emlékezzen. Tehát: meg kell értetnünk a környező országok magyarjaival és a többségi nemzetbeliekkel hogy csak a jézusi alapon lehet államot létrehozni. A másik dolog, ami kimaradt az idő rövidsége miatt az antiszemitizmussal kapcsolatban, az anticigányizmus is és sok minden anti maradt ki, és nagyon örülök, hogy ez arra inspirálta a Pityut, hogy szóljon. Azon gondolkoztam, mit tehetnénk, hogy ilyen megfogalmazásokban egy kicsit tisztábban lássunk. Azt szeretném kérni azoktól is, akik szóltak nekem, Pityutól is és másoktól is, hogy állítsanak össze egy ilyen kódex-et, amit ne használjunk, ami bántathat. Ezt azt hiszem, hogy a Család Alapítvány vállalná, hogy egy-egy lapon kinyomtatja, és elkerülne az otthonokba, mindig bele tudunk nézni, kitehetjük, aki hozzánk jön, láthatja. Valamit talán segít ez azon az oktatási hézagon, amiben az elmúlt 40 évben részesültünk. Köszönöm.

Kovács Tádé

Szavakról szeretnék megint beszélni. A szent szónak, úgy érzem nemcsak az elkülönülés a jelentése, és ha az, akkor amiatt, mert olyan nagyszerű, hogy ahhoz nem szabad hozzányúlni. Úgy kell hagyni, ahogy van, mert úgy jó. Tehát nem elválasztás a jelentése. A másik jelentése pedig az, hogy azért olyan nagyszerű, mert valami értékre van lefoglalva. Tehát, mondjuk az ember az életét odaszenteli valaminek, vagy valakinek, így is szent lesz. Ettől aztán semmi csúnya nincsen benne. Akit zavar, használjon más szavakat, de lehet ezt jól is használni. A másik: amit Imre Gyuri mondott a szimbólumokról, hogy nagyon izgalmas, kinek, milyen érzékeny pontja van. És erre mennyire lehet és szabad vigyázni, és mennyire nem érdemes, vagy nem fontos. De a tolerancia oda is, meg vissza is fontos. Bírjuk el, hogy másoknak milyen szimbólumaik vannak, és bírjuk el, hogy másoknak ezek a szimbólumok nem annyira tetszenek. Én Gromon Bandi édesanyját mélységesen megértem. Nekem is van édesanyám, aki kibírta, hogy aposztata a fia, aztán azt, hogy elvált, aztán azt, hogy csövesek közé keveredik, és ott próbál tenni-venni mindenféle marhaságot. Borzasztóan nehezményezi, pl. hogy ma ide eljöttem, pedig nem is keli itt semmit csinálnom, és már megint veszélyeztetem magam, és még mindig hiszek abban, hogy itt szabadság lesz. Roppant érthető, hogy ha a papfiát valakinek felfüggesztik, akkor azzal az alakulattal szemben, amelyiknek ez némileg köszönhető, egy kicsit nehezményezési állapotban van. Amit Jóska arról mondott, hogy a szavakat ki kell mondani, és az embereket meg kell érteni, ez itt roppant aktuális. Mert lehet, hogy Bandi semmi mást nem tehetett, mint amit tett. De a mamája meg csak ennyit tehet, és ettől ő nem érzékenyebb a szimbólumokra, vagy azok ellenkezőjére, mint más, hanem hát ilyen az anyai szív. Ez pedig olyan érték, ami előtt csak leborulni lehet. Akkor is, ha a magatartás, ami belőle következik, nem örvendhet osztatlan értékelésnek. Köszönöm.

Bisztrai György

Gyombolai Marci nyakába vette a gitárt, Dobner Győző megfogta a táskáját és a fal mellé állt. Győző, mielőtt elmennél, jőj ide a mikrofonhoz és szólj Te is. Mondtad, hogy menned kell.

Dobner Győző

Őszintén szólva, nem azért fogtam meg a táskám és mentem ki, hogy szólni akarok, hanem már nem bírtam tovább ülni. Úgy gondoltam, hogy támaszkodni jobb, de ez a ferde felület sem jó állni. Elmondom a tudnivalókat: Dobner Győző vagyok, 47 éves, négy gyermek apja, plusz kettő időszakosan még nálunk van, mert még tanulmányaikat folytatják, Erdélyből. Sokféle címen neveztek már meg. A kenyérkeresetem üzletkötés. Valahol úgy láttam, hogy baptista pap, máshol lelkész, lelkipásztor, én gyülekezetvezetőnek tartom magam, pontosabban, közösségvezetőnek. Ez a cím, ami egyedül elfogadható számomra. Amit mégis megosztanék, az akkor kezdett megfogalmazódni bennem, amikor itt az egyik hozzászóló azzal fejezte be a mondandóját, hogy majd lesz egy akol és egy pásztor. Hát ez az egy akol kérdés mindig ingerel engem, annál is inkább, mert nem helytálló ez a megfogalmazás. De inkább egy másik dologra szeretnék ezzel kapcsolatosan rámutatni. Amikor Jézus arról beszél, hogy én vagyok az ajtó, azt hiszem a János evangéliuma 10. fejezetében, akkor az ajtót általában úgy értelmezzük, hogy ott be kell menni. Én ezt úgy értelmezem, hogy az ajtón ki is lehet jönni. Tehát — s ha elolvassuk ezt a szentírási szakaszt, akkor rájövünk arra, hogy Jézus éppen kivezető ajtó akart lenni sokak számára a farizeusi közösség tradíciójának sokféle rossz beidegződéséből — azért jött, hogy kivezető ajtó legyen. És én azt gondolom, hogy a Bokornak az egyik fő küldetése, hogy kivezető ajtó legyen. De nem az egyházból, mert az egyház sokkal tágabb fogalom, mint ahogy a katolikusok azt elképzelik. Ez az én értelmezésem, hogy ami emberidegen, ami szeretetlen, abból Jézus kivezető ajtó akar lenni. És még egy befejező gondolat. Fiatal közösséghez tartozó lévén át kell élnem azt, hogy az első generáció szellemi felfedezése a második generáció tradíciójává lesz. Hát Isten óvjon Benneteket ettől.

Bisztrai György

A színpad mögött azt mondta nekem valaki első szünetben, hogy Gyuri, 8 órát fenéken ülni, hát végiggondoltátok ti ezt? Két és fél órás szünet, az elmegy. Hála az ülésért, mert hogyha Győzőnek a dereka nem fájna volna, akkor nem áll fel, nem áll oda félre, és akkor ülve hagyom, s akkor... Az információt fussuk át, aztán menjünk ebédelni.

Az Egyházfórumról beszélt Laci. Bulányi György kötete itt van, megjött.

Szombaton a folyóson vár mindenkit a házi hideg ebéd. Köszönet a készítőknak. Ingyen kaptuk, ingyen adjuk tovább.

13,30-kor találkozgatjuk a szállást kérő és szállást nyújtó résztvevőket egymással a színpad előtt. Ott találkoznak, megünnököz ki az ajtón, odamegyek valaki mellé, karon fogom.

Orvosi ügyeletet a helyszínen Venczelné dr. Varga Éva ad. Valakinek kellett már? — Igen. — hangzik, nagyszerű. Az a nagyszerű, hogy volt, aki meggyógyította.

Szombaton este átadjuk a hat vitaindító előadás nyomtatott füzetet. Ez nem azt jelenti, hogy csak szombat este, hanem attól kezdve egészen holnap háromig, a sajtótájékoztatóig. Tehát aki most elmegy, mert más fontos dolga van, az még megkaphatja ezt a vitaindítót. De inkább ne menjetek el.

A Fórum szervezésének költségeihez a hozzájárulást az előtérben elhelyezett dobozba lehet leadni. Másfél napra a terembérllet 15 ezer forint volt. A plakát költsége 9000 forint volt. A nyomdaköltség 9000. Adjátok össze mennyi. Akinek van pénze, tegye bele a perselybe. Köszönöm.

Ének

Bizakodjatok jó az Úr, jósága éltet! Bizakodjatok jó az Úr, alleluja.

Jó étvágyat kívánok mindenkinek!

Ebédészünet után ének.

Bonum est confidere in Domino,

Bonum sperare in Domino

Jó az Úrban bizakodni, jó az Úr Remélj és bízzál benne, jó az Úr.

Bisztrai György

Amíg elcsendesedtek, ha van egy toll és a napirend a kezetekben, nyugodtan ráírhatjátok a Magzatvédő Társaság kismamákat kiszolgáló telefonját: a társaság a kismamáknak, leendő kismamáknak telefonon ad tanácsot. Telefonszám: 1 490-992, szerdán, 17-től 21 óráig, illetve csütörtökön 9-től 12-ig, tehát a kismama telefonszolgálat száma. Annak szeretném látni felemelt kezét, akinek még nincsen szállása. Nagyszerű! Mindenki talált. És most, hogy csend van, megint ének!!!

Bonum est confidere in Domino,

Bonum sperare in Domino

Jó az Úrban bizakodni, jó az Úr

Remélj és bízzál benne, jó az Úr.

Király Ignác

Szeretettel köszöntök mindenkit. A délutáni program vitaindító előadója vagyok, 40 éves, 20 éve vagyok közösségben, családi állapotom nő, 11 gyermekünk van, iskolai végzettségem Hittudományi Akadémia, foglalkozásom asztalos. A vitaindító előadás célja, pontosan az, ami a délelőtti folyamán erőteljesen kihangsúlyozódott, hogy tennivalókról kell itt szót ejtenünk, és nemcsak szót ejtenünk, hanem szót értenünk. Végigbeszélhetjük kereszténység címen az életünket, de ha nem megy előbbre semmi a gyümölcstermés tekintetében, akkor hiábavaló volt minden.

Az előadás címe: Laikus apostolkodás, 1990. Furcsa a cím — gondolom sokaknak —, ezért röviden elmondom, hogy mit értek alatta. A laikus alatt én azt értem, hogy népből való, a hivatalos vezetőkön kívüli népből. Az apostol az mindannyiunk által ismert: a küldött, akit Jézus küld. Az apostolkodás barátokat szerzés Jézus Krisztusnak. A dátum pedig azt akarja jelenteni, hogy itt és most érvényesnek, fontosnak látok valamit, és azt szeretném elmondani. Ha más másként látja ezt fontosnak, akkor ezt majd ő is mondja el.

Ez nem biztos, hogy 91-re is így, és ilyen hangsúlytevésben lesz érvényes. Ami a fontos, hogy a fejlődés hangsúlya mellett, kezdjünk el beszélgetni a tennivalókról.

Király Ignác: Laikus apostolkodás 1990

A cím hallatán valaki méltán csaphatná össze a kezét: Hát nem elég nekünk a magunk baja, van nekünk családjunk, tisztességes munkaviszonyunk, templombajáró vallásos életünk!” Igen, egy átlagkeresztény idő-és energiagazdálkodása alig bír el újabb terhelést. Bizony, az egyházjog amellet, hogy hierarchia-központú, nagy szerepet játszott abban, hogy nyugodt lelkiismerettel mondhatta a hívő: A hithirdetés a pap dolga, ez a hivatása, ezért végezte a teológiát, ezért tartjuk el.” Azzal, hogy főállású hirdetőkre maradt az Evangélium közvetlen hirdetése, eljutottunk oda, hogy a katolikus egyház olyan, mint egy szolgáltató vállalat, mely liturgikus és hitbuzgalmi rendezvényeivel áll az azt igénylő tömegek rendelkezésére. Az egyházjog ezt úgy fejezi ki, hogy Isten népének joga van az információra és a részvételre. (Őrsy L.: Egyházjog 97.old.) Bevezethetünk újabb és újabb liturgikus megoldást, mégsem tudjuk megállítani azt a folyamatot, melyben tovább fogy a keresztény életet megélni és hirdetni akarók száma. Pedig mindannyian tudjuk, amit SÜENENS bíboros így fogalmaz: Ha egy közösség a szó szabatos és igazi értelmében keresztény, akkor lehetetlen, hogy ne hirdesse Jézus Krisztust.” (Új Pünkösöd 120.old.). Azt nem állíthatjuk, hogy Jézus evangéliuma nem emberre szabott, azt sem, hogy az emberi természet lett alapvetően más. Ezeknél fájdalmasabbat kell állítanunk: az Evangéliumból különösen — az elmúlt 40 évben — csak annyi és úgy hangzott el, amennyit és ahogyan a hatóságok engedélyeztek, vagy elviseltek -tisztelet a csekély számú kivételének. A jelen előadás célja, hogy minél több laikus képviselje szóban és életvitelben az Evangélium kemény beszédét.

Mindannyiunknak szól Péter Timóteusnak írt mondata: Kérve kérlek az Istenre és Jézus Krisztusra...hirdesd az evangéliumot, állj elő vele, akár alkalmas, akár alkalmatlan!” (2Tim.4,1).

1. A laikus apostolkodás személyi feltétele: az egyén megtérése.

A görög metanoia” (tudat átalakítása) jól kiemeli az emberi értelem szerepét: nem mindegy, hogy mi van a fejünkben, nem mindegy, hogy milyen értékszemlélet alapján rendezzük az életünket. A metanoiának a héberben a sub” felel meg igen gazdag jelentéstartalommal: visszatérni az elhagyotthoz, kibékülni, befogadni, visszarendeződni, hazatalálni.

Csak a megtért, hazatalált, kincset talált ember képes hitelesen képviselni az evangéliumot. Enélkül az ember lehet ügyintéző, hivatalnok, akiben, ha véletlenül megszületik az élmény, gyorsan kihál és a formulák lesznek a fontosak. Erich Fromm szerint az ilyen emberek számára az evangélium arra szolgál, hogy megszervezzék az embereket és ezáltal uralkodjanak rajtuk, hogy ellenőrizték az eszme megfogalmazását. Ha eléggé elszédítették az embereket, kinyilvánítják, hogy az ember képtelen arra, hogy az életét maga vegye kézbe”. (Próféták és papok) Ezzel szemben a megtért ember tudja, átéli, hogy a befogadott mag megsokszorozódásra hivatott. A megtért ember ismérvei között ilyenek szerepelnek: belső istenélményt él át, módszeres önképzést folytat, hogy tisztábban lásson, egyéni meglátásai vannak és azt nem rejti véka alá, mindenkitől a Lélek üzenetét szeretné hallani, a római pápától az utolsó néger nőig, vállalja, hogy megszűnik, terepszínű, jó katolikus lenni. Fenntartja magának a tévedéshez való jogot és minden területen átéli a fejlődés köteleességét. A megtért ember szükségképpen küldöttnek éli meg magát, akkor is, ha semmiféle pecsétes írás ezt nem legalizálja.

2. Papok és laikusok viszonya az apostolkodásban

Milyen jó lenne, ha egyből az emberek megtéréshez segítségével folytathatnánk! Sajnos azonban tudomásul kell vennünk, hogy a hivatalos hithirdetők és laikus apostolok között jelenleg még nagy teológiai szakadék tátong. Amíg a szakramentálisban lehet két olyan szentség, mely kizárja egymást — értsd: egyházi rend és házasság —, addig mindig érezni fogjuk ezt a szakadékot, bármily szépen írja is körül ezt a modern teológia. Szögezzük le végre világosan, hogy Isten előtt mindannyian egyenlőek vagyunk és mindannyiunk hivatása egy: Isten Országának megvalósítása.

Hogy a hit dolgaiban ki legyen a főnök” és ki a beosztott”, hogy ki a közösség vezetője, azt hitem szerint a legalkalmasabbság elve dönti el. Nyilvánvaló, hogy a főiskolai-egyetemi, autodidakta teológiai ismeretek megszerzése nem akadály elvileg. Gyakorlatilag a tanulás elé gördített akadályok a hatalom féltéséből, a pozíciók kizárólagos megőrzési szándékából fakadnak. Amire nekünk most figyelniük kell és érdemes, az a tény, hogy szót kell érteni a pappal, embernek az emberrel, a bűnös embernek a bűnös emberrel.

Milyen akadályok gátolják ezt a kapcsolatot? A kegyelemtan sajátos papos értelmezése azt sugallja, hogy bízzuk a változásokat Isten bölcsességére, a kegyelmi idő még nem jött el, imádkozunk, hogy Isten mielőbb megtegye a teendőket. A probléma csak az, hogy Isten nem teszi meg azt, amit nekünk kell megtennünk, nem kapálja meg a szőlősgazda azt a sort, amelyben én álltam be, ha meg nem álltam be, meghív más és én meg végig üldögélhetem életemet a téren és üres kézzel zárom a napom, az életem.

Az engedelmességre épülő egyházi struktúra a másik akadály. Nincs helye a nagy aktivizálódásnak, mert a Lélek ott fúj, ahol akar és a mindenkori főpásztor és képviselője majd eldönti, hogy mit, mikor, hogyan. A egyháztörténelemben a Szentléleknek meghatározott munkásai vannak és ők hivatottak utat mutatni. Ez az út pedig engedelmességgel és alázattal van kikövezve. Bizony, ha laikus apostolkodást mondok, akkor az engedelenség helyett az érvekre épülő ráhallgatást hagsúlyozom, az alázat helyett pedig a reális önértékelést emelem ki. Legalább annyire becsüljük a Teremtőt, hogy az értelmet és a talentumokat, melyeket Tőle kaptunk, nem irtjuk ki magunkból. Ideje, hogy felnőjünk és az utasítások világát felváltsa a pap-laikus dialógus, hogy a formális tekintély helyébe az érvek lephessenek.

Nekünk, laikusoknak ki keli vívnunk papjaink megbecsülését azzal, hogy Krisztushoz igazodó életünkkel, módszeres önképzésünkkel és apostoli buzgóságunkkal a lelkes papok munkatársat, a pózoló hivatalnok-papok pedig élő kritikát láthassanak bennünk. Nem egymás ellen, hanem együtt kell szolgálnunk. Amennyiben az együtt-dolgozás csak a laikusok infantilizmusba süllyedése árán lehetséges, akkor legalább azt kell elérnünk, hogy egymás mellett, egymás kiegészítésével vagy éppen elviselésével tanúságot tegyünk arról, hogy számunkra a jézusi szeretet megélésénél és hirdetésénél nincs fontosabb. Ha szövegeink mellett az életünk is hordozza az evangélium erejét, akkor az ebben hasonlóknak nem lehet, hogy ne találjanak egymásra! Papok és laikusok egymásra szorulunk, Isten Országá pedig mindkettőnkre rászorul.

Rendet kell tennünk magunk között. Ez a rend nagyon konkrét dolgokat jelent: a mellébeszéléseket felváltja a tiszta-átlátszó beszéd, fontosság tudatunkat mederben tartja egymás értékeinek kölcsönös elismerése, hivatali vagy prófétai magabiztosságunkat szerénnyé teszi az őszinte bűnbánat készsége. Ahogyan még nem hallottam főpapi gyűrűt csókoló prófétáról, úgy nem hallottam még laikusnál gyónó papról sem. A rend azt jelenti, hogy a próféta a gyűrűre mutatva számonkéri a szív Krisztusnak való elkötelezettségét magán és a gyűrű viselőjén egyaránt. A rend azt jelenti, hogy aki vétkezett a testvére ellen, az bocsánatot kér, még akkor is, ha prófétai öntudatú, akkor is, ha pap. Tehát küldve vagyunk papjaink felé, amint ők is felénk. Mindkettőnkön múlik, hogy a szeretet eggyé tevő erejéről hatékonyan tegyen tanúságot az együtt apostolkodó kereszténység.

3. Laikusok küldetése felebarátaikhoz

Közösségvezetővé kell válnia annak, aki valóban kincset talált ember. A nap 24 órából áll, az életünk pedig néhány évtizedig tart. Időnk, energiánk véges. Ha valóban gyümölcsöt akarunk teremni, akkor mindeneke előtt azokhoz kell fordulnunk, akik készséget mutatnak arra, hogy maguk is apostollá váljanak. Jézus maga adott erre is példát. A történelemben értékelhető eszméket a 20-40 év körüli férfiak képviselték, elsősorban. Bennünket is ez a korcsoport kell, hogy vonzzon, ha a szőlővesszőn

lombon kívül gyümölcsöt is szeretnénk teremni. Tudom, bosszantó ez a kiemelés, de az méginkább bosszantó, hogy ma mindenekelőtt kisgyerekek és idős nénik alkotják a látható egyház nagy részét. Küldetésünk a leghatékonyabbnak látszó vállalók megkeresésére és megnyerésére szól, kortól, nemtől, szociológiai státustól függetlenül.

Sok akadály áll előttünk. Az egyik legfőbb akadály az érdektelenség. Az emberek figyelmét leköti a mindennapok terhe, leszoktak arról, hogy a megélhetésen túl is lássanak. Napjaink életszínvonal-reklámú társadalmi, politikai mozgásai erre építik reklámszövegeiket. A Jóhír iránti érdektelenség feloldására csak egy mód van: a jézusi értékeket úgy kell szóval és életvitellel bemutatnunk, hogy rádöbbenjenek az emberek: egyéni és társadalmi életünk egyetlen reális megoldása ez. A nagyfokú elmagányosodásra száz testvért-nő- vért ígér az evangélium, ha már lesznek annyian a megtértek, hazataláltak, az egymást szerető hirdetőik. Száz házat tudhat magáénak, kinek van száz testvérbarátja. A kitaszítottaknak száz meleg családi otthont, ha már van irgalomra készséges száz család. A fiatal infarktus-jelölteknek belső békéből fakadó külső életharmóniát, a discóval kábított fiataloknak csendből bontakozó öntudatosan értelmes életet... Az érdektelenség ellen a legjobb gyógyszer, ha látják rajtunk és általunk, hogy az Isten Országát itt és most megvalósítható.

Egy másik lényeges akadály a szűklátókörűség. Van, aki nem lát túl a templom küszöbén, rajta csak az fog segíteni, ha lesznek olyanok, kiknek életében a templomi szentírási szövegek otthon is realizálódnak. Van, aki nem lát túl a karrierjén. Rajta az segít, ha ambíciói kibontakozására lehetőséget kap az új, mindenki szolgálatára épülő kontraszt-társadalomban. Van, aki nem lát túl saját és övéi hasán. Őt lendítheti előre, ha megéli: nagyobb boldogság adni, mint kapni, és hogy az ő irgalmára szorulnak az éhezők. A szűklátókörű gyógyítására segítsünk az embereknek abban, hogy lássanak és ne csupán nézzenek.

4. Apostolkodásunk eszközei és módszerei

Elődeink vizes korsót vágtak a földhöz a főtéren, jármot akasztottak a nyakukba, ruha nélkül jártak a főutcán, hogy mondanivalójukra felhívják kortársaik figyelmét. Jézus az irgalmasság, félelmet és csodálatot keltő tetteivel rázta fel az embereket. Századunk elején Bangha Béláék a katolikus sajtóval akartak mindenkihez bezöngeni. Meg kell találnunk a magunk prófétai, embereket felrázó tetteit, módszereit. Amikor azonban apostolkodásról beszélünk, akkor többről van szó, mint hirdetésről. Mi úgy szeretnénk hirdetni, hogy meghallgatást is találjunk, hogy testvérbarátokat is leljünk. Ez személytől személyig érő szolgálat. Barátokat akarok szerezni Jézusnak és a hozzá tartozóknak. Már húsz éve tapasztalom, hogy ez nagyon időigényes foglalkozás: naptáraink rendszeres bejegyzései segítenek, hogy a mindennapok feladatai el ne ragad hassanak hivatásunktól. Ez nagyon energiaigényes szolgálat: célirányos beszélgetésekre kell készülni, személyre szóló tudat- és élethalakító anyagokat kell találni, élethelyzetekben előre vivő megoldásokat kell kiemelkedni... Bizony egy félév, vagy kettő is beletelik, mire kiderül, hogy akit szolgáltunk, az igent akar-e mondani az általunk kincsnek látott tartalmakra és igényli-e a kisközösségi új barátságokat. Csak ezután érdemes egybehívni egy kisközösséget, különben peremtagokká lesznek a reménységek és kiválnak, mert nyomasztólag hat rájuk a többiek lépéselőnye.

Hogyan leszünk lassan emberhalásszá? Úgy, hogy lesznek, akik bekéredzhetnek az életünkbe, mert valami számukra jót vélnek felfedezni bennünk. Vannak, akiket mi szólítunk le, mert testvér reményűnek látjuk őket. Vannak, akiket öröklünk, akiket nem mi hívtunk meg, de mi táplálunk. Természetesen olyanok is vannak, akik számára már mi nem leszünk elég, és más, őket tovább segíteni

képes testvéri körbe kell bevezetnünk. A másokért élésből végül is új, jézusi barátságok születnek, ahol nem elkenő hízelkedéssel reklámozzuk az evangéliumot, hanem a bűnt bűnnek mondjuk, az előrehaladást értékeljük, a mércét egyre magasabbra tesszük és mind ebben igyekszünk jó példával előljárni. Szolgálatunk nem megtérítés. Megtérni, hazatalálni mindenkinek magának kell. Mi ezt

segíthetjük, öntözzhetjük, de a növekedést — megtérést és annak továbbfejlődését mindenkinek magának kell belül munkálnia. Hogyan leszünk közösségvezetővé? Úgy, hogy néhányan elfogadnak barátjuknak azon az alapon, hogy mi szerettük őket egy baráti körre. Elfogadnak, mert alkalmasnak ítélik fejlődésük szolgálatára. Más ez, mint a fölülről kinevezett közösségvezetés. Több ez annál, hiszen itt nem a papi tekintélyhez, nem a plébániai területi elvhez, nem a bevett egyházi keretekhez, a kritikátlanul átvett teológiai kövületekhez igazodunk, hanem mindezeket igazítjuk evangéliumi meglátásainkhoz, benne élve, mellette élve az adott kereteknek. Közösség vezetővé tehát az általunk szolgáltak tesznek minket, akiket szellemi táplálékkal, kapcsolat-lehetőségekkel, információkkal és lelkeséggel segítünk. Egy közösség akkor egészséges, ha tagjai egészségesek. Egészséges pedig az, aki harmóniában van lelkiismeretével, harmóniában van a Mennyei Atyával és harmóniában van a teremtetett világgal. Ezt a szeretet-rendet szolgálja a közösség. Egy másik szempontból nézve különbséget teszünk a közösség külső és belső célja között. Belső cél az egymás szeretete és ennek nagyon konkrét életmegnyilvánulásai. Külső cél, hogy ami nekünk jó, azt elmondjuk másoknak is, vagyis apostolkodjunk. E kettős cél egymásért van, egymásból táplálkozik, a kettő együtt éltet egy jézusi közösséget. Ha pl. szellemi életünk jó, akkor mások számára van értelmes mondanivalónk; és ez visszafelé is érvényes: ha valakiket megszólítok, akkor igyekszem felkészült lenni, nehogy szégyent valljak. Tanul, aki tanít — írta Sík Sándor -, kibővíthetjük: gyógyul, aki gyógyít; imádkozik, aki imádságra segít; fejlődik, aki mások fejlődésén fáradozik.

5. Családban élő apostolok

A laikus apostolok döntő többsége családos ember. Nekünk is drága az időnk, de annyira nem lehet az, hogy az Isten Országáért végzett hivatásunkért ellenszolgáltatást — pl. pénzt — fogadjunk el. Ingyen kaptuk, ingyen is adjuk. Ma már mindennek kifejezhető pénzértéke van a világban is, az egyházakban is. Legyünk jelei annak, hogy Isten dolgai megfizethetetlenek, mindenkire — minden megtörte — kötelezőek és a testvérbarátságnál nincs nagyobb jutalom a földön. Válasszuk el a megélhetést biztosító foglalkozásokat a mindannyiunk egyetlen hivatásától. A foglalkozásból megélünk, a hivatásból éltetünk. Az pedig természetes, hogy bárhol élünk, mozgunk és vagyunk, az Úréi vagyunk és igyekszünk aszerint is élni.

Végezetül egy sajátos problémára kell reflektálnunk. A családos élet és az evangélium egy alternatív társadalmi életformát követel előbb-utóbb. Apostolkodó életünk és eszményeink megvalósulási lehetőségei, azt hiszem, csak valamiféle kommunális életformában bontakozhatnak ki igazán. A coelebs életet vállalók hamar kialakították a maguk szerzetesrendjeit, hiszen együtt könnyebb és hatékonyabb a közös cél megvalósítása. Valamit biztosan tanulhatunk a világban már meglevő kommunáktól, de a magunk formáit nekünk kell kialakítani. A L'Oppiano-i kis, kertes házikók nehezen tudnák befogadni a mi nagyobb családjainkat, a mormonok anyagi jólétét szétfeszítené a mi éhezőkre is figyelő irgalmasság-hangsúlyunk, a kibucok Erec Israel" tudatát feloldaná a mi határokat, nemzetet emberiség méretűvé tágítani akaró szemléletünk, a Hutteri Testvérek teljes élet- és vagyonszövetségét sem tudnánk egy gazdasági anarchiában levő Magyarországon alkalmazni, mikor ők egy jól működő nyugati gazdasági rendszerbe épültek be. Minden ilyen summázás egyoldalú ugyan, de arra azért jó, hogy saját feladatainkat kiemelje. Mi kell nekünk? Olyan életkeret, ahol a területi közelség lehetővé teszi többgyerekes szülőknek is az apostolkodást a család magárahagyása nélkül. A pénz- és piacgazdaság befolyását is akkor csökkenthetjük, ha kertjeink művelésével, állatok tartásával is foglalkozunk, de ez csak akkor nem teljes lekötöttség, ha adott esetben van kire bízni a kis gazdaságot. Olyan életkeretet kell kialakítanunk, ahol a rászoruló befogadásának terhe megoszlik a testvéri családok között. Bízunk benne, hogy a lehetőség és a hivatásunkból adódó szükség segít kimunkálni azt az életformát, mely az evangélium megélésének a mainál jobb, jelszerűbb keretet biztosít!

Befejezésül elmondhatjuk, amivel kezdtük: Kincset találni akarókat hív Jézus, hogy aki hazatalált, az másokat is oda segítsen.

Ének

Bonum est confidere in Domino,

Bonum sperare in Domino

Jó az Úrban bizakodni, jó az Úr

Remélj és bízzál benne, jó az Úr.

Dialógus

Kovács László

54 éves vagyok. Felfüggesztett, lefüggesztett, majd Annavölgy- bányába kihelyezett káplán. A klerikus és laikus kérdéskörrel kapcsolatban lenne két megjegyzésem:

1. Nem szerencsés a cím.
2. Nem világos az egyházkép.

A laikus ugyanis feltételezi a klerikust. Az apostolkodás pedig az apostolság vértanúságig menő áldozatvállalását fokozza le valaminő ügyködéssé. A laikus apostolkodásnak egyébként történetileg két változata ismert: Egyik az egyház győzelmes korszakából, a másik a mostani válsághelyzetből.

Az egyház győzelmes, konstantini korszakában a klerikusok teljhatalommal bírtak, és teljes mértékben totális függőségbe taszítva a laikusokat, teljes passzivitásba döntötték őket. Ebben az időben a laikus apostolkodás abban állt, hogy a példájukkal apostolkodhatnak. Tanítaniuk nem szabad, mert ostobaságokat fognak mondani. A tanítás ugyanis a profik feladata, igehirdető csak a pap lehet. A példaadás mellett a laikus betölthetett még (a pap mellett) holmi fullajtár szerepet ebben a korszakban. Mindenképpen le kell szögezni, hogy ebben az alá-fölérendeltségi viszonyban a laikus másodlagos keresztény volt. Ebből ki lehetett törni úgy, ha a laikus jelentkezett papnak.

A másik változat a mostani válsághelyzet. Világviszonylatban is válságba került a papság. Nagy szerepe van ebben a II. Vatikáni Zsinatnak, ugyanis ez a zsinat kimondta, hogy még az ateista is üdvözülhet, ha jóhiszemű. Ha így van, akkor mi szükség van ránk, papokra?! Identitászavarba került a klérus. Erre egyszerre több ezer pap megnősül, másrészt nagy mértékben csökken a papi hivatások száma. Egyszerre paphiány áll elő világméretben is.

Mi lehet ebben a válsághelyzetben a megoldás, vagy inkább kényszermegoldás? Hát ott vannak a laikusok. Okét kell valahogy bevonni a lelkipásztori munkába. Meg kell viszont tartani a lényegi különbséget a klerikus és a laikus között. Vagyis csak besegítők, csak pap-pótlékok lehetnek, egyenrangú felek soha! Ha ugyanis a most induló második dicsőséges konstantini korszakban megoldódik majd a paphiány kérdése, a laikusok vissza lesznek szorítva a helyükre, a tiszta laikus státusba. Jelenleg is csak megemelt másodrangú keresztény a laikus, mert úgy-e két ponton a klérus kezében tartja a hatalmat (a lelki hatalmat), ugyanis eucharisziát és föloldozásokat csak a pap csinálhat. Ezt fenn kell tartania, mert különben kicsúszna teljes mértékben a papság alól a szőnyeg.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a jelen helyzetben is a laikus másodrangú keresztény. Kiugrás ebből a diakonátus felé volna lehetséges, de nem nagyon akar erre vállalkozni senki, hisz a megszorítások mellett az is nyilvánvaló, hogy a diakonus is csak valami hibrid, átmeneti lény.

A megoldás — és ezt tisztán kell látni — csak a két kaszt eltörlése, megszüntetése lehet. Ez már átvezet második megjegyzésemhez, amit az előadással kapcsolatban mondani szeretnék.

2. Nem világos az egyházkép

Az előadó egybemos két egyházképet, amikor a laikus apostolkodásról beszél. Ez nem helyes. Világossá kellene tenni, hogy a jelen egyház sem tartalmában, sem formájában (struktúra) nem jézusi. Jézus ugyanis nem ismert két kasztot közösségében, és nem egy új vallást akart.

Jézus nem volt pap. Laikus volt, ács, csóró ácslegény. Nem is lehetett pap, mert nem a levita rendből származott, de nem lehetett pap azért sem, mert nem hatalmi rendben, hanem testvériségben gondolkodott. Jézus Krisztusnak a papokhoz csak annyi köze volt, hogy a legfőbb pap, a főpap akasztotta fel őt. összesen ennyi köze volt Jézusnak a papsághoz. Ezt mindenkinek tudnia kell!

Jézus nem akart új vallást. Annyi vallás volt már addig is, minek csináljon egy újat? A vallás lényege, hogy van az Isten és vannak az egyszerű hívő emberek, közte pedig ott vannak a papok, a maguk

szent uralmával. Ez a vallás. A laikus Jézus a maga személyében és szemléletében törölte a szent vagy papi uralmú papi rendet az Isten és ember kapcsolatából, meghirdetve a közvetlen kapcsolatot Isten és ember között („Mi Atyánk”) és a közvetlen kapcsolatot ember és ember között („Ti mindnyájan testvérek vagytok”). Jézus hívő laikus mozgalmat indít ennek jegyében, mely egyben erkölcsi megújulást hirdető mozgalom volt, mégpedig testvéri szeretetközösséget alkotó közösségben. Laikus, erkölcsi, közösségi mozgalmat akart és nem papi egyházat, mágikus, liturgikus intézményt.

Mit csináltunk a jézusi szándékokból? Meg nem értve és félreértve Őt, már a kezdet kezdetén a Jézus-mozgalomból a zsidó vallás mintáját követve csináltak jézusi „vallást”. Vagyis papi, mágikus, pótcselekvő stb. hitrendszert. De ott volt előttük a másik minta is, a római jogrend. Könnyen felismerték, hogy csak jól rendezett jogállamban mennek igazán jól a dolgok, felülről irányítva, vezérelve. Ezt kell tehát lemásolni. Így estek bele a hatalom kísértésébe. Ráhúzták a jézusi szeretetközösségre a római jog kényszerzubonyát, az alá-fölérendeltségi struktúrát. így lett belőle papi vagy szent uralom (hierarchia).

Mindez egész korán bekövetkezett. Már a Zsidó levélben, melyet valószínűleg Apolló írt, Jézus Krisztus már nem laikus, nemcsak pap, hanem egyenesen főpap. Tessék elgondolni ezt a szörnyű történelemhamisítást és teológiai csúsztatást! Antióchiai Ignácnál pedig már teljesen világos a hierarchikus tagolódás, bár nem biztos, hogy mit jelent a diakonus, presbiter, episcopus. Tény viszont, hogy ott található a szent uralomnak, a parancsuralmi rendszernek alapja.

3. Mit kell nekünk tennünk?

Most, amikor megújulási fórumon a laikus apostolkodásról, magyarul jézusi apostolságról beszélünk, választ kell adnunk arra a kérdésre, hogy mit kell nekünk tennünk, hogy a jézusi szándékokhoz visszatérjünk?

Az egyik megoldás kulcs-szava: átépíteni. Meg kell újítani, át kell építeni ezt a jelen egyházat úgy, hogy vallásból újból kereszténység legyen, hierarchiából pedig testvériség, pándulia. Ez az egyik lehetőség. Ám aki ezt látja jónak, és ezt meg tudja csinálni, tegye.

A másik megoldás kulcs-szava: építeni. Ezt gondolom célravezetőbbnek. Nem sok reményem van arra, hogy egy vallási-hatalmi szervezetet át lehessen építeni, hiszen úgysem hagyja magát. Jézus sem átépíteni akarta a zsidó vallást, hanem épített benne egy új és más közösséget. Alternatív gyakorlatot kezdett, így mondanánk ezt mai szóval. Nekünk is ezt kell csinálni, egy laikus, erkölcsi megújulást hirdető és szeretetközösséget megvalósító mozgalmat kell tovább vinnünk. És ezt lehet bármilyen egyházi vagy állami rendszerben. Persze csak úgy, ahogy Jézusnak lehetett. Megkapta érte a nazirim szekta nevet, és a hatalom emberei, egyházi és állami összefogással ki akarták irtani őt és szektáját. (Akinak ma nem tetszik ez a szó, tudnia kell, hogy a kereszténység bizony szektaként indult!) Ezért a válaszom, hogy nem átépítésről, megújulásról kell itt beszélnünk, hanem építésről erőnk szerint, vállalva a leszektázást is. A döntő kérdés úgyis az, hogy ez a mozgalom jézusi-e, mert ha igen, úgysem árthat neki semmiféle leszektázás, üldözés. Köszönöm.

Miklovitz László

Mielőtt a paramétereimet elmondanám, el kell mondanom, hogy nagyon kényelmetlen helyzetbe kerültem, éppen a Laci miatt. Bár élvezem ezt a kényelmetlen helyzetet. Tíz évvel ezelőtt volt a nász misénk, amikor előtte megbeszéltük Lacival, aki tartotta a nászmisénket, hogy mi lesz az evangélium, mi lesz a szentlecke, és erre építette fel a beszédet a megfelelő kulcsszavakat felhasználva a Szentírásból. Gondoltunk egyet Pannival, és a mise előtti napon megváltoztattuk a szentleckének egy részletét. Tartalmilag nem sok változás volt, de úgy gondoltuk, ez jobban ki fogja fejezni azt, amit mi itt most akarunk. Elhangzik az evangélium, a szentlecke, és Laci rettenetesen keres az oltárnál a Szentírásban — mint utólag kiderült —, hogy átprogramozza magát, mert most mást olvastunk fel, a kulcs-szavak nincsenek meg. Laci elmondta, amit elmondott, visszakaptam, amit annak idején csináltunk, elmondta a kulcsszámaimat, ezért a kényelmetlen helyzet. Miklovitz László vagyok, 36 éves, faipari mérnök végzettséggel, félállású asztalosként dolgozom egy leánynevelő intézetben (derűtség). Feleségem matematika - fizika szakos tanár, ennek megfelelően gyese van tíz éve. 4 egész négykilenced gyermekünk van. A címadó fogalomhoz szeretnék hozzászólni. Nem azért, mert nem jutottam tovább az előadás címénél, hanem hasonló okok miatt, mint amit Laci is mondott, én is megragadtam itt. Laikus apostolkodás 1990. Egyszerűen felteszek három kérdést. Ez a három kérdés ugyan összefügg, de eköré próbálom csoportosítani, amit mondani akarok. Tekintsétek apropónak, ezeket a kérdéseket, hogy mondókámat ennek kapcsán elmondhassam.

1. Miért ez a címe az előadásnak?
2. Miért nem egyszerűen, az hogy „apostolkodás”?
3. Indokolt-e a laikus jelző az apostolkodás szó elé?

Keresem a válaszokat.

A. Persze, hogy indokolt. Azért indokolt, hogy a Náci el tudja mondani azt, amit elmondott nagycsaládasként és asztalosként. Ugyanis, valljuk be őszintén, hogy ha az lett volna az előadás címe, hogy apostolkodás, akkor mindenki természetesnek vagy természetesebbnek vette volna azt, hogy ide egy pap áll ki vagy teológus, (mondjuk Náci félig-meddig az is) és elmondja a témakörben a mondókáját. A köztudatban pedig mindenképpen az él, hogy az asztalos az asztalkészítéshez ért, a teológus, a pap meg az apostolkodáshoz. Úgyhogy indokolt a jelző.

B. Miért ez a címe az előadásnak? Azért, mert a kereszténység első két évszázadát leszámítva, csak búvópatak formájában volt jelen a laikus apostolkodás az emberiség történelmében. Ha jól emlékszem a Gyurka bácsi háromszáz évet említett, lehet, hogy annyi, mindegy, az elmúlt tizennyolc

évszázadban viszont fizetett apostolkodás volt a jellemző, és így azt, ami mindenkinek a dolga lett volna, az emberiség talán egy ezreléke csinálta, nem tudom, hogy jól tippeltem-e, de még ha csinálta volna. Mindennek ugye tapasztaljuk a következményeit, úgyhogy azt gondolom, hogy indokolt mégiscsak a laikus jelző ide a címbe.

C. Miért ez a címe az előadásnak? Mert a huszadik század végén a civilizált embernek illik már ép ésszel felfogni, hogy az emberiségnek egyetlen reménye van: megtérni a szeretetre. Végvesztésben nem engedhetjük meg azt a luxust magunknak, hogy minden ezredik ember fizetés ellenében megbízást kap apostolkodás címén, hogy beszéljen erről a problémakörrel másoknak is. Mi meg éljük a magunk vallásos életét, aminek programja talán már a génjeinkben van éppen az elmúlt tizennyolc évszázad gyakorlata miatt. Úgyhogy indokolt a jelző.

D. Vagy talán mégsem indokolt? Hadd mondjak egy gondolat kísérletet. Az asztalosok megújulási fórumán abszurdum lenne az, hogyha egy pap mondaná a referátumot. Hasonlóképpen abszurdum lenne, hogyha mondjuk a korreferátorként felkért valaki szintén csak pap lenne. Itt azért szerencsésebb a helyzet. Ezen a fórumon senki sem fűtyült, hogy az apostolkodásról asztalos beszélt és beszél is. Nemcsak az első pontban elmondottak miatt, hanem azért is, mert nem áll a párhuzam a kétfajta fórum között. Miért? Azért, mert itt most többről van szó, mint szakmai eszmecsere, a szakmai ambíciók kibontakoztatásáról, vagy kenyérkeresetről, vagy valami hasznos időtöltésről. Többről van szó, mintha művészi mesterfogásokról mesélnénk, vagy a személynek szakmáján keresztül való kibontakozási lehetőségeiről. Hát mi ez a több, amiről itt most szó van? Az, hogy az Élet Ura, Mestere egyetlen életlehetőséget lát az emberiség számára. Az ő tanítványává lenni, és az ő tanítványává tenni másokat. Egzisztenciális gond-kör tehát az, amiről ezen a fórumon szó van. Mindannyiunknak az egzisztenciális gondköre, úgyhogy nem indokolt a laikus jelző. Mert vagy nekilátunk mindannyian — nemcsak akik itt ülünk, hanem akiknek majd elmondjuk a fórum után —, nekilátunk az apostolkodásnak, és ezáltal megmentődünk, vagy továbbra sem érezzük ezt kötelező érvényűnek magunkra nézve, annál inkább azokra nézve, akik ezt „hivatásként” csinálják. Ez esetben féltő, hogy elpusztulunk. És tárgyalanná válik a kérdés, hogy laikus apostolkodás vagy pedig apostolkodás.

E. Az előadásban elhangzott, hogy az evangélium az emberi természetre van szabva. Hozzátehetjük azt is, hogy az emberi természet meg az isteni természetre van szabva. Az isteni természet Jézus alakját figyelve ilyen jelzőkkel írható körül: szeret, egybeszeret, összegyűjt, hív, tanít, gyógyít, s ráadásul küld ugyanerre. A laikus apostolkodás fogalma a huszadik század végén éppen arra hívja fel a figyelmünket, hogy a Jézust követő ember úgy működik rendeltetésének, természetének megfelelően, hogyha ugyanazokat csinálja, amit a mestere, a fő-laikus. Már csak azért is, mert a barátaitól búcsúzó Jézus őrajtuk keresztül minket is arra buzdít, hogy tegyünk tanítvánnyá minden népiét. Úgyhogy figyelem-felhívó fogalomként talán mégiscsak indokolt a jelző.

F. Aztán még lehetne keresni tovább a pro-kontra érveket a laikusság és a laikus apostolkodás fogalmával kapcsolatban, és ezen apropóból jól megbeszélni az evangéliumot. Gondolom, hogy fogjuk is tenni ezt a keresgélést. Befejező gondolatként a hitemet, a reményemet hadd fejezzem ki. Hiszek abban, hogy a Jézust követni akaró emberek előbb-utóbb egy olyan fórumon jönnek majd össze, ahol nem az lesz a kérdés, hogy a jézuskövetés az laikus vagy nem laikus mozgalom, hanem az lesz a kérdés, hogy mindannyiunk feladatát, az apostolkodást hogyan csináljuk? Amíg ez bekövetkezik, addig is átadom a szót az utánam következő — jelen felfogás szerint — laikus vagy nem laikus testvéremnek.

Dombi Jánosné

Az előadás befejező része közelről érint, ha az összerendeződés alatt az életközösség értendő. Az összerendeződésnek több gyakorlati akadály van, amelyek a különböző korosztályoknál egyaránt jelentkeznek. Ahhoz, hogy szavazóképes, választani tudó egyházközségek alakuljanak a közösségekből; kialakult életformát, vagy jövőbeli elképzelést kéne sutba dobni, ami (egyelőre még) nagyon fontosnak tűnik.

Nagy városokban a fiatal házaspárok esetén elképzeléséhez ma már milliók kellenek, ez a korosztály nem rendelkezik vele. A következő a gyerekes réteg. Akadály a jól bevált iskola, uszoda, hegedűtanár stb. (Mindenki megtalálja a neki megfelelő okot a helyben maradásra.)

Az idősebb házaspároknál kialakult hivatás, jó állás, esetleg felépített ház. Megfelelő körülmények, amiket megteremtettek fáradtságos munkával otthon, munkahelyen, közösségben.

A felsorolás az akadályokról korántsem teljes.

Dombi Zsuzsi vagyok a bányai életközösségből, és tanúja annak, hogy Jézus békéjéhez mindez nem szükséges.

Szeifert Ferenc

Mint egyszer már mondtam, katolikus plébános vagyok. Sikerült provokálnom Győző barátomat, ti. a katolikust én is úgy értettem mindig, hogy egyetemes, és a katolikus egyházba én azért mentem, mert az igazságot kerestem. Nekem ez az egyik vezérlőcsillagom. Tulajdonképpen rengeteget szenvedünk a történelemhamisítás miatt. A holocaust is azon volt, hogy kimondanak egy általánosítást kiragadva egy-két példát: a zsidók bűnösök. A kollektív bűnösség is ezen alapult. Márpedig, ha megnézem, látom, hogy nem így van. Ugyanígy a történelmet meghamisíthatom akkor is, ha igazat mondok. Ha én csak azt mondom, hogy Hunyadi egy csapnivaló hadvezér volt, mert elvesztette a várnai meg a rigómezei csatát, hát igazat mondtam, de a legnagyobbat hazudtam mégis. Mi sem taníthatjuk így a történelmet. A Bokor teológiában benne van ez a Marx-tól átvett ideológia, hogy az egyház kiszolgálta a hatalmat. Ez nem igaz. Mindig megvolt a kísértés rá, a nagy tömeg mindig ezt tette. Mindig kevés ember volt, aki ellenállt, de végig ki lehet mutatni, ha nem egy oldalról nézem az egyháztörténetet. Az egyházban mindig voltak, akik szemben álltak, voltak, akik száműzetésbe mentek, akiket kivégeztek: püspökök, pápák is. Az elmúlt 45 esztendőben kezdettől fogva ott voltam az élen, és büszke vagyok a katolikus egyházra. Tudnék olyan adatokat mondani, árulásról stb., amit nagyon kevesen tudnak itt, mert bent voltam. De ugyanakkor azt látom, hogy az egyházat nem tudták megdönteni, és mindig többen voltak azok, akik kitartottak és végül az állam volt az, aki kénytelen volt megalkudni. A magyar állam fordult a Szentszékhez, hogy egyezkedjen. Tehát vigyázzunk nagyon, hogy a történelemben sem szabad tévednünk!

Szabó Gyula

Kovács Lacival mindenben teljes mértékben egyetértek. Egy új egyházat kell építeni...

(Bisztrai közbeszól: amikor Nácival egyetértesz, szeretnénk tudni, hogy mi a foglalkozásod: asztalos vagy pap.)

Szabó Gyula vagyok, római katolikus pap, 29 éves, nőtlen. Egyedül a kritikai vonalat hiányoltam, de megértem, hogy ezt nem akartad bevenni. De túl enyhének látom azt pl., hogy arról nem beszéltél

kimondottan, hogy az egyházat történelmi bűn terheli, amikor az engedelmesség-etika megvalósításával az Isten népét infantilizmusba döntötte. Az egyik papi találkozónkon éppen Gyurka bácsiékkal beszéltünk erről, hogy az első és a második világháború kevesebb szenvedést okozott az emberiségnek, mint az engedelmesség-etika gyakorlati megvalósítása. Tulajdonképpen—elnézést a kifejezésért —, de belülről „herélték” ki a felnőtt keresztényeket, a szabad gondolkodás képességét vették el a felnőtt keresztény emberektől. Nagyon pesszimista vagyok azzal kapcsolatban, hogy a papokkal dialógusra lehet lépni, tisztelet a kivételnek. Vannak kivételek, de nem tapasztalom ezt a saját környezetemben sem. Tavaly pl. háromszor voltunk a győri püspök úrnál, de semmiféle eredményt nem értünk el. Ugyanez elmondható a környezetünkben élő kollégákról is. Akkor az előítélet irányunkban, hogy ezt egyszerűen nem hiszem, hogy át lehet törni egyelőre. Miután egy teljesen infantilis módon nevelt hagyományos kereszténységgel állunk szemben, ezek az emberek arra várnak, hogy felülről kapjanak egy ukázt, melyben a Bokrot a püspöki kar ismét katolikusnak nyilvánítja. Amíg ez nem történik meg, addig nagyon pesszimista vagyok pl. a papok megtérítését, vagy jobb belátásra bírását illetően. Amíg valakik komolyan azt állítják ebben az egyházban — itt a tanítóhivatalra gondolok kizárólag —, hogy ők az igazság letéteményesei és egyedüli jogos meghirdetői, a többieknek pedig megvan a lehetőségük arra, hogy ehhez felzárkózzanak (és ilyen értelemben bizony korlátja van az egyházban a lelkiismereti szabadságnak is), úgy gondolom, amíg ezt valaki komolyan így gondolja, addig nem lehet dialógust folytatni egyházon belül sem. Most az ökumenizmusról nem is akarok beszélni, mert ez komolytalan játék ilyen szinten. Tehát egy nagyon döntő fordulatra lenne szükség ebben az irányban. Pl. a nyugati teológusok összefogása, a kölni nyilatkozat talán egyfajta előrelépést jelenthet. Magyarországon semmi ilyenről nem tudok. Tehát a Bokrot kivéve senki sem akar ebben az irányban lépni. Azt az elvet vallom, amit itt Laci is kifejtett, hogy egy új egyházat kell építeni a régiben. És ha a bázison mi fogjuk képviselni a jövőt, tehát a fiatalabb generációt, akkor majd a hatalmon levő egyház minket fog megkeresni. De erről inkább nem akarok álmodozni. Én mégis abban hiszek, hogy egy olyan egyházat fogunk tudni felépíteni, ahol mi leszünk a meghatározó erő és tényező. Nem a régit akarjuk renoválni. Köszönöm szépen.

Mihályffy László

40 éves vagyok, közlekedésmérnök, nőtlen.

Apostolkodásról lévén szó, én úgy érzem, hogy valami nagyon fontos dolog kimaradt itt. Apostolkodásról remekül lehet vitatkozni, csak hogy szerintem ez alapvetően nem vita kérdése, hanem ráhangoltság kérdése. Az előadás elején elhangzott, hogy megtérés kell. Igen, de nemcsak megtérés kell, szerintem ennél sokkal több kell. Egy olyan szintű ráhangoltság kell az eredményes apostolkodáshoz, ami sokkal több, mint a megtérés.

Mire alapozom ezt?

Jézus mit tett? Az apostoloknak megparancsolta, hogy adják tovább az örömhírt. Igen, de ettől az apostolok még nem voltak képesek továbbadni az örömhírt. A Szentlélek kellett ahhoz, a pünkösöd kellett ahhoz, a Szentlélek-keresztség kellett ahhoz, hogy az apostolok tanúságtevése hatékony legyen.

Nem tartom helyesnek úgy szemlélni a dolgokat, hogy Jézus ezt és ezt tanította, mi akkor most őt lemásoljuk, és az emberi agyunkkal, tudományunkkal, értekezéseinkkel racionális módon megpróbáljuk őt követni. Jézus felszólításaiból egyértelmű, hogy a Szentlélekre kell hagyatkozni. Apostolkodás terén nem akarom a magam személyét előre tolni, én csak azt szeretném elmondani, amit néhány (nagyon kevés) ember közösségbe gyűjtésénél szereztem, mint tapasztalatot. Amíg a magam erejéből próbáltam csinálni, nem ment. És köszönöm az Úrnak, hogy nem ment, mert ezáltal

tapasztaltam meg, hogy ez az ő műve. Hiszem, hogy ha én a saját agyafúrtságom és tudományom alapján tudok embereket közösségbe gyűjteni, még a végén azt hiszem, hogy az az én művem. És ez nagy tévedés lenne.

Én azt mondanám, hogy minden előzetes elképzelésünket tegyük félre — amik belénk görcsösödtek — , és nyissuk ki a szemléletünket a keresztény egyházakban, gyülekezetekben, különböző közösségekben, lelkiségekben lévő mindenféle értékre! És a többit engedjük át az Úrnak, hogy ő végezze el bennünk és miáltalunk másokban azt, amit el kell végezni. Mi ne akarjuk azt összeokoskodni vagy viták során tisztázni, hogy hogyan kell apostolkodni. Nekünk az Úrra kell hagyatkozni, és akkor az apostolkodásunk eredményes lesz. Köszönöm.

Horváth János

Édről jöttem, 25 éves vagyok, nőtlen és kb. 10-11 éve kerültem először közösségbe. Kicsit Laci hozzászólásához szeretnék kapcsolódni, mert ő mindig úgy beszél, hogy azt nem lehet szó nélkül hagyni.

Miért merek kritizálni? Van egy bátyám, aki már nem tartja magát katolikusnak. Épp ezért, ha eljön egy-egy templomi ifjúsági találkozóra, nem nyilatkozik olyan kérdésekben, amelyben véleménye nem egyezik az egyház hivatalos tanításával. Én viszont a katolikus egyházba tartozom, és azt akarom, hogy az minél jobb legyen. Épp ezért, ha valamit rossznak látok, azt elmondom, legfeljebb elbeszélgetünk, hogy ez miért hülyeség, vagy miért nem.

Átépítjük az egyházat vagy újat építünk? A kereszténység — amint Laci is mondta — nem vallás. Jézus azt akarta, hogy sajátítsuk el azt a gondolkodásmódot, amely a szeretetre épül és egy életmódot hoz magával. Nem elég a Szentírást tudnunk, értenünk kell. És ebben a vallásos liturgia segíthet, de csak segíthet és nem ez a fő. Hogy ezt átépítésnek vagy újjáépítésnek nevezzük? Ennél fontosabb, hogy csináljuk.

Helyi, négy plébániát ismerő tapasztalatom alapján úgy látom, hogy legtöbb próbálkozásunk azon bukott meg, hogy a liturgiára, de legalábbis a hagyományos keretekre épültek. Ezzel függ össze a „pap felé küldetés” problémája is.

Egyrészt elég fiatal vagyok ahhoz, hogy ne hallgassanak rám, másrészt laikus vagyok, ráadásul „bulányista”. Ha olyat mondok, ami nekik nem tetszik, akkor vérmérséklet szerint reagálnak. Megtörtént az is, hogy külön háznál tartottunk összejöveleteket, s a pap egy vitánkat követően ezt megszüntette. Megtehetette, mert a többiek engedelmeskedtek neki, bár páran érezték, hogy valami nincs rendben. Megtörtént az is, hogy az egyik pap szentbeszédében elmondta, hogy Jézus nem vallást alapított. Másik helyen nagy lelkesen elmondtam ugyanezt. Itt a pap, aki félreértette ezt, megkérdezte a velem egyetértőktől s tőlem, hogy visszakerjünk-e a keresztleveleket. Ilyet egy paptól biztosan nem kérdezett volna. Egyébként e két pappal jó viszonyban vagyok.

Végül az első témánál felmerült rehabilitációról szeretnék pár szót mondani.

Azt gondolom, hogy a rehabilitációra elsősorban nem annak az embernek van szüksége, akit megsértettek. Remélem, ő már rég megbocsájtott, sőt az őt ért igazságtalanság segített neki abban, hogy jobb keresztény legyen. Ahogy a bűnbánatra nem azért van szükség, hogy az Istennek jobb legyen, hanem hogy én jobb legyek, ugyanúgy a rehabilitálásra is elsősorban azoknak van szükségük, akik a bűnt elkövették. Nem azért, hogy beismerjék, vesztek, hanem hogy a gondolkodásmódjuk

változzon. Ezért úgy érzem, nekünk csak annyiban szabad követelésekkel fellépni, amennyiben segítjük őket abban, hogy ráébredjenek, amit eddig csináltak, nem biztos, hogy jó. Köszönöm.

Id. Gyombolai Márton

Csak néhány gondolatot, soron kívül. Itt felmerült a történelem és a történelmi igazság kérdése. Miután — ahogy az már hála Istennek történni szokott a Bokorban —, amikor kissé álmosodik a társaság, és az én Laci testvérem (a maga „magas koffein tartalmú” és magas intenzitású szövegével, — ami mögött hallatlanul tiszteletreméltó módon mindig ott van a teljes ember!) megszólal, valahogy megélenkül az egész. Elhangzott vele kapcsolatban, hogy mennyire nagy dolog és mennyire becslendő ez a bizonyos igen-igen és nem-nem. Hogy mért kezdtem én ezt a történelemmel? Kérem, csodálatosan tudunk utólag simogatni, szelídíteni a valóságon. Az intézmény szükségszerűen — és ezt történészként vallom —, mozgási sebességében föltétlenül lassabb a Szentlélek „forgási sebességét” követő prófétai lelkeknél. Én ezt tételnek érzem, bizonyítani kívánom. Nem csak Jean d’Arc ügyekkel, nemcsak a valamilyen szinten mindnyájunk által ismert Assisi Szent Ferencsel, akit azért az egyház roskadozó épülete megtámogatójának vallunk pár száz év után: utólag... Folytatom Assisi Szent Ferencet és a felsorolást páduai Szent Antallal, akiről ma ugye azt tudhatjuk, hogy a gyermek Jézust a karján tartó, szelíd — minden valamirevaló templomban fellelhető — szent volt, akinek a szenilizálódó nénikék két forintot ajánlanak, ha megtalálják az elrakott pénztárcájukat. Kérem, ez ellen a páduai Szent Antal ellen olyan eljárások folytak az igen-igen és nem-nem miatt, hogy ez a végtelenül szelíd ember a pápának írott tiltakozó levelében spontán, nemes egyszerűséggel: „háztetőn ugráló majmoknak” becázte az ellene vádiratot kiadó hivatali prelátusokat. Kérem ez egyháztörténeti tény! Azt már csak úgy mellékesen említem meg, hogy loyolai Szent Ignác életében 13 alkalommal állt egyházi bíróság előtt. Ez is egyháztörténeti tény, a Hittudományi Akadémia Egyháztörténet jegyzetében is fellelhető. Nagyon hosszasan lehetne folytatni, de miután valami piarista gyökeret érzek az egész Bokor indíttatásában — nem akarok személyeskedni az alapítóval! —, azért még befejezésül utalnék Kalazanti Szent Józsefre, akivel „mindössze” annyi történt, hogy az általa alapított rendből hamis vádak alapján Róma kirúgta. (Mondhattam volna szebben is: kizárta.) Aztán megérte azt is, hogy a rendjét átmenetileg feloszlatták, de ehhez olyan hosszú időt kellett élni, hogy 90 fölött volt, amikor megtörtént. Nem tudom ezeket a dolgokat a történelmi véletlen sorozatjátékának tekinteni! Hajlamos vagyok arra a véleményre, hogy ez prófétaors, vagy pedig az intézmény olyan-amilyen voltán radikálisan változtatni kell! Annyiban föltétlenül radikálisan változtatni kell, hogy előre kiszabott normák alapján nem köthetem be az Isten Lelkének a száját, amin egyszerűen a keresztény szólani akar. Valahol „kutyakötelességévé” kell tenni az intézménynek, hogy előítéletek nélkül vizsgálja meg azt, amit egy emberen keresztül a Lélek üzen! Akkor talán nem gyullad máglya, „Uram bocsá”, „felfüggesztés”, „lefüggesztés”, „kifüggesztés” és bármi rémség se lesz! Én nem mondom azt, hogy a páduai mintájára lesz nekünk egy „Annayölgyi szent Lászlónk”, de lesz egy ember, akire talán nagyon büszkék leszünk.

Kovács Tádé

Ha a három hozzászólásom eléri az öt percet, akkor szóljatok. Az ellenség szóról, az engedelmességről és az alázatról szeretnék beszélni, meg egy picit a tévedésről is. Az ellenség az a Bokorban kiradirozandó szó. Nekünk lehetnek ellenségeink, mi azonban nem lehetünk senkié. Azt gondolom, hogy nem egészen van így ez sem, mert azt mondja az Ur Jézus, hogy ne féljetez attól, aki megöli a testet, mert miután megölt, semmi mást nem tehet, hanem csak attól féljetez, aki miután megölt, hatalma van arra, hogy elveszejtessen benneteket a gyehennában. Ezt mondja egy olyan kisközösségben, amelynek az egyik tagja saját magát függesztette föl. Ettől kell félni, ettől a bennünk lakó ellenséggel cimboráló

ellenségtől. És ez bizony ellenség, ezt tudni kell. Sajátmagunk rosszabbik énjétől félni kell, mert ez ellenség. A másik, a tévedés joga. A tévedés akkor bűn, amikor nem is az. Objektíve akkor bűn, amikor nem egyezik meg az ember tudata az Isten tudatával. Szubjektíve akkor van bűn, amikor jól tudom, hogy Isten mit akarna, de én nem azt akarom csinálni. Ekkor már nincs tévedés. A tévedés tehát nem bűn. Ha felvilágosítottak, tusakodom az igazság ellen, mert nekem olyan kényelmes a saját csibészségem, az bűn. Azért vagyunk itt, hogy egymást világosítsunk, nehogy bűnben maradjunk. Azért köszönöm Szeifert atya fölvilágosító hozzászólásait. Az engedelmességről azt gondolom, hogy a Bokorban ez nagyon csúnya szónak tűnik, de Jézusról — úgy érzem — be lehet bizonyítani, hogy egy alkalommal engedelmeskedtette az apostolokat, t.i. amikor királlyá akarták tenni, és beparancsolta őket a bárkába. Nem magyarázta el nekik, hogy ez milyen csúnya dolog, és milyen szép lenne evezgetni, hanem azt mondta, hogy azonnal, mars, tűnés. Persze nem ezekkel a szavakkal. Az evangélium azt mondja: „kényszerítette őket beszállni”. Ennek azonban feltételei vannak.

Első: Az ügy borzasztóan fontos. Jézus tényleg nem akart király lenni, asztalos akart maradni.

A másik, hogy az ügy nagyon sürgős, nem lehet megmagyarázni, mert ott a puccs, az összegyűlt tömeg, és pillanatokon belül baj történik.

A harmadik pedig az, hogy az emberei rendkívüli módon hallgattak erre a názáreti ácsra; most az egyszer nagyon mérgesek lehettek rá, de engedelmeskedtek neki.

És a negyedik, ami talán a „legegyszerűbb”, hogy tudni kell hozzá a vízen járni. Ha az ember utána rendbe teszi a dolgot, akkor rendben van. Jézus ezt csinálta. Dúltak-fúltak ott, miközben húzták az evezőket, hogy „na ezt az egy alkalmat elpasszolta, hát ilyen után menjünk?” De akkor Jézus megjelenik a tó tetején és ők elfelejtik, hogy a mester rosszat csinált, elfelejtik, mert lenyűgözi őket. Engedelmeskedtetni lehet sürgős, fontos ügyben olyanokat, akik egyébként hallgatnak rá, ha utána nagyszerűen rendbe tudjuk tenni, és ez nagyon fontos. Nem természetes az engedelmesség. Az apostolokban is traumát okozott, és Jézus ezt tudta. Rendbe tette.

Az alázatról egy szót. A szeretetnek a fonákja. A szeretet az, hogy ti vagytok a középpont, az alázat az, hogy nem én. (Nevetés)

Bisztrai György

Tádé, ehhez a tapshoz mit szólsz? Barátaim, az apostolkodáshoz hozzá tartozik a háló fogalma, így én most megkérném Nácit, hogy a háló segítségével fogja össze az elhangzottakat, mondja el az utolsó szó jogán a véleményét, és Náci hálója után, ami kb. 6-7 percet fog tartani, megkérném Kamarás Istvánt, Mészáros Klárit és aki még háló ügyben érintett, hogy jöjjön ki, és meséljen róla.

Király Ignác válasza

Azt az alapélményemet szeretném elmondani, hogy jó látni ezt a szabadságot, ami a hozzászólások sokszínűségéből sugárzik. Tekintettel arra, hogy egy olyan kisközösségnek vagyok tagja, ahol ez a szabad véleményt segítő légkör az egyik, ezért a felvetett gondolatok hadd érlelődjenek, csiszolódjanak a Fórum keretein túl, a hétköznapijainkban. A fogalomtisztázásokat természetesen külön köszönöm. Pontosan azért választottam ezt a címet, mert mindezeket végig gondoltam, amiket a hozzászólók elmondtak, és a fogalom megújítása helyett inkább a tennivalókra igyekeztem felhívni a figyelmet.

Hogy ki túl enyhe, ki nem, kedves Gyuszi, ez nézőpont kérdése, karakter kérdése. Én ilyen vagyok, te olyan vagy, és ez bennünk a szép, hogy mégis testvérbarátok vagyunk. Az életem számos szála köt engem a katolikus egyházhoz: emberi kapcsolataim, az első szárnypróbálgatásaim a kisközösségben ezen a kereten belül, ezen a bázisközösségi talajon indultak el. Otthon vagyok, tehát megmondhatom azt, ha valamivel nem értek egyet. Csak én így mondom, ahogy mondom; más másként mondja. A lényeg, hogy az Országot építsük. Elsősorban azt szeretném hangsúlyozni, hogy nem érdekel most különösebben, a hivatalos történelmi struktúrákkal és személyekkel való birkózás. Engem az érdekel, hogy magammal birkózzak, és mindenki saját magával birkózzon, vagyis megtérjünk, s szülessen ebből jézusi emberhalászás. Talán, ha nem megyünk el abba az irányba, hogy állandóan strukturális falakat ostromoljunk, amikor nem arról van szó, akkor nem megyünk el a saját feladatunk elől, a közösségépítés kötelessége elől. Elmehetünk emberhalász-hivatásunk mellett különböző nagy, prófétainak látszó szövegekkel. Bizony a ráhangoltság, bizony a Szentlélek, mondta a testvérem. Olyan természetes, hogy aki másokért akar egy kicsit is élni, annak ahhoz, hogy éltetni tudjon, a vertikális kapcsolatait nagyon rendeznie kell. Tehát szó sincs arról, hogy ebben ne lenne eléggé hangsúlyos az Isten-kapcsolat. De ahhoz, hogy még erről is szót ejtsünk, és ezt tisztességes rendszerbe foglaljuk, ahhoz egy másik előadás kellene. Most csak egyetlen a fontos, hogyha innen elmegyünk, megmaradjon bennünk az a tenni akarás, amit Jézus kíván övéitől, hiszen küldve vagyunk, és várnak az emberek. Köszönöm.

Kamarás István

Bisztrai Gyurka barátom nagyon erőszakosan képviseli az erőszakmentességet, és nem hagy békén egy szociológust csak megfigyelni. Oka van rá, mert a HÁLÓ a témához kapcsolódik. Mi a HÁLÓ? Mintegy félévvel ezelőtt különböző lelkeségi mozgalmak, megújulást óhajtó csoportok — köztük több Bokor-tag — képviselői jöttek össze, hogy létrehozzák a HÁLÓt. Mi szójuk, ó tartja a kezében, az „öreg halász”. Tagjai lehetnek mindazok a csoportok — egyelőre most még katolikus berkekből —, akik magukat közösségnek definiálják. Lehet ez bázisközösség, lehet négy-öt fiatal egy faluban, akik úgy érzik, hogy egy kicsit másképpen élik meg kereszténységüket, egy plébánia karitászmunkacsoportja, egy énekkar, egy misztériumjátékot előadó társaság, egy szellemi műhely, egy lapot — most már nem szamizdatot, a régi szép idők elmúltak — szerkesztő társaság és egyebek. Ez lehet a legdemokratikusabb magyarországi mozgalom, mert alulról szerveződik, nincs vezetősége, csak miniszterei, vagyis szolgák, akik ezt a hálózóvést szolgálják. Lesz valamiféle képviselője talán, de intézménye sincs, belépődíj sincsen, beléphet minden olyan együttes, akik közösségnek érzik magukat, akik többet akarnak adni, mint kapni. A belépők leírják, mit szeretnének adni, mit szeretnének kapni. Tudniillik kapni is tudni kell. Ez is nagyon fontos. Kérni és kopogtatni is lehet. Ennyit a HÁLÓról.

Itt van a kezemben a Tarsoly, a HÁLÓ információs bulletinje, majd néhány példányt kiteszek ide a pulpitusra. Be lehet lépni helyben is. Azt hiszem 100-150 között vannak már a HÁLÓ tagjai, köztük már talán féltucatnyi Bokor közösség is. Mi a HÁLÓ? Elmondtam a lényegét, de azért hadd tegyem hozzá, hogy van már Magyarországon félezer bulldózer nélkül lepusztított kis falu, ahol már pap sincsen, egyházközösség sincsen, de még lehet ott valami mocorgás, és ha budapesti vagy városi „profi” bázisközösségek elmennének őket patronálni, akkor már épülne valami. Milyen jó elképzelni, hogy a celldömölki, a vásárosnaményi és a bocsárlapojtői misztériumjátékot előadó kisközösséget a HÁLÓ hozná össze tapasztalatcserére. Már meg is történt, hogy egymástól 500 méterre lévő kisközösségek a HÁLÓn keresztül vettek tudomást egymásról. A perspektíva tehát igen nagy. Az Új Emberben az jelent meg, hogy a HÁLÓ tagjai ifjúsági jellegű közösségek lehetnek. Cáfolom: a felső korhatár egyelőre 120 év. És végül még egyszer arról, hogy kik léphetnek be. Ahogy Mészáros Klári is írta-idézte: elsősorban

gyermekek léphetnek be, de nem gyermekdedek, hanem gyermeki lelkek: nyomorékok, púposak, ráncosarcúak, hófehér szakállú gyermekek, illetve olyan felnőttek, akik soha senki ellen nem vétettek, akiknek semmit sem lehet a szemükre vetni. De nem csak ilyenek, hanem még ilyen fajta szociológusok is, mint én vagyok.

Bisztrai György

És most Neked módot adtunk, hogy megfigyeld önmagad, eddig minket figyeltél, most magadra figyeltél. Nem mutattam be barátomat: Szociológus, katolikus, Kamarás Pista, két gyereke van, egy unokája, nálam idősebb.

Gyerekek, 3 órákor elkezdtek, s 5 óráig azt hiszem, mindenki kialudta magát.

Olyan jó körül nézni, valószínű a vendégoszt elvitt minden vért a fejetekből, úgyhogy az ének után gyorsan fussatok ki, nézzétek meg, hogy a naplemente milyen, tornázzatok, hogy meghallgassuk utána az ökumenikusokat.

Ének

Bonum est confidere in Domino, Bonum sperare in Domino

Jó az Úrban bizakodni, jó az Úr Remélj és bízzál benne, jó az Úr.

Szünet

Ének

Gyújts éjszakámba fényt,

Hadd égjen a soha ki nem alvó tűz, a ki nem alvó tűz!

Gyújts éjszakámba fényt,...

Bisztrai György

Turiák Ildi, Tárnái Imre, Kovács György, Kaszap István és én állunk és ülünk itt. Az ökumenikus téma felvezetője Kaszap István. Utána kérem meg, hogy mondja el véleményét Dóka Zoltán, evangélikus lelkész, őt követi Németh Géza, református lelkész, majd az itt ülők közül Kovács György baptista lelkész.

Kaszap István

Nagy szeretettel köszöntök mindenkit. Megtisztelő, hogy ennyien itt maradtatok. Bemutakozom: negyvenöt éves vagyok, végzettségem számítástechnikus (műegyetem) és rendszermodellező: ezzel keresem a kenyeremet. Nős vagyok 23 éve, van négy gyermekünk: két nagy, két kicsi: a nagyok itt vannak.

Miről szeretnék beszélni? Kérdezem, hogy jó-e az, amiben élünk Jézus örökségeként. Van-e lehetőség a megújulást illetően az ökumenizmusban? Mi az az örökség, amit Jézustól kaptunk, és amit minden keresztény felekezethez tartozó, esetleg nem is felekezetbe tartozó el tud fogadni? Mi az a közös alap, aminek alapján ki tudnánk fordítani a világot a sarkából, meg tudnánk valósítani azt a parancsot, amit

Jézus hagyott ránk: szeressétek egymást, tegyetek tanítványommá mindenkit, minden népet, minden nemzetet. Ilyesmikről szeretnék majd beszélni, de inkább olvasom az előadásomat, mert az az érzésem, ha szabadon mondom, akkor nagyon hosszú lennék. Tehát: a megújulás eszköze keresni az ökumenizmus új, hatékony lehetőségét. Öt pontba szedtem össze mondanivalómat.

1. Jézus szándéka és a kereszténység eddigi útjának eredménye.

Az eredmény, amit valamennyien jól ismerünk: a számtalan keresztény felekezet. Ezek a felekezetek mindnyájan egy forrásra hivatkoznak és közös gyökérből eredeztetik magukat.

Nekünk, e felekezet bármelyikében élő keresztények bármelyikének meggyőződésünk, hogy forrásunk, gyökerünk Jézus és számunkra megőrzött tanítása. Hivatkozási alapunk, eredő pontunk, hogy létrehozott egy tizenkét tagú közösséget. Lelkükre kötötte, hogy szeressék egymást, szeressék felebarátaikat, szeressék ellenségeiket. Lelkükre kötötte, hogy legyenek egyek az Isten világából való szeretetben és terjesszék ezt el a Föld végső határáig.

A közösen vállalt forrásból, sajnálatosan, valami Jézus céljától különböző gyümölcs született. Számtalan keresztény gyülekezet jött létre. Ez, miként erről még a későbbiekben beszélni fogok, nem feltétlenül keresztjezi a jézusi szándékot. Az azonban már igen, hogy e felekezetek nem állnak túl jól az egymás iránti szeretet dolgában. Ennek következtében szükségszerűen nem állhatnak jól az emberiséget eggyé tevő szeretet terjesztésének dolgában sem.

Álltunk ugyan már rosszabbul is a korábbi történelmi időkben. Álltunk már fegyverrel is szemben egymással. Volt, amikor máglyával, kínpaddal próbáltuk egymás meggyőződését alakítani. Ez elsősorban a történelmi egyházakra, ezeken belül a katolikus egyházra vonatkozik. Minthogy én katolikus vagyok és annak ellenére, hogy nem vagyok autentikus személy, szeretnék az egyházam nevében bocsánatot kérni azokért a borzalmakért, amelyeket elkövettünk. Igen szégyellem magamat. Szeretném, ha az egyházam hivatalos képviselői, s a pápa is nyilvánosan bűnbánatot tartana az inkvizícióért, a vallásháborúkért, a népirtásokért — lásd indiánok — s minden ártásért. Sovány vigasz lehet csupán számunkra, hogy mindez már a múlté.

Miért is gyenge az ökumenikus párbeszéd határfoka? S hogyan tehető hatékonyabbá? Ezekre a kérdésekre kell keresnünk a feleletet.

Kerülnünk kell a megfellebbezhetetlen kijelentéseket. Ez ugyanis minden emberi tapasztalat szerint gátja egymás kölcsönös megértésének, elfogadásának, az egymásra találásnak. Állító mondataink végén is ajánlatos inkább kérdőjelet használni. Nem pedagógiai okokból, hanem abból a meggyőződésből, hogy az igazsághoz közelebb álló állítás csak egymás nézeteinek ütköztetéséből, s közös forrásunkhoz viszonyításából születhet meg. Kérdéseimmel, állításaimmal erre a munkára hívom az itt jelenlévő mindannyiunkat.

2. Egység és nem egyformaság.

Számtalan keresztény felekezet született az egyetlen forrásból, mondtam az imént. Azt is hozzátettem, hogy ez a tény nem feltétlenül áll szemben Jézus szándékával. Azért merem így gondolni, mert úgy tudom, hogy Isten nem szériában teremt. Rendre egyedi példányokat hoz létre. Ennek következtében már-már szükségszerűnek látom, hogy nemcsak a kultúrák, hanem a vallások is nagy tarkaságot kell, hogy mutassanak. Eme teremtetésteológiai tény következtében lehetetlennek látszik, hogy az egységre hívó Jézus ne vetett volna számot azzal, hogy a hozzá csatlakozók is rendre kifejlészthetnek nem csupán egyetemes, hanem partikuláris elfogadottságú hőtartalmakat, egyházszervezetet, liturgiát, egyáltalán vallási kultúrát.

Minden ökumenikus törekvés, amely ezeket a különbözőségeket törekedne egy kaptafára húzni, eleve megbukna mindannyiunk ellenállásán. Megbukna, mert abba akarna kívülről belebeszélni, amit sajátunknak, történelmi vagy megszentelt hagyományunknak éreznénk. Mindezekben a területeken kizárólag az egyes felekezetek jogosultak változtatásokat eszközölni, amennyiben azokat a közös jézusi örökséghez igazodni akarás megkívánja. Az egyes felekezetek nyilvánvalóan meg is akarnak újulni egész teológiájukban, egyház szervezetükben, tisztségviselőikben is. Törekvésük csak igen aprólékos, szerteágazó, részletekre kiterjedő s mindenekelőtt az adott felekezetből kiindulva járhat sikerrel.

Hibás az a gondolat az ökumenizmusra vonatkozóan, ami szerint a kálvinisták visszatérnek a katolikus felekezetbe, vagy a katolikusok csatlakoznak a lutheránusokhoz. Külön dogmatikák és külön egyház szervezetek mellett is lehetünk mindannyian Jézus tanítványai és Jézus közösségei. Ha az egyházszervezetet vagy a dogmatikát akarnánk egyesíteni, akkor ebből csak gyűlölet és vallásháborúk fakadnának, amint történelmünk ezt szomorúan mutatja is.

Az a megújulási törekvés, amelyben a különféle felekezetek együtt dolgozhatnak, s amelyből uniformizálást elkerülve nagyobb egység remélhető, ennél egyfelől szerényebb, másfelől azonban mélyrehatóbb célt tűzhet maga elé.

Közösen magunk elé tűzhető célunk szerényebb, hiszen nem kívánhatjuk feltérképezni, hogy valamennyi felekezeten belül miben és mi módon van szükség megújulásra. És egyáltalán, minden felekezeten belüli megújulás csak a felekezet tagjainak a dolga. Ugyanakkor mélyrehatóbb a cél, amelyet magunk elé tűzni nemcsak lehetségesnek, hanem elengedhetetlennek is látszik. Ez a cél a közös jézusi örökség megfogalmazása, hogy aztán ez az örökség inspirálja az összes jézusi egyházak, felekezetek megújulási törekvéseit. A közös örökség mind teljesebb megtalálásából és annak érvényesíteni akarásából forrásozó megújulásunk közelebb és közelebb vihetnek valamennyiünket egymáshoz Jézus szándékai szerint.

3. A jézusi örökség.

Mi hát a közös jézusi örökségünk? Erről kellene párbeszédet kezdenünk egymással. Kérlek mondjátok el, hogy ti mit gondoltok róla? Elsőként magam is megpróbálkozom megfogalmazásával. Olyasmit gondolok meghatározni, amit talán mindannyian el tudunk fogadni.

Ha egy szót mondok, akkor azzal alighanem egyet lehet érteni. Ez az egy szó — a szeretet. De többet is kell mondanom. Ki kell bontanom e szó általam jézusinak vélt tartalmát. Azt gondolom, hogy az szeret, aki életét kivétel nélkül minden ember szolgálatába kívánja állítani. Ez a szolgálat pedig alapvetően kétféle módon nyilvánulhat meg. Aszerint, hogy rászoruló emberrel találkozom-e, avagy olyannal, aki engem bánt. Az első esetben a szolgálatban megnyilvánuló szeretet arra indít: adjam, felkínáljam neki azt, amiben rászorulónak látja önmagát, illetőleg látom én őt; legyen az akár kenyér, akár Ige. A második esetben pedig azt kívánja tőlem ugyanez a szolgálatban megnyilvánuló szeretet, hogy a bántást ne viszonzom hántással, hanem elviseljem és megbocsássam.

Hitem és meggyőződéseim szerint ez a mi, valamennyi keresztény felekezet közös jézusi örökségének középpontja, lényegi foglalatja. Hitem és meggyőződéseim szerint ez az, amely közös meggyőződésünkkel válva, ily módon személyes és felekezeti megújulási törekvéseinket inspirálva képessé teheti a kereszténységet elindulni egy olyan úton, aminek eredményeként eljut a szeretet a Föld végső határáig. Hitem és reményem szerint ennek erejében képesek lehetünk betölteni történelmi és immanens, azaz evilági küldetésünket. Létrehozhatunk egy mintatársadalmat, az Isten Földi Országát, amely mustármagból mustárfává növekedhet.

4. Mindnyájan felelősek vagyunk közösnek gondolt jézusi örökségünkhöz fűződő viszonyunkban.

Ennek a számomra nagyon is nyilvánvalóan jézusinak tetszhető szeretet fogalomnak, s a mögötte lévő magatartásnak messzemenő konzekvenciái vannak.

Ha egyetértünk az imént megfogalmazott jézusi szeretet definícióval, akkor abban is egyet fogunk érteni minden bizonnyal, hogy felekezetre való tekintet nélkül, vajmi kevés kivétellel mindannyian felelősek vagyunk a jelenlegi állapotért. Mégpedig azért, mert a jézusi alapításra hivatkozó egyházak döntő többségükben a maguk történelmi útján nem tartották magukat ehhez a jézusi örökséghez. Legalább is a nagykonstantini fordulat óta és következtében az egyházak többnyire létrehozták a trón és oltár szövetségét, s ezáltal alrendszerévé váltak egy adott hatalmi rendnek, amelyben bizony törekedtek a szolgálattal ellentétes uralkodásra, az adással ellentétes megtorlásra, fegyverforgatásra. Mindezzel alapvetően hűtlenek lettek a közös jézusi örökséghez. A jézusi szeretet alapján ugyanis a hozzá tartozók sem egyedileg, sem közösségileg nem lehetnek támogató alrendszerévé egyetlen hatalomnak sem. Nem, mert feladatunk nem a különböző hatalmi rendek igazolása, hanem a szeretetrend megteremtése. Másképpen kifejezve ugyanezt: feladatunk nem abban áll, hogy alrendszerévé váljunk egy adott társadalomnak, hanem hogy megteremtsünk egy másik társadalmat, amely csak a szeretet szolgálatát ismeri.

Az Isten Országá, amelyről Jézus beszélt, kovász- társadalmat, modell- vagy minta-társadalmat, ha tetszik kontraszt-társadalmat eredményez, amely elutasítja az uralkodás privilégiumát, a gazdagságot is, és lemond törekvéseinek fegyveres, azaz erőszakkal történő érvényesítéséről.

Meggyőződésem, hogy ez a jézusi egyházak feladata. Ha ezt nem végzik, akkor nem teljesítik küldetésüket. Ha ennek ellenkezőjét teszik, akkor áruló írástudóknak minősülnek, mivel Jézusra hivatkozva becsapják az emberiséget. Evangéliumot említene, s annak ellenkezőjét adják tartalomként.

Kemény és fájó szó: mást hirdettünk, mint ami ránk van bízva.

E jézusi örökség érvényesítése nélkül feleslegesek is vagyunk. Ezt az alrendszer szerepet a különféle vallások, a Jézus előttiek is a miénkhez hasonló sikerrel betöltötték.

Az Isten Országá feladata más: figyelmeztető jel és felzárkózási pont kell legyen az Isten Országához még fel nem zárkózó egyesek és társadalmak számára.

Korunkra vonatkoztatva is elmondom mindezt. A Föld jelenlegi tudásunk alapján el tudna tartani 12 milliárd embert. A Földön tényleg élő 5 milliárdból kétmilliárd éheznek. A hatalmat gyakorlók annyi pusztító fegyvert gyártanak, amennyinek az árából a kétmilliárdot meg lehetne etetni jóllakásig. Aki kezébe veszi a fegyvert, bűnrészes nemcsak az embergyilkolásban, hanem a kétmilliárd étkeztetésében is.

Minden olyan vallásosság, jámborság, kegyesség, amely a fentiekről nem vesz tudomást, Jézus ellen van, s újra keresztre parancsolná őt, ha lehetne.

Ha egyetértünk abban, hogy a probléma elvi kitisztázása és a konzekvenciák gyakorlati vállalása nélkül elmegyünk a jézusi célkitűzések mellett, akkor azt gondolom megtaláltuk azt az alapot, amelyen állva jézusi ökumenét szolgálunk, s a legnagyobb szolgálatot tesszük a különböző jézusi egyházaknak, amelyekhez tartozunk, s azokon keresztül társadalmunknak, nemzetünknek és az egész emberiségnek.

5. Mit kell tennünk?

Tennivalóinkat három csoportba osztom: menjünk vissza Jézushoz, illetve legyünk féltékenységet, haragot, neheztelést nem ismerő testvérek építsük fel vagy építsük át Isten Országát hatékony, jézusi kisközösségek hálózatává Biztos vagyok abban, hogy az én listám nem lesz teljes, figyeljetelek mi az, ami

kimarad a felsorolásból és egészítsétek ki, hogy mindannyian, akik gyarapítani akarjuk Isten Országát megtalálhassuk a testreszabott feladatainkat.

Visszatérni Jézushoz többek között azt is jelenti, hogy vállalni kell a küldetést, Isten népének egybegyűjtését. Felekezeti hovatartozástól függetlenül minél több embert kell személyesen meghívunk Isten Országának építésére. Minél több helyen kell elmondanunk az egymás és az ellenség szeretés jézusi parancsát. Minél több embert, barátot és testvért kell meggyőznünk arra, hogy nem elég hallgatni a tanítást — tenni is kell. Nem elég tanulni és ezzel összhangban tenni, hanem másokat is kell tanítani arra, hogy tanuljanak és határozottan akarják, hogy Isten Országának népessége gyarapodjék. Tegyük mindenki számára elviselhetőbbé, majd élvezhetőbbé szűkebb - tágabb hazánkat, Európát, az egész világot.

Jézus határozottan ellene mondott annak a szemléletnek, hogy az az egyedüli jó. amit mi teszünk és annak a szemléletnek is, hogy az a rossz, amit ti tesztek. Amíg a Krisztushoz tartozni akaró felekezetek ezen szemléletek foglyai, nincs meg az alapja annak a közös nevezőnek, amire az ökumenizmus törekedik. Közös nevező csak a jézusi tanítás és életalakítás lehet. Csak az lehet, hogy az egyes felekezetek kölcsönösen és nagylelkűen teljes szabadságot biztosítanak egymásnak mindabban, amit Jézus nem tanított az életre bemehetés feltételének és nincsen ellentétben az életre bemehetés jézusi feltételeivel. Csak az lehet a közös nevező, hogy semmi másban nem kívánunk egységes felzárkózást, csak a mindent egybefoglaló szeretet- parancsban.

A tennivalóink második csoportjának taglalása előtt szeretnék emlékeztetni a Zebedeus fiúkra, pontosabban arra a szituációra, amikor anyjukkal együtt előjogot kérnek Jézustól. Nevezetesen: az Országban az egyik fiú Jézus jobbján a másik pedig balján ülhessen. Jézus ezt is és minden egyéb egyéni és testületi előjogot, kizárólagosságot elutasít, akkor is és úgy gondolom most is. A Keresztelő is tudta, hogy Isten a maga terveit nem köti az egyszer kiválasztottak leszármazóinak testületi öntudatához. Jézus is a leghatározottabban elutasította a jeruzsálemiek igényét Isten Országára, ha annak nincs más alapja csak a testi leszármazás. Csak a jézusi igazság és szeretet képesíti a jézusi Országra az Ábrahám-tól származókat és az Ábrahám-tól nem származókat egyaránt. Ezzel a látással mindenki szembekerül, aki testületi alapon akarja eldönteni a Jézushoz tartozást. Jézus tanítását kell továbbadnunk, cselekedeteit kell tennünk, ha Hozzá akarunk tartozni.

Akármennyire is fájdalmas, de Jézus szétválasztani is jött. Övéi sem képesek mindenkit megnyerni. Tudnunk kell, hogy egybegyűjtési szándékainknak vannak határai. Nem lehet mindennel és mindenkivel összeegyeztetni az örömhírt. Mindenkit kell hívunk, de nem azon az áron, hogy bármit is leadnánk a jézusi szolgáló szeretetből. A port-lerázás Jézusnál a visszautasítók visszautasításának jelképes cselekedete. Tudnunk kell ezt alkalmazni.

A küldetés vállalása gyümölcsöt kell, hogy teremjen. Ha az ember egyszer él, akkor valamiben hinni akar és valamilyen gyümölcsöt akar teremni életével. A szeretet és a szeretet jegyében történő egybegyűjtés az emberi élet egyetlen megmaradó gyümölcse.

Végül az említett két feladathoz szervesen hozzátartozna a harmadik. Ha elfogadjuk azt, hogy a legalkalmasabb forma kereszténységünk megélésére a Jézus által bemutatott közösség, akkor nekünk is ezt kellene építeni. Tíz tizenkét embert egybe kell tudnunk szeretni. Ha el tudjuk fogadni egyetlen közös alapként a szolgáló szeretetet, ha van bennünk elég bizalom, tolerancia egymás iránt, akkor annak ellenére, hogy ez a tíz tizenkét ember esetleg nem egy felekezetnek a tagja, ha szombatonként, vasárnaponként nem egy templomban, imaházban töltöttek, maga a közösség aktív pontja lehet Isten Országát alkotó közösségek hálózatának. Mit gondoltok megvalósítható ez amiről álmodom?

Az evangéliumok fényében a mindannyiunkban működni akaró Szentlélek segítségével hogyan tudjuk a Jézusnak tetsző egybegyűjtési feladatot jobban, hatékonyabban megvalósítani, mint eddig? Egészítsétek ki az elmondottakat!

Mi magunk 15 éve vagyunk a Bokor egyik ú.n. tanulóközösségében. Egy másik közösségnek én vagyok a vezetője. Mindkét közösség tagjai katolikusok. Van egy harmadik közösség, ahol csak mi vagyunk katolikusok. Rajtunk kívül adventisták, baptisták, reformátusok alkotják a közösséget. Mindhárom közösségben rendszeresen — havonta legalább egyszer — találkozunk. Közös imádkozunk, tanulunk, beszámolunk élményeinkről, problémáinkról. Mindenben próbáljuk egymást segíteni. Mindhárom közösség szerves része keresztény életünknek.

Kaszap Márti

Ökumenikus érzelmű vagyok, felekezetek feletti kereszténységben hiszek, hiszen reformátusként születtem, és az evangéliumnak az értékeit felnőttként a Bokorban szívtam magamba. Kitaláltunk mi Pécelen valamit. Vidéken élünk, és ezt nagyon nagy értéknek élem meg, s mindenkit szeretnék biztatni arra, hogy a városi kórengetegből húzódjon kifelé, mert nagyon sok értéket lehet vidéken felfedezni. Arra jöttünk rá, hogy át lehet fogni az egész falut úgy, hogyha a jóban összefogunk. Létrehoztunk egy egyesületet kifejezetten azzal a céllal, hogy átfogjuk az egész falut. Együtt jót akarunk tenni. Úgy, hogy a szeretetrendre építjük fel ezt a jót. Dogmatikáról, liturgikus dolgokról nem vitatkozunk. Szándékosan mindenkit hívtunk. Mindenféle felekezetűek vannak közöttünk, ateisták is, de mindig megegyezünk abban, hogy csak a szeretetben akarunk közösen dolgozni, és nagyon klassz terveket tudunk ehhez készíteni. Nagyon él ez ott Pécelen. Azt csináljuk konkrétan, hogy összejövünk hetente egyszer, és megbeszéljük a feladatokat. Felosztottuk egymás között, hogy végig látogatjuk a családokat. Keressük az öregeket, egyedülállókat, nagycsaládosokat, és elbeszélgetünk. Állami szervekkel is jó kapcsolatba kerültünk, mert ha találunk egy családot, akinek rendezetlenek az ügyei, akkor be szoktunk menni elintézni vele együtt vagy nélküle a dolgokat. Pl., ha állami gondozásba akarnak venni egy kisgyereket, vagy azért, mert a szülőknek a helyzete rendezetlen, vagy a körülmények rendezetlenek, akkor az egyesület összefogással melléjük áll, elrendezzük. Segítünk személyi igazolványt, állást szerezni. Tanyát vettünk gyűjtéssel egy kis családnak, ahol abbahagyta az apuka az ivást. Előtte olyan elkeserítő helyzetbe került, hogy egyszerűen nem tudta megoldani a sorsát. Sok-sok pont volt rendezetlen, de összefogással el tudtuk érni, hogy rendeződtek a tulajdonviszonyok, meg egyéb igazolványügyek, és akkor már mások is, az állami szervek is mellénk álltak'. Most már a tanyának a villamosítását szervezzük. Sikerült elérni, hogy ahhoz már hivatalos pénzösszeget fogunk kapni. Egy cigányanyukát kis-gyermekeivel elképesztő körülmények között találtunk. Most átmeneti albérleti szállásuk van, és egy pici házat építünk nekik nyárig. Összefogással. Ehhez persze pénz is keli, segítség is kell, azonkívül ingyen tervek, amik már megvannak. S hivatalos ügyintézők. Az emberek jók, és segíteni akarnak. Kérnünk is tudni kell, nemcsak adni. Mindenki van jó, és ez felébreszthető. Azon kívül tudtunk egy erdélyi csoportot is létrehozni: munkatársakat, 4 — 6 embert, akik szervezik a Pécelen lakó 33 erdélyi család ügyes-bajos dolgait. Ők pedig tudják, hogy fordulhatnak különféle problémákkal hozzánk. A péceli lakosság tizedrésze cigány nemzetiségű, és nagyon- nagyon elhagyatott körülmények között élnek. Most fedeztük fel, hogy egyetlenegy párt, egyetlenegy egyház átfogóan nem karolja fel a sorsukat. Mi elkezdtük az ő önszerveződésüket segíteni. Elcsodálkoztunk azon, hogy milyen törekvések vannak. Persze ebben nagyon kell segítenünk őket, mert nagyon bátoratlanok. Nagyon sok probléma van, de látják, hogy segíteni akarunk. S valami talán történni fog. Fontos most, hogy az új önkormányzatokba ők is valahogy bekerüljenek. Az iskolából összegyűjtöttünk veszélyeztetett sorsú gyerekeket, akikkel pedagóguscsoportok dolgoznak. Nemcsak keresztények, hanem jóérzésű pedagógusok, akikkel nagyszerűen össze lehet fogni. Ezek a csoportok kisközösség szerűen kezdtek

dolgozni több hónapja. A gyerekek élvezik, és a pedagógusok is szeretik csinálni. Reméljük, hogy a gyerekek értékrendje változni fog. Elámulunk azon, hogy az a gyerek, aki karácsonykor egy szót nem hall arról, hogy mit is ünnepelünk karácsonykor, a csoportvezető kérdéseire nagyszerűen, belső érzéséből válaszolni tud, s egész ledöbbenő a belső kis értékrendje. A veszélyeztetett sorsú embereken kívül szeretnénk a közösségben folyamatos tudat formálást elindítani más területeken is, pl. a népi hagyományokat szeretnénk előbbé tenni. Táncházat szervezünk, ami nagyon-nagyon széles körben élvezetes a gyerekek körében. Különböző ismeretterjesztő, értékkínáló előadásokat szervezünk, amire széles körben hívunk Pécelről embereket. Főállásban csinálom ezt pénz nélkül, és nemcsak én, hanem minden egyes egyesületbeli munkatárs. Pécelen szeretnénk a méregmentes élet feltételeit is széles körben elterjeszteni, és ezt az iskolákban is tudatformálással növelni. Köszönöm.

Kaszap István

Egy dolgot szeretnék hozzátenni, és akkor máris jöhet az első hozzászóló. Az egyesületnek a református egyház ad otthont. Az egyesület építészte baptista felekezetű. Ha albérletre, lakásra vagy más segítségre van szükség, próbálunk segíteni. Már sikerült ilyen téren is több problémát megoldanunk.

Dialógus

Dóka Zoltán

Kedves Testvérek! Jézus Krisztus Urunk nevében köszöntelek Titeket. Hévízgyörkön, Aszód mellett vagyok evangélikus lelkész. Köszönöm a meghívást és a felkérést is, hogy szóljak. Örömmel vagyok itt közöttetek. Nagy élmény volt mindaz, amit ezen a napon hallhattam; délelőtti óta itt vagyok. Mivel nagyon korlátozott az időm, azért (bár én nem írtam le olyan pontosan, mint az előttem szólók, és olyan érdekesen, mint ez a kedves házaspár, biztos nem tudok beszélni) én csak egy kis hozzájárulással szeretnék itt szolgálni nektek, mint evangélikus lelkész ebben a mindnyájunkat nagyon égető kérdésben. A felkérő levél szerint vagy annak értelmében ezt a címet adtam a mondanivalómnak: ökuménia és megújulás. Ebben a két lépésben szeretnék beszélni, és pedig úgy, ahogyan én — szeretném ezt most hangsúlyozni — mint lutheránus teológus ezt a kérdést látom. Az első részben meglehetősen elvi dolgokról beszélek, de azért ez nem lesz gyakorlati vonatkozás nélkül. A második részben pedig egy egészen rövid bepillantást szeretnék adni abba, hogy a magyarországi evangélikus egyház megújulási mozgalma és belső küzdelmei pillanatnyilag milyen stádiumban vannak.

A lutheri teológiának és Luther Márton teológiai gondolkodásának egy rendkívül jellemző módszertani vonása a megkülönböztetés. Luther ezt nem filozófiai alapon tartotta fontosnak, hanem a Szentírásból tanulta. Mint az írásmagyarázatnak a tanára fölfedezte azt, hogy Istennek kétféle szava van az emberhez, a bűnös emberhez. Az egyik a törvény, a másik az evangélium. Luther szerint a kettő között ég és föld a különbség, és pedig azért, mert a törvényben Isten az embert kötelezi, az embernek parancsol. Azt mondja meg, hogy mi az ember dolga, mit kell tennie az embernek. Valamelyik előadásban éppen szó volt erről a megkülönböztetésről. A törvény éppen ezért a bűnös embert egyúttal el is ítéli, mert hiszen nemcsak azt mondja meg, mit kell tennie, hanem egyúttal azt is megmondja, hogy mit vétkezett, miben bűnös. A törvény tehát Isten kárhoztató ítéletét is kinyilvánítja. Ezzel szemben az evangélium egy szót nem szól arról, hogy mi az én dolgom, mi az ember dolga, mit kell nekünk embereknek tenni. Az evangéliumban arról van szó, hogy mit cselekszik az Isten, hogy mit tesz Isten értünk. És az evangéliumnak éppen ezért a foglalatja, a megismerés magja maga Jézus

Krisztus, akiben Isten véghez vitte a váltságunk művét: nélkülünk, értünk. Jézus Krisztus nevét sok értelemben lehet használni: Ő nagy tanító is volt, csodákat tevő is volt, a történelemnek érdekes figurája, a vallástörténetnek is, de nekünk, keresztényeknek Jézus Krisztus elsősorban és mindenek fölött az evangélium, az Isten tette, az Isten cselekvése értünk. És az evangéliumnak a szíve evangélikus vagy lutheránus felfogás szerint nem az, hogy Jézus mit tanított, hanem az, hogy Isten irántunk való szeretetét, hogy nyilvánította meg az Ő halála és föltámadása által. Ez az evangélium, szemben a törvénnyel, amelyik valóban arról beszél, hogy mit kell nekünk tenni. Ha János levelének a megfogalmazásában akarom ezt kifejezni, akkor azt mondhatnám, azt idézhetném, hogy nem abban van a szeretet, hogy mi szerettük az Istent, hanem abban, hogy ő szeretett minket, és elküldte egyszülött Fiát engesztelésül a világért. Ismétlem, a lutheri gondolkodásban ez a megkülönböztetés rendkívül fontos. Luther számára ez szinte koordináta-rendszer-szerű képlet volt, így lehetősége volt arra, hogy a teológiának minden más kérdését is elhelyezze ebben.

Csalogató volna, ha az idő nagyon nem sürgetne, hogy egy-két példát mondjak illusztrációképpen. Talán vannak itt, akik hallottak már Luthernak az úgynevezett két birodalomról vagy kettős kormányzásról szóló tanításáról, amit nagyon sokan félremagyaráztak a történelem folyamán, s még Hitler borzalmait is Luther Márton számlájára írták. Valójában Luther ezzel a tanításával és megkülönböztetésével azt akarta kifejezni, hogy Isten az egész világot hatalmában tartja, csak nem egyféleképpen uralkodik a világ fölött. A világban, a múlandó földi világban a törvény által uralkodik, a lelkekben, Krisztus birodalmában pedig az evangélium által. Az emberre is mind a kettő egyszerre érvényes, és ezért az antropológiája Luthernak egy ilyen kettős aspektusú antropológia. Az ember egyszerre nomológikus egzisztencia és evangéliumi egzisztencia. Bocsánat az idegen kifejezésekért: nomos törvényt jelent. Tehát van törvény szerinti egzisztenciája az embernek e világban, mert a törvény alatt élünk, a törvény hatálya alatt. Az evangéliumi egzisztencia pedig az, amit Krisztusban nyerünk. Ez azé, aki megtérésre jut, aki hitre jut, vagy — ahogy nagyon szépen mondta ma valaki — aki kincset talál Krisztusban. Én azonban most azért, hogy nagyon korlátozzam a hozzászólásomat, rögtön szeretném ezt a lutheri

megkülönböztetést alkalmazni az ökuménére. Az ökuménét is (lutheránus szempontból) ezzel a két aspektussal lehet nézni. Mivel a lutheri tanítás szerint az egyház az evangélium letéteményese, a keresztényeket Isten az evangélium által és nem a törvény által kormányozza. Ezért az ökuménére is az érvényes, hogy annak az evangéliumi perspektívája a helyes. Sajnos az egyházak, mi mindnyájan, mindig újra beleestünk és beleesünk abba a kísértésbe, hogy nomológikusan nézzük az ökuménét. Mit jelent a kettő különbsége? Az ökuméné nomológikus értelme, tehát a törvény perspektívájában nézett ökuménia azt jelenti, hogy az egység, a keresztény egység az célkitűzés, amit meg kell valósítanunk. Míg az evangéliumi perspektívában az egység nem egy emberi feladat, egy célkitűzés számunkra, hanem egy adottság, amit nem mi hozunk létre, hanem Isten ajándéka. A nomológikus ökuméné tehát célnak tekinti az egységet, az evangéliumi ökuméné pedig kiindulópontnak, ténynek, de nem emberi, hanem isteni ténynek, isteni ajándéknak. Pár szót mindegyikről közelebbről. A nomológikus ökuméné, amely az egyházak történetét sajnálatos módon jellemzi, ilyen jellegzetességekkel „dicsekedhet”. Versenyhelyzetet hozott létre az abszolútság igénye alapján. Ha egyé kell lennünk, és pedig ez a cél, akkor el kell döntenünk, hogy kinek az egyházi modellje a jobb. És mivel mindenki a magáét tartja a legjobbnak, és mindenki magának igényli az abszolútságot, ezért a többi csak megtérítendő tömegnek tartja. A felekezeti harcok évszázados áldatlan keservei innen származnak, ebből a hamis ökuméné-képből.

A mi új, modern korunkban ehhez járult egy másik, de ugyancsak idetartozó dolog: hogyha az egyházak nem is tudnak dogmatikailag egységre jutni, mert mindenki abszolútság-igénnyel közeledik a másikhoz, hát keresni kell egy egyházon kívüli célt, amiben egyek lehetünk. Az egyházak világtanácsa — gondolom

a testvérek előtt ismert, hogy van egy ilyen egység, mozgalom — az elmúlt évtizedekben ezen a ponton lutheránus szempontból messzemenően elcsúszott, mert állandóan olyan szociáletikai célkitűzésekkel akarta az egyházakat összefogni, amelyek tulajdonképpen nem is tartoznak rá. Olyan programokat írtak elő a világgyűléseken, amiknek a megvalósításához az egyháznak nemcsak küldetése nincs, de lehetősége sincsen és anyagi alapja sincsen. Így tehát majdnem monológot folytattak az egyházak arról, hogy mit kéne csinálni a nagyhatalmaknak. A sok beadvány, ami történt, talán befolyással volt az eredményre, de az egyházak úgy csináltak, mintha ez volna az ő speciális feladatuk. Hogy ez mennyire hamis út, legalábbis a mi nézetünk szerint, az éppen itt az ún. szocialista országokban derült ki. Itt ez a nomológikus ökuméné azt jelentette, hogy ugyan nem értünk egyet egymással a dogmatikában, de a szocializmus építésében egyet kell értenünk. És ez a fajta ökuméné az, ami a mai napig működik. Ennek az egyik megtestesítője itthon Magyarországon az Ökumenikus Tanács, amely tudomásom szerint még ugyanaz a régi garnitúra. A másik pedig, amelyik a leghírhedtebb lett, az az ún. keresztény békekonferencia, amelyik egyszerűen a moszkvai egyházpolitikának vagy békepolitikának a kiszolgálója és a szócsöve volt. Hát ilyen példák mutatják, hogy ez a bizonyos nomológikus ökuméné mennyire hamis, és mennyire nagy kísértés és veszély. Nemcsak atekintetben, hogy az egymás közötti versenyben az erőnket felőröljük a tulajdonképpeni feladatunk végzése helyett, hanem azért is, mert a küldetésünket nem teljesítjük, mert a küldetésünk mégiscsak az evangélium hirdetése. Az egyháznak kell a törvényt is hirdetnie, természetesen, de a törvény az mindig ideiglenes, vagyis az utolsó előtti szava az Istennek. Az evangélium az O megváltó szeretetének és kegyelmének az üzenete. Ez a végső szava Istennek, és ezt mihielyettünk senki sem hirdeti. Azt, hogy ne lopj, azt még a rendőr is hirdeti, de azt, hogy Jézus Krisztus megváltott minket, és Isten szeret, és megbocsát a bűnös embernek, és örökéletet készített neki, ezt nemcsak a rendőr nem hirdeti, de sokan mások sem, még papok sem sokszor. Csak a törvényt.

Rendkívül fontosnak tartjuk mi, lutheránusok éppen ezért a nomológus ökuméné fogalom helyett az evangéliumi ökuméné képet. Mit jelent ez? Ahogy már utaltam rá, ez abból indul ki, hogy az egység nem megvalósítandó cél, hanem kiindulópont. Tény, amelyik nem a mi produkciónk, hanem az Isten műve. Az Isten cselekedete, az Isten ajándéka, amit Krisztusban, a váltság-műben véghez vitt. Hasonlattal élve: a gyerekek sokgyerekes családban lehetnek jó testvérek, lehetnek rossz testvérek. De egyet nem tudnak sem produkálni, sem megváltoztatni: azt, hogy testvérek. Mert ennek a letéteményesei nem ők, a testvéri közösség, hanem a szülők, akik a világra elindították az életüket. Az egyházak lehetnek jó testvérek, rossz testvérek, csinálhatunk egymással, amit akarunk, de akik Krisztus nevét vallják, azok Őbenne egyek. És ezt nekünk nem kell produkálni, ez tény. De éppen ezért az ökuménének ebből az evangéliumi perspektívájából messzemenő konzekvenciákat lehet és kell levonni. Csak néhányat. Az első és a legfontosabb az, hogy mi minden feltétel nélkül, mindenféle dogmatikai, kegyességi meg egyéb feltétel nélkül úgy nézhetünk egymásra, úgy kell egymásra nézni, mint akik testvérek vagyunk Krisztusban. A felekezeti különbségek itt semmit nem számítanak. Ha innen kiindulva nézünk egymásra, máris egy óriási terhet dobtunk le magunkról, és akárhol vagyunk együtt keresztények mindjárt egynek tudhatjuk magunkat. Ez nem illegális dolog, nem kell rossz lelkiismeretünknek lenni hazafelé, hogy most mi itt másokkal összeültünk, ahogy nekem most itt nincsen rossz lelkiismeretem, meg senkitől nem kértem engedélyt, hogy eljöhessek ide. Örömmel vagyok itt, teljesen jó szívvel,

mert tudom, hogy olyan testvérek között vagyok, akik Krisztus nevét vallják velem együtt. Ez az összetartozás-tudat Krisztusban, ez az eleve testvériség az, ami az egyházakat felszabadítaná az ökumenikus cselekvésre. Csak pár mondatban egy példát hadd mondjak: 30 évvel ezelőtt itt voltam Pesten lelkész, innen távolítottak el, mint ellenforradalmárt. Az egyik temetésen egy olasz cirkuszos családnak az édesanyját temettük; ketten végeztük a szolgálatot. A temetés után könnyesen odajött az özvegyen maradt férfi, és Jézus nevét ismételtette csak, és ölelgetett bennünket. Mi se tudtunk

olaszul, magyarul mondtunk mindent, csak a magyar cirkuszosok értették. De hogy az a cirkuszos, aki nem értett semmit belőlünk, Jézus nevét megértette, az rögtön testvérekké tett bennünket. Hogy ő mit vallott Jézusról, mit hitt Őrála, mi volt az ő hittartalma, az ő dogmatikája, azt nem tudtuk, nem is volt fontos, de ez a név rögtön összekötött bennünket. Így gondolom lutheránus szemmel az evangéliumi ökuménét.

Ebből persze még más konzekvenciát is levonhatok. Egy olyan feladatot látok fontosnak, ami a nomológikus ökuménénél szinte lehetetlen. Ott ugyanis a cél az, hogy meggyőzzük egymást és ezzel együtt legyőzzük egymást. Évszázadokon keresztül halászgattuk egymástól a híveket. Ehelyett az evangéliumi ökuménében ez a feladat nem feladat, sőt bűn. Az igazi feladata az evangéliumi ökuménének az, hogy meg kell ismernünk egymást. Egymás előtt őszintén föl kell tárni magunkat: ilyen vagyok, ezt teszem én most. És ezzel lehetőséget adunk egymásnak, hogy a másik a saját hitének, a saját hittartalmának, a saját kegyességének az összefüggésébe beépítse azt. Mérlegre tegye, hogy amit tőlem hallott, amit nálam látott, az az ő számára mit jelent, elfogadható, nem elfogadható. És hogyha egy ilyen önmegismertetést látunk feladatként az ökuménében, akkor ez egyúttal készítet bennünket, sőt kötelez arra, amit ma többen is felvetettek itt, hogy a magunk identitását, történelmi tudatát tisztázzuk önmagunk előtt. Én mint lutheránus eretnek mindenképpen amellet vagyok, hogy a múltat kritizálni kell. De ne gondolja senki, hogy a lutheránusok 1517-ig vezetnek vissza a történetüket. Mi és valamennyi protestáns felekezet a reformáció előtti történelmet is a magunkénak tudjuk, de kritikai kontinuitásra törekszünk. Mindig rajongás, naivitás az, hogyha egy akármilyen keresztény közösség azt hiszi, hogy vele kezdődik az időszámítás, mikor létrejön. Jézus Krisztussal kezdődik az időszámítás, az egyház élete is. Odáig megy vissza minden keresztény hívő múltja, de éppen ezért ezt a múltat nem lehet negligálni. Nem szabad rajongó módon azt hinni, hogy ami eddig volt az nulla, semmi, az rossz, és most kezdődik velem az egyház igazi története. Ez nyilvánvalóan gőg, elbizakodottság és vakság. Történelmi tudat nélkül nem lehet élni, mert a történelemben élünk. És ami még fontosabb, hogy Isten a történelemben nyilatkoztatta ki magát. Hogy az Ige testté lett ez azt is jelenti, hogy Isten történelemmé lett. És ezért a történelem nem indifferens a keresztény hit számára. A természetvallások számára lehet, de a mi számunkra nem lehet. Ebből aztán még az is következik, hogy amikor mi egymás megismerésére törekszünk, akkor a különbségeinket nem egyszerűen csak úgy kell tekinteni, mint az emberi bűn következményeit. Aki ismeri az egyháztörténetet, tudja, hogy sok szakadás az egyházban egyszerűen az emberi bűnre, hatalmi törekvésekre vezethető vissza. De azért nemcsak erről van szó a felekezeti különbözőségeken, hanem arról is, amit Pál apostol a gyülekezeteiről ír a leveleiben. A Léleknek sokféle ajándéka van, az ún. karizmák, amik különböző lelki adottságokat, lelki képességeket jelentenek. Az egyházak, a felekezetek közötti különbségek föltétlen ilyen pozitív értékelést is igényelnek.

A Szentlélek nem kaptafára dolgozik, amint az előbb hallottuk nagyon jól. Ez azt jelenti, hogy a másság az Isten munkatervébe tartozik, hogy tényleg nem kaptafára dolgozik az Isten, nem sablonokra. Mindenkit külön kegyességgel ajándékozik meg még egy felekezeten belül is, gondolom a katolikus testvéreknél, reformátusoknál ugyanígy van, mint nálunk, hogy a lutheránus egyházak a világ különböző részein rengeteg dologban különböznek. Amerikában két lutheránus egyház is van. Nem azért, mert nem egyeznek az alapokban, hanem azért, mert más típusok. Még egy fontos dolog, ami ehhez tartozik. Le kell mondanunk az abszolútság-igényről. Az evangéliumi ökuménét élni másképp nem lehet, csak úgy, hogy az abszolútság-igényről lemondunk, feladjuk azt, és helyette egyenrangú testvérekként keressük a közös hitet, hittartalmat, a közös hitvallást és ennek alapján a közös cselekvést.

Csak egy dologra még hadd hívjam itt fel a figyelmet. A mi lutheri teológiai gondolkodásunkban rendkívül fontos, és nagy hangsúly esik arra, hogy egy cselekedet mindig a hitnek a gyümölcse. Tehát

mi nem tartjuk helyesnek azt a fajta gondolkodást, amelyik azt mondja, hogy a dogmatika nem fontos, és hogy ki mit hisz, az se fontos. Az a fontos, hogy szeressük egymást. Ez igaz, hogy szeressük egymást, és az is igaz, hogy a kereszténység halott, ha nem lesz életté, s a szeretet nem lesz találékonnyá, ezerarcúvá az életben is. Ha nem vesz részt az életben úgy, hogy építse, gyógyítson. Dehát a szeretet alapjait bombázzuk, hogyha közben a dogmatikát vagy a hitigazságokat mellékesnek tartjuk, mert hiszen azáltal jön létre, ahogy Pál apostol mondja: „szól az ige, az ige szüli a hitet és a hit szüli a szeretetet: a szeretet cselekedetei a hitnek a gyümölcsei”. Ezért én azt gondolom, hogy a mi ökumenikus közeledésünk, ami hála Istennek itt most valóság, nem nélkülözheti azt a határozott primer törekvést, hogy mi próbáljuk meg egymást megismerni. Próbáljuk megkeresni azt, amit együtt tudunk hinni, együtt tudunk vallani, és annak alapján keressük azt, amit együtt tudunk cselekedni. Ennyit az ökuménéről.

Most még az evangélikus egyház pillanatnyi helyzetéről, mondok néhány mondatot; talán nem untatom a testvéreket nagyon. Röviden a helyzet a következő. Egy abszolútság-igényű állami eredetű egyházvezetés és egy 1984 óta működő reformátor mozgalom feszültsége jellemzi a magyarországi evangélikus egyházat. A kettő között, tehát az egyházvezetés és a reformmozgalom között, van egy nagy hallgatag tömeg. Ennek egy része a gyülekezetek tagjai, a gyülekezetek népe, akik már régen ki vannak zárva mindenből, nem is tudnak sok mindent, hogy mi történik az egyházban. A másik része a lelkészek, a lelkészeknek sajnos egy nagy része, akik vagy félnek, vagy elkötelezettjei a múltnak és a régi egyházvezetésnek, vagy pedig közömbössé váltak lelkileg minden közügy iránt, mert megcsömörlöttek a sok belső harctól, a sok hazugságtól, ami szégyen az egész egyházra. A megújulási mozgalom, ami — amint mondtam — 84 óta működik, több beadványt, tehát írásos dokumentumot is létrehozott, de azt soha nem vették figyelembe, mindig visszadobták, sőt rágalmozó szövegekkel kísérve utasították el, külföldön hasonlóképpen. A megújulási mozgalom kislétszámú a mi egyházunkban, és nincsen sok esélye arra pillanatnyilag, hogy sikerre vigye a megújulás ügyét. Jelenleg olyan stabilan ül a régi vezetés a helyén, és annyira sikerül a régit, nemcsak embereket, hanem a régi struktúrát is átmenteni a jövő számára, hogy tulajdonképpen egymást kell biztatnunk a megújulási mozgalmon belül, hogy azért mégsem szabad föladni. Én azok közé tartozom, akik ezt a biztatást ismételtetik, mert mit lehet ebben a helyzetben tenni. Talán vannak, akik a Képes Hétben olvasták Éliás József nyugalmazott református lelkész nyílt levelét, ő a politikusokhoz fordult, hogy segítsenek leváltani a régi egyházvezetést. Ezt én lutheránus szempontból nem tartom helyesnek. Alaptételét igen, hogy jó lenne teljesen új, hiteles vezetés minden egyháznak az élére. De hogy állami segítséggel vigyük ezt véghez, azt semmiképpen sem tartanám jónak, hiszen akkor ugyanazt tennénk, amit velünk tettek 40 éven keresztül, hogy az állam támogatásával nyomorgatták az egyházat meg a lelkészeket.

Csak azt lehet tenni, hogy összefogunk, és nem esünk kétségbe azon, hogy kevesen vagyunk. A kisközösségek öntudatához szorosan hozzátartozik éppen ez, hogy a létszámbeli kicsiség nem jelent törpeséget. „Nem sokaság, hanem lélek” — énekli Kodály; és nagypénteken az egyház egy emberből áll; a latorból, aki értette, hogy kicsoda az, aki függ mellette a kereszten. Nagy sötétben egy gyufaszál is világosságot jelent, és utat mutat. Ezt a bizodalmát kívánom én a kedves Testvéreknek. Köszönöm, hogy meghallgattak.

Németh Géza

Az igazi és a hamis ökuménia.

1. A magyarországi hitvalló keresztyének az elmúlt évtizedekben átérték az igazi ökuménia nagy élményét: együtt küzdöttünk Isten népe küldetéséért, és együtt üldöztettünk a kommunista elnyomóktól valamint egyházi kollaboráns segédcsapatuktól.

2. Az üldöztetés során való egymásra találás legfontosabb ökumenikus kincsünk, amit őriznünk kell akkor is, ha a jelenben a különböző neokonzervatív felekezeti irányzatok erősödése ennek nem kedvez.

3. Nemcsak a testvériség drága gyümölcseit kóstoltuk meg, hanem azt a keserű igazságot is, hogy kommunista üldözőink készséges segítőtársra találtak az általuk kiválogatott egyházi hierarchiákban.

4. A kollaboráns hierarchiák jelenlegi ökumenéj| azt a célt szolgálja, hogy fenntartsák a status quot személyi téren: akik az egyházüldöző hatalom jóvoltából lettek egyházvezetők, most legalizálni szeretnék a demokratikus Magyarországon is régi önmagukat. Ezért összefognak a különböző egyházakon belüli megújulási mozgalmak ellen. Jellemző példája ennek az összefogásnak közös fellépésük a karácsonyészakai, Hősök terén tartott ökumenikus istentisztelet e 11 e n . Az ellenzéki lelkészek nagy nyilvánosságától féltik törvénytelen hatalmukat.

5. A hamis ökumené magyar püspökei nemzetközi bünszövetkezet — az ún. Keresztyén Békekonferencia — alkotó tagjai is. Ezért tartotta szükségesnek a Református Egyházi Megújulási Mozgalom (REMM) felhívni a magyar és kelet európai egyházakat arra, hogy ebből a propaganda-fedőszervezetből azonnal lépjenek ki. Felszólítottuk dr. Tóth Károly budapesti püspököt, hogy egyházunk jóhíre érdekében mondjon le e szervezetben viselt elnöki tisztről. A Keresztyén Békekonferencia (Prága) a kelet európai egyházak elárulásának szégyenletes szervezete: püspökeink és kollaboráns lelkészeink európai szállodákban poharazgattak, hirdetve, hogy Keleten teljes vallásszabadság van, míg keresztyén testvéreink milliói üldöz- tettek és tízezrei ültek börtönökben ugyanezen idő alatt.

Ezért szükségesnek tartom, hogy a kollaboránsok ál-ökumenéjével szemben érvényesüljön az ellenálló és hitvalló egyház igazi ökumenéje is.

6. Keresztyén felelősségünknek azt is kell jelentenie számunkra, hogy részt veszünk a nemzet sorskérdéseiért való felelősségben is. Ezért — a román diktatúra bukása után — nem támogatjuk többé a Romániából való tömeges kivándorlást, hanem teljes erőnket az élni akaró kisebbségi nép és egyházak támogatására fordítjuk. Ám hazai feladataink is vannak: elsősorban az összeomlott román kórházrendszer tehetetlensége miatt nálunk gyógyulást kereső testvéreinket kell szervezettebben segíteni. Olyan keresztyén otthonokra van szükségünk, ahol pár napra az idejövő betegek és kísérőik otthont találhatnak.

7. Végezetül hangsúlyozom, hogy az erdélyi kisebbségi „harcok” egyetlen eredményes stratégiája — a jézusi örökség szellemében — csak az erőszakmentesség lehet. Martin Luther King örökségét kell lefordítanunk az erdélyi küzdőtér programjává. Ezen az úton érünk el olyan román-magyar megbékélést, ami egyúttal az igazságosság győzelme is lesz.

Kovács György

Én is nagyon élvezem ezt a mai napot; jó itt köztetek lenni. Úgy érzem, hogy testvérek között vagyok. Abban az értelemben vagyok baptista lelkész, ahogy ez mindnyájunkra rábízott; az elmúlt egy évben azonban kallódó fiatalok között dolgoztam.

Zsidó családból jöttem. Gyermekkorom szorongás és félelem között telt el. Egyetemista koromban történt, hogy megismertem Jézus Krisztust, mint személyes megváltómat. Rájöttem — ezek miatt a félelmek és szorongások miatt is, de sok minden más miatt is -, hogy elveszett, bűnös ember vagyok, és Isten kegyelmére szorulok. És akkor elfogadtam Jézus Krisztust személyes Megváltómnak. A

gyülekezet, ahová éppen csöppentem, a budafoki baptista gyülekezet volt. Ezt azért hangsúlyozom, mert egyáltalában nem olyan színekben jöttem, mint a baptista egyház képviselője. Elsősorban önmagamot adom elétek, és legfeljebb azt a gyülekezetet, ahova tartozom. Ezt azért hangsúlyozom, mert úgy gondolom, hogy a közeledésnek, amiről most szó van, az az útja, hogy ha elsősorban a személyünkben, a hitünkben, Jézus Krisztusban közeledünk egy-máshoz. A közeledésnek egy következő szintje az, ha gyülekezetek is közelednek egymáshoz. A gyülekezetekben az egyes megtért hívőknek kell közeledniük egymáshoz, méghozzá nemcsak egyes kitüntetett alkalmakkor. Mi azt gyakoroljuk otthon Budafokon, hogy minden évben, január utolsó hetében ú.n. ökumenikus sorozatot tartunk. Sok áldás fakadt ebből már. A sorozatok folyamán leginkább a városmajori katolikus közösséggel létrejött — néhány évig tartó, bár most különböző okok miatt megszakadt — közösséget élveztük; abból származott a legtöbb áldás. Ezt nemcsak azért mondom, mert itt van egy testvérem, akivel abban az időben ismerkedtem meg, de úgy gondolom, hogy az ilyen szervezett ill. megszerzett eseményeknél sokkal fontosabb az, amikor az Úrtól kapunk feladatokat, célokat, amiben a Szentléleknek alárendelve magunkat, az ő vezetése szerint dolgozhatunk együtt.

Az utóbbi időben sok ilyen lehetőség nyílt meg az én környezetemben is. Olyan ajtók, amik ezelőtt bezárva voltak.

Az első, egy valóban zárt ajtó: a börtönök rácsos ajtaja. Néhány hónappal ezelőtt egy börtönigazgató fordult szinte könyörögve gyülekezetünkhöz és más gyülekezetekhez is, hogy segítsünk, menjünk el a börtönökbe, ők megnyitják az ajtót, és szóljon az evangélium. Ez a munka lehetetlen volna egy embernek, egy gyülekezetnek. Túl nagy a feladat. Ezt minden olyan személynek tennie kell, aki isteni elhívást kapott erre a speciális feladatra személyesen. Kart karba öltve, imaközösséget alkotva kell összefogni, mert rendkívül nagy harc ez, sokszor csüggedtségen, kudarcokon keresztül. A határfok nagyon alacsony szintjén folyik ez a harc, és tényleg igaz, ami most elhangzott, hogy egyedül a Szentlélek az, Aki ebben győzelmet és békességet adhat.

Azután megnyílt egy másik ajtó is, amiben a különböző felekezetekhez tartozó testvérek nem szervezeten, és különösen nem egyházaktól megszervezeten összefoghatnak. Ezek az ajtók fehérek: a kórházak ajtajai. Hetente egyszer, szombatoként szól az evangéliumi örömmüzenet a különböző felekezetekbe tartozó testvéreken keresztül.

Azután kallódó fiatalok sokasága jön hozzánk. Az a probléma, hogy nagyobb a szükség, a keresés, mint amennyi kapacitásunk van. Rengetegen, tízezerszám vannak olyan fiatalok, akik állami intézetben nevelődnek. Onnan kijöve azután teljesen egyszál magukban állnak. Könnyen kábítószeresekké, alkoholistákká válnak. Rengetegen vannak körülöttünk, akik szállást, élelmiszert vagy ruhát kérnek. Csak ennyi segítséget tudnánk adni? De hiszen ezt állami intézmények sokkal fölkészültebben, anyagilag is megalapozottabban meg tudják adni nekik. Más van ránk bízva. Börtönökben is, kórházakban is és az egyénenként jött kallódónak is azt kell adni, ami ránk van bízva: az örömhírt. Azt, hogy Jézus Krisztus a vérén megváltott minket, s az övéi lehetünk; azt, hogy Ő megváltoztatta az életünket, és ő az egyedüli, Aki a börtönben, a kórházban, a betegségben lévőnek és a kallódónak is igazán adni tud.

Nagyon örülök, hogy itt lehetek közöttetek. Kaszap Pistának köszönhetem (ő hívott meg ide) és Árpinnak, akivel 8 nyolc éve ismerjük már egymást. Istvánékkal egy nagyon személyes, családjukat összekötő dolog köt össze: rajtuk keresztül ismertük meg kisfiunkat, akit Isten azért adott nekünk, hogy felneveljük, és istenfélelemre tanítsuk. Kisfiunk már átadta a szívét Jézus Krisztusnak, megváltójának vallja őt. Ezt azért mondtam el, mert úgy gondolom, ez az igazi ökumenizmus, ha hívő emberek egymást megismerve, segítve találják a közös forrásra. Amikor összejövünk, együtt imádkozunk, együtt beszélgetünk, együtt dicsőítjük az Urat. Nagy dolog, ha meg tudjuk egymásnak vallani

bűneinket, és vesszük Jézus Krisztustól a bűnbocsánatot. Ha egyek vagyunk, ha összeforr a szívünk, akkor közös erővel tudjuk elvégezni azt a konkrét feladatot, amit az Úr közösen ránk bízott.

Turiák Ildikó

Kedves Testvérek! Van itt még valaki, akit nagy szeretettel hívtunk és vártunk. Sok mindenkit hívtunk és vártunk, de nem mindenkinek a kimentő sorait gondoljuk felolvasásra méltónak. De ennek a nagyrabecsült testvérnek a sorait úgy gondolom, hogy elolvasom Nektek.

Prof. Dr. Tőkés István Bd. Lenin 37, ap. 23 3400 - Cluj-Napoca

BULÁNYI GYÖRGY piarista páter testvéremnek Budapest

Kedves György testvérem és szolgatársam!

Igazi felülről jövő ajándékot küldöttéi "kétcsatornás" leveleddel és küldeményeiddel. Gyakran hallottam rólad és krisztusi közösségedről. Csak azoktól nem érdeklődtem felőletek, akikkel nem találkoztam. Sajnos, érdemi felvilágosítást éveken át mégsem nyerhettem. Most aztán a "Páter Bulányi" c. könyv alapján és némely írásaid nyomán bár részleges ismeret birtokába juthatok. Jól esik látni saját aláírásodat a dec. 30-án keltezett soraid záró és mindeneket kifejező mondata után. Köszönöm.

Erősséget jelent számomra a hitközösség tudata. Igazad van: "Jézus egy egyházat alapított", melynek szívdobogása a nálad uralkodó "szeretet", igaz: párosítva az "Én vagyok"-igazsággal". Így a KERESZT nem elválaszt, hanem együvé ölel, mégpedig egy olyan koinóniába, ahol nemcsak "7 gyermekes családok" léteznek (szüleidre gondolok - ha jól értettem-), hanem egyszersmind el tudják siratni az "5 millió legyilkoltjait" - az anyaméhben - az utóbbi évtizedek magyar földjén. Magam is veletek sírok. Egyidejűleg azonban szív szerint örvendek a "Bokor bázisközösség" megújulási fórumának és valamennyi hasonló Szentlélek-vezette megmozdulásotoknak. Az "új ugarszántás" (Jer.4,3) jelei ezek, hogy "a föld sója" általuk is hathatósabbá váljék, s éltető erővé.

Fájlalom, hogy a "MEGÚJULÁSI FÓRUM" "vendégeként" nem jelenhetek meg. Oly nyomorúságos mélységbe süllyedt (s ezt nem szégyenlem kimondani) a romániai református egyházkormányzat, hogy a gyógyulásáért folytatott fáradozások helyhez kötnek. Pillanatnyilag reménytelennek tűnik a helyzet. A Krisztus Egyházfő helyét emberi bálványok foglalták el a múltban, s a kísértéstől még nem vagyunk mentesek. Bűnbánat és bűnvallás nélkül elképzelhetetlen mind az evangéliumi jóvátétel, mind az újrakezdés. Hála legyen az Úrnak, hogy téged megajándékozott a példamutató ajtónyitással!

Megköszönve "testvéri-baráti kéznyújtásod" - hiszem - áldott jegyeit, s Megújulási Fórumotok "gyümölcsösödéséért" (Ady) könyörögve, az agapé-szeretet közösségében testvéri-baráti ragaszkodással öllelek mind Téged, mint szolgatársaidat, az Úr Krisztus nevében, 1990. január 16. Tőkés István

Kiss Katalin

Köszöntelek Benneteket; református lelkész vagyok. Ámbár pap vagyok, nem fogok sokat beszélni, ígérem. Megpróbálom azokat a húrokat pengetni, amiket Kovács Laci. Ha megengeditek, először pár mondatban összefoglalom, mi az, ami a felszínen van. A sokszínű kereszténységet, amikor éppen nem egymást kell marni (a történelem folyamán ennek lehetünk a tanúi), egyre inkább elkezd pizskálni az a fajta lelkiismeret, amit Jézus Krisztus az egység gondolatával oltott belénk. Ennek most már az utóbbi

időben szervezetei is működnek: különböző ökumenikus szervezetek, ökumenikus tanácsnok. Én is dolgoztam az ökumenikus tanácsnál, itt Budapesten. Kénytelen voltam konstatálni azt, hogy amíg egyházi vezetőkre bízák az ökumenét, addig soha nem lesz ökumené, mert nincsen egy olyan egyházi vezető sem, aki túl tudja magát tenni a saját felekezetén, azaz le tud mondani a saját pozíciójáról. Tehát az ökumenikus gondolat, illetve annak megvalósítása azzal, hogy itt a pozícióról való lemondás a végeredmény, sohasem fog megvalósulni. Szorongató érzés, hogy létre kellene hoznunk az egységet Jézus Krisztusban, és ugyanakkor ezt nem sikerül igazán megtennünk. Az ökumenéhez nem elég csak Jézus Krisztusnak a szeretet-parancsára emlékeznünk. Én úgy gondolom, hogy sokkal evidensebb mozgató rugót találhatunk mi az igazi ökumenéhez egy másik kulcsszóval, a misszióval. Láthatjuk azt, hogy még a szeretet sem készíttet bennünket arra, hogy túllépjünk önmagunkon, mert ez a szeretet sem mindig aktív tartalmú. A szeretetnek az egyik értelme az, hogy tűrök valamit. Eltűröm mondjuk a másiknak a szembe szegülését szeretetből, és elviselek valamit. Ezzel szemben a misszió ízig-vérig, száz százalékgig aktivitást tartalmaz. Bennünket Jézus Krisztus azért küldött el, hogy vigyük el az evangéliumot, és így töltsük be feladatunkat. Itt van a több generációk óta egyháztól és krisztusi tanítástól elszakadt ifjabb nemzedék. Már a szülők is Krisztus nélkül nőttek fel, és azoknak a gyermekei is. És itt van előttünk a képtelenség: hogyha én református lelkésznek tartom magam, már a harmadik napon azzal kell előjőnnöm, hogy miért kellene éppen annak a fiatalnak reformátusnak lenni. Szóval ez egyszerűen nonszensz, hogyha a Krisztus ügyét akarjuk tovább plántálni, és vinni az evangéliumot, akkor valakiket máris ebbe a képtelen krízisszituációba hozunk azt magyarázva, hogy miért van ennyi felekezet. Ez egyszerűen borzasztó. Pedig már itt tartunk, hogy lehetne vinni az evangéliumot kórházba, börtönbe és iskolába, hiszen már azzal kecsegtetnek állami részről, hogy egy lelkész státuszt, kaphat a tanári karban fakultatív oktatás keretében. Komlón egy református lelkész így egyháztörténetet tanít és vallást okít már. Tehát ilyen lehetőségeink vannak, és akkor fölmerül rögtön ez a skizofrénia: van egy státusz az iskolában. Vajon katolikus, református, evangélikus, baptista vagy jehovista lelkészt vegyenek-e fel? Hát ezt így nem lehet csinálni. Egy gimnáziumban kell két vagy három matematikatanár, két némettanár stb., de hát hány hitoktató kell? Vagy ki privilegizálja azt az egy-két helyet? Hát ez örület! Az ökumenével soha nem fogjuk tudni megoldani ezt a kérdést, hiszen ezt úgy csináltuk mind e mai napig, hogy a mi saját felekezetiiségünket kiraktuk a kirakatba. Tulajdonképpen soha föl nem merült annak még a lehetősége sem, hogy a cél reményében próbáljuk meg a saját kirakatunkat berakni a múzeumba, és valóban csak a krisztusi dolgokat tegyük ki. Történelmi múltunknak taglalásával, rendszerezésével vagy ide-oda taszigálásával nem fogunk semmit elérni. Mindenféle okot — sajnos történetiségünket is — félre kell tenni, mert fontosabb a cél. Az egész ökumené kérdése megoldható úgy, ha megkérdezzük, hogy mi célból vagyunk itt, és mi célja van velünk Jézus Krisztusnak. Nem nekünk Övele! Nagy különbség. De mindaddig, amíg azt latolgatjuk, hogy mi célunk van nekünk Jézus Krisztussal, ökumené soha az életben nem lesz. A kérdés az, hogy Jézusnak mi a célja velünk. Mi itt és most a helye Jézus Krisztusnak az ő evangéliumával a mai világban, itt Magyarországon. A helyzet az, hogy lehetőség van. Emberek vannak, éhező emberek, mit sem tudó és szerencsére mit sem sejtő emberek, akiket ne lepjünk meg evvel a fantasztikus partikularitással, ami a keresztyénségen belül található. Ezekről meg kell tanulni eltekinteni. A cél Jézus Krisztus evangéliumának a hirdetése legyen felekezeti ruházat és kokárdák nélkül. Bennünket még akár egy jelkép is vizsálya tud vinni, illetve kellemetlen érzésekkel tölthet el. Valaki fölrotta ezen az alkalmon is ezeket a jelképes szimbólumokat. Azt mondtam magamban: hogyha most abszolút következetes lenne, akkor fogná, és mondjuk lefektetné a padlóra azt, ami itt meghasonlást okozott. Tehát anakronizmus az, hogy mi még mindig felekezeti színekben akarunk szerepelni. Ez történelmi adottság, de meg kell halljuk, hogy a Lélek ezt üzeni: Krisztus érdekében le kell mondanunk felekezetiiségünkről, vagy pedig egy olyan cirkusznak leszünk a tanúi és kivitelezői, ami miatt meg fog bennünket vetni ez a világ. Ez a világ, amely meghasonlik, és kátyúba is juthat a sokféleségek miatt, amely meg van traktálva a politikai pártokkal, és amely pont Krisztus követőitől kívánja az egységet.

Mi nem ilyen egységet tanítunk, holott egy Krisztus van jelző nélkül, nem pedig katolikus, református. Egy kegyelem és megváltás van, és nem református stb. stb. Itt vannak ezek az abszolút, axiomatikus értékek jelzők nélkül, és csinálja a történelmi egyház a maga történeti jelzőkkel és címkékkel ellátott útját. Én hiszem azt, hogy a legközelebbi húsz évben a történeti egyházak meg fognak szűnni kihalásos alapon (nagy taps). És a jövő útja a keresztyén bázisközösség. Ezt is kérem mindennap az Atyától, ámen.

Kaszap István válasza

Három perc, amit kaptam, kérem a csengőt három perc elteltével. Nem a nomologikus ökumenét akarjuk építeni. Egyértelmű, hogy az evangéliumi ökumené miatt vagyunk itt. Isten szeret, ezt szeretnénk tudatosítani magunkban és másokban. Ebbe a szeretetbe való bekapcsolódásnak vannak következményei: csak azt szabad egymásnak csinálnunk, aminek örülnénk, ha nekünk is csinálnák. Ha ezt megértjük és gyakoroljuk, akkor egységbe kerülünk egymással. Tehát következő lehet a cél. Ismerjük meg egymást, mondjunk le az abszolútság igényéről, legyenek közös cselekedeteink, hitből fakadó cselekedeteink legyenek, ne hagyjuk egymást elválasztani egymással szembe állítani, legyünk megértők az országukat elhagyó testvéreinkkel, szeressük egymást, amennyi csak belefér. Krisztusban felajánljuk a megbékélést Magyarországon, külföldön magyarok és románok között, és magyarok és minden nemzetek között.

Az ökumenizmust építsük alulról, legyenek közös terveink és tevékenységeink a kórházakban, börtönökben, kallódó fiataloknál, iskolákban és máshol is. Mondjunk le a felekezateskedéseinkről. Talán ezekben egyet tudunk érteni. Köszönöm szépen.

Bisztrai György

Pista megcsinálta a zárónyilatkozatot, elvihetnénk a Kurírhoz. Gyerekek, majdnem azt mondom, hogy hála Istennek vége. Nem tudom, a meleget, hogy bírtátok ki, mert iszonyúan fűtenek; ti is izzadtok? Tetőcserét kérjünk holnapra? Jó.

Az előadások szövegei a kijárással szemben vannak, fel lehet venni. Ami itt ma elhangzott, hívó előadás, az a hat, ott átvehető. Ételcsomagok még vannak, s aki messzire utazik, vagy nem ért rá ma vásárolni, nyugodtan vigye. A jelenléti ív még mindig ott van, aki szeretné, hogy velünk kapcsolatban legyen, a nevét írja fel.

Ének

Gyűjts éjszakámba fényt,

Hadd égjen a soha ki nem alvó tűz, a ki nem alvó tűz!

Gyűjts éjszakámba fényt,...

***

1990 FEBRUÁR 25. VASÁRNAP

Ének

Ubi caritas et amor,

Ubi caritas, deus ibi est!

Ahol szeretet és jóság,

Ahol szeretet, ott van Istenünk!

Simonyi Béla

A témám eredetileg az volt, hogy a katolikus megújuláshoz szükséges-e foglalkozni azzal, kik állnak az egyház élén — és ha ez kikerülhetetlen kérdés, akkor hogyan kellene ezt megoldani. Nyilván a régi vezetőkről is kellene valamit mondani. Mi szépet és jót lehetne?? Dicsérni nincs mit, szidni meg minek— így aztán amikor ezt a témát először megforgattam magamban, teljesen elkedvetlenedtem és „Advocatus diaboli—” stílusban írtam egy rövid eszmefuttatást arról, hogy semmi értelme erről beszélnem, beszélünk.

Elmondom először a reménytelen hangvételi szövegnek a vázlatát:

1. Advocatus diaboliként lehet csak beszélni erről— mert semmi nem biztat reménnyel és semmi nem ad alapot arra, hogy tényleges változtatásokkal is előrelépjünk.
2. a) Sem a történelmi tapasztalat
2. b) Sem Róma
2. c) Sem a hierarchia
2. d) Sem a katolikus egyházi nép
2. e) Sem az állam
3. Egyetlen ellenérv: a Lélek, amely ott is fú, ahol nem engednék? (Plusz a hiéna-törvény: a hatalomban előbb-utóbb belülről támadják hátba egymást; csak attól előre még nem megy az ügy.)
4. Tiszta, független építkezés az egyetlen érdemleges lehetőségünk.

A reménytelenség múltával megszületett a tényleges gondolatmenet is.

Simonyi Béla: Ki a kábái és ki a gomb?

(Az egyház népe és vezetői)

1. A jézusi örökség a lényeg, és az, hogy ezt ma is, —vagy ma újra — hatékonyra tegyük.

Minden (alább) felvetődő kérdésben e szempont szerint kell választ keresnünk.

2. Az egyházi vezetők lecserélésének régen itt az ideje, de ennek többféle feltétele is hiányzik.
- a) Elméleti tisztázás: a „(vezetői) felhatalmazás” fogalma

Az egyházban, történelmének túlnyomó részében egyértelműen hatalmi struktúra érvényesült. A visszaélések nem véletlenszerűek, hanem törvényszerűek. Ha az állam egyes korszakokban nem kontraszelektál, a tekintélyi pozícióvaj akkor is együtt jár — foglalkozási ártalomként —, hogy a hivatali betöltők röpké néhány év alatt alkalmatlanná válnak a szolgáló hivatásra.

Az istentől kapott felhatalmazás" fogalmának teljes tisztázása elengedhetetlen. Kulcs annak érdekében, hogy a vezetők ne függetleníthessek magukat azoktól, akiket szolgálni hivatottak. Az Istentől kapott felhatalmazás nem jelenthet felhatalmazást arra, hogy valaki az érintettek feje felett hozza a döntéseket. Csak azt jelentheti, hogy meg kell hallgatnia mindazokat, akik Istenre hallgatnak; így a legbiztosabb, hogy a döntés megfogalmazása is Istentől való lesz.

b) A vezetők kiválasztásának módja; kinőve a tekintélytiszteletet Sokan azt hiszik, hogy a püspökök között már ma is vannak új

szellemet hordozók. Holott a régi kiválasztási mechanizmus nem épül le és nem változik meg pillanatok alatt. Az egyház jelenlegi, totalitárius rendszerétől gyökeresen különböző, jézusi kiválasztási módszer lehetne csak elegendő a változáshoz, azaz köztudottá kell tenni, közfelfogássá kell válnia annak a nézetnek, hogy Isten hangjának annál hitelesebb tolmácsolását kapjuk, minél szélesebb kört kérdezzünk meg az Istent szolgálni akarók köréből, nem pedig akkor, ha egy szűk kör kisajátítja magának az útmutatások jogát.

A vezetők kiválasztása ne úgy történjen, hogy tömeg választ és rövidtávú benyomások alapján választ, és persze még kevésbé felülőről vagy kívülről történő kijelöléssel, hanem egymást ismerők válasszanak egymás közül, akár vezetőt, akár képviselőt vagy bármely egyéb feladatra megbízhatót. A visszahívásra, a társulásra, kettéválásra és a hasonló lépésekre pedig a lehető legrugalmasabban, legakadálytalanabban kell módot adni.

Nem tud előbbé válni egy olyan felekezet, amely a tekintélytisztelet elvét elsőrendűnek tartja. Bármely közösségfejlődésének egyik legfontosabb feltétele az önrendelkezés joga. Ennek egyik eseteként minden szinten, legfőképpen a bázison, meg kell adni például a vezetőválasztás jogát is, de tanítási, fegyelmi, liturgiái dolgokban is több-kevesebb önmeghatározási jogot.

c) A megújuláshoz mély talaj is kell, fedezet a bázisban.

Nem hiszem, hogy lehet komolyan lépni olyan helyzetben, ahol a püspök ugyan méltatlan, de maga a vallási nép még nem berzenkedik emiatt. Piszkálni kell a kérdést a személyes kapcsolatokban és a tömegkommunikációban egyaránt, de az újító feszültségnek az egészen széles bázisból kell kelnie.

A katolikus egyház vezetőinek kicserélésével foglalkozni csak akkor érdemes, ha nem „csöbörből vödörbe” eredményt hoz az erőfeszítés, hanem valóban egészen új felfogású, új gyökerekből kinövő vezetői gárdára van esély. Van erre kilátás? Hol az a talaj, az a szellemiség, amelyet egyrészt az egyház népe elfogad, s amelyből ugyanakkor nem a régi fajtájú, Istentől kapott tekintélyre hivatkozó vezetőket lehetne választani?

Az egyház népe is lényeges szerepet játszott abban, hogy az elmúlt idők úgy játszódhattak le, ahogy lezajlottak. Az egyház népe sem volt alkalmas arra, hogy — hamis vezetőitől szükség esetén függetlenedve is — tovább vigye az egyház hivatását. Az egyház népe nem az egyház hivatásához, hanem hivatali viselő vezetőihez kapcsolódott — és ez ma is így van.

A katolikus vezetők lecserélésének tehát alapvető problémája, hogy az egyház népe maga sem alkalmas a megújulás talajává lenni összeillik zsák a foltjával”: a nép a tekintélyelvű ideológiával és a tekintélyelvű vezetőkkel.

d) Képes-e szükség esetén lekörözni egy gyülekezet a csökkent főpapját?

A vezetők ott válnak kizárólagosan meghatározóvá, ahol a népnek még nincsen önálló gondolkodása, még nincsenek olyan gyökerei, amelyekből manipulálatlan, belső fejlődéséhez táperőt szívhat. Egy ilyen viszonyban a vezetők a meghatározók és a nép a függő változó. Az lenne azonban a jézusi modell, hogy a vezetők legyenek a függő változó — értsd: ők szolgálnak —, a nép pedig a független. Lehetséges ilyen?

Van-e olyan bázis, olyan erő, olyan hálózat vagy bármi, ami képes

- a hagyományos egyházban, de
- a püspököktől független, ugyanakkor
- széles összefogás megteremtésére?

Akár például a Bokor hálózata van-e olyan erős, elfogadott, vagy legalább szívósan összekapaszkodó kapcsolatban a magyar katolikus egyházzal, mint a borostyán a fallal, amelyre felfut? Vagy valamely más csoport vagy áramlat az egyházban? Azt hiszem, hogy csak az remélhet elfogadást, aki a tekintélytisztelet keretein belül mozog. De akkor ki és kikkel építsen egy olyan hálózatot, amely prófétai értékekkel kelt életet?

3. Kétségeim vannak arról, hogy görcsösen ragaszkodnunk kell-e a felekezeti egyházhoz

a) Nem házhoz, hanem tűzhöz tartozunk

Egy olyan házról beszélgetünk, amelynek gyakorlatilag csak Hamupipőkei vagyunk, és mégis azzal az öntudattal beszélgetünk, hogy mi vagyunk itthon ebben a házban” —vagy ha pontos vagyok, azzal az öntudattal, hogy amit mi mondunk, az sokkal alapvetőbb köve a háznak, mint ami ma látható rajta.

Ez az öntudat lehet jogos, de önmagában még nem indok a ragaszkodásra. Igen, a katolikus egyháznak (is) az Evangéliumra kell visszakeresnie. De, aki az Evangéliumot akarja, annak miért kellene mindenáron a katolikus egyházba zárkóznia? Ebben az intézményben a történelmi folyamat során minden rész alaposan összenőtt, stabil konglomerátummá kombinálódott össze. Egyedül az Evangélium lóg ki a dologból, de a történelem világosan mutatja, hogy ez kevés fogódzó az építmény tömbjének átalakításához. Nem kívánok egyházkritikai vitát, hanem csak a további gondolatmenetet magyarázó állásfoglalást tettem, ezért nem részletezem ezt, hanem egy hasonlaltal összegzem véleményemnek ezt a pontját:

Az elmúlt hónapokban szanatóriummal kapcsolatos tervek miatt több, sajnos nagyon leromlott állapotú kastélyt is megnéztünk. Nyílt tény, hogy normális ember, ha csak teheti, aligha fog neki egy pénznyelő és soha igazán rendbe nem hozható odvas kastély renoválásának, hanem odébb megy és épít; szép stílusban, de újat.

b) Ott az otthon”, ahol Jézus szellemisége él; karám-keret nem határ

Tévedés ne essék; nem a másik végre bízatom ezzel. Sem a reménytelen ragaszkodást, sem a deklarált különállást vagy kivonulást nem tartom energiát érdemlőnek. Nem ez a lényeg. Ha javaslatot kell tennem, így fogalmazok: elférünk belül, elég lazán ahhoz, hogy a püspökökkel ne vesződjünk, ugyanakkor azonban az egyház népével kommunikációs kapcsolatban éljünk

Az egyházak hivatása van olyan mély és egyetemes, hogy teljesítéséhez nem kell jóváhagyó áldás és nem kell intézményi támogatás sem. Élhető-e az a hivatás, ami az egyházak hivatása is, úgy, hogy közben szinte lényegtelen a felekezethez-tartozás?

Megfordítom a kérdést: ha a felekezetek — hatalommal szövődő szervezetükkel, filozófiává merevedett szellemiségükkel, rítussá idegenedett liturgiájukkal stb. — a jézusi üzenetet inkább eltakaró, és jóval kevésbé azt közvetítő jelenségek, akkor a felekezethez tartozás aligha mondható a keresztény hivatás feltételének.

Hasonlatként: a profán politológiában már felmerült a jövő igényeként, hogy a politikát pártok nélkül kell művelni. A pártokból összefűzött politika sok okból elavult. Például részérdekekre tördelve fogalmazza meg az egyetemes érdekeket, az egyes társadalmi csoportok szembeállítására épül, stb. Aki a jövőt készíti, értelmetlenként elutasítja azt a fajta korlátozást, hogy valamelyik párthoz tartozni — ez a politizálás előfeltétele volna. Ha azt szeretnénk, hogy a jövő felekezetei kevésbé párt-szerűek legyenek, oldanunk kell a beidegződéseken.

Itt és most, ma és Magyarországon valahogy el kell indulni. A profán politikában már az is lépés, hogy különféle pártok megmérettetés után juthatnak szerephez. A vallás világában azonban ennek nyoma sincs: áll az idő. Pártok jönnek és mennek, az egyházak azonban olyanok, mint a helyükön mozdulatlanul ülő elefántok. Tévedés azt hinni, hogy a profán politikai légkör az egyházakba is oldottabb levegőt hoz. A rövid életű pártok nem bolondok belekötni a hosszú életű egyházakba, a tömegeknek pedig alapvetően megfelel így, ahogy van.

Ha van is kritikájuk, az az alapvető szereposztás kereteit nem feszegeti. Mitől remélhető akkor, hogy megmérettetésre kényszerülnek a történelmi egyházak? Ha türelmesen kivárjuk, előbb-utóbb sokaknál áttörik a belső válaszfal, és maguk is furcsállják majd, miért lenne érvénytelen a vallás világában az, amit a mindennapi életben természetesnek tartanak. Egyre többen kérdezik majd: milyen alapon sajátítjátok ki Isten nevét, tanítását, felhatalmazását. A tények enyhén szólva nem igazolnak titeket. Ismétlem: ha türelmesek vagyunk, éppúgy bekövetkezik ez, mint napjaink profán atyuskáinak és ideológiáinak összeomlása.

Mindenképpen jót tesz azonban, ha egy új egyházkép megrajzolásával elősegítjük az ébredezést.

4. A jövő egyházát, egy egészen más jellegű egyházat kell munkálnunk

a) Olyan légies, hogy szinte nem is intézmény-jellegű

Fontos a felekezetek-köztiség, a karám-határokat nem tisztelés szabadsága. Fullasztóan, elsorvasztóan szűk a felekezeti karám. Ehelyett felekezetek közi, sőt, a profán élettel száz és száz gyökérrel és kézfogással összekapaszzkodó vérkeringésről beszélünk.

A mai felekezetek csoportöntudata szinte teljesen leredukálódik majd. A csoportöntudat egyébként is mindig a csoport vezetőjének uniformisát dagasztja leginkább. Az olyan csoportokban, amely nagykorúvá érett emberekből áll, az identitás-igény és öntudat-igény nem keres ilyen pótlékokat: önmaguktól is tudják, hogy kicsodák és mennyit érnek.

A jövő egyháza közelebb áll az un. láthatatlan egyházihoz, mint az adminisztratív megfoghatóan körül határolható történelmi felekezetek képéhez. A jövő kereszténysége ismét inkább mozgalomra és nem pártra, felekezetre fog hasonlítani. Nem testület, hanem szellemi áramlatok szabad, rugalmas szövődéke.

A Bokor ezekben bőséges negatív tanulságokkal és pozitív tapasztalatokkal rendelkezik. Egyedülálló erénye van: gyakorlati tapasztalatai, bőrre menően kipróbált koncepciója. Sok rész kérdés tisztázatlan vagy olykor akár fanyar gyümölcsnek bizonyult, de a felsorolt fővonalak tapasztalat utániak.

b) Oldalirányban tehetünk igazán, felfelé alig

Csak pillanatnyi, bár kíváncsú lépésnek tekintem, hogy a méltatlan püspököktől tisztuljon meg az egyház. Végleges megoldásnak azt látom, amit az iménti pontban elmondtam, ezért én a hamis vezetők ledöntésével nem pazarolnék energiát. Vagy nagykorúvá éreltük azokat, akiken korábban uralkodni lehetett, és akkor a hamis tekintély napjai meg vannak számlálva, vagy nem tudtuk még ezt az érlelést véghez vinni és akkor ők maguk az egyház népe fog leködni Senkinek sem lehet olyan sorsot ajándékozni, amire nem érett.

Alapvetőnek azt érezném, hogy a nyáj a szebbik felét” fordítaná a nem hiteles pásztor felé. Nem kell a tiszta helyzet megteremtéséhez feltétlenül nekimenni annak, aki alkalmatlan a feladatára. Levegőnek kell nézni. Nagyon megfelelőnek érezném, ha a rét másik felén a nyáj összetartana és a hamis pásztor pedig így egyedül találná magát.

Nem ledönteni kell a tekintélyeket, hanem hátat fordítani. Ezt tudom képviselni, akkor is, ha tudom, hogy mindkét szélső oldal elégedetlen ezzel. Az egyik azt kérdezi majd: ez a durva hang a püspökök helyes szeretete? A másik azt kérdezi majd: ha helyükön maradnak, hogyan újulna meg az egyház? Azt mondom: ez a legoptimálisabb szeretet, a püspökök felé is, az egyház népe felé is.

Minden nép olyan vezetőket kap, amilyeneket megérdemel. Ez azt jelenti, hogy az egész változás kulcsa abban van: sikerül-e egy szőkébb, tágabb, még tágabb kört, a katolikus egyház népét, a keresztény népet nagykorú hivatásra ébreszteni — és még ezen a körön túl is hatni. Istennek odaadottakká kell tennünk az embereket, ami magában foglalja, hogy ki kell lendíteni őket az érdekeknek, tekintélyeknek, szervezeteknek és egyéb istenpótlékoknak való odaadottságból. Az Istennek odaadottságban nagykorúvá érlelni azokat a vallásos és nem-vallásos embereket, akik körülöttünk élnek — ez a kulcs.

5. Valahol létezik egy vízvázasztó

Bizonyára sokan ismerik, hogy maradt le az egyszeri bácsi a vonatról. Megvette jóelőre a jegyet, s aztán a sok csomaggal, bottal, süveggel kiballagott a peronra. Még épp látta, ahogy a vonat eltűnik a kanyarban. Nem baj, vonat — mondta — mehetsz, de a JEGY NÁLAM VAN”

Ha püspökök és sokan mások úgy érzik, jogfolytonosság és tekintélyutódlás elégedetté teszi őket, ám legyen nekik hitük szerint. Szeretném azonban, ha nem maradnánk le velük együtt a vonatról. Keskeny nyomtávú, meredek kis hegyi vasút vár.

Aki akar, jöhet. Nem kell tagsági könyv. Csak a havasok felé ösztökélő vágó kell.

Dialógus

Kovács László

Azt szeretném most bizonyítani, hogy a történeti hierarchikus egyház átépítése reménytelen kísérlet.

1. A hatás két módja

Először a hatás két módjáról szólnék. Hiszen hatni igenis akarunk a magát Jézustól eredeztető egyházra is.

Az egyik mód a ragaszkodás. Az egyházhoz való minden áron való ragaszkodás az átépítés reményében azzal a veszéllyel jár, hogy feladjuk jézusi tiszta gondolkodásunkat és gyakorlatunkat, vagyis kevertekké válunk. A hatás éppen ellenkezőleg sül el. A hatás másik módja a különállás. Amennyiben képesek vagyunk a jézusi mintát keveretlenül, tisztán felmutatni, annyiban hatékonyak is lehetünk. Egy

alternatív gyakorlat kihívás a más gyakorlatot folytató intézménynek, és irányjel a kívülállók számára is. A kevert, a szürke megnyugtatta a megváltoztatni akartat, és megtéveszti a tájékozódni akarókat. Ha feketén-fehéren szétválasztódnak a dolgok, nincs keveredés és van tájékozódás.

Egy hasonlattal: nem lehet az elefántot és a kisegeret összekeverni, a hierarchikus egyházat és a jézusi szeretetközösséget egybemosni. A kisegernek nem „ragaszkodnia” kell az elefánthoz, hogy lássák másságát, hanem igenis „különállni”.

2. A katolikus egyház nem jézusi

Világosan ki kell mondani, hogy a katolikus egyház sem dogmatikájában, sem morálisában, sem jogrendjében nem jézusi. Dogmatikájában ugyanis kétcsúcsértékes Isten vall: Isten igazságos és irgalmas. Mi pedig úgy gondoljuk, hogy kétcsúcsértékes Isten nincsen. Ha az Isten a Szeretet, akkor nem lehet igazságtevő, megtorló, hanem egyedül csak irgalmas. Isten nem büntet, mi büntetjük magunkat, ha nem szeretünk.

Morálisa is ennek megfelelő. Az istenképet követi az emberkép. Az ember is két csúcsértékkel dolgozik. Egyszer igazságos, máskor irgalmas. Többnyire a maga számára irgalmat követel, másokkal szemben pedig megtorlást. Így folytatódik az erkölcsstanban a kevertség.

Jogrendje ugyancsak kettős. Elvileg szeretetközösségnek mondja magát az egyház, de a gyakorlatban egy „igazság-rendet” valósít meg éppen a hierarchikus struktúra által. Mint tegnap mondtam, a római jog kényszerzubonyát hordja magán. Vallási diktatúrát valósít meg, miközben szeretetközösségről beszél. Itt is jelen van a kettősség.

3. Az átépítés akadályai

A kevert egyházhoz keveredni kettős kevertséget jelent. Akik ragaszkodásukkal akarnak hatni, azok nem számolnak az átépítés legfőbb akadályával. Ez pedig a hatalomféltés.

A hierarchikus egyház vezetői a hatalmukat féltik, bármilyen árnyékhatalom is a hatalmuk. Ezt az egyházat azért nem lehet megváltoztatni, mert a hierarchia nem adja fői hatalmi pozícióját, nem mond le a hatalomról.

A hatalmat csak megdönteni lehet, de ez a kisegerek részéről nem nagyon lehetséges, mert ők éppen az erőszakmentességet vállalják, és elítélik a forradalmat. A „vértelen” rendszerváltás, ha a társadalomban ritka kivételként meg is valósul, az egyházi szent hatalomnál éppen a dogma miatt (Az egyház hierarchikus!) nehezen elképzelhető. De ha a társadalom át is áll diktatúrából demokráciára, és ha az egyház is igazodna ehhez, mint mindig, lekésve a történelmet, azt jó tudnunk, hogy a népfőlség is hatalmi struktúra, és nem az, amit Jézus hozott: szolgáló testvériség alá-fölérendeltség nélkül!

A hierarchikus egyházhoz való ragaszkodással már csak azért sem lehet megváltoztatni ezt az egyházat, mert úgy értékelik ezt a ragaszkodást, mint hatalmuk megerősítését és elismerését. Addig, amíg 40 éven keresztül üttött helyzetben volt nálunk az egyház, még volt annyi reményem, hogy itt legalább Magyarországon és Keleten lehetséges külső erők által a hatalmi egyház lebontása, és a szolgáló egyház, földalatti egyház növekedése. Most már ez a reményem is szertefoszlott, hiszen eljött az új konstantini korszak hajnala, a hatalmi egyház új felvirágzása és diadala.

4. Csak az építés célravezető

Ragaszkodás helyett a különállás, az átépítés helyett az építés lehet egyedül célravezető.

Gyökerekről, folyamatosságról is szó esett ma. Az egyház gyökerei és az egyház folyamatossága sokakat megtéveszt. Jogfolytonosságra gondolnak sokan. Pedig van egy más folytonosság is a

kereszténységben. A hatalmi vonal folyamatossága helyett jó volna gondolni a jézusi prófétai vonal folytonosságára. Ez megy ugyanis vissza egyedül a gyökérig, és ezt a vonalat kell és szabad csak építeni.

A gond tehát egyedül a jézusi mozgalom tisztasága. Minden energiát erre kellene fordítani, és nem elfecsérelni holmi ragaszkodásokra és átépítési kísérletekre. Jézusnak is voltak állathasonlatai. Övéit bárányoknak mondta, és a farkasok közé küldte. Ezen kívül óvta a báránybőrbe bújt farkasoktól.

A kisegérnek vagy a báránynak különállóan kell az elefánt és a farkas mellett léteznie, és tovább kell vinnie a jézusi örökséget. Köszönöm.

Bisztrai György

Barátaim, eddig tartottak a korreferensek szavai. Sorakoznak a fal mellett a walesi bárdok, lehet mögéjük sorakozni, ki méltó dalt tud zengeni. —

Kamarás István

Én egy nagy szürke számár vagyok, és nagyon jól érzem magam itt köztetek, azonban nagyon félek a kisegerektől, akik mini atombombával fenyegetnek. Volt egy film, az a címe, hogy Valahol Európában, amelyben egy meggyalázott, mellőzött, nem rehabilitált kisgyerek felkiáltott, hogy „Akasszuk föl!” Neki is volt igazsága, a filmben azonban nem övé volt az utolsó szó, más megoldás született. Ami a Fórumotokat illeti, pazar a szervezés, színvonalasok az előadások, érdekesek a hozzászólások. Akad azonban egy-két disszonánsnak tűnő mozzanat is. Például Simonyi Béla előadása előtt nem azt kellett volna énekelni, hogy „Ubi caritas”, hanem hogy „Fel-fel vitézek a csatára” — Mindjárt leszögezem, hogy a Bokort katolikus egyházunk egyik legszínesebb, legizgalmasabb, legértékesebb részének tartom. Erről többször is nyilatkoztam, írtam, ezt így gondolom, mint Kamarás István, és így gondolom, mint szociológus is. Éppen azért hitelek számomra a Bokor tagjai, mert nem félistenek, nem hősök, mégis sok mindenben ők a majdnem legjobbak vagy legjobbak egyházunkban. Van azonban egy-két gyenge tárgyuk is— éppen ettől hitelek számomra -; ilyen például a történelem, a szociológia. Ez azonban másodlagos kérdés, ugyanis odaát majd, amikor a végső elbírálás lesz, nem azt kérdezik, hogy mit írtál, Gyurka bácsi, az egyházrendről, mit mondtál, Simonyi Béla, a csúcshierarchiáról, hanem azt, hogy adtatok-e ennem, amikor éhes voltam, és akkor a Bokor kihúzhatja magát. Az lesz a döntő, hogy családjaitokban foglalkoztatok a gyerekekkel, meg ami Pécelen folyik, meg sok minden más, ami átalatok a hegyre épült város jegyében történik.

Azért hadd kérjelek meg benneteket, Bokor- és nem Bokor-tagokat, hogy gondolkodjatok el a következőkön: a prófétaság és a főpapság nagyon szoros dialektikus kapcsolat. Én nagyon bízom benne, hogy Gyurka bácsi, meg Béla, meg Laci megéli azt, hogy titkos szavazással őket fogják megválasztani püspököknek. Akkor mit fognak csinálni? Nem párosulhat a prófétaság olykor göggel? Nagyon könnyű ellenzéki prófétának lenni, és nagyon nehéz a hegyre épült város megválasztott vezetőjeként alázattal szolgálni. Úgy vélem, éppen a Bokornak kell jól értenie, hogy mi az a hierarchia, ahol nem ritka a 6-10 gyerek sem. Igenis, van olyan tekintély — és szükségünk is van rá -, akit kritikusan és tisztelettel el lehet fogadni. A Bokornak a mostani magyar egyházat illető kritikájával 60-70- 80%-ban egyetértek, és sokan mások is vannak, akik egyetértenek velük, s ők is eljöhetnek volna, akár előadóként is, erre a konferenciára. De azért annyit hozzá kéne ehhez tenni (és helyesen említette valaki), hogy a bázis meg a püspöki kar között nagyon sok minden van még, és magában a püspöki karban is benne van a bázis. Ács István nekem jó barátom, ő füzéri miniplébánosként került be a katolikus püspöki karba arról a bázisról, amit ő épített ki. Várszegi Asztrik is bázisról került a püspöki

karba. Sokkal több jót nemigen tudnék mondani a püspöki karról, nem is akarok és nem is ez a feladatom, csak arra hívnám fel a figyelmeteket, hogy roppantul bonyolult dolog ez, és nagyon sok minden van még a csúcson és az alap között. Vannak remekül, félegálisan, a találmányait fölfelé titkolva működő plébániák. Van még sok minden: Műhelyek, Háló, Igen. Bibó Istvánnak Az európai társadalomfejlődés értelme című tanulmányát kellene elolvasnotok. Ír a pofonról, a forradalomról és a háborúról. Ezeket ő szükséges rossznak tartja, de olykor keresztény kötelességnek, amit — értékek szolgálatában — a két rossz közül a kisebbiket választva meg kell tenni. Tehát nem azt mondja, hogy jogosult, hanem bizonyos helyzetben nem lehet mást tenni. Hívó keresztényként gondolkodik és vívódik-ezen, és azt mondja, hogy Jézus, amikor kiverte a kufárokat, mint Istenember még szégyellte is magát, hogy nem talált jobb megoldást. Az egyház számomra lélek és intézmény sajátos keveréke. Ha tetszik, szürke jön ki ebből a sokszínű keverékből. Az egyház azért izgalmas számomra, mert ennyire esendő, és ugyanakkor valahol ott fú benne Valaki, hiszen mindig képes asszimilálni azt, amit korábban tévedésből kiirtott, elnyomott, eltaposott. Szociológiailag ez rejtély, mert más szervezetek, ilyesmire kevésbé voltak képesek. Az egyház számomra egyszerre mozgalom és intézmény, szeretetközösség és világi intézmény együttműködése és küzdelme. Sajnos, az utóbbi sok esetben fölülkerekedett, mégis történelmietlen lenne ezeket szétválasztani. Egy ideális, egy hegyre épült város soha eddig meg nem valósult magasáról lehet ugyan minősíteni a történelmet, és rossz pontokat adni Konstantinnak, Aquinói Tamásnak, Paskai bíborosnak, de nem sportszerű, nem szakszerű, mert az is borzasztóan fontos, hogy mit lehetett abban az időben csinálni. A kettőt egyszerre kell értékelni, és azt hiszem a jó Isten is így fog tenni majd a mi teljesítményünkkel.

Egyszer egy Bokor-tag azt mondta, hogy akkor már inkább a Grósz, mint a Paskai. Ízlés dolga, ebbe nem akarok belemenni, legyen neki a Grósz. Örülök, hogy nevettek. Nos ezt a humort, a saját gyengeségeink feletti ironizálást kerestem a Bokorban. Itt van még a hagyomány és megújulás. Nem megy egymás nélkül. Minél gazdagabb a hagyományunk, annál többet lehet persze kritizálni, de annál szabadabb is vagyok, annál nagyobb a választék, annál jobban meg tudok újulni. Ami a mikrostruktúra és a makrostruktúra viszonyát illeti, ezeket nem szabad egymással helyettesíteni. Egy mikrovilágot könnyebb berendezni, egy bázisközösséget könnyebb megszerezni, mint egy plébániát. Aki próbálkozik mindkettővel, pontosan tudja. Nem lehet rögtön türelmetlenül a mi tökéletes kis mikrovilágunk mércéjével mérni a többi. Liturgia: vigyázzunk ám, ez egyszerre közösség és hagyomány, olyan transzcendens társasjáték, amelyből, ha tartósan kimaradunk, akkor eluralkodik rajtunk az aktivizmus, a pragmatizmus, az egyre világibbá váló nyüzsgés. Anya-szentegyházunk valóban eléggé apa-szentegyház, ebben is egyetértek a Bokor-kritikával. Persze apja válogatja. Ha azt mondhatom neki, hogy apu, te tiszta hülye vagy, és ő megsimogatja a fejemet, az más. Én már éltem meg ilyet; egy-két ilyen fölöttem állót már találtam, aki elfogadta kritikámat és megsimogatta a fejemet, vagy barátságosan hátba vagdosott, vagy rálépett a lábamra. Ezt én már dialógusnak érzem. Ebből kell kiindulni.

És végül az erdőtüz. Erdőmérnökökkel beszéltem nemrég, azt mondták, hogy borzasztó nagy baj, ha nem tör ki időnként egy kisebb erdőtüz, tudniillik az erdőtüz leégeti az aljnövényzetet, és akkor a száraz ágaktól nem tud meggyulladni a drága erdő. De az aljnövényzetet sem mi gyújtjuk föl. A pozitív erdőtüzet barátaim, ne mi csináljuk! Azt bízzuk a Tűzre! Mi fákat ültessünk! És bokrokat!

Lipien Mihály

A tegnapi nap után már be se merem vallani, hogy pap vagyok, és főleg Kovács Laci jelenlétében. A püspökökkel kapcsolatban szeretnék én is néhány szót szólni, hiszen nekem is kapcsolataim vannak és voltak velük. Kamarás Pistát ki kell ábrándítanom abból a tévhitéből, hogy a Bokorban a

hierarchiaellenes erők gyűltek össze. Meggyőződéseim, hogy a Bokornak legalább a 60%-a betegesen püspöktisztelő, 10%-a pedig betegesen püspökimádó. A püspökök leváltásáról volt szó az előző előadásban. Én már tavaly hangot adtam ennek a gondolatnak a Jurta színházban, s akkor én nem püspökleváltásról beszéltem, hanem a püspököknek a lemondatásáról. Ez a kettő nem ugyanaz! Nem szabad összekeverni! Az ügy nagyon lassan halad előre. Ennek a következő az oka. A Bokor még mindig nem kap sajtó-nyilvánosságot!

Ha Kocsi Gyurival mi egy kicsit összefognánk, és időt szentelnénk püspökeink leleplezésére, akkor nyilvánosságra lehetne hozni nagyon sok olyan anyagot, ami után jó néhány püspök bejelentené nyugállományba vonulását. Sajnos, ma a sajtónyilvánosság még mindig a mai egyház vezetőit védi, és senki olyat nem enged oda a sajtóhoz, aki valamiféle konkrét leleplezéssel lép elő. Azt remélem, hogy az új választások után a magyar katolikus ellenzék is információs fórumot fog kapni, és ez lehetővé teszi, hogy azokat a püspököket leköszöntsük a helyükről, akik méltatlanul foglalták el székhelyüket. Sajnos ma cenzúra van; ezt Gyurka bácsi is tudja, hiszen az Élet és Irodalom is cenzúrázta az írását, de még a híres Magyar Nemzet is nagyon komoly cenzúrával dolgozik írásainkkal kapcsolatban, illetve megtagadja írásaink közzétételét. Arról már nem is merek beszélni, hogy mi van a katolikus vonalon. Lukács László irányításával egy sajtómaffia működése kezdődött el a katolikus egyházon belül. Tudjuk jól, hogy magához kapartintotta az Új Embert, a Vigiliát, és most már a Magyar Kurírra is rá szeretné tenni a kezét. Erre fel kell hívni mindenkiné a figyelmét, nyilvánosságra kell hozni, mert azok a fajta információ lefojtások, amit a maffia végez, csak a további megújulást fogják vissza. Béci elmondotta, hogy a szellemiséghez kell ragaszkodni a keret állandó kritizálása mellett. Ezt el tudom fogadni alapállásnak.

Amikor Gyulay püspökkel néhány héttel ezelőtt beszéltem, akkor tulajdonképpen nemcsak az én szemembe vágta, hanem valamennyiünkbe, hogy hagyjunk fel a hierarchia kritizálásával, bírálásával. Nem hagyunk fel a hierarchia kritizálásával! Addig, amíg a jézusi alapelvek tiszta képviselését el nem kezdik, addig nem tudunk felhagyni ezzel a szerepünkkel. Nevelnünk kell a püspököket. Tudjuk jól, hogy az elmúlt néhány évben utánunk kullogott a Magyar Katolikus Püspöki Kar. Gondoljunk csak arra, hogy a Bokor-teológia után beindult a laikus-teológia, a mi tiltott lelkigyakorlataink után már lelkigyakorlatos ház is épült, a szolgálatmegtagadás legálissá lett, sőt már ők kérték. Esküre kényszerítették a magyar papságot, és ma már a püspökök sem tesznek esküt. Azután a Bokor ünnepek hagyományaként már ők is felfedezték az ifjúsági találkozókat, és nem csodálkoznék el azon, ha negyedéven vagy féléven belül, mondjuk Várszegi Asztrik, mint valami üstökös bejelentést, közölné, hogy katolikus megújulási fórumot fognak szervezni, de természetesen ebben is csak utánunk kullognak. Azt hittem eddig, hogy a peresztrojka beköszöntésével megszűnik a Bokor létjogosultsága. Be kell vallanom, hogy az ellenzékiek olyan komoly eszméket vállaltak fel, amelyek az én Bokor-identitásomat ingatták meg. Mára megváltozott a helyzet, ezt a Kovács Laci is nagyon jól jelezte.

A Bokor-identitásom helyreállt, mert az evangélium ennek a peresztrojka világnak sem kell. Amit Kamarás Pista elmondott, nagyon igaz: a Bokornak azt a vonalat kell tovább vinnie, amivel majd büszkén állhatunk az Isten elé, amikor számonkéri tőlünk, hogy adtunk-e az éhezőknek, a szomjazóknak, és odaálltunk-e a kicsinyek mellé. Köszönöm szépen.

Juhász Károly

Hét gyermekem van, ezenkívül még két afrikai gyermeket is magaménak gondolok. Szerszámkészítő géplakatos a szakképzettségem.

Van egy beképzeltségem, hogy prófétának tartom magamat. Ezt azonban meg kell magyaráznom.

Péter apostol az első pünkösti ünnepi beszédében Joel prófétát idézi: „Azokban a napokban mondja az Isten, kiárasztom Lelkemet minden emberre. Fiaitok és leányaitok prófétáim fognak, öregek álmokat álmodnak, túlmenően ezen a szolgák és a rabszolgák is prófétáinak” (3,1-5). Most veszi kezdetét, hogy ezentúl mindenki prófétalelket hord magában, ettől fogva megszűntek azok a privilégiumok, amelyek egyes embereknek voltak fönntartva. Ezt az értelmezést én még soha egyetlen templomban sem hallottam. Ezért gondolom én minden egészséges, megkeresztelt emberről, hogy prófétai küldetése van. Ez azonban nem privilégium, hanem kötelezettség, amely arra indít, hogy ne hallgassak, beszéljek, sőt kiáltsak akkor is, ha el akarnak hallgattatni. Jeremiást is ciszternába dobták, amikor azt mondta: „Az az Isten üzenete, hogy ha meg akarjátok menteni életeteket, ne szánjatok szembe Babilon királyával”.

A „Bokorban” is azt mondják: „Ne ártsd bele magad a politikába, nem az a dolgod”. Sőt, azok a főpapjaink, akik nekünk most megtiltanák a politikát, az elmúlt időben nagyon is politizáltak, amikor a szavazó urnák előtt mutogatták magukat, és ezzel példát mutattak arra, hogy a többiek is kövessék őket. Ez vezetett ide: ebbe a gazdasági és erkölcsi gödörbe. Békepapsággal foglaltatták el az ország összes kulcsfontosságú plébániáját, akik azt a feladatot kapták az államtól a püspökökön keresztül, hogy teremtsenek „rendet”; és ez a rend nem a Teremtő rendjével volt egyelő.

A hívekkel minden párbeszédet megszüntettek, se kérdezni, se szólni nem lehetett, legtöbb esetben nem is azon az ajtón jöttek ki. Meg vannak sértődve azon, hogy azt akarjuk, hogy azok a püspökök, akik kiszolgálták a kommunista diktatúrát, mondjanak le. De még az volna a legjobb, ha legalább megváltoznának és bűnbánatot tartanának. Az a félelmem, mivel a békepapok igencsak besározták magukat, és a híveknek is elégük van belőlük, az lesz a következő lépése a püspöki karnak, hogy elkezd ide-oda helyezgetni őket. De, aki már valahol besározkodott, új lappal kezd ugyan, de ugyanazt folytatja.

Én azon nagyon csodálkozom, hogy a „Bokor” nem csatlakozott Éliás József református püspök főlhívásához, nyílt leveléhez, amelyben felhívja az állami vezetők figyelmét arra, hogy a jelenlegi egyházak vezetői nem illetékesek arra, hogy a hívek nevében nyilatkozzanak, és döntéseket hozzanak. Ha egyszer már véglegesen leszámoltak a sztálinista oldallal társadalmi területen, meg kell találnunk a lehetőséget, hogy rendezzük ezt vallási területen is.

Orbán Sándor

Tegnap ugyan már bemutatkoztam. Most ezt röviden megismétlem: Orbán Sándor, 63 éves, orvos, 3 gyermek, 6 unoka.

Kovács Laci fehérről-feketéről beszélt az imént. Jókait regényeiben fehér és fekete figurákat rajzol, s ezt szokták a szemére vetni. Ha most kinézünk az ablakon, ragyogó napsütést látunk. Ha felbontjuk a nap sugarát, egy csodálatos spektrumot kapunk a vöröstől az ibolyáig, de nem fehéret és feketét. A megújuláshoz mély talaj kell, fedezetbázis. Minthogy nemcsak mi vagyunk bázisközösség, egyik legelső feladatunk lenne, hogy egyetértsünk a többi bázisközösséggel: a Regnummal, a Fokoláréval, a karizmatikusokkal, a Bárkával stb. Ha ezek a közösségek összefognának, közös nevezőre jutnának, akkor az egyház vezetői láthatnák, hogy annak a bizonyos korfának a középső része a 20, 30, 40 és 50 évesek 80%-ban e közösségekből kerül ki. Tehát az első lépésnek azt tartanám, hogy az összes bázisközösség fogjon össze, és együtt neveljük ill. próbáljuk nevelni püspökeinket. Tudom, vannak, akiket nem lehet, de vannak nyitottabbak is. Most is tapasztaltam ezt, amikor az volt a feladatom, hogy hívjam meg az egri egyházmegye 3 püspökét a Megújulási Fórumra.

Jó lenne természetesen, ha az egyház alkotmánya úgy változna, ahogy mi gondoljuk, hogy az Isten népe is beleszólhasson, ki legyen a vezetője. Ezt helyes és a jövőben is elérendő célnak tartom.

Kovács Laci itt kétféle megoldást említett: behódolni s ragaszkodni, illetve különállni. Különállni, különválni nagyon-nagyon hasonló fogalom. Én nem hiszem, hogy célszerű lenne, hogy a sok száz

esetleg ezer keresztény felekezet között most legyen egy ezeregyedik: a Bokor-felekezet. Nekünk benn kell maradnunk az Egyházban. Próféta sohasem hagyta el Izraelt. Nem hagyta ott, mert neki az volt a dolga, hogy Izraelben, nekünk az a dolgunk, hogy az egyházunkban legyünk erjesztők, sőt néha kellemetlenkedő tüskék, amelyek piszkálják, nyugtalanítják a vezetőket, de itt kell lennünk. Ezt akartam mondani.

Márki László

42 éves vagyok, matematikus, négygyerekes apa. Amiket el fogok mondani, azok rendezetlen gondolatok. Inkább a hozzászólókra figyeltem, semhogy próbáltam volna a gondolataimat valahogy tisztességesen összeállítani. Rögtön az elején szeretném elmondani, hogy a szemléletem ahhoz áll közel, amilyen szellemben Csíki Lajos szólott itt hozzá. Azután úgy érzem, hogy Béci egyházmodellje: az életformák és áramlatok valamilyen „szabad” szövedéke, sok igazságot tartalmaz. Ehhez hozzátartozik olyasmi is, ami esetleg tőlünk, vagy tőlem személy szerint idegen. Itt a jelenlévők döntő többsége úgy gondolja, hogy az egyháznak az lenne a helyes felépítése, ha apró csoportokból állna, és ezek valahogy összenőnének. Most hadd mondjak egy olyan példát, amely működik, de nem ilyen. Mi 10 évig tartoztunk a zugligeti plébániához. A zugligeti plébánia korfája kb. olyan lehet, mint a Bokoré, ahogy itt a rajzot láttam, Zugliget pedig nem kis társaságokból nőtt össze. Szóval az egyháznak időnként nagyobb tömegeket, nagyobb társaságokat is kell mozgatnia, és ez nem okvetlenül külsődleges dolog, erre nagyon sokszor szükség lehet. Ha tehát le akarnánk építeni, az nem lenne szerencsés. Vannak egyébként olyan emberek is, akiknek erre van hajlamuk, kisebb társaságok vezetésére pedig nincs. Továbbá: nekünk, az egyháznak, a világban hallatnunk kell a szavunkat. Ezt általában úgy tudjuk megtenni, hogy a közvetlen környezetünkkel beszélünk, ill. arra valamilyen hatást fejtünk ki. Nem szabad azonban elfeledkeznünk arról, hogy időnként arra is szükség van, hogy az egyház sokkal szélesebb körben tudjon valamiről tanúságot tenni, márpedig erre a feladatra nálunk sokkal alkalmasabb Róma vagy Esztergom. És olyan emberek, akik ateisták, vagy pedig, ha nem ateisták ugyan, de semmiféle egyházhoz nem kapcsolódnak (mindannyian találkozunk ilyen emberekkel bőségesen), ezek az emberek igenis nagyon sokat várnak az egyháztól, és talán elsősorban a katolikus egyháztól, ezen a téren. Tehát szükség van arra, hogy legyen egy olyan hierarchikus szervünk, amelyiknek a csúcsa ilyen feladatok ellátására képes. Az persze, hogy ezt megteszik-e vagy sem, mikor és hogyan, az nagyon fontos. És ebben valamilyen módon próbálnunk kell őket támogatni. Erre én akkor ébredtem rá, amikor más, Magyarországhoz hasonló berendezkedésű országokban járván, történetesen hallottam püspökkari körlevelet Lengyelországban és az NDK-ban. Ezek erkölcsi kérdésekről szóltak. És akkor arra döbbsentem rá, hogy Magyarországon addig egyetlen olyan püspökkari körlevelet hallottam, amely erkölcsi kérdéssről szólt: a közlekedésmorálról, mégpedig abban a hónapban, amikor a rendőrség az első ilyen közlekedésmorál-javító kampányt kezdte. A közlekedésmorál nagyon fontos, de az erkölcsnek sok más fontos oldala is van, és arról sajnos eléggé hallgatott az egyházunk. Fontos, hogy tudjuk támogatni egyházunknak a hivatalos vezetését abban, hogy ilyen feladatokat el tudjon látni. Más: Jó, ha építkezünk az egyházban, és a nagy épületen belül vannak kisebb épületeink, de ne feledkezzünk el arról, hogy más ilyen kisebb épületek is vannak, és ne akarjunk bezárkózni! Próbáljunk minél nagyobb megértésre törekedni! Nem célunk az, hogy bárkit is lemondassunk, én nem hiszem, hogy erre kell törekednünk. Arra igen, hogy mi mindannyian külön-

külön is és együtt is úgy próbáljunk élni és tevékenykedni, hogy ez esetleg elgondolkodtasson másokat, s értékeket tudjunk felmutatni.

Ifj. Gyombolai Márton

Megint egy matematikus, megint négy gyerekkel, csak mínusz 10 évvel. Ifjabb Gyombolai Márton vagyok Dunakesziről.

Először egy észrevételt szeretnék tenni. Úgy látom, hogy a papoknak a viszonya a klérushoz lényegesen érzékenyebb, mint a nem papoknak — ez alighanem az itt ülőkre is érvényes. Teljesen meg is tudom érteni, hiszen egzisztenciális, és főleg munkahelyi alá-fölérendeltségi viszonyban vannak a hierarchiával. Ez minket, laikusokat, sokkal kevésbé érint, hiszen minket nem lehet felfüggeszteni, nem lehet áthelyezni. Mi ott maradunk — legföljebb nem tetszünk. Ezért gondolom, hogy talán meg kellene próbálni különválasztani — ha ez lehetséges — azokat a problémákat, amelyek ebből a munkaviszonyban levésből származnak, azoktól a problémáktól, amelyek az egyházban (az egyház jelenlegi struktúrájában) levésből fakadnak.

A másik dolog: a „farkasokhoz” való viszony. Az jut eszembe, amit Erdélyben mondtak: túlélni őket! Megvárni, amíg kihull a foguk: de nem passzív módon. Ezeknek a farkasoknak mi is a foguk? Az, hogy vannak infantilis és infantilizálható emberek, akiken lehet uralkodni. Ezeknek az embereknek a megléte a farkasok foga, ezeken tudnak a formális tekintéllyel hatalmat gyakorolni. Ezek az emberek támasztják alá a nem igazi tekintélyt. Nekünk tehát az a dolgunk, hogy ezeket az embereket öntudatra neveljük. Mikor Prakhas, a Gujaratban dolgozó jezsuita itt járt, elmondta, hogy Indiában az emberek nincsenek tudatában annak, hogy embernek lenni — érték. Attól tartok, hogy néha Európában is elmondhatjuk — az egyházakban és különösen a katolikus egyházban is –, hogy az emberek nincsenek tisztában önértékükkel, az egyén méltóságával. Úgy látom, hogy nekünk elsősorban ez a feladatunk: az emberek megdolgozása. A talaj kihúzása a formális hatalomgyakorlás alól. Tudom persze, hogy kísért a rövidebb úton való megoldás. A történelemben is kísértett a forradalom, az egyik vezető csoport lecserélésére egy másikra anélkül, hogy az embereket, a tömeget megváltoztatták volna. Ez utóbbi, tudom, sokkal hosszabb, sokkal lassabb munka, de ezt érzem az igazi, egyedüli feladatunknak: az emberek megváltoztatását. Ehhez hozzátartozhat a kemény beszéd is, hozzátartozhat az a szöveg, amit Jézus is elmondott az akkori főpapokról. De nem erre kell irányulni a tevékenységünknek: nem a vezetők lecserélésére, hanem a talaj kihúzására a hatalmuk alól. Ennek „mellékterméke” az, hogy a formális tekintélytisztelt alól kivont emberek boldogabbak is lehetnek, mert jézusi életet tudnak élni. Köszönöm.

Polinger Ágnes

30 éves vagyok, laboráns.

Én is úgy gondolom, hogy a hegyre épült várost hatékonyabban építhetjük különállóként.

Néhány hozzászóláshoz fűzném én is, amit mondani szeretnék. A Lajcsiéhoz, hogy az alulról szerveződő közösség az pusztán emberi erőfeszítéssé válik, úgy gondolom, hogy nem így van. Bármilyen alulról jövő és bármilyen kicsiny, jó és isteni erőfeszítés, ami az isteni célokat tűzi maga elé, az isteni, és az Isten ereje van benne. Infantilizált embereket lehet azzal ijesztgetni, hogy csupán emberi erőfeszítés, ha nem kötődik az egyházhoz; vagy azzal, amiről Kamarás beszélt, hogy az egyetemes liturgiából, ebből a transzcendens játékból való kimaradás nagyon veszélyes lenne, és talán ne vállalkozunk ilyenekre.

Hogyha egy kisközösség — mondjuk egy jézusi tizenkettő, vagy három, vagy öt — elkezdi élni az adást, és azt az életet, ami a jézusi élet, akkor nem marad ki ebből a transzcendens játékból, mert vele van az Isten, és ezt érzi is.

A Bokor-ültetés és az erdőtűzgyújtás nem ellentmondás, ezek csak különböző metaforák. A tűzgyújtás és az erdőtűzgyújtás is a feladatunk, s ezt fel kell vállalnunk.

Kevés szó esett végül is arról, hogy mik a lehetőségeink a megújulásra, és hogyan kell ezzel élnünk. Ezt én sem tudom pontosan, és én is keresem ennek a módját. Azzal, hogy a mai társadalom több lehetőséget ad, azt hiszem, hogy a külső gátak valamelyest leomlanak, de a belsők megmaradnak. És éppen ezért az életet odaszánó, odaadó emberek nem lesznek többen. Tehát tudomásul kell venni, hogy kicsiny nyáj maradunk. Meg kell próbálni növekedni, és fogunk is, mert az Isten népe eltaposhatatlan, de azzal, hogy akármilyen teret kapunk nyilvánosan, nem fog olyan számottevően növekedni az élet-odaadók tábora, mint a politikai mozgalmaké.

Vincze Endréné

Kilenc gyermekem van. Nagyon sokszor beszélgettem, beszélgettünk hozzánk jövő nem bokrbeli papokkal, akik ugyanúgy forrnak ezekben a gondolatokban, ezekben a levekben, de amikor rámutat az ember, hogy tulajdonképpen a Bokor ugyanezt gondolja, akkor a válasz: hát igen, de nem lehet ezt így kimondani. És miért nem lehet kimondani? Hát lehetni lehetne, csak nem illik. Hogy oldják

meg ezt a világegyházban? Többféle megoldás van, az egyik indiai jezsuitára, Prakasra, utalt már valaki előttem; ő azt mondta, hogy Róma messze van, hát mi csináljuk itt valahogy. A könyveinket — amik indiai tájnyelven vannak írva — Rómában nem tudják elolvasni. Talán nem mindennel értene egyet a Tanítóhivatal. Hát így is meg lehet oldani. Ez az egyik féle megoldás. A nyugati egyházakban a hívek belső emigrációjáról szoktak írni. Ezen azt értik, hogy lelkiileg kivonják magukat a befolyás alól: nem vitáznak, hanem másként cselekednek. Ez egy másik út. A mi utunk talán nem ez. Azt hiszem, hogy az artikulált különállásnak jelentősége van. Egy példát mondanék erre. A férjem bekerült egy iskolai tanári karba, ahol az volt a szokás, hogy minden november 7-én fölköttötte a tanári kar is a piros nyakkendőt. És ezt, mint kíváncsiságot, megfogalmazták. Ezzel kapcsolatban az lett a végeredmény, hogy ő nem kötötte föl a piros nyakkendőt, tekintve, hogy a gyerekünk se köti fel, aki ugyanabba az iskolába jár, így furcsa is lett volna, ha beöltözik. A következő évben úgy emlékeztek vissza a tanárok erre az esetre, hogy ugye, már tavaly se kötöttük föl a nyakkendőt, akkor idén se kell. Így többet soha nem kötötték föl. Talán lassú az a folyamat, vagy lassúnak tűnik számunkra, amit a különállásunkkal el tudunk érni, vagy nem látszik elég hatékonynak, de ha nem is egyéves távlatban (tegnap hallottunk egy terminust, a húsz évet), de hat, és van remény. Mindenesetre a kritikánk abból a szempontból is jogos, hogy tavaly ilyenkor tájban mondta Fejti György, arra a kérdésre válaszolva, hogy kire számít az MSZMP a szavazásoknál, hogy a párttagokra, a párttagok családtagjaira és az egyházakra. Majdnem elsüllyedtem. Mi lehet a megoldás?

A keveretlenség megszüntetése. Létrehoztunk többekkel egy ökumenikus megújulási fórumot evangélikus, baptista, katolikus, református résztvevőkkel, és arra gondoltunk, hogy május utolsó hétvégéjén a közép-európai térségből összehívánánk a hitvallókat. És megemlékeznénk a vértanúkról. Ez a kelet európai ökumenikus kongresszus alcímként az árulás és hitvallás nevet viselné, ami tulajdonképpen a témáját is megjelöli. Azt hiszem, az informális és a formális tekintély közötti hézagot ez képes lenne megszüntetni. Azokra kell figyelniük minden egyházban, akik kitartottak, s ezzel nem mondom azt, hogy nem kell megértenünk azokat, akik nem tudtak kitartani. Mégis valós tekintélyek kellene és valós útmutatás. Köszönöm.

Orbán József

Miskolcra jöttem, négy gyermek édesapja vagyok. Arról szeretném saját tapasztalataimat elmondani, hogy mennyire fontos lenne, ha a Bokor-információ az Egyházban is utat kapna.

Én nem vagyok annyira pesszimista a püspökeinkkel szemben.

Személyes találkozás alapján az a meggyőződésem, hogy vannak a Püspöki Karban olyanok, akik nagyon közel állnak hozzánk gondolkodásilag. Az Egyház megújulásáról, a közösségek szerepéről úgy beszélgettünk, olyan egyetértésben, határozott elvekkel, ahogy azt eddig csak a Bokron belül tapasztaltam. Testvéreimmel, akik szintén részesei voltak a beszélgetésnek, úgy éreztük, hogy végre valami új szelet kap az Egyházunk, és megvan a lehetősége, hogy együtt tudjunk dolgozni egyházi vezetőinkkel. De amikor a Bokorra terelődött a szó, összeomlott az egész. A Bokorról alkotott kép sok téves információt is hordozott. Ezek eredetére rákérdezve nem kaptunk elfogadható választ. Valamiféle negatív előjel, eleve elutasítás került a Bokorral kapcsolatban az egyházi köztudatba. Ezt elfogadva, azt gondolom, ma már sokan igaz lelkiismeretük szerint, az Egyház érdekében tartják távol magukat és övéit közösségünkétől.

Ezt a kialakult falat kell közös erővel ledöntenünk, hogy végre rádöbbenjenek: ugyanazon az alapon állunk, egy Egyházat szeretnénk megújítani, építeni. Köszönöm, hogy meghallgattatok.

Bisztrai György

A lebontáshoz segítő, a szervezők személyesen megkérték a barátait, hogy személyesen fáradjanak el az összes püspökhöz, segédpüspökhöz. Programlapot, meghívót, jelentkezési lapot, bélyeget, plakátot vigyenek neki. Amennyiben ő nem tudna eljönni, legyen szíves delegálja a képviselőjét, amennyiben ő sem tudna eljönni, legyen szíves írjon, hogy elküldjük neki a tematikánkat. Nem hittük el, hogy a személyes meghívás elegendő, ezért feladtunk postán is meghívót. Nem kívánok személyeskedni, de szeretném megkérdezni, hogy közöttünk van-e püspök?

Szeifert Ferenc

Hát, hogy jöjjenek ide a püspökök, mikor itt le akarják őket váltani? Én nagyon furcsa helyzetben vagyok itt. Én nem kaptam meghívót, tekintve, hogy nem vagyok püspök, csak hallottam, hogy valami készülődik. Amikor az aulákban megkapták ezeket a meghívókat, Esztergomban, az ebédlőben megtárgyalták a dolgokat. Itt valaki azt mondta a bíboros úrnak, hogy jó volna, ha valaki elmenne.

És akkor azt mondta ugyanez az illető, hogy jó volna, ha a Szeifert menne el, s a bíboros úr beleegyezett. Én nem a bíboros megbízásából vagyok itt, hanem mondjuk a bíboros úr bizalmából, ő megbízik bennem, mert ismeri a felfogásom. Egy komoly papi közösség is van, ahol ugyancsak azt mondták nekem, hogy jó volna, ha elmennél. Tehát—én úgy látom—itt mind a két oldalon félnek egymástól, és nagyon ellenségesen ítélik meg egymást. Vagy azt akarják, hogy most mindjárt ünnepélyesen kezdjük meg a dialógust. Szóval nem vagyok püspök.

Kovács Tádé

Én se. Aposztata pap vagyok, elvált. Deviáns, és deviánsok barátja. Egy ének volt az elején, gondolom a végén is lesz, „Ahol szeretet és jószág ott az Isten”. Ezt a fogalmat szeretném meghatározni. A szeretet

készség, komolyan megtenni, illetőleg elviselni minden lehetségesét, akárki valódi szükségleteinek kielégítésére, bárki jogos igényeinek figyelembevételével. Ez így kicsit nyugati és száraz, az Úr Jézus ezt sokkal szebben és képletesebben, képekben mondta el.

A „készségére azt tudnám mondani, hogy „virrasszatok”! Hogy „komolyan”, arra azt tudnám mondani: aki nem ül le számot vetni toronyépítés előtt, az kívülálló. „Megtenni”, erre azt tudnám mondani, hogy „nem, aki uram, uram-ot, hanem aki teszi az Atya akaratát”. „Elviselni”, erre a bal orcát, vagy a kétezer lépést tudom mondani. „Minden lehetségesét”: aki hisz, annak minden lehetséges. Ide még idézném Kovács Tádé egy mondását: lehetetlent csak ember kíván az embertől, Isten soha. „Akárki”: Kaifás, Kéfás, Magdolna, Pilátus, leprás, Lázár, te vagy én. „Valódi szükségleteinek kielégítésére”: éheztem és ennem adtatok. Aki viszont megfürdött, annak elég a lábát megmosni, nem kell a kezét és a fejét is. „Bárki”, ide az Úr Jézus édesanyját vettem példának, „jogos igények figyelembevétele”: gyere haza fiam, ne csinálj rendetlenséget. Ezt kétszer mondta a Szűzanya, amikor tizenkét éves volt a fia, meg amikor harmincvalamennyi. Az első esetben úgy ítélte a Kisjézus, hogy jogos.

Három nap csavargás után hazament, mivel az Atya dolgaiban volt addig is, és utána is abban akart maradni. És amikor harmincvalahány éves volt, és jött a rokonokkal a mama, akkor azt mondta, hogy „ki az én anyám, kik az én testvéreim? Akik itt ülnek és figyelik az Isten akaratát”. Meg kell ítélni, hogy mi a jogos, mi a valódi, és mi a lehetséges, és akkor a szeretet rém egyszerű. „Csak” ezeket kell betartani.

Bisztrai György

Béci, hallasz? Hajlandó lennél rá? Itt többször elmondták, hogy könnyű nektek szövegelni, civilek vagytok, nem vagytok püspökök. Béla, én most téged felszentellek püspökké. Mondd el, légy szíves, a beszédedet, mit csinálnál, ha te püspök lennél?

A zárósó az 1/2 2 táján lesz. Akkor mindenki elmondhatja benyomását.

Simonyi Béla válasza

Két lényeges megjegyzésem van a témafelvetésemet követő hozzászólásokhoz.

— Az egyik: a hozzászólások legfőbb fonalának az a félelem vagy indulat tűnik, hogy leváltsuk őket vagy ne váltsuk le. Pontosan ezt akartam elkerülni. Ildi idecsúztatott nekem közben egy cédulát, hogy elkaptam a lényegét. Nem tudom, azt értem-e lényeg alatt, amit ő, de én azt tekintem a leglényegesebbnek, hogy mi a dolgunk a következő hónapokban. Ha a társadalomban megcsináljuk a nagy ribilliót — jó értelemben -, az ébresztést, akkor a katolikus egyház úgy marad, mint „a király a ruhájában, ami nincs”.

— A másik mondanivalóm tehát az, hogy én ebben látok fantáziát: csinálni a dolgunkat. A püspökökről meg elég a szó. Ahogy Marci mondta: ottmaradnak megfürödve, ha tesszük — vagy tennénk — a dolgunkat. Én a robbanás veszélyét nem abban látom, hogy összeomlik a katolikus egyház, mert alátesszük a gyutacsot. Nem kell félni a püspököknek attól, hogy lövünk rájuk. Hál’ Istennek, nekem különösen is kevés közöm van a püspökökhöz, mert nem vagyok pap. Nagyon világosnak tűnik számomra a nyugati folyamat: ha a klérus beszél a levegőbe, lélekben emigrálnak az emberek. Ha a püspök mond valamit, majd átgondoljuk, hogy igaza van-e, megfogadásra érdemes-e, de nem adok lehetőséget a számára uralkodni a lelken. Ugyanakkor nem szakadok el, és nem építek ellentemplomot. Szellemiséget építek. Nem kell új felekezet. A szellemiség mindig megteremti

magának, ha épp egy kis intézményi szilárdságra is szüksége van. Ezen túl—vagy ennek alapjaként — pedig egyetlen kívánságom van: élni és élni hagyni, szólni és szólni hagyni. Ha ez a légkör megvan, nem kell más. Tulajdonképpen még az sem fontos, hogy lemondjanak; elég, ha fél év múlva megfürödve ott állnak.

Szeretném megértetni, hogy a lehető legkellemetlenebb témát kaptam. Azt mondták nekem barátaim, hogy ebben a témában akkor is kapok a fejemre valakiktől, ha á-t mondok, akkor is, ha b-t mondok, csak akkor persze másoktól. Egy politikai közösségben mondták ezt, ahol mindegyikünkről világos, hogy nem féltjük a fejünket. Nem szempontom, hogy tetszem-e a püspököknek. Ettől függetlenül azonban úgy gondolom, nem kellett sem á-t, sem b-t mondanom a püspökök leváltása ügyében.

Egy másik nekem szóló kérdés: ha engem püspöknek választanának? Nagyon könnyű dolgom lenne, mert csak azoknak van módjuk engem megválasztani, akikkel amúgy is személyes kapcsolatban vagyok, és semmilyen struktúrát életszerűnek nem tudok elképzelni, ahol nincs legalább másodfokon személyes kapcsolat. Olyan püspökválasztásba tehát, ahogy azt ma elképzeljük, bele sem mennék, tehát nincs dilemma. Ugyanolyan álprobléma ez, mint az, hogy lelőném-e a tömeggyilkost vagy nem. Nem hordok pisztolyt. Nem foglalkozom olyan püspökválasztással, ahol nem személyes kapcsolathálózatból emelnek ki valakit.

Újra szeretném visszahozni középre azt a témát, amit a legfontosabbnak tartok. A következő hónapokban mi a teendőnk; tömeg-kommunikációban, személyes kapcsolatokban, külföldi tanúságtevőkkel, hitvallókkal kapcsolatteremtésben? Mi a teendőnk, hogy tiszta levegőt teremtsünk, van-e közgazdasági elképzelésünk, van-e a választásokról, a munkanélküliségről elképzelésünk? Ki kell dolgoznunk a feszítő kérdésekre a válaszokat. Ha nem ezt tesszük, akkor más öntudattal és egy nagyon briliáns elméleti fedezet erejében, de mi is valahol külön élünk, nem a mindennapokban. Azt gondolom, és a magam részéről végső súllyal ezt tenném az asztalra, hogy a következő hónapokban az a dolgunk, hogy a mindennapi emberek számára mindennapi gondjaikban a ma, 1990-ben, Magyarországon felvetődő problémákra modellt adjunk szóban és tettben.

A „megfürdés” jön magától. Nekünk is, de talán „tűzben”, a püspököknek pedig valószínűleg „a király új ruhája” módján — Köszönöm.

Ének

Ubi caritas et amor,

Ubi caritas, deus ibi est!

Ahol szeretet és jószág,

Ahol szeretet, ott van Istenünk!

Szünet következik. 25 perc.

Ének

Ne félj, ne aggódj, ne sírj, ne bánkódj: Ha tiéd Isten, tiéd már minden!

Ne féli, ne aggódj, ne sírj, ne bánkódj: Elég Ó néked!

Bisztrai György

Mindenki megtalálta a helyét? Néhány dolgot szeretnék mondani. A szünetben sokan megkerestek, hogy de jó lenne a teljes szövegkönyvet olvasni. Tehát meg fog jelenni a teljes szövegkönyv. Aki hozzászólt, hallatta hangját, mondta nevét és még nem iratkozott föl a jelenléti ívre, illetve a könyvet igénylők közé, legyed szíves, írja fel a nevét, címét, telefonszámát, hogy megkereshessem.

Tegnapról maradt még néhány ebédcsomag. Fél kettőkor, amikor vonulunk haza, javaslom a vidékieknek, hogy vegyék fel azokat és vigyék magukkal. Egyszer elénekeljük a dalt és utána Gyuszié a szó.

Ének. Gyújts...

Simonyi Gyula

Székesfehérvárról jöttem, informatikus vagyok, 5 gyermekem van, 36 éves vagyok. A témám az egyházi tömegkommunikáció. Azt a címet adtam ennek, hogy az Istentől jövő információ, a Logosz küzdelme az információs hatalommal.

A hatalom három pilléren áll: az erőszak, a pénz és információ monopóliumán. Jézus nem szállt be a ringbe az erőszak terén, nem kérte a tizenkétezred angyalát, követőit is a szelídségre tanította. Nem szállt be igazán a gazdasági ringbe sem, nem hozott létre jól menő élelmiszeripari vagy egészségügyi vállalkozást, de ezen a téren már cselekedett, kenyeret osztott, beteget gyógyított és tanítást is adott arról, hogyan bánjunk kis pénzünkkel.

A harmadik területen viszont teljes erővel a küzdőtérre lépett, szembeszállt az információs hatalommal. János evangéliuma egyenesen Logosz-nak, Igének, bölcs szónak mondja Jézust: Istentől jövő információnak.

Simonyi Gyula: Az Istentől jövő információ (az Ige, a Logosz) küzdelme az információs hatalommal

A világosság fénylik a sötétségben és a sötétség nem bír vele.” (J 1,5)

Ez a jánosi mondat elsősorban nem azt hangsúlyozza, hogy a sötétség nem birtokolja, nem fogta föl, nem fogadta be a világosságot, hanem azt, hogy nem tudja legyőzni, nem bír el vele, nem tudja elnyomni. A tömeghatást tekintve Jézus életében a sötétség túlnyomó maradt (nem tette magáévá a fényt, nem bír fénnel), de nem tudta elnyomni a fényt (nem bírta el vele). Ez jellemző végig a történelemben s ma is. A keresztényeknek nem szabad elkeseredniük, hogy fényük elenyésző a politika, az ideológia és a gazdaság, azaz az állami, az egyházi és a piaci tömegkommunikáció széles hatásához képest. Isten ártatlan gyermekeinek úgy kell fényleniük a gonosz és romlott információs uralomban, mint a csillagoknak a mindenségben (vö. Fii 2,15): nem tudnak világosságot támasztani, mint a nap (Krisztus második eljövetele), de vonzanak, irányt jeleznek a jószándékú embereknek (mint Krisztus az első eljövetelkor).

Ennek a témafölvető előadásnak a készítésekor próbáltam szemlélni egyrészt Jézus küzdelmét az állami-egyházi-piaci információs hatalommal, másrészt a mai információ-ellenőrzési formákat, s ezek alapján javaslatokat adni a keresztények mai hasonló küzdelméhez.

I. A jóhír és az ideológia tömegkommunikációja

Nem sokat mondhatunk a Jézus korabeli tömegkommunikációs eszközökről. Föltehetően a minden helyiségben meglévő zsinagóga, annak vezető farizeusa, azaz a szószék jelentette a közvélemény formálásának leghatékonyabb eszközét. Bár ma van sajtó, könyv stb., a szószéktől induló vélemény-láncolat ma sem elhanyagolható.

De a mi szempontunkból nem is a technika a fontos, hanem a módszer és az eredmény: milyen módszereket szentesít a cél és ezek eredményeként mi köztudott!

1. A képmutatás

Az erőszak szavai mindig rosszak. A följelentés, az üldözött rejtekhelyének elárulása még szó csupán, de már az erőszak eszközeit mozgósítja. Érvelés helyett formális tekintélyre hivatkozni valójában rejtett fenyegetés, emlékeztetés az erőfölényre, hiszen erőfölény nélkül nem állhat fenn formális tekintély. (Jézus nem kívánt formális tekintélyt magának: „Legalább a tetteimnek higgyetek”.) Az erő-

szakká növekedhető szavakat, eszközöket semmilyen cél nem szentesítheti.

Más szavak, módszerek attól válnak gonosszá, hogy az erőszak alkalmazza őket. Igazat mondani, érvelni, bűnvallást tenni helyes. De a hamis tanúk (Jézus perében) hiába mondanak igazat, ha ártó szándékkal teszik. A farizeusok érve hiába helytálló (Jézus nem lehet a Messiás, mert előbb Illésnek kell eljönnie), mégis képmutatás, hiszen már megtörtént, hogy az újra eljött Illéssel (a Keresztelővel) kényük-kedvük szerint bántak el. Ez a képmutatás ugyanolyan arcpíritó, mint amikor elhatározzák a feltámasztott Lázár megölését, hogy kétségbe vonhassák a csoda valóságát.

Vajon még a bűnbánat is állhat az erőszak szolgálatában? Jaj nektek, ti képmutatók! A prófétáknak síremléket építetek s 'azt mondjátok: Ha atyáink idejében éltünk volna, nem lettünk volna részesek, mint ők, a próféta vére ontásában. Ezzel magatok is megváltjátok, hogy a próféták gyilkosainak vagytok a fiai!" (Mt 23,29) Miért nem örül Jézus a farizeusok bűnvallásának? Mert mindez csak képmutatás, valójában nem tanultak a múltból és nem változtak semmit, hiszen már készülnek az újabb prófétagyilkolásra (Mt 23,34). Csak hatalmukat akarják erősíteni, gonoszságukat álcázni a reformretorikával, bűnvallással.

Most" amikor a megváltozott külső körülmények miatt köpönyegek fordulnak, sokszor vagyunk tanúi leleplezéseknak, hogy a reformretorika", sőt az önkritika mögött is a hatalom átmentése folyhat. Most, hogy az egyházi hivatalnokok a közösségek szükségességéről, erőszakmentességről, a szegények felé fordulásról kezdenek beszélni, sőt finom általánosságokban hibákat ismernek el, figyeljünk a tettekre: hogyan is bánnak az eddig gonosznak kikiáltott kisközösségekkel? milyen irányba változik a kultusz gépezetére ill. az irgalomra fordított anyagiak eddig is nagyon rossz aránya? eljut-e az intézmény az osztozásnak olyan fokára, hogy legalább a gazdagságának a védelméhez nincs már szüksége az erőszakszervekre?

A módszerek, szavak megítélésében segítő kritériumok: hatásukban a szabadságot korlátozó erőszakot gyengítik vagy szítják? a nyomorulttal való szolidaritást növelik vagy a hatalmat támogatják? , Arra kent föl a Lélek, hogy fölszabadítsam az elnyomottakat" (L U, 18). A másik, amire a képmutatásnak szüksége van, hogy le ne lepleződjön: Aki gonoszát cselekszik, az gyűlöli a világosságot és nem megy a világosságra, nehogy lelepleződjene tettei. Aki viszont a jót teszi, az a világosságra megy..." (J 3,20-21) Ez a kritérium egymagában leleplezi az egész egyháznak" nevezett sajtót.

2. Tanuljunk Jézustól

Küzdenek Jézus ellen eltitkolással, ellenérvek és megbélyegzések terjesztésével, formális tekintélyükre támaszkodva, botránkozásuk és fölháborodásuk közhírré tételével, a tömeg előtti lejárattal,

végzettségének és megbízatásának számonkérésével, a megháborodottság, az ördöggel cimborálás, az eretnokség és az istenkáromlás rágalmaival, a hagyományok súlyával, az írás tekintélyével, politikai csapdákkal stb.

Jézus rátesz még egy lapáttal, amikor figyelmeztetik: tisztában vagy vele, hogy megbotránkoztattad őket?” ha ilyeneket mondasz, minket is gyalázol!” Nem tanulta az írásokat? No és? Nem a végzettség, szenteltség, megbízottság számít, hanem az írás ismerete. A hagyományokkal érvelők alól kihúzza a talajt: hagyományotok csak emberi parancs, amivel kijátsszátok Isten parancsát. Az írásokkal érvelésben viszont verhetetlen. A csapdák elkerülésében leleményes.

Az információs monopólium kérdésében két eltérés látszik az evangélium kora és mai helyzetünk közt. Jézus nagy nyilvánosságot teremtett magának. Mivel a hatalomnak sem álltak rendelkezésére a tömegszónoklatnál sokkal hatékonyabb eszközök, nem tudtak olyan erős előítéletet kelteni körülötte, hogy ne álljanak vele szóba az emberek. Ellenfelei kénytelenek voltak a tömeg előtt vitázni vele. Ez az igazságnak és a személyes tanúságtételnek kedvezett. Ezzel szemben — mint ahogy a pártállam a kisközösségekben saját gyökerének, a munkásmozgalomnak a hatékonyságától félt — a pártegyház jól emlékszik, hogy a cirkusz a vértanúknak kedvez, ezért a zsidó főpapoknál sokkal jobban vigyáz az információs monopóliumra. A technika segíti ebben: a tömegkommunikációs eszközökkel nem versenyezhet a személyes föllépés. A konszolidált pártállamban az egyházi információs monopólium jól működött, a mai információs piac viszont lehetőséget nyit a független sajtóra. Ezt meg kell ragadniuk a keresztényeknek (az információs piac bűneit elkerülve), de a lapok vitája nem személyes vita tömeg előtt, az evangélium tanulságait itt gondosan elemezni kell.

Még egy területen fejlettebb a mai magasklérus információs uralma. Jézus civil létére fölolvadásra jelentkezhetett és (még az életveszélyessé váló üldözés közepette is) szólhatott a zsinagógákban és a templomban. A misét ezzel szemben hallgatni” lehet csak. Ma Jézus nemigen szólalhatna meg a templomainkban. Érvényesülhet-e az Isten házaiban az Isten akarata? A templom olyan méretű gyülekezési hely, amely már nem tud működni a hatalom ellenére. Csak a katakombákban nem kényszerül megalkuvásra. Jézus tudta ezt, de az életveszély ellenére is kiállt beszélni. Aki templomba jár, gondolja meg, mekkora mulasztásban bűnös, ha nem töri meg a magasklérus monopóliumát a szószékre. Talán ma ez nem is jár életveszéllyel.

3. A szóhasználat hat a tudattalanra

Tetten érhetjük az ideológiát a szóhasználatban, amellyel terjeszti magát. A három bölcsből háromkirályok lett, elősegítendő a szent uralkodók bibliai igazolhatóságát. A nem-papokra használt laikus szó hozzá nem értőt is jelent, a világi szó evilágít is. Használjuk a nem-pap megjelölésére a civil szót, amelynek a nem-katona” mellékjelentése is van.

Ne használjuk a magasklérus” helyett az egyház szót. Az egyház szó emiatt kétértelmű s visszaélnék vele. Ti vagytok az egyház” — mondják szükség esetén, ami a gyakorlatban sok jószándékot, energiát, pénzt bocsát a magasklérus rendelkezésére s növeli a minden bűnt elnéző egyháziasságot, noha gyakorlati értelme sokszor nem több, mint a, Tiéd az ország, magadnak építed” szólamé az ötvenes években.

Hasonló a templomra használt Isten háza” kifejezés, ami elfödi, hogy az épülettel a párt vagy a magasklérus rendelkezik, vagy éppen

a pap tekinti a saját színházának, ahol fölléphet. Isten hallgatásával könnyű visszaélni. Nevezzük legjobb esetben a közösség házának, de ha a helyzet rosszabb, akkor a pap, a püspök, sőt a párt házának.

4. Küzdelem a jóhír pusztá létéért

Tömeghatásuk eszközei messze fölülmúlják Jézus lehetőségeit, de nem tudják megakadályozni Jézus közismertté válását, mert Jézus nem lassul meg a hírhedség és az életveszély növekedésétől. Tanítását azonban már sikerül elferdíteniük a köztudatban. Sőt nemcsak a tömegeket tudják Jézus ellen fordítani, de még legbensőbb tanítványi körét is el tudják néha bizonytalanítani. Ezek Jézus legkeserűbb pillanatai.

Végső soron képmutatással, hazugsággal, a kiközösítés erejével, cselszövással, rendőrségükkel, az egyházat elnyomó hatalommal is együttműködve, följelentéssel, az államellenesség és lázítás vádjával győzik le — fizikailag.

A nyílt erőszak — miközben védi az információs uralmat — állandóan támaszkodik is rá. Amikor az információs uralmon rés támad, ez nyomban zavart okoz. A templomőrök köztudatát megzavarja a közvetlen találkozásuk Jézussal: nem fogják el, mert „ember így még nem beszélt”. Ha a cselszövés kitudódnék, „zavargás támadhat a nép közt”. (Mk 14,2).

Jézus nagyon törekedett a képmutatás leleplezésére, a rendelkezésére álló legnagyobb nyilvánosság előtt. Nem gondolta, hogy a rossz vezetőktől való óvás az egyház” bűneinek kitergetése. Nem gondolja, hogy az indulatosság, a kemény vádolás (nem bírói, hanem erkölcsi vádolás!) szeretetlenség az erőszakmentesség szájából a hatalom felé.

5. Jézust és követőit eszmeileg is legyőzhetik?

Eszméket nem lehet fizikailag legyőzni. De a főpapok jól értettek az uralkodáshoz. Mint minden idők szent hatalmai, eszmei (valójában tömegkommunikációs!) győzelmüket Isten beleegyező hallgatására tudták ráépíteni. Ha ő az Isten választottja, mentse meg most magát! Szálljon le a keresztről a szemünk láttára és hiszünk neki!” (Mk 15,32)

Isten legfőbb tanúskodása Jézus mellett (a föltámadás) nem tömegkommunikációs esemény, csak kevesek tudják, a tömegkommunikációba már hatástalanítva (a lefizetett katonák hazugságával) kerül be. Minden hatalom építhet azóta is Isten hallgatására: Uralkodom — tehát Isten helyesli az uralkodásomat!”

Az akkori főpapság tömegkommunikációs győzelmét — mivel a hatalom birtoklására épült — elsöpörte ugyan Róma nagyobb hatalma, de ez csak növelte a visszaélést Isten hallgatásával. A következő hatalom a maga tömegkommunikációs uralmában már Jézus nevében ítélte el — eretneknek nevezve — Jézus követőit. A vádiratok tanúsítják, hogy bűnük néha csak annyi volt, hogy Bibliát tartottak a háznál, vagy saját szavaikkal imádkoztak.

A sztálinista diktatúrák igen gyenge alapon álltak, mivel a népre hivatkoztak. Amikor a lengyel munkások milliói beléptek a Szolidaritás szakszervezetbe, nyilvánvalóvá vált, hogy a munkáspárt a munkásokkal szemben hivatkozik a munkásságra. Istenre sokkal biztonságosabban lehet hivatkozni, mert nem lép föl akkor sem, amikor visszaélnék a nevével. Egy vicc szerint a pápának van a legjobb beosztása, mert a főnöke az élete végéig nem néz a körmére. A magasklérus joggal büszke kétezer éves” fennállására, hiszen valóban az ő hatalmi stratégiájuk a legjobb. A római birodalom megdőlhét, annak államvallása át tud nyergelni a megdőntő hatalom államvallásává.

Az információs uralom ebből ideológiai oszlopot teremt: a kétezer éves” fennállás Isten tanúsága az egyház (értsd: a magasklérus) mellett! Ezzel a köztudattal kell megküzdenie a jézusi jóhírnek: Isten hallgatása nem beleegyezés! A gonosz szolgálja azt gondolja magában: Uram késlekedik ...” (Mt 24,48)

6. A Lélek ott fúj, ahol akar

Az írásra való hivatkozással folyó vitákban Jézus azért győzhetett, mert az akkori magasklérus még nem állította, hogy egyedül ők értelmezik helyesen a Szentírást. Elkövették azt a hibát”, hogy amikor Jézusnak igaza volt, akkor elhallgattak s maguk közt őszintén a nyers erőszakos megoldásról tanakodtak.

Azóta Jézus eszmei” legyőzésének Isten hallgatásán felül egy másik eszközét is kitalálták. Ma az evangéliumra való hivatkozást egyszerűen elintézik: „azt nem úgy kell érteni, a Szentírás az egyház könyve, egyedül a Tekintély értelmezi helyesen”. Az ettől eltérő értés protestáns”, sőt eretnek”. Eleve nem katolikus”, aki kétségbe vonja „Isten földi helytartójának” igazát.

A Lélek nincs a magasklérus markában. Sem a tanításban, sem a szentelésben, sem a kormányzásban. A vezetők szabad akarata megmarad, elfojthatják a Lelket magukban. Senki nem automatikusan és véglegesen isteni.

II. Javaslatok összefoglalása: ragyogjatok csillagokként”

Szavahihetőség. Rágalomra Kényes pontosságú tényekkel válaszolni. Kisközösségi információteret teremteni, ahol a személyes tanúság legyőzi a tömegkommunikációs félrevezetést. Vállalni a hírhedséget, a kockázatot és a nyilvános vitát (pl. a szószékkel, katedrával). Jézus nem (misét) hallgatni járt a templomba, zsinagógába. Kérdezte és tanította a teológusokat. Ma a kispapok és levelező teológusok vitába szállnak a tanárokkal? Személyes megkeresések kettesével azokhoz, akiket az emberek egy-egy közösségben bizalomra méltónak” tartanak, vö. Mt 10,11). Nagylétszámú rendezvények, 'szabad' téren. Kemény beszéd, nyílt leleplezés, tömeg előtti szituációkban, vitákban. Óvás az információs hatalom hatásától. Független katolikus sajtó. Nyilvánosság munkacsoport.

Pénzügyi autonómia! Anyagi erőink és energiáink fölött magunk döntsünk, fordítsuk az általunk jónak látott egyházi célokra, ne bocsássuk a magasklérus rendelkezésére. A közösség ellenőrizze az intézmény pénzügeit.

Melyik sajtó egyházi? —, Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok” szellemében készült írások. — Csak nem-intézményesített függetlenítés. — Nincs tanító”, csak testvér. — Becstelenség helyett világosság. — Nem csupán szó, hanem életpélda. — Nem hatalmat támogat, hanem szolidáris. — Nem végzettség, pozíció, szenteltség, hanem „gyümölcseikről ismeritek föl a hamis vagy igaz prófétát”.

Ének

Ne félj, ne aggódj, ne sírj, ne bánkódj:

Ha tiéd Isten, tiéd már minden!

Ne félj, ne aggódj, ne sírj, ne bánkódj:

Elég Ó néked!

Dialógus

Kaszap Istvánné

Márta vagyok Pácéiról, négy gyermekünk van, matematikus vagyok. Ezt a hivatásomat már nem gyakorlom, csak olyan szinten, ami kapcsolódik az előadáshoz. Otthon vagyok, főhivatású keresztény

szeretnék lenni. Tudatos vállalás ez; januártól nincsen fizetett munkahelyem. A tanult szakmámat szeretném arra használni, hogy teljesen humán értékeket szolgáljak vele. Tehát a számítógépet, amit ma nagyon-nagyon sok minden rosszra is fel lehet használni, én szeretném arra használni, hogy összefogva barátokkal, vigyük a jó hírt.

Nagyon-nagyon tetszett Gysza bevezető mottója, amikor azt mondta, hogy a világosság fénylik a sötétségben, s a sötétség nem bír vele. Ez fantasztikus, ez nagy reménységet ad egy ilyen kis embernek, mint amilyen én is vagyok. Az ember elbátortalanodik, amint látja a tömegkommunikációnak az erejét világi és egyházi szinten egyaránt.

Mégis, amikor ilyen evangéliumi ígét hall, akkor felbátorodik. Én nagyon szeretném gyakorlati oldalról pengetni a dolgokat. Amint tegnap említettem, reformátusként születtem, és az Evangéliumot felnőtt fejjel, huszonhat évesen kezdtem mélyebben tanulmányozni Halász Bandi bácsi jóvoltából, ott Pécelen, katolikus körben. És ez valahogy annyira megindított, hogy a Bokorban kezdtem mozogni, és a katolikus egyházban elképesztően sok energiával dolgoztunk Istvánnal és még sokakkal együtt. Mindez tartott 1982-ig, amikor „kitáncoltak” minket a templomunkból.

Úgy érzem, hogy fölösleges energiákat fordítottunk arra, hogy az információnkat, a belső látásunkat meg akartuk osztani az új plébánossal. Gyakorlatilag mi, Kaszapék kiebrudalódtunk onnan, s nem visz a lélek oda addig, amíg ott tisztaság nem születik. De dolgozunk tovább, és új lehetőségek nyíltak meg előttünk. A jelenlegi plébánoscsereével új papunk van Pécelen, aki megkapta az utasítást a püspöktől és az előző plébánostól, hogy Halász Endre még mindig nem jöhet a péceli templomba papként. Ezért választottuk az egyesületi formát. Úgy érzem, hogy amikor az ember teljes szeretetével belefolyik egy munkába, és abban nemcsak a katolikus testvéreit akarja megérinteni, hanem sokkal szélesebbre nyit, amibe belefér az összes többi keresztény, az ateista, meg mindenki, akit úgy látunk, hogy rászorul, akkor valami nagyobb próbálunk tenni.

Farkas Tibor

50 éves vagyok, végzettségem szerint magyar-történelem szakos tanár, de nem vagyok az. A következők miatt nem: a gyakorló tanítást leszámítva (ezt az Apácaiban és a Radnótiban végeztem) soha nem tanítottam. Most jó lenne azt mondani, hogy azért nem, mert nem engedték, hogy tanítsak. Nem azért nem tanítottam. Az egyik oldal ugyan az volt, hogy egyszerűen nem tudtam tanárként elhelyezkedni, a másik az, hogy valahol lakni kellett, és lakni úgy lehetett, hogyha elmentem fizikai munkásnak. A Csepeli Papírgyárban dolgoztam másfél évet gép mellett. Egy jellemző epizódot hadd meséljek el nektek. Az akkori párttitkár az egyetemre utánam írt, hogy ugyan ki lehet ez az ember, milyen vaj van a fején, ha egyetemi diplomával elmegy folytonos üzembe dolgozni?! Hogy ki lehet ez az ember? A választ most sem ismerem. Később, ahogy a gyárban megismertek, gazdasági vezető lettem, aztán újságíró is voltam. Persze üzemi újságíró, amit nem bántam meg, de nem hiszem, hogy sokat tehettem azért a célért, amiért pl. most itt vagyok. Kisközösséghez tartozásomról kilenc éve beszélhetek. Két gyerekem van, feleségemmel együtt szeretném, hogyha az Isten ígéje végre úgy indítana meg bennünket, ahogyan már nagyon-nagyon régen kellett volna. Azzal szeretném kezdeni, hogy azt mondom nektek, hogy prófétája által szól hozzátok az Úr. Ezt ugyan nem én mondom, hanem Ezékiel mondta a babiloni fogságba került zsidóknak. És azt is mondta nekik, hogy miért féltetek, attól féltetek, hogy el fogtok veszni?

Ne féljete, építsetek házakat, daloljatok, tanítsátok a fiatalokat, és ők lesznek majd azok, akik a szövetséget megerősítik, és akik visszatérnek hozzám. És amikor jött a második, hogy Jeruzsálem elveszett, és a Salamon által épített templomot lerombolták, akkor kétségbe estek, és elkezdtek arról

beszélni, hogy vajon elhagyott bennünket az Isten? Ekkor a próféta megszólalt, hogy Isten nem a templomban lakik, hanem Isten bennetek él. Ha átförmáljatok magatokat, ha új emberré váltok, ha vízből és Szentielekből újjászülettek, akkor megteszitek azt, ami a feladatotok és kötelességetek az életben. Hogyan tehetem ezt meg? Hát nem úgy, hogy elhatározom, és közben hagyok mindent a régiben. Ha bennem az új ember nem jön létre, akkor semmivé leszek, és az esetleges talentumomat is szépen elszőrom. Én is azokkal értek egyet, akik azt mondják: annyi a feladatunk, hogy amire küldetésünk van, azt tenni kell! Elsősorban cselekedetekben. És nyugodtan elmondhatom nektek, hogy pl. a gyárban, vagy a gyárakban (mert a papíriparhoz tízennégy gyáregység tartozik) tudnak a bázisközösségről, tudnak a kisközösségekről, és tudnak azokról a szolgálatot és áldozatot vállaló keresztényekről, akik olyan példát mutatnak fel, ahol a szolgálat, a kicsiség és a szeretet mindenféle hivatkozás nélkül természetességében megnyilvánul.

Én is abban hiszek, hogy Krisztus egyházában mindenkinek helye van. Az egyház vezetésében sokkal több szeretetnek kell lenni, és sokkal jobban be kell vonni a nőket is az egyház életébe és annak irányításába is. Én Weöres Sándorral értek egyet, aki a Rongyszőnyegében azt mondja, hogy „a nő csupa élet, a férfi mind nagyképű kísértet”. Ha élni akar, élni csak rajta keresztül tud (mármint a férfi a nőn keresztül), és ami fényt kap, azt a nő sugározza a férfire. Hát hagyjuk, hogy a nők a szeretetükkel és a szívükkel sugározzák erre az egyházra Jézus küldetését. Engedjük őket nemcsak magunkhoz közel, hanem a többiekhez is, akik még nem hisznek. Ez lesz a megújulás.

Kertész Tivadar

Folytatni szeretném a tegnapi mondanivalókat. Nem szeretek az elnöki asztalnál, mint civil pap ülni, hanem inkább szólni, mert — úgy érzem — két talentumot kaptam: a szót és a tollat. Most a toll ügyében és a kommunikáció ügyében szólnom kell személyes példával arról, hogy nemcsak katolikus sajtót meg Bokor-sajtót kell teremtenünk, hanem ott kell lennünk, ahol hívnak és várnak, és a szavunkra kíváncsiak. 18 éves koromban jelent meg az első Prohászka-ról szóló cikkem Szegeden meg a Zászlónk-ban, utána elhallgattam, mert nem volt kinek és minek, csak a fióknak írni. Vagy a kisközösségnek az 50-es években; 8-10 embernek. Ennek aztán tágabb olvasótábora lett, amikor az ÁVO-n olvasták. Az „Isten sakkozik” hirtelen írt kis írásomba többet is értettek bele, mint amennyit én magam beleírtam. A fekete-fehér figurákba: hogy a fehér a fehérterror, a fekete pedig a vörösek, pedig én csak a szerzetek fölloszlatásáról írtam, hogy most a gyárakba, a kenyérbe kerül a kovász. Erről írtam lényegileg a társaimnak. Ezután, amikor kikerültem, egy 5 gyerekes családapának kellett kezeskednie azért, hogy segédmunkás lehessenek.

A Chinoi segédmunkása lettem. Nem telt el egy háromnegyed év, és egyszer eljött az üzemi újságíró beszélgetni velem. Én kötetlenül beszéltem vele, nem gondoltam, hogy cikk lesz belőle, méghozzá vezércikk „Van erőnk hozzá” címmel. Név nélkül szőkehajú, szemüveges új munkás lettem, aki a nyugati nyelveket ismeri, de a munkások nyelvét most kezdi tanulni, így kezdődött! Mindenki ujjal mutogatott rám, és erre dühös lettem. Igazi szent haraggal mentem be a szerkesztőségbe, mert kérdezett ugyan az újságíró, de nem mondta, hogy ezt ki is fogják nyomtatni. Azt kérdezte, hogy miért nem ír nekünk, hogyha író ember, mondom: politikai okok miatt. És ezt leközlötték. Én bementem, s az Erzsikét lerámoltam úgy, mint talán Jézus a kufárokat. Mikor kifogytunk a patronból, az öreg főszerkesztő azt kérdezte tőlem: Kertész úr, üljön le, magának igaza van. Hát most erre mit mondhat az ember? De akkor jött a kísértés, úgy éreztem. „De mégis más az, ha maga köztük él, és így írna róluk, mintha mi kimegyünk beszélgetni, meg lefotózzuk tablóképbe az embereket”. Erre mondom, egy feltétellel — és ez a mai napig áll, és nyugodtan állok és nézek a szemetekbe -, és pedig,

ha azt írom, amit én akarok, amit joguk van a papírkosárba dobni, de egy szó változtatást nem lehet az én tudtom nélkül, mert akkor már más a szöveg értelme.

Ebben megállapodtunk. Volt, hogy milliomos mérnökről írtam; az a papírkosárba került, de sok hasznos viszont bekerült az újságba. Megtartottam, hogy nem én kerestem a szerkesztőségeket, hanem ők kerestek engem. Amikor az Élet és Tudományban a Gandhi-filmmel kapcsolatban volt egy érdekes dokumentumom, és azt megírhattam, két órát vitatkoztam a szerkesztővel, hogy az evangélium szót nem értik meg, meg azt, hogy nem passzív rezisztenciáról, hanem igazság melletti kiállásról van szó. És mikor elfogyott a türelmem, azt mondtam, hogy visszavonom az egészet, a dokumentumokat is. Ezt pedig sajnálták volna, mert jól volt időzítve, így belekerülhetett a KIO-ból Gyurka bácsi megfelelő kifejezése, és szépen olvashatta több ezer ember. Tehát így is lehetett! Így is lehet kommunikálni, de úgy érzem, hogy nem a sajtó az egyetlen kommunikációs lehetőség! Ahogy most beszélünk egymással, így is lehet kezeket összehozni. A szociális munkások egyesületében vagy az ökumenikusok között nagyon sok segítőnk van, akik arra várnak, hogy kapcsolódjanak hozzánk valamilyen kommunikáción keresztül.

Mile Józsefné

45 éves vagyok, két gyerekem van, mérnök-üzemgazdász vagyok, és én is abban az egyesületben dolgozom, amiről Kaszap Márti beszélt. Most tulajdonképpen azokat a gondolatokat mondanám el, illetve olvasnám fel, amik két nap alatt fölvetődtek bennem. A gondolatok között nem biztos, hogy lesz összefüggés: szakadozott gondolatok.

A Bokor az ellenállásból gyökerezett és ez a szembenállás, az ellenállás akkor eligazodást és összetartozást is jelentett. Konszolidált társadalomban sokkal nehezebb az értékigazodás, az irányút keresés, mint háborúban. Ez nemcsak a Bokor, hanem az egész társadalom főkérdése. Ma a Bokor éppúgy világítótornya felé vezető sodróvonalát, azaz útját keresi, mint a társadalom, de ez szerintem nem lehet a szembenállás útja, mert világítótorony csak egy van.

Következő gondolat. Az egyik felszólaló a mikro- és mikroszervezet dilemmáját feszegette. Ez nagyon érdekes volt számomra, és igazat adtam neki, hogy más a látószöge a kisegérnek és az elefántnak. Ha szerepcserét szeretnénk — ha csak gondolatban is -, akkor a kisegérnek a makró test működési életformáját és emésztőrendszerét is fel kell vállalni, és ez csak a mikró látószögéből látszik egyszerűnek.

Látható saját közösségeinknél is és a társadalomban is, hogy a kisközösségek, de bármely közösségek, mint a társadalom mozaikjai, keresik az egészet. Ez ösztönös törekvés. Ezt mutatja a tegnapi előadásban elhangzott hálóra való vágyódás is. A társadalomban is megtalálhatjuk az egészre való törekvést. Itt az a fő kérdés, hogy milyen legyen ez a háló. Pókszerűen, vagy halászháló-szerűen kapcsolódjanak egymáshoz ezek a mozaikok? Én naivságnak érzem, hogy ezeknek a sejteknek kapcsolódása mentes lehet működési és szervezeti szabályoktól: ez csak igen kicsi közösségeknél lehetséges. De, amikor már az egy egészre, a nagy egységre, a nagy főkérdésre való törekvés a cél, akkor már működési, felépítési rend kell. Rendszerben lehet csak egészben gondolkodni. Ha ezt a piramist, ami most megvan a katolikus hierarchiánál, kiterítjük, a síkban mégis benne van a hierarchia ugyanúgy, mintha a térben néznénk.

Még egy szembeütköző dolog volt (vagy inkább a hiánya), hogy nagyon kevesen érintették a mai magyar egész társadalmat, és a Bokor kapcsolódását ehhez, vagy jövőbeni kapcsolódását. Érdekes volt továbbá az elhangzottakban számomra, amikor a Grószhoz és a Paskaihoz való kapcsolatot hasonlították össze. Én is úgy érzem, hogy a Bokor az MSZMP-től való esetleges különbözőséget jobban föl tudja vállalni, mint a katolikus egyháztól.

Még egy mondatot engedjete meg, amit igazán célnak érzek. A Bokornak, mint krisztusi erkölcsi alapon álló közösségnek egy értékevesztett társadalomban cselekvést kell vállalni, krisztusi erkölcsi alapon álló szakértelemmel felvértezett, felelős munkát. Köszönöm.

Kőszegi Tamásné

Pécsről jöttem; egy szent és bölcs férjem és öt gyerekem van. Szeretnék durván visszaélni a mikrofonnal, mert csak az eleje kapcsolódik a Gyuszihoz, a többi az egyebekhez. Ha ez az „Érted vagyok” egy független katolikus lap lesz, akkor én nem írok bele, nem olvasom, és ígérem, hogy egyet sem adok el. Ugyanis tudomásul kell vennünk, hogy a mai magyar valóságban a katolikus azt jelenti, hogy nem református, nem baptista, nem metodista. Ha az újság minden első oldalán lehozzuk, hogy tetszik tudni, ezt nem úgy kell érteni, hogy katolikus, ahogy szokták, hanem ahogy a Gyuszi érti, meg ahogy mi itt értjük, akkor sem jó a „katolikus” szó.

Gyerekek, ez egy olyan jó lap lesz, ami soha nem fog megbukni, ha ezt komolyan vesszük. Nem akarok botrányt örökíteni a gyerekeimre. A gyerekeim számára olyan botrány, hogy az ökumenikus közösségben levő testvéreimmel mi nem egy házba járunk szentmisére, amit én nem tudok nekik megmagyarázni. Szóval, vigyázz Gyuszi, mert sokszázat eladunk, ha nem lesz rajta a „katolikus” szó.

Az előzőekhez: nem tudom, hogy mikor fogunk leszokni arról, hogy arról legyünk meggyőződve, hogy a munkánk akkor megy, hogyha a püspök minket vállon vereget. Sokszor eltöprengtem, hogyha a püspök atya odahívott volna, hogy: jól van Melinda, örülök nektek, csak így tovább— Vajon mi változott volna? Több közösség lenne? Több mozgássérült gyereket tudtunk volna elvinni az uszodába? Nem hiszem. A szívem átmelegedett volna a biztató püspöki szótól, de többet akkor sem tudtam volna tenni. Ezek után, hogy a püspök lemond, nem mond le, megbukik; ez annyira nem érdekel. Ugyanis a változás logikus következménye lesz annak, ha mi dolgozunk.

Aztán ez az egységfrontosdi, ettől nagyon félek. Hogy lépjünk egységre mindenkivel, aki megeteti a szegényt, aki megtagadja a katonaságot, aki nem tör hatalomra stb. Ugyanis nem tudom, hogy ti kire számítok itt? Arra a humanistára, aki jobban szereti a másikat önmagánál? Mert ilyen nincs. Vagy kire számítunk itt ebben? Ugyanis ez magunk számára is óriási önbecsapás, hogy ilyenkor azt gondoljuk, hogy emberekre számítunk. Itt csak az élő Krisztusban levő emberekre számíthatunk. És ezt akárhányszor ide kerülök a mikrofonhoz, mindig el fogom nektek mondani, mert hátha egyszer el fogjuk hinni mindannyian, hogy Krisztus ereje nélkül se a Bokor, se az egyén, se a magyar egyház nem fog menni semmire. Hogy mennyire nem hiszünk Krisztus erejében, arra jó példa a következő: Levelet írtam, éppen Pestre két „rég” bokorbélinek. Akkor gyógyult meg egy kislány Pécsen a vakságából, és úgy tele volt a szívem vele, hogy megírtam: képzeljétek, meggyógyult egy kislány, lát egy vak kislány! Mind a kettő visszaírt, hogy: ugye lelki értelemben értem. Hát ennyire hiszünk mi az Istennek a — ma sem kisebb, ma is ható — fantasztikus erejében. Ha már itt vagyok elmondom, hogy most gyógyult meg a közösségben egy olyan kisbaba, akiről az orvosok máig sem tudják, hogy mitől gyógyult meg. Hát mi tudjuk! Él az Isten, hat, és mi, akik hiszünk abban, hogy adnunk kell, hogy az a boldogság, éppen mi nem fogadjuk el Istent, aki adni akarja magát az O Lelke erejében. Hát higgyük már el, hogy Ó adni akarja az O erejét! Most! És ugyan, miért lenne kisebb, mint annakidején? Hát összement? Ugyanolyan erős, ugyanolyan hatékony, és ugyanúgy szereti az embereket. Ugyanúgy most is mindent gatyába akar rázni. Általunk? Mi csak az eszközök vagyunk, de Ő csinálná, csak már hagynánk.

Az utolsó az életközösséghez kapcsolódik. Arról is csak szőrmentén volt szó, hogy nem tudjuk lefektetni a narkózt. Ezt mindenki megtapasztalta, aki családban él, hogy egy deviáns ember is tönkre vágja a családot, ha komolyan törődök vele. Életközösségek kellenek! Biztos vagyok abban, hogy a hegyre

épült város nem látható egyelőre. Ha én a Gyuszával itt összeveszek, itt még látható, ha otthon összeveszek vele és kibékülök, azt ki látja, hogy mi ezt másképp intézzük. A családjaink valamiféle halovány jelek, a közösségbeliek egymás iránti szeretete nem látható. Én olyan büszke vagyok Bányára, hogy ti azt el sem tudjátok képzelni. És innét Pestről nem is érzitek, hogy ennek mekkora hatása van a környezetre. Hogy léteznek emberek, akik pl. komolyan veszik a szegénységet. (Ilyenről nem sokat tudok a Bokorban.) Aztán akikre rá lehet mutatni, hogy ezek másként élnek! Békességben élnek, szeretetben élnek, bűnös emberek, hasra esnek, veszekednek, kibékülnek, de más, értitek? Ez más! Nagyon sok ilyen kis magocskát kellene életre hívnunk, amire azt mondják, hogy: jéé, így is lehet! És odamennek az emberek. Nem ám, hogy lemennek a városbéliek, hogy idefigyeljete emberek, tudunk ám nektek valami jót. Nem! Ott állt a város és zarándokoltak oda az emberek. Egy atya mondta mindig, hogy mi olyanok vagyunk, mint a hurkatöltő. Tele vannak az emberek mindennel. Tele van a szívük, és akkor még az Istent is megpróbáljuk beletömni. Aztán hát furcsa módon nem nagyon szokott sikerülni. Nekünk az a dolgunk, hogy megteremtsük az Isten vákuumát! Hogy azt mondják a népek: „Mitől boldogok ezek? Ez fantasztikus! Ezek nevetnek. Mennek fel az árak, ezek meg nevetnek. Hát ez nem lehet igaz! Mi is így akarunk élni! Hogyan lehetséges ez?” És amikor ez a kérdés, ez az igény megszületik bennük, akkor mondhatjuk nekik: ez az Isten ereje! Köszönöm szépen a figyelmeteket.

Barabás György

58 esztendő vagyok, egy hét múlva már nyugdíjas, és 22 hónapja házas, ilyenformán gyermekem sajnos nincsen, de azért bátran kiálltam ide elétek. Van mondanivalóm. A hatalom és az információ kapcsolatáról beszélt Gyusza, és nekem eszembe jutott, hogy az az ember, akit nekünk bíborosunkként kell tisztelnünk, nos ez az ember nem átalott Nyugat-Németországban úgy nyilatkozni a sajtó képviselőinek, hogy a magyar katolikus egyház és az államhatalom közötti jó viszony megromlásának Mindszenty bíboros volt az oka — Isten azonban türelmes; így nemrégiben módja volt az általa elmarasztaló Mindszenty bíboros mellszobrát vagy emléktábláját leleplezni, és ott elismerő szavakkal emlékezni elődjéről. Itt köpönyegforgatásról volt szó! Nagyon szeretnék megkímélni mindenkit attól, hogy köpönyeget kelljen fordítania. Ezt nagyon szívesen elmondtam volna a bíboros úrnak személyesen itt a szemébe nézve, ha el méltóztatik jönni, és nem egy felkért képviselője útján van csak jelen. Aztán emlékeztetnem kell a testvéreimet arra is, hogy miután bíborossá kreálták, egy olyan hatalmi struktúrával a háttérben és úgy nyilatkozott a Bokorról — ellenzékieknek nevezve bennünket -, amelynek a következményeit szerencsére, Istennek hála, nem kellett elszenvetnünk. De tette ezt olyankor, amikor ez még megtörténhetett volna. Ez egyáltalán nem volt keresztényi és testvéri lépés részéről, és nagyon örülnék, hogyha plébános úr ezt a magánvéleményemet — amivel nem tudom, mennyire tud a jelenlévő testvéri közösség egyetérteni — tolmácsolná a bíboros úrnak. Keresztényi kötelességünk, hogy megbocsássunk azoknak, akik ellenünk vetkeznek. Hajlandók vagyunk el is felejtetni ezt, de Isten nem felejt el, és Jézus azt mondotta a képmutatóknak, hogy „jaj nektek!” Köszönöm.

Bisztrai György

Mivel független, szabad sajtó van, ezért el tudom képzelni, hogy ilyen szalagcímek jelennek meg a jövő héten: „A Bokor másfél napon keresztül ócsárolta a magyar püspöki kart.” „Mindszentyt elítélte a bíboros; lám a Bokor így vélekedik, így kell manipulálni az embereket, így lehet lejáratni valakit.” Bízom benne, hogy nem így lesz!

Horváth János

25 éves vagyok. Nemcsak Gyusza előadásához szeretnék hozzászólni, hanem kicsit Béciéhez is. Amennyire átlátom a dolgokat, úgy érzem, hogy a hatalom részéről a következő folyamat ment végbe századunkban. A papság egy része (és az 50-es években egy pápa is) elindított egy folyamatot, amelyben minden megkeresztelt embert felnőtt, önálló kereszténnyé akart, hogy aktívan bevonja őket az egyházi életbe. Úgy látom, hogy ma megijedtek az eredményektől, mert ezek a civil emberek elkezdtek önállóan gondolkodni, méghozzá másképpen, mint ahogyan azt szerették volna. Azt gondolom, a legtöbb probléma ebből fakad. Gondoljunk csak Latin-Amerikára, Afrika egyes részeire, Hans Küngre vagy más teológusokra, irányzataikra, a bázisközösségekre—

Ha igaz az, amit elmondott Gyusza, hogy a hatalom három alappillére az erőszak, a pénz és az információ monopóliuma, akkor a mi dolgunk pusztán az, hogy mutassuk az ellenkezőjét, az erőszakmentességet, az anyagi függetlenséget, az adás-törvény megvalósítását és az ingyenességet, s az információ-monopólium helyett segítsünk mindenkinek szóhoz jutni. Úgy érzem, hogy nem érdemes lemondanunk a már létező katolikus sajtóról sem. Merza Jóska ezt annyiban tapasztalhatta, hogy az Igennek külön elküldött cikk „A karácsonyi katonakönyv-visszaküldésről” megjelent. Tehát próbáljuk meg, hogy meddig lehet feszíteni a húrt. Próbálkozhatunk az Új Emberrel is, nem biztos, hogy csalódnunk fogunk. Hátha.

Még talán annyit, hogy aki nem volt olyan Bokor-rendezvényeken, mint pl. az Ifjúsági Zsinat, annak lehet, hogy furcsa volt az éles vita. Én megszoktam azt, hogy nagyon erős ellenvélemények vannak. Az igazság kimondása rendkívül fontos, amíg nem sérti a szeretetet, és nem tudom, sértheti-e, vagy legfeljebb kényelmetlen lehet. Az egyház jövőjére nem tudok más megoldást, mint amit eddig is csináltunk (csak még jobban kell csinálni!), kiegészítve az információs szabadság jobb kihasználásával, például az új újsággal. De Pállal egyetértve mondom, hogy amit már egyszer elértünk, abban tartsunk ki. Köszönöm.

Dombi Jánosné

Dombi Zsuzsi vagyok a bányai életközösségből. Htb. Hat fiam van és hét unokám.

Be kell vallanom, hogy már sok évvel ezelőtt el akartam hagyni a Bokrot. Ugyanazért, amit az egyházban rossznak tartunk, a szolgálékúság miatt. Amíg bennünk van az, hogy aki vezet, az bármit mond, az úgy jó, addig mindig lesz, aki ezt ki is használja. Nem a püspökök lemondása és mások kinevezése hozza meg a kívánt egyházrendet, hanem a szabadság, ami bennünk van, és amire megtaníthatunk másokat is. Uralkodni csak az tud, aki talál magának olyanokat, akiken lehet. A kényelem a gondolkodásban úgymint kineveli, maga fölé emel uralkodót. Úgy tudjuk az uralkodók lába alól kihúzni a talajt, ha nem lesz, aki válogatás nélkül elfogadja szavukat. Ezt a szabadságot pedig az Isten Lelke adja. És Ő adja, amiről annyi szó esett: a tüzet— szíveinkbe. Nem rajtunk kívül, másokat megégető máglya tűz: bennünk égő tűz. Azért, hogy világítani tudjunk a „ház” lakóinak, akik velünk „egyházban” laknak. Hiszem, hogy a méclábra helyezés, a hegyre épülés az életközösség lesz. Hiszem, hogy egyszer nem fogunk visszariadni semmilyen áldozattól Isten Országáért.

Adjon Isten világosságot eszünkbe, tüzet szívünkbe, erőt karunkba, hogy szabadon, Lelkesen tudjuk megvalósítani elképелéseinket. Ámen.

Horváth Péter

Horváth Péter vagyok Érdről, 26 éves. Néhány hozzászólásra szeretnék reflektálni. A Szentírásból szeretnék idézni, mert itt nagyon sok hóbörgés volt arra, hogy rosszul bánnak velünk. Jézus azt mondta, hogy boldogok vagytok, ha üldöznek, boldogok vagytok, ha rágalmakat szórnak rátok. És azt is, hogy aki megöl titeket, az azt hiszi, hogy Istennek tesz jót. Nem azt mondja, hogy ha üldöznek, akkor mondjátok meg nekik, hogy most ne üldözzetek, mert nálunk van az igazság. Az a feladatunk, hogy minden alkalmat megragadva Isten ígését hirdessük. Nekünk megvan a legfontosabb információ — az evangélium — és az a küldetésünk, hogy ezt mindenkinek továbbadjuk.

Leitner László

A Veszprémi Vegyipari Egyetem elsőéves hallgatója vagyok.

I. Elsősorban csak akkor tudunk dolgozni, ha „emberekre” tudunk építeni. Méghozzá nem nulla-emberekre, hanem olyanokra, akiknek van tartása. A borkorbeli testvérek közül is csak azokat látom dolgozni, akik kaptak valamilyen tartást előtte. Ehhez a tartásiépítéshez nagyon fel tudnánk használni a hírközlő eszközöket. Nem úgy, hogy a Bokor-teológiát, vagy bármilyen teológiát közvetítünk — vagy esetleg valakinek a véleményét -, hanem pl. ökológiai problémákról, környezetvédelemről beszélünk. (Ez csak egy példa.) Ha valaki képes ebben a kérdésben változtatni az életén, annak már van egy kis tartása. Aztán jöhet a következő lépcső. De csak ilyen alapokról lehet tovább lépni.

A katolikus folyóiratokban (pl. Új Ember) sem azokat az írásokat kellene közölni, amelyek valamilyen módon a hierarchiát bántják, ill. a teológiánkat közvetítik — ezeket úgysem engednék be -, hanem olyanokat, amelyekkel az előbb említett hatást tudnánk elérni egyházon belül is.

Sajnos az előítéleteket nagyon nehéz ledönteni, ezért ezeket a cikkeket is olyan embereknek kellene írni, akiket még gyakorlatilag nem ismernek, és nem szállák a szerkesztőség szemében.

II. A reklámnak hatalmas szerepe van az emberek életében. Még semmilyen reklámot (katolikus értékek) nem csináltunk. Pedig videósaink lennének.

Lenne egy csomó játék, amelyekkel meg lehetne ismertetni az embereket. Korunk veszélye éppen az, hogy az emberek nem tudnak játszani. Nem tanultak meg. Fel kellene vállalni, hogy megismertetjük őket a legegyszerűbb játékokkal, amelyek összehozhatnak egy-egy csoportot.

Bisztrai György

Béla, te voltál a tűzszerész, te vagy az erdőmérnök, erre reflektálj, jó?

Simonyi Béla

Úgy érzem, Gyusza nagyon rátapintott, hogy mi a kulcspont. Másfél évvel ezelőtt hallottam először beszélni az információ jelentőségéről.

— Ott kezdeném, hogy igazat adok Dombi Zsuzsinak: a cenzúrárt „ide”, közvetlenül a saját és a körülöttünk élők fejébe kell beépíteni. Magyarul: folyton elkésünk, ha a végfázisban akarjuk kiigazítani a hazudásokat, például így: „ne higgyétek el, amit a múlt héten írtak!” Ez mindennek a lekésése.

Bisztrai öt éve tartott egy előadást az egyik nyári táborban, és minden második mondata ez volt: „Vigyázz, manipulálnak!” Öt év óta frissen emlékszem erre az előadásra és ezt ott mindenki megjegyezte: „Vigyázz, manipulálnak!” Elég ennyit jól megjegyeztetni az emberekkel, és előbb-utóbb kifejlesztik hozzá magukban azt, hogy mindent saját fejükkal is át kell gondolniuk. Meg lehet értetni ezt széles körben az emberekkel? Erdőtűzet akkor lehet csinálni, ha arra építek, ami fogékonyan bennük van. Az avar gyúlékony. Az emberekben benne van a Lélek. A Lélek azt mondja, hogy keresd az igazságot. Ha arra építek, hogy az embereknek van igazságérzete, akkor a mécses csak megérinti az avert, és már fut a láng.

Más: Totalitárius rendszerben csak azt lehet tenni, amit a Bokor eddig nagyjából tett. A hangja soha nem kapott nyilvánosságot. Most bajban vagyunk, mert már nem totalitárius rendszer van körülöttünk? Nem biztos, hogy jobb: zűrzavar van. Itt most mindent szabad. Persze, a világi sajtó körében meg kell keresni azt, amely részben sem — például előfizetői körével sem — támaszkodik az egyházra. De a világi sajtóban mi is sok mindent elmondhatunk már.

A helyzet persze nem könnyebb, csak más. Mostanában nem az a baj, hogy az információ leszorított, hanem inkább a keveredés: a Képes7-ben félmeztelen hölgyek és egy papi írás egy lapon nyílik. Az ilyen káoszban nekem Cserta Gabi szólása ad jó támpontot: „Nézd meg, a nyári hétvégéken, hogy mennek az autók a Balatonra. Tömött, hosszú sorban. Mi meg ilyenkor kis falvakba megyünk lelki gyakorlatozni. »Máshol vagyunk«, nem megyünk bele a tömeges törekvések közlekedési dugóiba.”

Ez a példa csak megvilágításra elég. Ki kellene dolgozni a gyakorlati módszertanát annak, hogyan kell úgy nyomni a szövegünket, hogy ugyanakkor ne keveredjünk bele abba a színes forgatagba, ahol már ez is csak egy a magazinhasábok közül. Kiépitetni az emberekkel saját egyéni cenzúrájukat: „vigyázz, manipulálnak! —” Majd az képessé teszi őket a búza kiválogatására.

Lehet, hogy rámegy fél év. Lehet, hogy negyven év két év alatt sem helyrehozható a fejekben. De ha ezt elérjük, ha a magyar társadalomban széles körben kialakul az elővigyázatos, átgondoló alapállás: „figyelj, hogy honnan és mire fognak manipulálni!” — akkor ennek utána Paskai és akárki írhat, az az írás is szűrőn át fog beüledni. Sőt, várni fogják, hogy hol a válasz. És ha az újságnak nem szokása a másik oldal véleményét is közölni, az megnézheti magát a „piacon” is. Köszönöm.

Simonyi Gyula válasza

Egy-két szó a hozzászólásokhoz. Természetesen egyetemes lesz ez a lap. S hogy miért mondok én néha katolikust. Mert 800 millió ember katolikus a földön, és ez egy hallatlan hatáslehetőség. Az ember úgy érzi, hogy ha ezt megértenénk, akkor csodálatos egyházat csinálhatnánk. Hogyha ezt katolikusként mondom el, akkor sokkal jobban odafigyelnek. Ez a 800 millió nagyon meg van tanítva arra, hogy ne figyeljen oda nem katolikus szavakra. Tehát semmiféle kizárás nincs az én katolikusságomban, hanem pusztán egy koncentráció; én ezen a nyelven tudok. Egy olyan lakásban születtem, aminek a szomszéd lakásában plébánia volt, méghozzá püspöki város egyházmegyei centrumának főplébániája. Három éves koromtól ministráltam. Én ott ébredtem öntudatra a reggeli, hajnali miséken. Sok papot ismerek, belém épült, én ezen a nyelven tudok beszélni. Nekem ez a kultúrköröm: a katolikus egyház. Az otthonom. Van a fehérvári öreg papi otthonban egy félig benuult öreg pap már 10 éve. Ő volt a veszprémi szeminárium spirituálisa. 52-ben lecsukták 9 évre, meg még kispapokat is, és akkor bezárták a szemináriumot. Amikor ő kijött 9 év után, nem találta az egyházát. Bement a központi szemináriumba Pesten, s kirúgták mint nemkívánatos személyi, aki megronthatja a kispapok szellemét. Amióta Fehérváron van, ő csak úgy beszél, hogy békepapok, püspökök, Moszkva veres ügynökei. De ez számára véres valóság, ő az életét erre tette fel, ezért szenvedett, és utána azt látta, hogy az állam rátette a

saját embereit erre az általa hőn szeretett egyházra. És kézbe fogta, és ez az egyház. Ennek már nincsenek püspöki palotái, nincsenek templomai, nincsenek szószékei, újságja. Ez az egyház az utcára kirúgva vérzik és hever. Tehát itt döntő egyházkép-különbség van. Ezért beszélünk pártegyházzal és egyházzal. Tehát ez az én katolikusságom, én ebbe születtem, ebben nevelkedtem, így tudok. De éppen Dóka Zoltánnak mondtam tegnap, hogy szívesen bevinnék egy evangélikust a szerkesztőségbe. Hát valahogy így lehetne ökumenikussá tenni, hogy ez legyen nyitott mindenki felé. És természetesen nem lesz rajta, hogy katolikus. A másik, hogy mi bajom van nekem ezzel az egyházvezetőséggel?

—Miért kellett azt a szép faragott faoltárt kicserélni egy márványra? Hát ő egy olyan Krisztust akart bemutatni, aki a márványt szereti, nem az éhezőket? Tehát ez az egyik, hogy ne antipropagandát fejtsenek ki, mert lejáratják Krisztust. A másik, hogy ne költsék el azt a sok jószándékú adományt, amit kapnak itthonról meg nyugatról. Elköltik sok fölösleges dologra. A harmadik pedig, hogy ne akadályozzák az embereket, hogyha dolgozni akarnak. Mindenhol, más mozgalmakban is annyi sok jó szándék van, de a püspöki kart mindenki úgy éli meg, mint akadályt. A Kamarás Pista is mondta, hogy a plébániák felfelé titkolják, hogy mit csinálnak. Hogy ne tudjon róla a püspök, mert abból csak baj van. Itt páran szóltak, akik maguk is írtak már üzemi lapba. Írjatok, nem tudok mindenkihez odamenni, írjatok. És elsősorban más lapokba írjatok, elsősorban azt az olvasóközönséget próbáljuk elérni, amely más lapoknak van. Ide csak azt küldjétek, amit nem tudtok sehova betenni. És hogyha amiatt nem vették be, mert rossz, akkor sajnálom, de hogyha amiatt, hogy tartalmas, akkor közölni fogjuk. És hogyha máshol megjelentettek valamit, ami sikerült, azt küldjétek el, hogy mi egy kis rövid hírt adhassunk, hogy lám ebben az újságba milyen jó cikk jelent meg. Nagyon örülök, hogy az Igen lehozta azt a cikket, minden ilyen, ha sikerül valamelyik lapnál valamit előre lépni, az nagyon jó. Újra aláhúznám az első rész mondanivalóját. Az információt az minősíti, hogy az elnyomást erősíti-e, vagy pedig a gyengék felszabadítását segíti. Minden szövegünket ez méri. Attól, hogy Bokor-szöveg, attól még nem igazság semmi. Minden egyes szövegünket ennek a kritériumnak kell alávetni. Egy kis szómagyarázat: a magasklérus szót azért használom, mert az alsópapság az én történelmi ismereteim szerint mindig is szemben állt a felső klérussal. Mindig is közelebb volt a néphez, és sokkal normálisabb volt, és sokkal jobban értette az evangéliumot. Ilyeneket olvas az ember, hogy megégették ekkor és ekkor, ebben a városban nyolcvan eretneket, köztük huszonhét papot. Tehát az alsópapság egész más, ezt fontos érzékelnünk. Akkor egy pár rövid információt:

A fehérvári közösség egy közösségi sportmajálist rendez május 19-én, szombaton, Fehérvár-Csurgón az iskolában: van tornaterem, a focipálya füves, a kézilabda-pálya betonos, harminc hektáros őspark, lesz számháború, lehet bújócskázni. Mindenféle jelentkezést szívesen fogadunk, hogy ki milyen sportágban, hogyan szeretne ott részt venni.

A másik hírünk, hogy július 7-től egy nagy ifjúsági tábor szervezünk, amely az eddigiektől eltérően nem táborvezetőképző tábor, hanem olyan kis csoportok jöhetnek ebbe, akik szeretnék másokkal együtt táborozni.

A harmadik, hogy március 10-én kirándulunk ide a Pilisbe. A Délibe érkezünk 8 óra 30-kor, és szívesen fogadunk minden csatlakozót. Tehát a Fehérvárról 7,29-kor induló, a Délibe 8,30-kor érkező vonat beérkezésénél, a vágány végénél majd csoportosulunk öt percig, hogy ránk találjanak, akik jönni akarnak velünk kirándulni.

És aki akar írni: címem: 8000, Fehérvár, Jókai u. 18. Tehát, hogyha a sportmajálisra, vagy a táborra valaki jelentkezik, akkor küldheti erre a címre, és majd az illetékeseknek továbbítom. Köszönöm.

Bisztrai György

Legyetek szívesek, fogjátok kézbe a programlapot. Ének következik.

Mit érzel a szívedben? Ez a másfél nap a szegényekért, az üldözöttekért, az elnyomottakért szólt. Benned az irgalom növekedett feléjük, benned a szolidaritás erősödött-e, vagy pedig egészen más? Jól kibeszéltük magunkat. Hetedik unoka megszületett, talán közben felszenteltek egy püspököt, talán közben sok gyerek éhen halt, és közben demagógok voltunk. Ki tudom-e nevetni magamat? Tudok-e Isten előtt kicsivé lenni? Köszönöm a belőletek szóló csendet. S kérem Melindát és a pécsieket, hogy bízzanak az akarnokokban is. Nem az Isten ellen, nem az Isten nélkül, hanem Ővele, másokért és közben magunkért tennénk, amihez oly kevés az erő. Az igehirdetés véget ért, most mindenki hazamegy, és ha a szó nem robbant föl, nem vált tétvé, akkor minden marad a régiben. Elmondja a beszédét a pap, a civil hazamegy és megebédel. A hatástalanítás most kezdődik. Ne így legyen.

Itt több taps elhangzott. Sok taps kifejezte egyetértésünket. Az elmúlt időszakban nagyon sok tapsból levonták a megfelelő konzekvenciát. Kirendeltek klakélereket, akik tapsoltak. Másnap ezt hozták vastag betűvel: Barabás Gyuri mondott valamit, a jobbszélső sarokból taps hangzott fel.

Szeifert Ferenc

Eltekintve attól, hogy az újságok sokszor olyat írnak, ami nem úgy van, bíboros úr tagadta, hogy így hangzott el a nyilatkozata. Én úgy emlékszem, úgy volt benne — igaz volt-e vagy nem, azt nem tudom -, hogy azt mondta, hogy Mindszenty viselkedésének következményeit viseljük még. Kicsit más, mint az, hogy emiatt romlott meg a jó viszony. Itt arról volt szó, hogy a bíboros úr ezért kérjen bocsánatot. Én — amint mondtam — a bíboros úrral nem beszéltem előzetesen. Ő bennem megbízik, mint papjában, én is ismerem őt eléggé, úgyhogy bocsánatot kérek az ő nevében. Ismerem őt jól. Lehet, hogy sok hibája van, de azt tudom, hogy ferences szerzetes, és ezt komolyan veszi. És igazi, egyszerű, alázatos ember, köszönöm szépen.

Most akkor térjünk rá az én benyomásaimra. A tegnapi indulás az annyira szép volt számomra, úgyhogy azt gondoltam magamban, hogy Gyurka bácsi, ha semmi mást nem ért el, csak ezt, akkor ez a legszebb jutalom volt. Kifele is megnyilvánult. Kicsit úgy éreztem magam, mint Basel után, az európai ökumenikus kongresszuson. Életemnek egyik legszebb élménye volt. Ott bizottságokban megtárgyaltuk a kérdéseket, s volt egy szerkesztőbizottság, aki összehozta ezt a huszonöt véleményt. Irtózatos munkával. S ott helyben meg is szavaztuk, hogy ezt elfogadjuk vagy nem. S a csodálatos volt aztán a nagy szavazás a kongresszuson, mert azért tulajdonképpen a cél az volt, hogy közös cselekvés legyen. De kell a tanítás is, mert csak közös tanítás alapján tudunk dönteni. Itt rengeteg nézet volt külön, s amikor a szavazás volt, az sem azt jelentette, hogy mindenki elfogad minden egyes tételt, de ha többséggel elfogadtak egyet, akkor az bekerült a döntésbe.

Ezt meg kell csinálni a Bokor közösségeknek maguk között. Ti. a másik, amit itt tapasztaltam, és ugyancsak nagyon tetszett nekem, hogy itt annyi szép dolog előkerült. Csak most a féltő az, hogy meghallgatják, de lepereg róluk, és utána mindegyik csinálja a magáét tovább. Mert csodálatos, hogy Pécsről meg Pécelről kifogásolták a beszűkülést, de hát nem tudom, hogy mi lesz, jön-e egy közös nevező ebből. Na, mindegy. Nagyon fontosak ezek mind — A másik, amit én látok, hogy most csakugyan a Bokornak el kell döntenie, hogy katolikus-e vagy nem katolikus? Én sokat foglalkoztam Bulányi atyával meg az egész Bokor közösséggel. Akartam egy könyvet írni. Az lett volna a címe, hogy: „Tiszta vizet a kártyák közé”. S Kovács Laci képviseli ezt, hogy ha egyszer más a tanításunk, más a dogmatikánk, az erkölcsünk, akkor külön kell válni, és úgy példát mutatni.

De a többiek meg azt mondják, hogy katolikus gyökereik vannak, s komolyan veszik ezeket a dolgokat, és azt mondják, hogy most nem is ez a fontos. De ezeket egyszer el kell dönteni. Olyan megoldás lehet, hogy van egy katolikus Bokor-csoport és van egy interkonfesszionális, amivel semmi probléma nincs, mert akkor mindenki tudja. De azt mondani, hogy katolikus is vagyok, ezt nem lehet így. Egyszer ezeket el kell intézni egymás között. Lehet így is, úgy is, vagy vegyesen, de valamit azért kell tenni, mert a püspökök is tehetetlenek. Nem tudják, hogy hogy foglaljanak állást, mire reagáljanak. Most be akarom fejezni röviden, mert elég, amit mondtam. Én tehát mindezek ellenére nagyon pozitívnak veszem ezt a fórumot. A nehézségeknek ellenére.

De — a szakállas barátunk is nagyon jól mondta, a Kamarás úr — el kell dönteni a dolgot. Én azt hiszem, hogy valahogy ez az Istennek az akarata, így meg fogják tudni oldani.

Bisztrai György

Gyurka bácsi, akarsz szólani?

Bulányi György

Testvéreim, úgy szeretnék valamit mondani fórumunk végén, hogy imádkozzunk egyet. Megkérlek benneteket, álljatok fel.

Istenem, tegnap délután tizenkét percre szót kaptam a Taverna szállóban, a Nemzetközi Keresztény Szolidaritás konferenciáján. A konferencia vezetősége azt mondta, hogy a kiengesztelődésnek, a mindent megbocsátó szeretetnek a hangját tudtam megszólaltatni ott, ahol összecsaptak a hullámok, s nem látszott, hogy merre és hogyan menjen tovább a magyar kereszténység hajója. Azt hiszem, mindannyiunknak szívében nagyon mély hála él a történelmet irányító Isten iránt, s tele van a szívünk köszönettel, hogy a fülbesúgásnak a korszaka után lehetséges, ha nem is a háztetőkről, de a Ferencvárosi Művelődési Házban elmondani azt, amit lelkünk mélyén Isten üzenetének érzünk.

Pécsi és péceli és bányai és székesfehérvári és akárminő megfogalmazásban és most az én imádságom megfogalmazásában szeretném megköszönni Istennek, hogy nincsen szükségünk arra, hogy a bennünk megszólaló Léleknek hangjaiból megpróbáljunk egy olyan további szöveget szerkeszteni, amire mindannyian igent mondunk. Nincs erre szükségünk, mert mi már mindannyian igent mondtunk arra a názáreti Jézusra, akinek semmi sem volt drágább, minthogy hűséges maradjon ahhoz a hanghoz, amit belülről hall.

Mi úgy tudjuk, hogy egyház vagyunk, de sohasem akarunk olyan egyház lenni, amelyikben bárkinek bármiféle brosrát kell fújnia, mert soha senkiben sem akarjuk elfojtani a Lelket; azért nem, mert nem akarjuk Isten munkáját passzra vágni. Isten lakást vett bennünk, az Abszolútum természetes tartózkodási helye vagyunk, s én essem pánikba amiatt, hogy tőlem húsz vagy negyven vagy ötven esztendővel fiatalabb tanítványom mond valami olyat, amit én már nem tudok magamévá tenni? Elképzelhető, hogy éppen az fogja továbbvinni Istennek az ügyét, amire én már nem tudok igent mondani.

Mi a zárókommunikénk? Az, hogy az ezernyi felekezetre szakadt és Jézusra hivatkozó kereszténységen belül mi mindannyian meg akarunk maradni abban, amiben születünk. Nem azért, mert annyira buták és Lélek nélkül valók volnánk, hogy azt gondolnánk, hogy feltétlenül a miénk a kedvesebb Istennek. Azért maradunk meg, mert nekünk kedvesebb, mert ezt szoktuk meg. Ugyanakkor van egy álmunk. Az, hogy a sok száz és ezer különböző keresztény felekezeten belül kialakul egy közös vízszintes vonal, s valami

olyasmit érzünk majd Isten szava lényegének mi, pápisták, amire rá tudnak bólintani a baptisták, és amit igaznak éreznek a lutheránusok is, és a kálvinisták—és Uram bocsá', amire még a buddhisták is rábólintanak. Valami olyasmire találunk, amire a pesti zsidó ateista barátaim azt mondják, hogy ez profán misztika. Istenem, áldd meg azt a lelkiületet, amelyikben elviseljük saját konfliktusainkat, kihordjuk azokat házasságon belül, kihordjuk azokat közösségen belül, kihordjuk azokat a Bokron belül, s kihordjuk azokat a katolikus egyházon belül is. Mert nem óhajtunk hullákat. Azt mondtam el tegnap a Tavernában, hogy olyan kevesen vagyunk, hogy minden erőre szükségünk van; azoknak a buzgalmára is, akik félelemből vagy tévedésből, vagy mind a kettőből az egyházat úgy akarták szolgálni, hogy a hazai sztálinizmus dicsőségét zengték. Nekünk ezekre is szükségünk van, csak várjuk tőlük a metanoiának a szavát, és várjuk tőlük, hogy rendbe tegyék azt, amit vétkeztek az egyház hitvallói ellen. Ezentúl mi mindent el akarunk felejteni, hogy együtt dolgozhassunk Jézus ügyéért.

Ámen. Köszönöm szépen, hogy lehetőséget adtatok.

Bisztrai György

Az elején kézfogással kezdtük. A színpadra tessék felgyűrűzni, hogy a kör bezáruljon. Gyere Zoli följebb!

Miatyánk!...

Magnificat

Magasztalja lelkem az én Uramat,

Örvendezve élek szárnyai alatt,

Szolgálója lettem, lepillantott rám;

Alázattal zengi dicséretét szám.

Ami velem történt, nem volt soha még,

Boldognak mond engem minden nemzedék.

Nagyot művelt rajtam hatalmas keze, Jóságában százszor szent az Ő neve.

Irgalma leárad, népünkre borul,

Félelmünkre szállott, s a szívünkre hull, Mindenható karja csak egyet suhint, S a kevélykedőket széjjelszórja mind.

Dicsőség az Úrnak, áldjuk az Atyát,

Fiát és a Lelket századokon át.

Tudom, hogy mit adtál, töviskoronát;

Áldott légy ma érte, s minden koron át.

Megkötöm magamat

Megkötöm magamat Isten kötelével, Megtöltöm szívemet Ország igéjével,

Szabadságom Uram, Néked visszaadom, Csak a szeretetre formáld át tudatom.

Magamat megkötni gyenge vagyok Uram, Segítő kéz nélkül nehéz járnom utam. Atyám, erősítsd meg testvéred a hitben, Életem példázza: szeretet az Isten. Megkötöm magamat baráti kötéllel, Testvéri közösség tartó erejével.

Testvér, ha eloldnám kettős kötelékem, Szembesíts magammal, légy felelős értem!

Bisztrai György

Isten veletek! A szervezők, előadók és érdeklődők három órákor találkoznak a független, vagy nem független sajtó képviselőivel. Isten áldjon titeket!

MELLÉKLET

A KATOLIKUS MEGÚJULÁSI FÓRUM SAJTÓVISSZHANGJA

KOMMÜNIKÉ

A „Bokor” Bázisközösség Katolikus Megújulási Fórumot rendezett Budapesten 1990. február 24-25-én a Ferencvárosi Művelődési Központban.

A Fórum céljaként a jézusi örökség tudatosítását és az evangéliumi üzenet hatékony eszközei megtalálását, valamint megvalósítását jelölték meg.

A Fórumon hat előadás és a hozzájuk kapcsolódó mintegy 70 hozzászólás hangzott el. A témakörök a következők voltak:

a közös jézusi örökség;

a kisközösségek magyarországi történelme és világegyházi fejlődése;

a laikus apostolkodás mai lehetőségei;

ökumenizmus a kisközösségek életében;

a hierarchia és a kisközösségek kapcsolata;

az Ige küzdelme az információs hatalommal.

A rendkívül oldott, baráti légkörben elhangzott sokszínű hozzászólásokban az egész országból összegyűlt mintegy 400 résztvevő kibontotta azokat a sajátos helyi problémákat és lehetőségeket is, melyek kereszténységük megélése terén jelentkeznek.

Hangsúlyozva megértésüket az elmúlt időszak hibás egyházpolitikai döntéseit illetően kifejezték, hogy továbblépés csak akkor lehetséges, ha a hitükért ártatlanul szenvedőket nyilvánosan megkövetik egyházukban. A tanácskozás a kétségtelenül meglévő éles problémák ellenére a türelem és párbeszéd eszközét hangsúlyozva kifejezte szándékát a keresztény közösségekben meglévő elméleti és gyakorlati problémák megoldására, valamint a társadalom erkölcsi, szociális-karitatív és etnikai feszültségeinek orvoslására.

A megbeszélésen a „Bokor” tagjain kívül más lelkipápai irányzatok és felekezetek képviselői is részt vettek és felszóltak.

Új Ember 1990. március 11

***

HANGOK A „BOKOR” FELŐL

„Bokor” Bázisközösség Katolikus Megújulási Fórumot rendezett Budapesten 1990. február 24-25-én a Ferencvárosi Művelődési Központban. A fórumot záró sajtótájékoztatóra az alábbi közleményt adták ki: A Fórum céljaként a jézusi örökség tudatosítását és az evangéliumi üzenet hatékony eszközei megtalálását, valamint megvalósítását jelölték meg.

A Fórumon hat előadás és a hozzájuk kapcsolódó mintegy 70 hozzászólás hangzott el. A témakörök a következők voltak: — a közös jézusi örökség;

- a kisközösségek magyarországi történelme és világegyházi fejlődése;
- a laikus apostolkodás mai lehetőségei;
- ökumenizmus a kisközösségek életében;
- a hierarchia és a kisközösségek kapcsolata; — az Ige küzdelme az információs hatalommal. A rendkívül oldott, baráti légkörben elhangzott sokszínű hozzászólásokban az egész országból összegyűlt mintegy 400 résztvevő kibontotta azokat a sajátos helyi problémákat és lehetőségeket is, melyek kereszténységük megélése terén jelentkeznek.

Hangsúlyozva megértésüket az elmúlt időszak hibás egyházpolitikai döntéseit illetően kifejezték, hogy továbblépés csak akkor lehetséges, ha a hitükért ártatlanul szenvedőket nyilvánosan megkövetik egyházukban. A tanácskozás a kétségtelenül meglévő éles problémák ellenér a türelem és párbeszéd eszközét hangsúlyozva kifejezte szándékát a keresztény közösségekben meglévő elméleti és gyakorlati problémák megoldására, valamint a társadalom erkölcsi, szociális-karitatív és etnikai feszültségeinek orvoslására. A megbeszélésen a „Bokor” tagjain kívül más lelkeségi irányzatok és felekezetek képviselői is részt vettek és felszóltak.

Egy plébános - Szeifert Ferenc

Tisztelendő úr, miért és milyen gondolatokkal jött a „Bokor” bázisközösség által szervezett fórumra?

- Egy papi közösség képviseletében jöttem. Érdekel, mi történik itt, valamint az, milyennek ítéli meg a „Bokor” saját helyzetét.

A találkozó szervezésében, lelkiségében, nehéz volna hibát találni. Az itt elhangzottak megítélése azonban már valószínűleg nem ilyen egyértelmű. Ön hogyan értékeli az előadásokon, illetve a hozzászólásokon elhangzottakat?

Rendkívül hasznos volt a találkozó abból a szempontból, hogy megismerhettük egymást, de meg kellett állapítanom, hogy nagyon sok fiatalnak fogalma sincs a katolikus egyházról... Számomra úgy tűnt, hogy éppen a fiatalok közül voltak sokan, akik — talán mert a régi sérelmekről leginkább mentesek — nem a püspökök lemondását követelték, hanem építő jellegű programot. — Ez valóban igaz. Nagyon hiányoltam, hogy a találkozó nem törekedett egységes állásfoglalásra, és ez nehezítette az eligazodást. A tavaly megrendezett bázeli ökumenikus találkozó végén példái a résztvevők valamennyi lényeges kérdést szavazással döntöttek el, így hoztak egységes határozatokat. Sokan nehezteltek amiatt, hogy — bár a szervezők meghívóikkal megkeresték a plébánosokat, püspököket — a találkozón a mozgalmon kívül álló papság köréből egyedül Ön jelent meg. Lát-e valamiféle lehetőséget a párbeszédre a Püspöki Kar és a „Bokor” között?

- Szerintem ebben először Bulányi atyának kell lépnie. Az semmiképpen nem várható el a püspököktől, hogy oda menjenek, ahol le akarják váltani őket. Azzal sem fogunk előbbre lépni, ha sértő

megjegyzéseket tesznek püspökeinkre, illetve, ha Paskai bíboros tekintélyét lejárattják. Így nem fog kialakulni semmiféle párbeszéd.

A fiataloknál maradvány, Pécsen és környékén mintegy 10 éve működnek együtt különböző bázisközösségek, és igen komoly eredményeket mutattak fel. A nagyszabású pécsi ifjúsági találkozó, illetve a profi szervezésű máriagyüdi záródoklatok csak látványos jelei az itteni hitéletnek. E bázisközösségek között ott van a „Bokor” is, amely egyik motorja és üde színtestje a helyi vallási kontraszttársadalomnak. Nem lehetne ez járható út a közeledéshez?

— Szép ez a pécsi jelenség, biztosan követhető is. Ám mégis, ennek egyik alapfeltétele, hogy a „Bokor” eldöntse, merre indul tovább. Követi-e a katolikus egyház tanítását, azaz bent marad-e a katolikus egyház kebelében, vagy kiválik belőle. Ezt alapvető fontosságú tisztázni. Amíg ez meg nem történik, nem tudom elképzelni a valódi párbeszédet sem.

A fórumon többször is elhangzott, hogy az információ torzulása, illetve nyilvánosságra nem kerülése súlyos félreértésekhez vezetett, a párbeszédet pedig teljesen lehetetlenné tette. Mit gondol, hogyan fogadnának a papok és a hívek egy részletes híradást erről a fórumról?

— Úgy gondolom, érdekelné őket. Tárgyilagos híradásra mindenképpen szükség van.

Egy szociológus - Kamarás István

Utalva a Kovács László hozzászólásában szereplő pici egérre (a Bokor) és a mamutra (a Püspöki Kar), és arra, hogy a szürkeséggel szemben csak fekete-fehérek lehetünk, Kamarás István így kezdte hozzászólását: „Én egy nagy, szürke számárnak tartom magam, s bár igen jól érzem itt magam, bevallom, félek a mini-atombombával hadonászó kisegerektől. Simonyi Béla előadása előtt az „Ubi caritas”-t énekeltük, de inkább a „Fel, fel vitézek a csatára” illett volna hozzá.” Leszögezte, hogy a Bokort a magyar katolikus egyház egyik legszínesebb, legértékesebb, ugyanakkor legproblematisabb társaságának véli. Tagjai éppen azért hitelesek számára, mert van, amiben jók, vagy éppen a legjobbak, ám vannak esendőségeink, s kifejezetten gyenge „tantárgyaik” is — ezek között a történelmet és a szociológiát említette meg. Ugyanakkor az egyház működésével kapcsolatos kritikus megállapítások nagyobb részével egyetértett. Azzal a kijelentéssel kapcsolatban, hogy a Bokor a próféta szerepét vállalja a főpappal szemben, feltette a kérdést: Vajon nem fenyegeti-e a próféta szerepét a prófétagóg, vajon nincs-e szüksége a hegyre épült városnak a főpapi szolgálatra is? A kizárólag alulról építkező egyház szociológiailag is lehetetlenség, hiszen a makrostruktúrának nem lehet a mikrostruktúra sem mércéje, sem modellje. Miként a Konstantin utáni — a Bokor szerint „kollaboráló” és a „világi társadalom alrendszerként működő” — egyháznak sem lehet egyetlen mércéje egy még meg nem valósult jézusi közösség. Kamarás úgy vélte, a fórumon alig-alig esett szó arról, ami a bázis (ezen belül is elsősorban csak a Bokort említették) és a csúcs között van: a plébániákról a műhelyekről, a rendekről, az egyesületekről. Hiszen már jó néhány plébánia működik bázisként és közösségként, ilyen például a zugligeti, és Ács István püspök is egy ilyen bázisról került a hierarchia csúcsára. Kamarás számára az egyház hitelesen szürke, hiszen Lélek és hivatal; mozgalom és intézmény; szeretetközösség és mindenkor történelmi-társadalmi realitás. Hangsúlyozta, hogy mindezek ellenére és mindezzel együtt reális alapot lát a Bokor és a csúcs közötti párbeszédre, majd egy elhangzott metaforához kapcsolódva így fejezte be: „Az aljnövényzetet felégető tűz hasznos, de mi ne gyújtjuk fel az erdőt. Mi fákat és bokrokat ültessünk!”

Kathpress Budapest, 1990. 02.27.

***

A BULÁNYISTÁK NEM AKARNAK SZAKÍTANI A PÜSPÖKÖKKEL

Bulányi György piarista szerzetes magyar Bokor-bázisközösségei „Megújulási Fórummal” léptek a múlt héten Budapesten nyilvánosságra. A Fórumra Bulányi atya és a Bokor-mozgalom magyarországi és külföldi katolikus és nem katolikus keresztényeit hívták meg. A Fórum célja: „tudatosítani a jézusi örökséget” és „az evangélium hirdetésének hatékony eszközeire lelni” az egyházban és a társadalomban egyaránt. A Bokor-mozgalom képviselői hangsúlyozták készségüket a hierarchiával való dialógusra. Egyértelművé vált, hogy nem akarnak a püspöki kar és a Bulányisták közötti szakításig elmenni. Mindazonáltal a meghívott püspökök és teológiai professzorok nem jelentek meg a fórumon, amelyen egyébként mintegy négyszáz fő vett részt. A Lékay László bíboros korszakából származó konfliktus a Bokor bázismozgalom és a magyar katolikus egyházi vezetés között még nem került feldolgozásra.

Eltérő gondolkozási modellek.

Az egy budapesti kultúrházban tartott megújulási fórumon foglalkoztak a bázisközösségek történetével, hierarchiához fűződő viszonyukkal, valamint apostoli hatékonyságuk lehetőségeivel. Kiderült, hogy a mozgalom képviselői különböző gondolkodási modelleket használnak. A döntő többség katolikusnak tartja magát és lehetőség szerint kerülni kívánja a teológiai vitákat. A Bokor-tagok radikális kisebbsége kritikusabban viszonyul a hierarchia jelenlegi rendszeréhez és semmit sem tud kezdeni a jelenlegi egyházvezetés által képviselt dogmatikus, morálteológiai és egyházjogi álláspontok egy részével. Néhányan egyenesen elutasítják a katolikus megjelölést, ám ennek hangsúlyozásakor kiemelik, hogy nem a Bokor hivatalos véleményét, hanem saját egyéni véleményüket mondják.

Feloldani a P. Bulányi ellen hozott szankciókat! A fórum apellált a püspöki karhoz, hogy az nyilvánosan kérjen bocsánatot azoktól, akik a múltban hitükért szenvedtek és akiket a püspöki kar nem védett meg az állammal szemben. Hangsúlyozták, hogy ez a lépés kívánatos a hierarchia és a Bokor-mozgalom közti konfliktus megtisztítása érdekében is. Fel kell oldani a páter Bulányi elleni szankciókat — pl. azt, hogy nem prédikálhat nyilvánosan. Minduntalan kritizálták a résztvevők, hogy a püspöki kar továbbra is elzárkózik a Bokor-mozgalom mértékadó képviselőivel való személyes kapcsolattól és ehelyett „másodkézből származó információkra hagyatkozik”.

„A szeretet alternatív társadalmát!”

Páter Bulányi a találkozón, amelyen a Bokor képviselőin kívül más lelki mozgalmak és vallási közösségek tagjai is részt vettek, a jézusi örökségről tartott előadást. Rámutatott, hogy Jézus tulajdonképpen ügye — a szeretet — nem valósítható meg intézményekkel és hatalmi eszközökkel. A cél a szeretet alternatív társadalma, amely nem ismerne erőszak-alkalmazást és ahol a mások szolgálata áll előtérben.

Védőbeszéd az „evangéliumi lelkiség mellett” A referátumokban és a vitákban újra és újra megemlézték az evangéliumi lelkiséget, amelyre az egyházaknak az eddigieknél nyitottabbaknak kell lennie. Az egyháztörténelem azt mutatja, hogy időközönként az egyházakban is szükséges egyfajta „forradalom”. Nagyon lényegesnek tartják a keresztények „személyes” tanúságtételét. Az ökumenikus együttműködés mellett javaslatot tettek a bázisközösségek közös hálózatának kiépítésére. Kritizálták, hogy a bázisközösségek ügyét a tömegkommunikációs eszközök agyonhallgatják. A Fórum zárónyilatkozatában megerősítik a vallási okok miatt üldözöttekkel szembeni a nyilvános bocsánatkérés követelményét. Ezen kívül aláhúzzák, hogy a Bokor-bázismozgalom kész hozzájárulni a keresztény közösségeken belüli gyakorlati és elméleti gondok megoldásához és az erkölcsi értékek megerősítéséhez a társadalomban, a szociális- karitatív problémák megoldásához és a nemzetiségi feszültségek leépítéséhez.

Eltérő püspöki vélemények

A Kathpress magyar püspökök köreiből származó értesülései szerint a püspöki karban eltérnek a vélemények arról, hogy helyes-e páter Bulányival és Bokor-mozgalmával szóba állni. Míg néhányan támogatják az ilyen beszélgetéseket, a konfliktus tisztázása érdekében, mások úgy vélekednek, hogy Bulányival „nincs mit tárgyalni”. Bulányinak az a dolga, hogy „engedelmeskedjék”. Mert különben a párbeszéd a püspöki kar és a „bulányisták” között a „Bokor-mozgalomnak olyan jelentőséget tulajdonítana, amelyre érdemtelen”.

A múlt feldolgozása: később?

A magyar püspökök is szükségesnek tartják az egyház totalitárius rezsim korszakában tanúsított magatartásának önkritikus feldolgozását, amelyet a Bokor-mozgalom követel. A Kathpresszel szemben azonban hangsúlyozták, hogy ennek időpontja a március 25-i választások előtt néhány héttel „nyilvánvalóan alkalmatlan”. Mihelyt megnyugszik és világossá válik Magyarországon a politikai helyzet, akkor az egyházon belül is „jobb körülmények között kezdődhet el a múlt feldolgozása” — vélekedett egy magyar püspök.

Az IGEN folyóirat cikke

***

MIT ÉR A SZÓ, HA NEM IGAZ, MIT ÉR A SZÓ, HA NEM VIGASZ.

Világi Domokos sorainak jegyében kívánta megtenni első lépéseit a „Bokor” bázisközösség az állandó zsinatban élés útján. Mit ér a szó, ha nem igaz, kérdezi immár önmagától e sorok írója és mert sejti a választ, megpróbálja az igazat írni és nemcsak a valódit (ez már József Attila). Egyrészt az IGEN tudósítójaként foglal helyet a Ferencvárosi Művelődési Központ színháztermének fa ülésén, de ugyanezen a széken vele ül még a volt karrierrizmus nyomán KISZ- tag éneke, katolikus keresztény éneke és Bokor-tag éneke is kik külön személyként más és mást figyelnek meg a Katolikus Megújulási Fórumon. A volt KISZ-tag ének szokatlan a színház színpadának díszlete, Lenin-kép helyett kereszt, Marx-idézet helyett Máté evangélista szavai a hegyre épült városról, vörös drapéria helyett fehér, összekötve száraz és rügyező faággal, a megújulást jelképezvén. És hiányoznak a zenegépből ordító munkásindulók is, helyettük egy szál gitár szól, aztán 400 résztvevő kezdi énekelni: Dicsérje minden nemzet, dicsérje az Urat. Katolikusok és nem katolikusok, férfiak és nők, 20 és 40 év közöttiek. A katolikus-keresztény ének hiányzik a templombelső, a corpus a keresztről és papokról a reverenda. Jogosnak érzi az elhangzott kritikákat, de túl erősnek, biztos benne, hogy azzal a bizonyos sztálinizmussá! mindnyájan át vagyunk (ha nem is egyforma mértékben) itatva. Vezetőink felelősek értünk, és mi is őértük. A megújulás reményében szeretetteljes párbeszéd formájában bírálunk is kell egymást. Jó lenne, ha a gyerekek és az öregek mellett a 20 és 40-es korosztály is ott ülne templomaink padjaiban és nemcsak misehallgatási kötelezettségének tenne eleget, hanem tevékenyen részt venne egyházközségeink életében. Ez az én örömmel figyelő Kán Tádé szómagyarázatait az egyetlen helyesíró uralomról, az önuralomról és az egyetlen elfogadható alá-fölérendeltségről, mely az értékek alá-fölérendeltségét jelenti. Szeretetről és alázatról, mint ugyanannak a tartalomnak színéről és fonákjáról. A szeretet e magyarázat szerint azt jelenti, ti vagytok a világon a legfontosabbak, az alázat pedig azt, nem én. A katolikus én csodálja a 4-től 12 gyermekes apákat és anyákat, akik nagy családjuk mellett (vagy velük) másokért is cselekszenek, vagy pont a sok gyermek miatt érzik fokozottan felelősségüket? A kisközösség mozgékony, a nagy lomha. Ez tény, de az igaz sejtek világából vett példa alapján tudjuk,

megújulás, új élet csak akkor keletkezik, ha a kicsi gyors és a nagy lomha még ha lombikban is, találkoznak, különben soha. A Bokor-tag én büszke társaira, akik profi módon szervezték meg a találkozót, nyomtatott műsorfüzettel, az elhangzott beszédek anyagával, uzsonacsomagokkal és ígérettel, mely szerint a hozzászólásokat is meg fogják jelentetni. Természetes számára, hogy nem minden előadással és hozzászólással tud egyetérteni, hiszen a másság megengedése az az erő, mely ebben a közösségben megtartja. Imádkozik az Istenhez, engedje meg, hogy egyszer ez a közösség is elfogadott lehessen. Bizakodásában már apró jeleket is lát erre.

Harang 1990. április 3.

***

A MEGNYESETT BOKOR KIZÖLDÜL?

Krisztus halotti gyolcsát idéző hosszú, fehér lepel ível át egyik bokortól a másikig: virgácszerű, szürke csokortól az élő vesszőkig. Az aranyeső, a barkás ágak és zsenge levélkéik mintha azt üzennék: a zord idők múltán élni akarunk! Az elnökség háta mögött deszkából összeállított kereszt magasodik, rajta az összejövetel emblémája. Ugyanezt az ábrát viselik jelvényként kabáthajtókára tűzve a résztvevők. (Én is kaptam, amikor beléptem a kapun, de vendég lévén, inkább a zsebembe csúsztattam.) „A hegyre épült város el nem rejthető” Mt 5, 14 hirdeti a színpadi függönyre rögzített felirat. A zölddel borított hegy csúcsán piros tetős, takaros házak sorakoznak. A fehérre meszelt épületek közül kimagaslik a templom. Ez a város tehát nem a mennyei Jeruzsálem, hanem a köztünk épülő Isten országa.

Itt és most, e februári hétvégén főleg szavak révén épül. Előadások hangzanak el, felkért és önként jelentkező hozzászólók követik egymást a mikrofonnál. Gondosan megtervezett rendben folyik a program a Ferencvárosi Művelődési Központban, amelynek bejárata fölött e szokatlan címet olvashattam: Katolikus Megújulási Fórum. A mintegy háromszázötven fő befogadására alkalmas terem megtelt a közös eszmélődésre, tapasztalatcserére jött hívekkel. A megszokott templomi sereghez képest ez az alkalmi gyülekezet jóval fiatalabb. Hátha még az otthonmaradottakat is hozzájuk vennénk! Nem ritka, hogy családonként négy-öt-hat, sőt kilenc gyereknek örvendhetnek. A hangulat is családias, mondhatnám őskeresztényi. A tisztelet és közvetlenség együtt jut érvényre. A mondókájába belemelegedőt egy gyerek figyelmezteti kis csengőjének csilingeltetésével.

Kezemben tartom a műsorlapot. Talán nem is szabadna ilyen profán névvel illetnem, hisz imádsággal kezdődik és taizéi énekekkel tagolódik részekre a lelki táplálékul szánt tanítássorozat. Elsőként páter Bulányi szól hozzánk. Közepes termetű, fehérhajú öregúr, vastag, feketekeretes szemüveggel. Hetvenkét éves vagyok — mondja — és negyvenöt éve élek bokorközösségben. A termen halk derűtség fut végig: hisz mindenki ismeri őt, és hogy is volna „bokor” a Gyurka bácsi nélkül? — A közös jézusi örökségről hallhatunk tőle. Többek között azt, hogy a hegyi beszéd nem utópia, hanem elpídia, azaz reménység. A társadalomnak olyan kisközösségekből kellene felépülnie, amelyekben az emberek személyesen ismerik és szeretik egymást, ahol az erőszaknak emiatt nincs is helye. Ehhez az Isten országa a modell és kovász e földön.

Második előadó Merza József. Ő is az idősebbek közé tartozik. Valaha egyetemistaként volt jelen a debreceni indulásnál. Illő hát, hogy ő vázolja fel mozgalmuk történetét. Bujkálniuk kellett, mint mindenkinek, aki nem elégedett meg a keresztény élet egyre szűkülő lehetőségeivel. A kisközösségi mozgalom mégsem csupán a diktatúra szüleménye. Világjelenség a megújuló egyházban. Ennek ellenére tény, hogy huzamosabb ideig maga az egyház is csodálkozva és gyanakodva szemlélte önnön

átalakulásának kezdeményeit. Bizonyára még most is — állapítom meg magamban, amikor egy zaklatott asszony elcsukló hangon szólítja meg a Fórumot: Legyen már vége a harcnak! Nem akar mást mondani, úgyis mindenki tudja, miről van szó, és ki az ő fia. Legyen békeség! — csupán ezt szeretné, és most el is megy el közeli templomba, hogy az Oltáriszentség előtt ezért imádkozzék. — Az ebédszünetben tapintatosan utánakérdezek: ki volt ez a néni? A közösséghez tartozó egyik papnak az édesanyja — kapom a választ. Eszembe jut Mónika. Ilyen lehetett az ő lelkiállapota is, hisz mindaddig nem tudott megnyugodni, amíg Ágoston fiát az egyház nagy közössége magába nem fogadta.

Az ajándékba kapott elemőzsiát az udvaron sétálva fogyasztjuk el a nejlonzacskóból. A tavaszi levegő egy kicsit felfrissít, mielőtt az elcsépeelt téma érdekében (Laikus apostolkodás) a terembe visszavonulnánk. Tagbaszakadt, negyvenes férfi áll a pulpitushoz: hittudományi akadémiát végzett, a foglalkozása ács, tizenegy gyermek apja, Király Ignácnak hívják. E bemutatkozástól mindjárt felszerkenek és ébren is maradok. Hát hogyne, amikor azt kell hallanom, hogy a világiaknak mégis pótolhatatlan szerepe van az egyházban. Jézust kell követnie nem csupán a példásan végzett kenyérkereső munkával, hanem az igehirdetéssel is. Bizony szóval is, kezdeményező módon is tanúságot kell tenni Mesterünkről. Hogyan is tarthatnánk meg önzően magunknak az életet jelentő szeretet evangéliumát?! — Jézus is laikus volt, Áron és Lévi törzsén kívül született. Nem áhítozott főpapságra. Nem vallást alapított, nem intézményt hozott létre, hanem próféta volt. „Egybe szerette” az embereket, és nekünk is ez a dolgunk: kis közösségek (kahal) megteremtése az egymással való osztozás és szolgálat révén. Minden tanítványnak egy kahalban kell nevelődnie, és minden tanítványnak létre kell hoznia a maga kahalját, amelyben ő neveli azokat, akiket ki tud halászni a társadalom halastavaiból.

Utolsó téma az ökumené Kaszap István péceli mérnök bevezető előadásával. Most is egyszerű, világos érvelést hallhatunk, és remény támad bennünk. Talán, ha nem ragaszkodnánk megszokásainkhoz, és nem az uralkodás szempontja felől néznénk a kérdést, már sokkal közelebb lennénk egymáshoz... Meghívott vendégként evangélikus, református és baptista küldöttek kapnak szót. Valaki felolvassa Tőkés István levelét. Testvéri köszöntését küldi, de sajnos most nem tud útra kelni Kolozsvárról.

Mielőtt elhagynánk a termet, hirdetések következnek. Megtudjuk, hogy milyen rendezvényi költségek merültek fel; hogy egy havilap elindítását tervezik; hogy az előcsarnokban megvásárolhatók az Egyházforum és a közösség kiadványai; csekket is találunk a pulton, a Család Alapítvány támogatására lehet kitölteni. Elmenőben meg-

ajándékoznak egy füzetkével, ami a vitaindító előadások anyagát tartalmazza. Bele kíváncsiskodom. Vasárnapra két előadást ígérnek: „Az egyház népe és vezetői”, utána pedig: „Az Istentől jövő információ (Ige, Logosz) küzdelme az információs hatalommal”.

Hosszú volt a mai nap, de igen tanulságos. Régi, ismert dolgok kerültek új megvilágításba. Egy kicsit el is szégyelltem magam: milyen kényelmesen élek, mennyivel tüzesebb lelkűek nálam, mennyivel többet cselekszenek, mint én. Az Úr asztalához mégis együtt járultunk. Este nyolc órakor benépesítjük a Haller téren álló csöndes templomot.

Élet és Irodalom 1990. április 13.

***

CSAPODY TAMÁS: FEKETE MARAD-E A BÁRÁNY?

A „Bokor” bázisközösség katolikus megújulási fórumot rendezett Budapesten február 24-25-én a Ferencvárosi Művelődési Központban. A fórumon, ahol a „Bokor” tagjain kívül más lelkiismereti irányzatok és felekezetek képviselői is részt vettek — mintegy négy- ötszáz — hat előadás és körülbelül hetven hozzászólás hangzott el. A szervezők a jézusi örökség tudatosítását és az evangéliumi üzenet hatékony eszközeinek a megtalálását, valamint ennek megvalósítását jelölték meg célként. (Részlet a sajtóközleményéből.)

A bázisközösségek ideológiája lényegesen eltér a „keleti politika” ideológiájától. A történelmi dilemmára, a túlélésre, a bázismozgalom a hivatalostól eltérő választ adott: az állam nélkül, s ha kell, az állam ellenére éli meg kereszténységét. A századeleji alapítású cserkészmozgalomból kinövő Regnum Marianum és Bulányi György piarista szerzetes köré csoportosuló Bokor katolikus bázisközösségek nem akartak mindenáron legálisan, kizárólag a templomok falai között működni, s elsősorban nem az állammal, hanem saját lelkiismeretükkel akartak jóban lenni. A katolicizmus, a természetesség, a magyarság hármasszeme az egyik, és a kicsiség, szegénység, az erőszakmentesség hármasszeme a másik bázisközösség „teológiájának” a summázata.

A Rákosi-, majd a Kádár-rendszer nem tudta lenyelni a békát: az egyház keretén belül viszonylag hatékonyan működő, autonóm csoportok létét. Öt koncepció perben ítélte el vezetőiket, tagjaikat, és a tagságot megpróbálta félelemben tartani. Miután a hagyományos eszközök kevésnek bizonyultak a megsemmisítésükre, az állam nyomtatékosan felszólította a hierarchiát az állam és az egyház 1950-es megállapodásának betartására. Mi volt e megállapodás lényege?

A püspöki kar vállalta, hogy támogatja a Magyar Népköztársaság államrendjét, az alkotmányban foglaltakat, továbbá, hogy „az egyházi törvények szerint eljár azokkal szemben”, akik a törvényes rend ellen fellépnek. A hierarchia a megállapodásban egyúttal elítélt mindenféle államellenes tevékenységet, egyszersmind elítélte a „katolikus egyháznak államellenes politikai célokra való felhasználását”. A szerződés következő pontjaiban a püspöki kar felhívással fordult a katolikus hívőkhöz: támogassák az ötéves terv, a „szocialista iparosítás” megvalósítását, a „szolidaritás erkölcsi elvén nyugvó” termelőszövetkezeti és a „békéért folyó” mozgalmat.

Ezzel szemben a kormány ígéretet tett arra, hogy biztosítja a katolikus hívek számára a „teljes vallásszabadságot”, a katolikus egyház számára pedig a működési szabadságot, továbbá, hogy visszaad nyolc katolikus iskolát, s gondoskodik a katolikus egyház anyagi szükségleteinek fedezéséről. Ezzel a szerződéssel az egyház nem kevesebbet vállalt, mint azt, hogy maradéktalanul elfogadja a Rákosi-féle alkotmányt, hogy saját hatáskörben, saját szabályai alapján, házon belül lép fel azokkal szemben, akik a törvényes rend, azaz a valláspusztító kommunista diktatúra ellenére akarnak hívőként, papként dolgozni, azokkal szemben, akik katolikus hitekölcsekre épülő tevékenységgel akaratlanul-szükségképpen megsértik az emberi jogokat nem garantáló törvényeket.

Az egyház egyszerre tiltja az „államellenes”- nek minősített egyházpolitika folytatását, és támogatja a kommunista rendszert, legitimálja az állampárt gazdasági politikáját, népszerűsíti politikai céljait. Békepapságot támogató felhívásukkal lelkiismereti konfliktust okozott a megállapodás a papságnak, s az egyház ennek nyomán megosztott rendszerkiszolgálókra és a rendszer által üldözöttekre.

A magyar állam mindezekkel szemben, az általa a fentiekben meghatározott szűk körben vállalta, hogy a „teljes” vallásszabadságot, az egyház működéséhez szükséges maradványszabadságot biztosítja. Az egyetlen tollvonással elvett számos iskola és mérhetetlen egyházi vagyon helyett az állam alamizsnát ígért. A klérus a megegyezés kényszerű megkötésével beleegyezett saját likvidálásába, a pillanatnyi életért vállalta a lassú halált.

Az állam a közte és az egyház közötti immár hagyományosnak számító „jó viszonyának” és Róma „keleti politikájá”-nak fenntarthatósága érdekében arra ösztönözte a klérust, hogy egyházon belül, egyházi jogi eszközökkel rendezze az ügyeket. Az 50-es megállapodás eredményeként stallumhoz jutott államesküdtetett, és az állam iránt lojális főpásztorok úgy érezték, hogy nem kockáztathatják az addig elért eredményeket — és saját püspöki székhelyüket —, nem áshatják alá Vatikán térségünkről alkotott elképzeléseit néhány ezer hívő kedvéért. A hierarchia semmivel sem volt kíméletesebb, mint az állam. Az egyházi jog büntetőparagrafusait éppolyan gyakorisággal alkalmazta, mint az állam a büntető törvénykönyv szakaszait. Államvédelmi ügyekből így lett egyházfegyelmi ügy, ideológiai ellenségből, teológiai téves eretnokség, „államellenes szervezkedésből” egyházellenes mozgalom. Így lett Bulányi György a Vatikán által is elmarasztalt fekete bárány, s a Bokor bázisközösség a magyar egyház botrányköve.

Az 50-es megállapodás szelleme ma is jelen van a bene foglaltak mélyen meghatározzák ma is az állam és az egyház viszonyát. A vatikáni külügyminisztérium vezetője továbbra is Casaroli bíboros, aki az általa aláírt 64-es egyezményről ma is a legteljesebb elismerés hangján szól. A magyar püspöki kar döntő többségben azokból a megfáradt püspökökből áll, akik kompromittálódtak. A magyar katolikus egyház élén olyan főpásztor áll, aki az előző rendszerben a Mindszentyt elítélőkhöz, ma a Mindszentyt rehabilitálókhoz csatlakozott. A katolikus békepapi mozgalmat ugyanaz a főpásztor oszlatta fel, aki eddig a vezetője volt. Miután az egyház képviselői öt éven keresztül részt vettek a politikacsínálásban, ellenállás nélkül szavazták meg a parlamentben mindazt, amit eléjük tettek, most körlevélben tiltják meg papjaiknak a direkt politizálást, miközben beengedik a templom falai közé a kereszténydemokrata párt propagandistáit. Az egyház élvezi a pluralizmus felé tartó társadalom előnyeit, a szabad sajtót és a véleménynyilvánítás szabadságát, de ugyanerre már az egyházon belül nem ad lehetőséget: ma ugyanúgy egyetlen ember kezében összpontosul a katolikus sajtó irányítása (!) mint a Kádár-rendszerben. Az egyháznak ezek a vezetői tárgyalnak a hatalom régi-új képviselőivel. Az ÁEH helyett létrejövő Országos Vallásügyi Tanácsban azzal a Sarkadi Nagy Barnával ülnek le tárgyalni, aki 1982-től Miklós Imre jobb keze volt.

A Mindszenty-gyásmisést az a Casaroli bíboros mondja, aki annak idején rábeszélte őt az ország elhagyására, s az a Szűrös Mátyás avatja fel Mindszenty szobrát, aki a hírhedté vált III/3-as bizottság jelentései alapján mindent tudhatott az egyház működéséről. A pártállam volt vezetői és az államegyház képviselői még mindig jól megértik egymást, az új, hatalomra kerülő pártok még tiszta kezű vezetői pedig az egyház köpönyegforgató előjáróival kényszerülnek egy tárgyalóasztalhoz ülni.

Ellentmondások veszik körül a Bokor bázisközösséget is. Hármincezer példányban megjelenhetett egy könyv Péter Bulányiról, riportok, újságcikkek jelennek meg szinte hetenként a Bokorról, míg a katolikus sajtó, a hierarchia mélyen hallgat. Hazai és külföldi magánkiadók jelentetik meg Bulányi teológiai munkáit, s a Szent István Társulat, az Ecclesia mereven elzárkózik mindennemű közléstől. Az Élet és Irodalom hasábjain folyt a vita a hierarchiáról, püspökválasztásról, míg a katolikus sajtó megtagad mindennemű polémiaát Bulányival. Az esztergomi érsek megtiltja püspökeinek a Katolikus

Megújulás Fórumon való részvételt, de elküldi megfigyelőjét, egy nyugdíjkorú falusi plébános bácsi személyében... Paskai László a Nemzetközi Katolikus Szolidaritási konferencián Bulányival találkozni sem volt hajlandó, rá két napra, Kolozsváron, a román és magyar nép figyelmét a dialógusra és a kiengesztelődésre hívta fel... A Bokor bázisközösséget jól ismerő régi „harcostárs”, a Regnum Marianum bázisközösségi mozgalom egyrésztől dialogizál a Bokorral, másrésztől eltanácsolta tagjait a fórumon való részvételtől. A Bokor köré előítéletekből, félremagyarázásokból emelt falak ma is szilárdan állnak. Nehéz az Új Emberen felnevelt, nem teológus egyház népének véleményt formálni a vitatott Bokor-teológiáról. Különösen nehéz akkor, ha a mű eddig csak szamizdatban volt hozzáférhető, s erről csak közvetve, a hierarchia tolmácsolásában, az általánosság szintjén

lehetett hallani. Valószínűleg tarthatatlanok lesznek a Bulányival szemben támasztott teológiai kifogások, ha teológiai művei kaphatók lesznek a könyvesboltokban. Minden valószínűség szerint ki fog derülni, hogy Bulányi teológiája semmivel sem jobb vagy rosszabb a holland Schillebeec, a nyugatnémet Küng vagy a délamerikai Boff teológiájánál. Valamennyien gondolkodó teológusok, akik bizonyos, végérvényesen, csak hatalmi szóval lezárható teológiai kérdésekről polemizálnak, ám az egyház keretein belül. A püspökválasztás, a laikusok bevonása, az „alulról” történő egyházépítés, a lelkiismeretnek és nem az államérdekkel összenőtt hierarchiának való engedelmeskedés nálunk eretneknek számító gondolatok. Nyugaton és északon, Délamerikában és a Távol-Keleten komoly képviselői és könyvtárnyi irodalma van.

Amiért pedig a Vatikáni Hittani Kongregáció meg szokta fedni saját megújító mozgalmait, az az alternatív egyházi gyakorlat folytatása (laikusok gyóntatása, misézése, felszentelése). Ilyen alternatív gyakorlatot pedig a Bokor nem folytat. Az egyházat és a Bokor bázisközösségi mozgalmat ugyanaz a csapda tartja fogva. Az egyház akarva akaratlanul belement abba, hogy az 50-es és a 64-es megállapodásokat keresztülvigye. Politikai okok miatt teológiai vádakkal elítélte Bulányit. Csakhogy időközben a foglár eltűnt, az ítélet megmaradt. Szívesen visszavonná a klérus Bulányi felfüggesztését, de konspirációs készséget nem hajlandó bevallani, tévedhetetlenségének látszatát nem hajlandó feladni, Bulányitól várja teológiai „tévedéseinek” megváltását. Pontosabban: feltétlen, kritika nélküli engedelmességet követelnek tőle, ami egyet jelentene negyvenéves hatékony munkájának a megtagadásával, a múlt kibeszéletlenségével. Bulányi viszont nemcsak erre nem hajlandó, de arra a faltörő kos szerepre sem, amire a püspöki karral elégedetlen Nyugat és türelmetlen hazai kisebbsége akarja rábírní: az egyházszakadásig is elmenő, nyílt szembefordulásra.

Bulányi nem akar kiválni az egyházból, de a mindkét félnek kellemetlen csapda helyzetet is meg szeretné szüntetni. Ezért miután a Bokor egy évvel ezelőtt nem kapott meghívást a lelkeségi mozgalmak találkozójára, a hierarchiával való párbeszéd felvételének szándékával rendezte meg a Katolikus Megújulási Fórumot.

A magyar katolikus egyház, Rómával az élen, nem tudót lépést tartani a régiókban bekövetkezett forradalmi változásokkal. A világi, ateista, profán közeg, a társadalom előbb eszmélt, előbb ébredt föl a negyvenöt éves szendergésből, mint az egyház. A klérus nemhogy nem tudott a változás egyik motorja lenni, de a munkásörsséggel együtt az egyik utolsó támogatója lett a pártállamnak. Az évtizedes elzártság, a modern, új teológia, a társadalomtudományok (szociológia, pszichológia, politológia) ismeretének hiánya, a kontraszelekción, a fiatalítása, nevelés elmaradása most érződik igazán: a megmerevedett struktúra mind a mai napig képtelen a valódi megújulásra.

Miközben a békés átmenet idején lecserélődik a vezető elit, le legalábbis szembenézni kényszerül saját múltjával, addig az egyházak úgy csinálnak, mintha mi sem történt volna, az előjáróik úgy viselkednek, mintha egyedül ők tudtak volna tiszták maradni a hatalom csúcsain. Mindebből úgy fest, hogy ma az állam és az egyház szétválásának idején, a hierarchia az 50-es megállapodás következményeivel, saját hibáival, míg a Vatikán a „keleti-politika” következményeivel nem tud, nem akar szembenézni.

Élet és Irodalom 1990. április 27.

***

SZEIFERT FERENC: BÁRÁNYBŐRBE BÚJT FARKAS, VAGY JÓPÁSZTOR?

HANGOK A „BOKOR” FELŐL

P. Bulányi állítólag azt tartja, hogy a kinyilatkoztatás nem zárult le az apostolokkal. Es valóban, olvashatjuk is Csapodi Tamás meg-fellebbezhetetlen tekintéllyel közreadott kinyilatkoztatását: „Fekete marad-e a bárány?” címmel (ÉS 1990. április 13-i száma). Sajnos, mivel a kinyilatkoztatás hittel való elfogadásánál figyelembe kell venni a kinyilatkoztató megbízható tudását a tárgyat illetően, valamint becsületeségét is, hogy t.i. igazat mond, sőt még az állítólagos kinyilatkoztatás stílusa is befolyásolja a hitelességét, kételkedve fogadom Csapodi Tamás posztmarxista ideológiájú és történelem szemléletű eszmefuttatását.

Mivel szinte minden második mondatára esik egy tényferdítés, a rövidség kedvéért csak néhány kritikai megjegyzést fűzök írásához.

Azt írja:

1. „A bázisközösségek ideológiája lényegesen eltér a 'keleti politika' ideológiájától”. A Bokor ideológiájában kétségtelenül van bizonyos társadalomellenes vonás, amely mindenféle kompromisszumot és modus vivendit tagad és bizonyos társadalom mellettséget akar megvalósítani. De milyen alapon állíthatja ezt minden bázisközösségről?

Ezt csak azzal a csúsztatással éri el a szerző, hogy el akarja hitetni velünk, hogy a Vatikán '64-es részleges megegyezéssel kezdődő politikája ugyanazt a megállapodást akarja folytatni, melyet 1950-ben a Magyar Állam kényszerített egyoldalúan a fizikai hatalmában levő magyar egyházra. Holott ez a politika kezdettől fogva sikerrel törekedett az Egyház működési lehetőségeinek kiterjesztésére és az állami nyomás enyhítésére.

2. „A Bokorról a katolikus sajtó mélyen hallgat.” Ez az állítás sem állja meg a helyét. Az Igen már régebben is írt róla. A Bokor Megújulási Fóruma után az Új Ember közölte a Bokor sajtókommunikéjét és két állásfoglalást, melyek a Bokorral kapcsolatos kritikai megjegyzéseik ellenére a további dialógus mellett foglaltak állást. Az Igenben pedig egy Bokor-t dicsérő cikk után megjelent P. Bulányi Egyházrendjének első komoly mérlegelése. Ez remélhetőleg elősegíti Bulányi műveinek megítélését, ha a kritikák nem is lesznek minden téren oly pozitívek, ahogyan azt Cs. T. kinyilatkoztatja. Viszont, mivel ma igen sok katolikus hívő, pap és szerzetes magán kiadásban adja ki értékes könyveit, túlzás lenne a Szent István társulattól, vagy akárcsak az Ecclesiától azt kívánni, hogy ők adják ki Bulányi műveit. Még azt a látszatot kelthetnék a gyanútlan könyv vásárlóknál, hogy a hiteles katolikus tanítást tartalmazzák.

3. „Az esztergomi érsek megtiltja püspökeinek a Katolikus Megújulási Fórumon való részvételt, de elküldi megfigyelőjét egy nyugdíjaskorú falusi plébános bácsi személyében.”

Ebben az idézetben érhető tetten az a tudáshiány a témával kapcsolatban, ami miatt nemcsak valamiféle kinyilatkoztatás nem lehet hiteles, de valamirevaló tisztességes tájékoztatás sem. Az esztergomi érseknek van ugyan tiszteletbeli elsőbbsége, ami nem kis dolog, de nem parancsolhat egyetlen megyéspüspöknek sem, sem a saját érseksége, sem a másik két magyar érsekség területén. Ha tehát a tizenegy megyéspüspök és a jó néhány segédpüspök közül senki sem ment el, akkor mindegyikük egyénileg döntött így. (Hogy miért, azt ők tudják.

Talán mivel Cs. T. szerint „a magyar püspöki kar döntő többségében azokból a megfáradt püspökökből áll, akik kompromittálódnak”, nem akarták jelenlétükkel az egyedül és mindig „tisztá” Bokor bázisközösséget is kompromittálni.) A lényeg tehát, hogy bár az esztergomi érsek nem tilthatta meg

nekik, a püspökök mégsem mentek el. De — és ez már nem tudatlanság Cs. T. részéről, hanem tudatos megtévesztés — az esztergomi érsek megfigyelőt sem küldött, hanem amint püspökeinek nem tiltotta meg a részvételt a Fórumon, úgy papjainak sem, sőt nem volt kifogása ellene, amikor tudomására jutott, hogy egyik papja szándékozik elmenni a Fórumra, hogy részt vegyen a Bokor tagjaival valló dialógusban. Mert nem a dialógus ellen volt, ha bizonyos feltételek hiánya miatt nem is tartotta szükségesnek a saját részvételét. De nyugodtan bocsáthatta el papját a Fórumra, mert feltételezte róla, hogy a dialógusban a katolikus álláspontot képviseli majd. Azt persze nem tudhatta, hogy a Fórumon eleve nem veszik komolyan azokat, akik már hatvanévesek vagy falusiak, hát még ha mindkét defektussal rendelkeznek!

Mindezeket nem tudva, „a falusi plébános bácsi” bekapcsolódott a dialógusba, feltett néhány egészen primitív kérdést és néhány felesleges (hisz kora és helyzete miatt eleve diszkvalifikálva volt) javaslatot is tett. Felvetette többek között, hogy:

a) Oly sok követelmény hangzik el a Bokor részéről, de az egyháznak is vannak egészen szerény kívánalmai, amiket szükségesnek tart a kérdés rendezéséhez. P. Bulányi már hónapokkal azelőtt kapott egy a II. Vatikáni Zsinat dokumentumaiból összeállított hitvallást. P. Bulányinak csak azt kellene megvallani, ami egyetlen katolikus hívőnek vagy teológusnak sem jelenthet problémát. Szó sincs tehát arról, amit Cs. T. ír, hogy P. Bulányitól „feltétlen, kritika nélkül engedelmességet követelnek, ami egyet jelentene negyvenéves, hatékony munkájának megtagadásával, a múlt kibeszéletlenségével.” Természetesen, ha P. Bulányi lelkiismeretével összeegyeztethetetlennek tartja a hit megvallását, akkor ne tegye, viszont ne a püspököket és az egyházat okolja a dialógus meghiúsulása miatt, hanem vallja meg őszintén, hogy ő már nem katolikus, hite nem egyezik az Egyház hitével,

b) A Bokor közösségnek is el kell döntenie, hogy katolikus-e vagy interkonfesszionális a mozgalmuk, illetve a bázisközösségük, vagy új, egyháztól független közösséget akarnak. (A hozzászólók többször is kitértek erre a kérdésre, és egy radikális kisebbségtől eltekintve, a többség amellet szolt, hogy a katolikus egyház keretében akarnak maradni. Többen kifejezték véleményüket, hogy a Bokor ne mindig a múlt sérelmeit emlegetse, hanem a jövőbe tekintsen, és kritika helyett aktív cselekvésre, a szeretet megvalósítására törekedjen.)

c) A „falusi plébános bácsi” azt is megjegyezte a végén, hogy ez a Bokor együttrve egy egészen jó társaság, mert a hozzászólásokban kikerekedett a teljes igazság, csak működik a Bokorban valamiféle Központi Bizottság, amely nem enged minden véleményt érvényesülni. Jó lenne, ha — miként a tavalyi bázeli ökumenikus kongresszuson, a végén döntenének is afelől, hogy a nézetek közül melyiket fogadják el együttesen.

4. Cs. T. arról is ír, hogy más bázisközösségek, példának a Regnum Marianumot említette, bár dialogizálnak a Bokorral, „eltanácsolták tagjaikat a Fórumon való részvételtől.” Ennek egyik oka: féltek attól, hogy hivatalos részvételüket manipulatív módon magyarázzák a Fórum egyes szervezői. Hogy nem alaptalanul vélekedtek így, annak legkézenfekvőbb bizonyítéka Cs. T. cikke, amely a dialógusban részt vevő, azt válláló katolikus plébánost az esztergomi érsek által küldött megfigyelőnek minősíti.

Hogy a Bokor Fórum rendezőinek hátsó gondolatai is voltak, szintén Cs. T. cikkéből tudhatjuk meg. A cikk először hozza a Bokor sajtóközöttőjének egy részét, amely arról beszél, hogy a megújulási fórumon más lelkiiségi irányzatok és felekezetek képviselői is részt vettek. Cikke végén viszont arról szolt, hogy a Bokor a „hierarchiával való párbeszéd felvételének szándékával rendezte meg a Katolikus Megújulási Fórumot.” Honnan tudhatták volna ezt a rejtett szándékot a résztvevők?

Honnan tudhatták a püspökök, még ha százszor is személyesen hívták meg őket, ha egyszer a programban ez nem szerepelt, sőt ilyen széles bázisra helyezve, erre nem is alkalmas? Viszont jó

űrügynnek kínákozott volna az Egyháztól elszakadni kívánczó kisebbségnek, hogy: „íme, mi meghívtuk a püspököket, de azok közül egy sem jött el. Lám, nem akarják a dialógust, nem is lehet velük dialogizálni, tehát ők az okai, ha mi elszakadunk!” Sötét logika.

Hogy ez nemcsak fantáziálás, azt bizonyítja, hogy a sajtókonferencián részt vevő egyetlen külföldi újságíró azzal kezdte: „Most jövök Bécsből. Ott az a hír járja, hogy elszakadt az Egyháztól. Megtörtént-e ez?” Tiszteletére válják a Bokor többségét képviselőkné, hogy nem engedték magukat a haracos kisebbség által erre az útra kényszeríteni. Viszont az újságíró másik kérdésére, hogy állítólag hitbéli ellentétek is vannak az Egyház és a Bokor között, a Bokor egyik vezető alakja, miként már előbb a Fórum nyílt színen, most is azt vallotta, hogy az ő hite nem azonos a történelmi Egyház hitével.

Ezt a problémát tehát nem lehet elkenni azzal, hogy az „egyház politikai okok miatt teológiai vádakkal illette Bulányit”. Nehéz a Bokorral külső dialógust folytatni, míg ők maguk belső, egymás közti dialógusban — az általuk oly sokat emlegetett pluralizmus jegyében, nem pedig merev kisebbségi pártfegyelem alapján — nem tisztázták saját egyértelmű felfogásukat. És itt visszatérhetünk elsősorban P. Bulányihoz. Cs. T. fehér és fekete bárányról beszél. Én inkább evangéliumi hasonlatokhoz fordulok. Hagyjuk el a báránybőrbe bújt farkas képét, amely feltételezné P. Bulányiról, hogy a katolikus hit látszatával tudatosan mást tanít. Ez bizonyára igazságtalan lenne. Vegyük inkább a másik jézusi hasonlatot a jó pásztorról. P. Bulányi, mint maga is bevallja, soha nem volt lelkipásztor és erre vezethető vissza sok egyoldalúság egyébként eredeti meglátásaiban. De most nem erről van szó. Hanem hogy megvan-e benne az a jézusi felelősségtudás, amely azt mondja, hogy akiket rábízta, azok közül egy sem veszett el? Itt bizony P. Bulányinak magának kell döntenie. Nem kenheti rá helyes vagy helytelen döntését a püspökre és nem is igazolhatja esetleges helytelen döntését radikális követőinek, vagy inkább túlfeszítőinek bármily hangos helyeslése sem.

Akik ismerik a II. Vatikáni Zsinat előtti időket, azok tudják, hogy milyen csodálatos volt a Zsinat és milyen nagyszerűek a döntései. Legfeljebb az sajnálatos, hogy miközben azon vitázunk, hogy mi jobbat kellene még kitalálni, oly keveset valósítottunk meg belőle. Mit tétovázik vagy taktikázik tehát P. Bulányi? Annyit beszél a nagykorúságról, tehát most „kinek a zsebében” van az ő lelkiismerete, ha nem mer felelősen a Gondviseléstől rábízottak iránti felelősséggel is döntenie?

De a Bokornak, mint közösségnek is döntenie kell. Mert a magyar katolikus egyház minden ellenkező propaganda dacára már rég halad előre. Lehet, hogy a derékhad nehezebben mozdul, az előőrsök azonban már messze járnak, csak a dolog természeténél fogva nem nagy lármával, hanem csendben, de célratörően. A Bokor viszont kicsiny, megosztott csapat. A többsége el akar indulni a jövőbe, az egyház első soraiban küzdőkhöz csatlakozva, míg egy hangos kisebbség a múlttal perel és azon vitázik, hogy milyen lett volna a múlt, ha másképp lett volna, és hogy kik vesztették el vagy nyerték meg a múlt csatáit.

Képtelenség a rendelkezésemre álló két és fél gépelt oldalon (62,5 sorban) kimerítően válaszolnom tisztelt vitapartneremnek, mégis kísérletet teszek a lehetetlenre.

1) Az 1964-es megállapodás „sikereik” a következők: Vatikán elismerte az állam előzetes beleegyezési jogát a magyar főpapi kinevezésekhez; Vatikán tudomásul vette, hogy a papok, püspökök hivatalba lépésük előtt állampolgári (hűség) esküt tegyenek. Rendeződött a római Pápai Magyar Intézet helyzete és püspökeink továbbra is a hejcei internálótáborban maradtak.

2) A Bokorról a katolikus sajtó a legutóbbi időig csak elítélő hangnemben írt. A Fórumról az Új Ember két meghívottat szólaltatott meg, a szervezők közül nem kapott senki szót. Az egyoldalú tájékoztatást kifogásoló levelet nem hozták le. Bulányi könyvét propagáló, fizetett apróhirdetést az Új Ember szintén nem volt hajlandó közölni. Az Igenben megjelenő Bulányit támadó írásra a válasz mind

a mai napig nem kapott sajtómegjelenést. Bulányi Egyházrendjének első hazai publikálható méltatása tíz évet váratott magára. A Vigília, Teológia stb. eddig soha, semmit nem közölt Bulányitól. (Indok: „először Bulányinak Ratzingerrel kell rendeznie a dolgot”.)

3) Az esztergomi érsek joghatóságára vonatkozó megállapítások tökéletesen helytállóak, mindazonáltal Paskai bíboros akarata nyilvánul meg abban, hogy az egyenként meghívott püspökök közül senki nem vett részt a Fórumon. (E kérdésről figyelemre méltóak a Kathpress megjegyzései 1990. febr. 27.)

Miniszterek tárgyalására nem való az egyik félnek a hivatalsegédet elküldenie. Nem azért nem illő, mintha a hivatalsegéd a maga posztján nem lenne fontos ember, vagy netán nem lenne tisztességes (esetleg nyugdíjkorú vagy vidéki) ember, hanem mert nincsenek egy súlycsoportban. Ezzel együtt megkövetem dr. Szeifert Ferenc pilisszentléleki plébános urat, aki maga mondta, hogy Paskai bíboros tudtával és beleegyezésével vett részt a Fórumon.

a) Szó szerint idézem azt, amiért Bulányi nem írta alá a „hitvallást”: „Megvallom, hogy az egyházmegyes püspök Krisztus nevében előadott hit és erkölcs tárgyú véleményéhez a Lélek vallásos engedelmességével ragaszkodom.” (Ugyanerről lásd: Concilium 1990/11 Christian Duquoe: Kétértelműség az Egyház szervezetében.)

b) Ki a katolikus? Az, aki a mindenkorai hivatalviselők véleményét képviseli, vagy az, aki Jézus Krisztust akarja követni? (A kérdést magában mindenkinek meg kell válaszolnia.)

c) A „Központi Bizottság” első embere a plébános úr felszólalását követően, szavainak figyelembevételével így imádkozott: „a Lélek erejében mindenki azt mondja, amit gondol.” (A „KB” kényszerítéseiről lásd: Életünk 1990. ápr.)

4) Európában kialakult hagyomány szerint, ha valakit valahová tisztelettel meghívunk, akkor azt a közvetlen kapcsolatba kerülés (kommunikáció, dialógus) szándékának szokás értelmezni. A dolgoknak ez a természetes logikája.

Aki csak némileg is ismeri a nyugati teológiai irodalmat, az jól tudja, hogy Bulányi hangjánál jóval keményebb kritikai hangot hallatók a katolikus egyetemek katedráiról teszik ezt. Így ha tetszik, ha nem, el kéne ismerni, hogy politikai okok vezettek a Bokor diszkriminálásához. A Bokor „felelőtlen” döntései húsz év óta szamizdatban, néhány hónapja nyomtatásban is hozzáférhetők.

Ezekből kiolvasható, hogy a Bokor-t a negyven éve munkáspapként, majd nyugdíjas papként pasztoráló Bulányival együtt eltaszította magától a hierarchia, a Bokor viszont nem taszított ki senkit, szolgálni akarja a közös ügyet.

Új Ember 1990. március 11.